

ÖNSÖZ

1361'den, İstanbul'un fethine (1453) kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan Edirne, pek çok ulusu bünyesinde barındıran önemli bir ticaret merkeziydi. Gerek coğrafi konumu ve gerekse siyasî konumu sayesinde Edirne, Osmanlı Devleti'nin en önemli şehirlerinden biriydi. Bu konumu sayesinde Osmanlı ekonomisinde vazgeçilmez bir yeri vardı. Başkent ve saray İstanbul'a taşındıktan sonra dahi bu önemini korumayı başarmıştı.

Ticaret merkezlerinde kurulan gümrükler, Osmanlı Devleti'nin önemli gelir kaynaklarıydı. Dolayısıyla Edirne Gümrüğü de bu gelire büyük bir katkı sağlamaktaydı. Osmanlı Devleti'nin ticarî antlaşma yaptığı hemen hemen bütün devletlerle, Edirne arasında ticaret yapılmaktaydı. Bunun yanı sıra Edirne Gümrüğü iç ticarete de önemli bir yere sahipti.

Edirne Gümrüğü'nden yapılan ticaret ithalat ve ihracat olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Edirne tüccarı ise yerli ve yabancı olarak yine iki sınıftan oluşmaktaydı. Yerli tüccarlar Müslim ve gayri Müslimlerden oluşuyordu. İthalat daha çok yerli tüccar tarafından yapılırken, ihracatı yapanlar yabancı tüccardı. Yabancı tüccar taifesi arasında birinci sırayı Fransızlar alırken, Avusturyalı, Rus ve Ragusalı (İtalyan) tüccarın, Edirne ile sıkı bir ticaret ilişkisi bulunmaktaydı. Gümrük vergilerinin oranlarında, tüccarın mensup olduğu din ve milliyet en önemli belirleyici faktördü. Zira yapılan kapitülasyon antlaşmalarındaki gümrük tarifeleri bu statüye göre belirleniyor ve uygulanıyordu.

Tezimizi hazırlarken, Osmanlı Devleti'nin resmi kayıtlarının bulunduğu Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri başta olmak üzere, Osmanlı İktisat Tarihi konusunda pek çok eser vermiş olan Mübahat Kütükoğlu, Mehmet Genç ve Halil Sahillioğlu gibi konuyu derinlemesine incelemiş pek çok bilim adamımızın, basılı kitaplarını, konuyla ilgili yazılmış makaleleri, ansiklopedi maddelerini, sempozyum bildirilerini, yüksek lisans ve doktora tezlerini inceledik.

Üç bölümden meydana gelen tezimizin birinci bölümünde, Edirne'nin ticarî imkânlarını, ticaret yollarını, esnafını, tüccarın ürünlerini pazarladığı ve konakladığı yerleri ve ticaretin hangi şartlar altında gerçekleştirildiği ortaya konuldu. İkinci

bölümde, Edirne Gümrük sisteminin ne şekilde işlediği, gümrükte işlem gören ürünlerden alınan vergi oranları ve vergiye tabi ürünler ile Edirne Gümrüğü'nün idarî yapısı içerisinde yer alan bölümler ve burada tutulan gümrük kayıtları ele alındı. Üçüncü ve son bölümde, Edirne ticaretinde rol oynayan tüccar taifesi ve bunların menşei; Edirne Gümrüğü'nde işlem gören emtianın ayrıldığı sınıflar ile Edirne ticaretinde önemli bir yere sahip olan panayırlar ve bunların Edirne ticaretine olan katkılarını incelendi.

Son bölümde ise Edirne Gümrüğü'nden geçen mallar, gümrük kayıtlarına göre aylık ve yıllık olarak tablolaştırılarak gümrükten elde edilen gelirlerin, Edirne dolayısıyla Osmanlı ekonomisine olan katkıları hakkında kronolojik ve sistemli bilgiler ortaya konuldu. Bu tablolarımızı oluştururken yararlandığımız arşiv belgelerinde adı geçen ürün isimlerinden bir kısmı okunamaz halde olduğundan, bir kısmı ise okunduğu halde anlamlarına ulaşılamadığından tablolarda bu ürünlerin isimlerinin yanına soru işareti konulmuştur.

Öğrencilik hayatım boyunca bilgi ve birikimlerinden yararlandığım değerli hocam Sayın Prof. Dr. İlker ALP'e, tez çalışmalarım sırasında bana yol gösteren danışman hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Şenol ÇELİK'e ve bölümümüzün değerli hocalarına teşekkür ederim. Ayrıca hiç bir zaman desteğini esirgemeyen sevgili aileme, arşiv araştırmalarım sırasında yardımlarından dolayı Tarih Bölümü araştırma görevlilerinden Hacer ÇELEBİ ve Cengiz FEDAKAR'a, çalışmalarım esnasında fikirlerine başvurduğum Arş. Gör. ve arkadaşım Ayşe TERZİOĞLU'na, üniversite hayatım boyunca ve sonrasında maddi manevi her zaman yanımda olan arkadaşım Nihan PURODRAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım...

Reyhan Şahin

Edirne- 2006

Tezin Adı: Edirne Gümrüklerine Göre XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Edirne’de Ticari Hayat

Yazarın Adı: Reyhan ŞAHİN

ÖZET

Edirne şehri, Anadolu ile Balkanlar -Avrupa ve Akdeniz arasında önemli ticaret yollarının kavşağında bulunuyordu. Sahip olduğu kara yolları ağı sayesinde Avrupa’nın pek çok yerinden ticaret ürünleri ülkeye gelmekteydi. Ayrıca Osmanlı topraklarında üretilen her türlü ticarî eşya Edirne vasıtasıyla ihraç edilmekteydi. Edirne ticaretinde Müslim ve gayri Müslim tüccarın yanı sıra Osmanlı tebaasından olmayan tüccarlar da ticaret faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Yerli tüccar kendi mamulü olan yerli ürünleri Edirne içinde pazarladığı gibi Edirne dışına da ihraç ediyordu. Edirne’nin ihtiyacına cevap veremeyen ürünler ise İstanbul, İzmir, Tekirdağ (Rodoscuk), Gelibolu gibi bölgeye yakın Osmanlı şehirlerinden veya yurt dışından ithal ediyorlardı.

Ticareti yapılan ürünlerin tamamı gümrük vergisine tabi idi. Ticaret yapan tüccar mensup olduğu millî ve dinî kimliğe göre belirlenen oranda gümrük vergisi ödemek zorundaydı. Gümrükten geçen her türlü eşya, eşyayı getiren tüccarın adı ve menşei ile gümrükte ödediği vergiler Edirne gümrük defterlerine kaydedilirdi. Elde edilen gelirden öncelikle gümrük çalışanlarının maaşları, gümrük hanelerin kiralaları ve mukataadan maaş alanların ödemeleri yapıldıktan sonra elde edilen gelir İstanbul Emtia Gümrüğü Sandığı’na gönderilirdi. Edirne gümrüğü bölgedeki pek çok gümrük gibi İstanbul Gümrük bölgesi dâhilinde bulunuyordu.

Anahtar kelimeler: Edirne, Gümrük, Ticaret, Balkanlar.

Title: According to Edirne Customs in The Second Part of XVIII. Century Commercial Life in Edirne

Writer Name: Reyhan ŞAHİN

ABSTRACT

Edirne is situated at the crossroads of important trade routes connecting the Anatolian peninsula and the Mediterranean region to the Balkans and also to Europe. Thanks to its geographical position, it served as an important station for the passage of the European commercial goods to the imperial domains. In a similar way, the city was an important trade center for the export of goods manufactured in the Empire. Thus, apart from the Muslim and non-Muslim Ottoman merchants, Edirne hosted foreign merchants. The local merchants not only worked for the local markets, but were also involved in the marketing of the local goods to the other parts of the Empire. Some products unavailable in the city were imported either from other Ottoman cities like Istanbul, Izmir, Tekirdağ (Rodoscuk) and Gelibolu or from abroad.

The commercial products passing through the city were subject to the customs duties, the rate of which changed according to the ethnic and religious identity of the related merchant. The records of the any commercial transaction were to be kept in the registers of Edirne customs. In these records, it is possible to find information about the identity of the merchant, the type and origin of the commodity, including the amount of the custom tariffs that have been paid. The revenue extracted from Edirne custom duties was, first of all, spared for the payment of the salaries of the customs officers, the rents of the warehouses and the finally for the payment of the shares of the share-holders from the mukataa. The remaining amount would be sent to Treasury of Istanbul Customs House for Wares. As many of the other custom duties in the region, the Edirne customs was subject to Istanbul customs.

Key words: Edirne, Customs, Commerce, Balkans.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII
TABLolar LİSTESİ	X
GİRİŞ	XII

I.BÖLÜM

EDİRNE’NİN TİCARİ HAYATI

A. Edirne’nin Ticaret Yolları	1
B.Nehir Yolu Taşımacılığı, Limanlar, İskeleler	2
1. Meriç Nehri	2
2. İnöz (Enez) Limanı	4
3. Tekirdağ (Rodoscuk) Limanı	6
4. Gelibolu ve Karaağaç Limanları	7
C. Ticaret Hacmi ve Esnaf	8
D. Ticaret ve Konaklama Merkezleri	11
1. Çarşılar	11
a. Arasta	11
b. Ali Paşa	11
c. Eski Bedesten	12
d. Yeni Bedesten	13
2. Kervansaraylar ve Hanlar	13
a. Rüstem Paşa Kervansarayı	13
b. Ekmekçioğlu Ahmet Paşa Kervansarayı	14

II. BÖLÜM

EDİRNE GÜMRÜĞÜ EMTİA MUKATAASI

A.	Gümrük Sisteminin İşleyişi	15
	1. İç Gümrükler ve Gümrük Tipleri.....	16
	2. Gümrüğün Nitelikleri.....	17
	3. Gümrük Resim Oranları.....	18
B.	Edirne Gümrüğü'nün İdarî Yapısı	20
	1. Edirne Gümrük Kayıtları ve Kayıt Defterleri.....	22
	2. Gümrük Gelir ve Giderleri.....	24
	a. Gelirler	24
	b. Giderler	28

III. BÖLÜM

EDİRNE GÜMRÜĞÜ'NÜN TİCARÎ VE İKTİSADÎ YAPISI

A.	Edirne Tüccarı.....	33
	1. Yerli Tüccar	33
	2. Yabancı Tüccar	35
B.	İthalat.....	37
C.	İhracat	40
D.	Gümrüğe Tabî Ticarî Emtia	42
	1. Dokuma Hammaddeleri.....	42
	a. Yapağı	42
	b. Pamuk-İplik ve Dokuma Boyaları	42
	c. Tiftik.....	43
	2. Dokumalar	43
	a. Yünlü Dokumalar	44
	b. Pamuklu Dokumalar	45
	c. İpekli Dokumalar	46

3. Deri ve Kürkler	47
4. Madenî Eşyalar ve Kimyasal Maddeler	49
5. Gıda Maddeleri	50
6. Tütün	50
7. Ev Eşyası ve Diğerleri	51
E. Panayırlar	52
SONUÇ	60
BİBLİYOGRAFYA	63
DİZİN	68
EKLER	70
SÖZLÜK	158

KISALTMALAR

ad.	: Adet
ar.	: Araba
BAO.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bl.	: Balya
CIPEO.	: Comite Internationale des Etudes Pre-Ottomanes et Ottomanes
C.İ.	: Cevdet İktisat Tasnifi
C. ML.	: Cevdet Maliye Tasnifi
çb.	: Çubuk
çev.	: Çeviren
çv.	: Çuval
çf.	: Çift
ĐİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
D.MMK . İGE.	: Bab-1 Defteri Maden Mukataası Kalemî İstanbul Gümrük Emîni
dn.	: Denk
ds.	: Deste
dz.	: Düzine
H.	: Hicrî
h zr.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İA	: İslam Ansiklopedisi
kl.	: Kile
km.	: Kilometre
knd.	: Kundak
knt.	: Kantar
ky.	: Kıyye
M.	: Miladî
M.Ö.	: Milattan önce
ODTÜ.	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
t.	: Top
tl.	: Tulum
tn.	: Tenbelüd

tr.	: Torba
s.	: Sayfa
skl.	: Sekülem
sn.	: Sandık
sp.	: Sepet
yy.	: Yüzyıl
znb.	: Zenbil
zr.	: Zıra'

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 18. Yüzyılın İkinci Yarısının Bazı Aylarında Edirne Gümrüğü'nün Geliri ve İrsaliye Tutarı:.....	25
Tablo 2: 1184-1213/1770-1798 Yılları Arasında Edirne Gümrüğü'nden Yapılan Harcamalar:.....	28
Tablo 3: Gümrük Çalışanlarının Aylıkları ve Gümrük Merkezlerinin Kira ve Diğer Masrafları:.....	29
Tablo 4: Edirne Gümrüğü'nden Panayırlara Yapılan İhracat:1199 Şevval /Ağustos-Eylül 1785.....	53
Tablo 5: Edirne Gümrüğü'nden İslimiye Panayırı'na Giden Eşya:1119 Receb/Mayıs-Haziran 1785, 1210 Zilkade/Mayıs-Haziran 1796	55
Tablo 6: Uzuncaabad Panayırı'na Getirilen Kürkçü Emtiası:1213 Rebiülevvel/Ağustos-Eylül 1798.....	58
Tablo 7: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat:1184 Şaban, Zilhicce/Kasım-Aralık 1770	70
Tablo 8: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat:1184 Şaban/Kasım-Aralık 1770, 1184 Zilhicce /Nisan-Mayıs 1771.....	71
Tablo 9: Edirne Gümrüğünden Yapılan İhracat:1186 Muharrem/Nisan-Mayıs1772, 1186 Rebiülâhir/Temmuz 1772	74
Tablo 10: Edirne Gümrüğünden Yapılan İthalat:1186 Muharrem/Nisan-Mayıs1772, 1186 Rebiülâhir/Temmuz 1772	75
Tablo 11: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat:1199 Receb/Mayıs-Haziran 1785, 1999 Ramazan/Temmuz-Ağustos 1785, 1199 Şevval/Ağustos-Eylül 1785.....	77
Tablo 12: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat: 1199 Receb/Mayıs-Haziran 1785, 1199 Ramazan /Temmuz-Ağustos 1785, 1199 Şevval /Ağustos-Eylül 1785.....	81
Tablo 13: Edirne Gümrüğünden Yapılan İhracat:1200 Safer/Aralık 1785, 1200 Rebiülevvel /Ocak 1786.....	87
Tablo 14: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat:1200 Safer/Aralık 1785, 1200 Rebiülevvel/ Ocak 1786.....	89

Tablo 15: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat:1210 Ramazan/Mart-Nisan 1796),1210 Şevval/Nisan-Mayıs 1796,1210 Zilkade (Mayıs-Haziran 1796.....	95
Tablo 16: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat:1210 Ramazan/Mart-Nisan 1796,1210 Şevval/Nisan-Mayıs 1796),1210 Zilkade/Mayıs-Haziran 1796	99
Tablo 17: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat:1211 Muharrem/ Temmuz-Ağustos 1796, 1211 Cemaziyelevvel/Kasım-Aralık 1796, 1211 Şaban/Ocak-Şubat 1797.....	106
Tablo 18: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat:1211 Muharrem/ Temmuz-Ağustos 1796, 1211 Cemaziyelevvel/Kasım-Aralık 1796, 1211 Şaban/Ocak-Şubat 1797.....	109
Tablo 19: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat:1212 Muharrem/Haziran Temmuz 1797, 1212 Zilkade/Nisan-Mayıs 1798	117
Tablo 20: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat:1212 Muharrem/Haziran Temmuz 1797, 1212 Zilkade/Nisan-Mayıs 1798	121
Tablo 21: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat:1213 Rebiülevvel/Ağustos-Eylül 1798, 1213 Rebiülâhir/Eylül-Ekim 1798.....	128
Tablo 22: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat:1213 Rebiülevvel/Ağustos-Eylül 1798, 1213 Rebiülâhir /Eylül-Ekim 1798.....	135
Tablo 23: İnöz İskeleyi'nden Geçen Ticarî Emtia:1184 Şaban/Kasım 1770, 1184 Ramazan/Aralık1770, 1184 Şevval/Ocak 1771.....	138
Tablo 24: İnöz İskeleyi'nden Geçen Ticarî Emtia:1199 Şaban/Haziran 1785	141
Tablo 25: İnöz İskeleyi'nden Geçen Ticarî Emtia:1209 Receb/Ocak 1795, Şaban/Şubat 1795, Zilhicce/Haziran 1795.....	144
Tablo 26: İnöz İskeleyi'nden Geçen Ticarî Emtia:1210 Cemaziyelâhir/Aralık1796 ...	149
Tablo 27: İnöz İskeleyi'nden Geçen Ticarî Emtia:1211 Rebiülâhir/Kasım 1797	151

GİRİŞ

Edirne şehri, Meriç, Tunca ve Arda nehirlerinin birleşme noktalarının doğusunda kurulmuş olup, İstanbul'un 225 km. kuzey batısında yer almaktadır. Şehir, Tunca'nın doğu kıyısı kenarından başlayarak doğudaki tepelere doğru ilerlemiştir¹. Şehrin sınırları Meriç vadisini takip eden yollarla Bulgaristan'a kadar ulaşmaktadır².

Osmanlı Devleti'nin Bursa'dan sonra başkenti olan Edirne, Bulgaristan, Yunanistan ile sınır komşusu olup, İstanbul ve Anadolu'yu ve bütün yakın doğuyu Avrupa'ya bağlamaktadır. Şehir, etrafı bağ bahçe ve yeşillik ile çevrili zengin bir ziraat bölgesidir³.

Edirne şehrinin bulunduğu bölgede, eski Trak kabilelerinden Odrisler'in kurduğu açık şehir veya pazaryeri daha sonra Makedonyalılar ve Romalılar tarafından genişletilerek yerleşim yeri haline getirilmiştir⁴. Şehrin esaslı bir şekilde imarı ise Roma İmparatorluğu döneminde yapılmıştır. Bu dönemde Edirne, Orta ve Doğu Avrupa'dan gelebilecek istilalara karşı koyabilecek bir hale getirilmiştir. Bugünkü adını Roma İmparatoru Hadrianus (117-138) (Hadrianapolis)'den almış, Balkan Yarımadası'nın doğu kısmında geniş bir idarî bölgenin de merkezi olmuştur⁵.

Bununla beraber şehrin ismi Osmanlı döneminde başlangıçta "Edrine" daha sonraları ise Edirne olarak değişmiştir. Bu husus Sultan I. Murat Han'ın İlhanlı hükümdarı Üveys Han'a gönderdiği fetihnamede de teyit edilmekte ve şehrin ismi Edirne olarak zikredilmektedir⁶.

Sultan I. Murat Osmanlı tahtına geçtikten sonra Rumeli'nin fethine öncelik vererek; Dimetoka, Keşan, Çorlu'yu fethetmiş ve Lalası Şahin Paşa'yı Edirne'nin fethine memur etmiş ve 1361 tarihinde Edirne Osmanlı yönetimine girmiştir⁷.

Edirne'nin fethiyle beraber inşasına başlanan Edirne Sarayı, 1368 tarihinde tamamlanmış, devlet idare merkezi Bursa'dan buraya nakledilmiş⁸ ve Edirne 1453

¹ Tosyavizade Rifat Osman, **Edirne Rehnüması**, Edirne 1994, s. 23.

² M. Tayyib Gökbilgin, "Edirne", **İA**, VII, 107.

³ Atalay Bayık, **Edirne**, İstanbul 1973, s. 12.

⁴ Gökbilgin, Aynı madde, s.109.

⁵ Besim Darkot, "Edirne coğrafi girişi", **Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, Ankara 1965, s. 5.

⁶ M.T. Gökbilgin, Aynı madde, s.108.

⁷ Halil İnalçık, "Edirne'nin fethi", **Edirne'nin Fethi 600. Yılı Armağan Kitabı**, Ankara 1965, s.145-159.

yılına kadar Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmıştır. Ancak, başkent İstanbul'a taşındıktan sonra dahi devletin ikinci pay-i tahtı olarak kalmıştı. Osmanlı padişahları 1703'e kadar İstanbul'dan çok Edirne'de oturmuşlar ve şehir dünyanın en mamur şehirlerinden biri haline gelmiştir. Fetihden itibaren sur dışında da mahalleler kurularak şehir genişletilip geliştirilirken, önemli sanat eserleri inşa edilmiştir. Yaklaşık 150 yıllık bir süre zarfında şehir bugünkü halini almıştır⁹.

Edirne, Rumeli eyaletini teşkil eden 24 livadan biri olan Çirmen'e bağlıydı. İlk başta Lala Şahin Paşa, Timurtaş Paşa ve Sarıca Paşa, Edirne muhafızları olarak görev yapmışlardı. Rumeli eyalet olarak kurulduktan sonra, Edirne devlet merkezi olduğu için buraların merkezi Çirmen olmuştur. Devlet merkezi İstanbul'a taşındıktan sonra da Çirmen sancak merkezi olarak kalmaya devam etmiştir. Edirne veya Paşaeli veya Çirmen sancağı, Rumeli eyaletine dâhildi. Tanzimat'la birlikte Edirne eyaleti kurulunca, bütün Doğu ve Batı Trakya ile Doğu Rumeli buraya bağlandı¹⁰.

Sultan I. Murat Han, fetih projelerinin hedefi doğrultusunda Edirne'yi kendisine payitaht seçmesinin¹¹ yanında bu değişiklikten daha önemli bir husus ise Edirne'nin fethinin Balkanlar ve Avrupa tarihi için bir dönüm noktası teşkil etmesi ve İstanbul'un fethini de kolaylaştırmasıdır. Yıldırım Bayezid, İstanbul' u muhasara için bir harekât üssü olarak kullandığı Edirne'de, hazırlıklarını yapmış ve İstanbul üzerine buradan yürümüştür¹².

Edirne tarih boyunca daima önemli olayların merkezinde yer almıştır. Özellikle Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda vefatının ardından şehzadeler arasında yaşanan mücadelelere sahne olmuştur. Bayezid'in en büyük oğlu olan Emir Süleyman, Ankara savaşından sonra, önce Balıkesir daha sonra Bursa'ya geçerek kardeşi Çelebi Mehmet ile mücadeleye başladı. Ancak diğer kardeşi Musa'nın Rumeli tarafına geçmesi üzerine Bursa'dan ayrılarak Edirne'ye geldi ve burada kardeşi ile girdiği mücadeleyi kaybederek öldürüldü (1410)¹³.

⁸ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, I, İstanbul 1971, s. 49.

⁹ Tosyavizade, **Aynı eser**, s. 27. Ayrıca bkz. T. Gökbilgin, Aynı madde, s. 112-113.

¹⁰ Tayyib Gökbilgin, **XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Edirne ve Paşa Livası: Vakıflar-Mülkler-Mukataalar**, İstanbul 1952, s. 17.

¹¹ B. Darkot, Aynı makale, s. 5.

¹² T. Gökbilgin, "Edirne", **DİA**, X, 426.

¹³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, I, Ankara 1998, s. 329-338.

Sultan II. Murat devrinde şehir biraz daha mamur bir hale getirildi. Padişah Edirne ve etrafını inşa ve imar ettirdi. Uzunköprü ve kasabası, Muradiye Camii, Üç Şerefeli Camii bu dönemde yapılan eserlerdendir¹⁴.

Sultan II. Murat'tan sonra tahta geçen II. Mehmet, İstanbul'un fethine karar verdikten sonra Edirne'ye gelerek gerekli bütün hazırlıkları burada gerçekleştirmişti. İstanbul'un fethi (1453) Edirne tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Fatih, fetihden sonra tekrar Edirne'ye dönmüş ve şehir bir müddet daha başkent olma özelliğini korumuştur¹⁵. Bununla beraber sarayın İstanbul'a taşınmasıyla birlikte Edirne'nin nüfusunda önemli bir azalma olmuştur¹⁶.

18. yüzyıla gelindiğinde birbirini takip eden olaylar ve yangın, veba salgını gibi felaketler Edirne için sıkıntılı geçecek dönemlerin başlangıcı oldu. Ancak Edirne asıl felaketini 19. yüzyılda yaşadı. 1878 Osmanlı-Rus savaşlarında iki defa Rusların istilasına; 20. yüzyılda ise Balkan savaşları sonrasında (1913) Bulgarların ve I. Dünya savaşında Yunanlıların (1920–1925 yılları arasında) eline geçerek büyük bir yıkıma maruz kaldı¹⁷.

Yunan işgalleri üzerine, Edirne'nin Türk varlığını korumak amacıyla Paşaeli-Trakya Cemiyeti kurularak düşmana karşı mücadele edildi. 1920'de başlayan mücadele Mudanya Mütarekesi'ni takiben (25 Kasım 1922) Edirne'ye giren Türk ordusunun zaferiyle sonuçlandı. 1923 Lozan Muahedesi ile Edirne Türkiye hudutları içine alındı¹⁸.

Osmanlılar Edirne'yi Bizanslılardan aldıkları zaman şehirde Rumlaşmış Hıristiyan Traklar bulunuyordu. I. Murat devrinde bazı imtiyazlar verilerek Anadolu'dan pek çok Türk Rumeli'ye getirilerek iskân edilmişti. Bununla birlikte bölgenin şer'i işlerini yürütmek ve ilmiye sınıfının en yüksek derecesi olmak üzere "kazaskerlik" kurumu ihdas edildi¹⁹. Osmanlı Devleti, kesin olarak Balkanlar'da yerleşme siyasetini takip ettiğinden Sultan Murat, Cenevizli gemicilere 1363 yılında 60.000 duka navlun ödemeleri karşılığında önemli miktarda Türk göçmeni Anadolu'dan Trakya'ya naklettirdi²⁰.

¹⁴ T. Gökbilgin, **İA**, VII, 111, 122.

¹⁵ M.T. Gökbilgin, Aynı madde, s. 111.

¹⁶ Halil Sahillioğlu, "XVIII. Yüzyılda Edirne'nin ticarî imkânları", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, sayı 13 (Ankara 1968), s. 60.

¹⁷ B. Darkot, Aynı makale, s. 5-6.

¹⁸ A. Bayık, **Aynı eser**, s. 18.

¹⁹ O. N. Permece, **Edirne Tarihi**, İstanbul 1940, s. 318.

²⁰ İ. H. Uzunçarşılı, **Aynı eser**, s. 166.

O dönemde Anadolu'dan ve Azerbaycan'dan pek çok sanat erbabı Edirne'ye getirildi. Türklerle birlikte Ermeniler de Edirne'ye gelip yaşamaya başladılar. Yahudilerin gelişi ise daha sonra gerçekleşti. Hıristiyanlar, Musevileri İberik yarımadasından çıkardıkları zaman bunlar Osmanlı İmparatorluğu topraklarına sığınmışlar ve Edirne'ye yerleşmişlerdi²¹. Edirne'de 1528'de Müslümanların 144 ve gayri Müslimlerin 19 mahallesi, Yahudilerin ise 8 cemaati mevcuttu²².

Edirne'nin fethine müteakip Osmanlı payitahtı ve divanın buraya taşındığı sırada Edirne nüfusu 20.000 hane olarak belirtilmektedir. Buna göre nüfusun 15.000 hanesi Türk, 3.000 hanesi Rum, 1.000 hanesi Ermeni ve 1.000 hanesi de Yahudi olarak gösterilmektedir. Osmanlı sayımlarına göre, 1520-1530 yıllarında şehrin nüfusu bir hane beş kişi sayılarak, 22.335 kişi ve 1570 -1580- yıllarında 30.140 kişi olarak bulunmuştur. 18. yüzyılda ise yine aynı hesap kullanılarak bir hane beş kişi kabul edilirse nüfusun 100.000 olduğu görülmektedir²³.

19. yüzyılda 1869 yılında basılan Fransız ansiklopedilerinde Edirne'nin nüfusu 180.000 olarak gösterilmiştir. İkinci Rus istilasının ardından bu nüfus azalmışsa da sonradan artmıştır. Balkan Savaşından önce Edirne'nin nüfusu: 47.289'u Türk, 19.608'i Rum, 14.449'u Musevi, 4.000'i Ermeni ve 2.324'ü Bulgar olmak üzere 87.000 civarında idi²⁴.

Edirne'nin nüfusu 20. yüzyılın ilk senelerinde 87.000'i bulduğu halde Balkan savaşı ve I. Dünya savaşında ve Yunan işgali sırasında oldukça azalmıştır. 1927 sayımında 43.528, 1935'de 36.121 olarak değişiklikler göstermektedir²⁵.

²¹ O.N. Peremeci, **Aynı eser**, s. 318.

²² M. T. Gökbilgin, Aynı madde, s. 120, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Şarkî ve Mesta Karasu ırmağına kadar, Batı Trakya'yı içine alan Edirne vilayetinin 42.500 km² arazi üzerinde 1 milyondan fazla nüfusu vardı. Edirne, Kırk-Kilise (Kırklareli), Tekirdağ, Gelibolu, Dedeoğlu ve Gümülcine sancaklarına ayrılmıştı (Gökbilgin, Aynı madde, s. 108).

²³ Halil Sahillioğlu, Aynı makale, s. 60.

²⁴ B.Darkot, Aynı makale, s. 320.

²⁵ A. Bayık, **Aynı eser**, s. 19.

I. BÖLÜM

EDİRNE’NİN TİCARET HAYATI

A. Edirne’nin Ticaret Yolları

Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa topraklarındaki ticaret yolları, İstanbul ve Gelibolu’dan başlayarak Edirne’de birleşirdi. Üç güzergâhtan oluşan bu yol, Aydos ve Babadağ üzerinden Eflak-Boğdan’a, Selanik, Ohri, Serez üzerinden Adriyatik kıyılarına ulaşırdı. Sonuncu ise Filibe’den Tatarpazarı’na vardıktan sonra ikiye ayrılarak Sofya, Niş, Belgrad yoluyla Macaristan’a, Köstendil, Üsküp, Sarayovası Mostar üzerinden Dubrovnik’e⁵¹ varırdı. Büyük bir kısmı Romalılar zamanında yapılan bu yolun bakımına büyük önem verilirdi. Bakım ve onarımı için “yolcu” adı verilen kişiler görevlendirilmişti. 19. yüzyıla gelindiğinde ise gerek bölge ticaretini canlandırmak gerekse harp malzemelerinin naklini kolaylaştırmak maksadıyla Rumeli demiryolu projesi geliştirilmiştir. 1875’te tamamlanan demiryolunun bir kısmı 1878’te Bulgaristan’a bırakılmak zorunda kalınmıştır⁵².

Bu coğrafi konum, Edirne ticaretinin ne derece aktif olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca Edirne bu yollar aracılığıyla Tekirdağ-Rodosçuk limanından gelen her türlü ticarî eşyayı Filibe’ye kadar ulaştırıyordu. Osmanlı padişahlarının kışı Edirne’de geçirmeyi planladığı senelerde de bu güzergâh kullanılarak, Edirne’ye un ve arpa nakliyatı yapılırdı. Edirne, İstanbul’a yakın olması itibariyle her konuda olduğu gibi ticarete de İstanbul ile sıkı ilişkiler içinde bulunuyordu. İstanbul’un ihtiyacı olan un, bulgur, nohut, mercimek ve soğan gibi çeşitli

---

⁵¹ Balkanlardaki kara yolun açılmasından oldukça karlı çıkan Dubrovnik, Fatih döneminde haraca bağlandığından gümrük vergilerinde de indirim yapılmıştı. Venedikliler %5-4 gümrük öderken, Dubrovnik tüccarı, %2 gibi çok düşük bir gümrük vergisi ödemekteydi. Böylece Balkanlar’da Venedik ve Dubrovnik rekabeti başladı. Dubrovnikliler bölgede yünlü sanayini geliştirip, Osmanlı kentleriyle ticarete başladılar. Daha sonra yavaş yavaş Sofya, Belgrad, Edirne gibi önemli Balkan kentlerine yerleştiler. Venediklilerle savaş zamanlarında durdurulan imtiyazlar daha sonra tekrar verildi. Venedik gemileri, yünlü kumaşlar, ayna, kendi ipek ve satenleriyle, geldikleri Doğu Akdeniz limanları olan, Mısır ve Suriye’den baharat, ilaç, boya maddeleri, ipek ve pamuk, Anadolu ve Rumeli’den buğday, deri, yün, ipek ve pamuk alarak geri dönerlerdi (Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2004, s. 142).

⁵² Mübahat Kütükoğlu, “Osmanlı Maliyesi”, **Osmanlı Devleti Tarihi**, I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1999, s. 590.

tarım ürünlerinin temini konusunda Edirne'ye sürekli ihtiyaç duyulmuştu. Ayrıca bu ticaretin aksamaması için yerel yöneticiler sık sık uyarılmıştı⁵³.

Edirne'nin ticaret yaptığı bölgelerden biri olan İzmir'e, Tekirdağ veya İnöz üzerinden ulaşılabilirdi. Böylece Edirne'den Ege'ye ulaşan mallar Akdeniz ticaretine dahil ediliyordu⁵⁴. Bununla beraber Edirne'den Gelibolu'ya da arpa ticareti yapılıyordu⁵⁵.

Edirne İstanbul, Rodosçuk, Gelibolu, İzmir arasında köprü vazifesi yapıyordu. Ayrıca, bu bölgelerin ve yerli tüccarın ürettiği ürünler Avrupa'nın içlerine kadar ulaştırılırdı. Yine aynı güzergâh kullanılarak Rumeli ve Avrupa ürünleri Edirne'ye ve dolayısıyla diğer kentlere getirilirdi.

B. Nehir Yolu Taşımacılığı, İskele ve Limanlar

1. Meriç Nehri⁵⁶

Meriç nehri nakliyatı eski çağlardan itibaren gelişmiş olmakla beraber, Aydınoğulları zamanında XIV. yüzyılda savaş gemilerinin naklinde de kullanılmıştır. Osmanlı döneminde ise Meriç üzerindeki gemi nakliyatı teşvik edilmiştir. Dimetoka'nın nehre sınırı olan köyleri, Meriç üzerinden gemicilik yapabilmek amacıyla Yıldırım Bayezid'den "ahkâm-ı şerif" almışlardı. Bu hizmetlerine karşılık Avarız vergisinden muaf tutuldukları gibi Yıldırım Bayezid vakfına da katkıda bulunmuşlardı⁵⁷.

Meriç nehri ticareti gelişmiş olmasına rağmen bazı merkezlere ulaşım oldukça zor gerçekleşiyordu. Mesela Sofya, Yenice, Filibe birer büyük ticaret merkezleri oldukları halde, buralara nehir yoluyla sevkıyat yapılamıyordu. Zira Meriç'in diğer nehirlerle kavşak noktasından başlayarak Belgrat'a kadar uzanan bölümü gemi trafiğine

⁵³ M. Esat Sarıcaoğlu, **Malî Tarih Açısından Osmanlı Devleti'nde Merkez Taşra İlişkileri (II. Mahmut Döneminde Edirne Örneği)**, Ankara 2001, s. 91.

⁵⁴ H. Sahillioğlu. Aynı makale, s.62.

⁵⁵ Suraia Faroqhi, "İstanbul'un iâşesi ve Tekirdağ- Rodosçuk limanı", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Özel sayı (1979-1980), s.141,145.

⁵⁶ Bulgarca "Maritsu"dan adını alan Meriç nehri Balkan Yarımadasının en büyük nehridir. Bulgaristan'ın iç kesimlerinden doğan nehir Türkiye'de Edirne sınırları dâhilinde bulunan Tunca, Arda ve en son Ergene nehirleri ile birleştikten sonra Ege Denizi'ne ulaşır. (Metin Tuncel, "Meriç", **İA**, XXIX, s. 188).

⁵⁷ M. Tuncel, Aynı madde, s.189.

uygun değildi⁵⁸. Buna karşılık nehrin Filibe taraflarından başlayarak denize ulaşan kısmında nakliyat yapılabilirdi⁵⁹.

16. ve 17. yüzyıllarda ticarî amaçlı kullanılan Meriç nehir ticareti 19. yüzyıla kadar devam etmişti. Bu tarihlerde 300 kadar küçük çaptaki gemi Meriç üzerinden Edirne'ye kadar ulaşabiliyor, aynı zamanda Trakya'nın tahıl ürünleri Edirne'den İnöz'e kadar Meriç yolu vasıtasıyla, İnöz'den sonra İstanbul'a kadar da deniz yolu ile taşınıyordu⁶⁰.

Bununla beraber, Meriç yolu kaçakçılık ve suiistimallerin sıkça görüldüğü bir güzergâhtı. Edirne şer'iyeye sicillerine göre 1158/1745'te Balkanlar'ın çeşitli şehirlerinden toplanan buğday ve arpa karadan arabalar ile Edirne'ye naklediliyordu. Buralardaki ambarlarda toplanan buğday, arpa ve sair hububat İnöz Limanı'ndan, Meriç nehir yolu ile Tekfurdağı iskelesine nakledilirken, yerli tüccardan bazıları nakledilmesi gereken hububatı kanuna aykırı olarak Akdeniz tüccarı tabir edilen yabancı tüccara satmaktaydı. Oysa adı geçen tarihte Edirne mollasına, bostancıbaşına ve kethüdayerlerine gönderilen emirde bu gibi durumlara mahal verilmemesi, Tekfurdağı limanına nakledilen zahirelerin herhangi bir kaçakçılığa ve kanunsuzluğa izin verilmeden İstanbul'a ulaştırılması istenmişti⁶¹. Zira Edirne ve çevresi İstanbul'un iâşesi bakımından oldukça önemli bir konumdaydı. Örneğin 1171/1758 senesinde Trakya bölgesinden Tekfurdağı iskelesi aracılığıyla İstanbul'a nakledilen hububatın 1.800.000 İstanbul kilesi olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle de Trakya ve civarı için İstanbul'un kileri tabiri kullanılmaktaydı⁶².

19. yüzyılda bu yolun, ticarî taşımacılıkta kullanıldığı Edirne Salnameleri'ndeki kayıtlarda da sabit bulunmaktadır. Öyle ki imparatorluğun diğer bölgelerindeki nehirlerde olduğu gibi Meriç nehrinde de ticaret eşyası, zahire ve harp malzemesi taşınmasına öncelik verilmekteydi. 18. yüzyılın ikinci yarısında da Meriç nehrinde bu çeşit malların sevkıyatının büyük bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun yanı sıra pirinç,

⁵⁸ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 65.

⁵⁹ Güler, Kıvrak, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Edirne Gümrükleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989, s.19.

⁶⁰ M.Tuncel, Aynı madde, s.189.

⁶¹ **Edirne Şer'iyeye Sicilleri**, Defter no.140/ 6a-6b.

⁶² Lütfi Güçer, "18. yüzyılın ortalarında İstanbul'un İâşesi", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, XI/1-4 (İstanbul 1949-1950), s. 406.

başta olmak üzere Avrupa ve diğer bölgelere gidecek olan her çeşit zahire, Meriç'ten sallarla İnöz'e nakledilirdi⁶³.

2. İnöz (Enez) Limanı

Rumeli eyaletinin kaza merkezlerinden biri olan İnöz, Ege Denizi'ni Doğu Trakya'nın iç kısmına, Meriç bölgesini de Balkan Yarımadası'nın batı kısmına bağlayan yolu kontrol eden bir limandı. Asırlar boyunca, Doğu Trakya'nın en önemli liman şehri olan İnöz⁶⁴, coğrafi bakımdan Meriç nehri yoluyla Karadeniz'e kadar uzanan bölgeye hakim bulunuyordu⁶⁵. Özellikle eski çağlarda Doğu Trakya'nın en büyük liman kenti olan İnöz, bu özelliğini Meriç nehrine borçluydu⁶⁶.

İnöz, Edirne'den ihraç edilen malların en sık uğradığı ticaret merkeziydi. Gemiler mevsimine göre, İnöz'e 4-5 günde ulaşırken buradan Edirne'ye giden kara yolu iki gün sürebiliyordu. İnöz iskelesinde yerli gemilerden başka gemilerin gelip beklemeleri yasak olduğu gibi bu limana Temmuz, Ağustos, Eylül ayları dışında uğrayamazlardı. Zira yılın diğer zamanlarında esen rüzgârlar gemileri açık denizlere sürüklerdi. Ayrıca imtiyazı (beratı) olmayan bir yerli tacir, bütün Frank tüccarı adına ticaret yapabilir ancak gemilerdeki malların güvenliğinin sağlanması için devletten mutlaka berat alması gerekirdi⁶⁷.

16. asrın başlarında Meriç köprüsü yanında iskele-başı denilen yerde bir gümrük merkezi bulunuyordu⁶⁸. İnöz'den, Lefke denilen 1000 kilelik küçük gemilerle, Sakız ve diğer adalardan gelen büyük kayıklar, Ege bölgesinde yetişen limon ve portakalı⁶⁹ hatta

⁶³ G. Kıvrak, *Aynı tez*, s. 20.

⁶⁴ Haçlı orduları İmroz üzerine yapacakları bir sefer sırasında İnöz'i işgal etmişlerdi. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra Hıristiyan batının haçlı ittifakları kurarak Ege üzerinden yeni bir tehlike arz etmemeleri için 1453-1456 yılları arasında Ege Adalarının fethine büyük önem vermiş ve adalar üzerine sık sık seferlerde bulunmuş ve ada hâkimlerini haraca bağlamıştı. Bu seferler esnasında Fatih Eski ve yeni Foça'dan sonra 1456 yılında Belgrat üzerine yürürken İnöz'i de işgal etmişti (Halil İnalçık, "Ege Denizi ve Fatih", *Türk Denizcilik Tarihi*, hzr. Nurettin Güz, Ankara 2002, s. 94-95).

⁶⁵ Afif Erzen, "Enez (Anos) Araştırmaları", *GDAAD*, I, (1972), s. 248.

⁶⁶ Metin Tuncel, Aynı madde, s. 189.

⁶⁷ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 68.

⁶⁸ Aynı büyük gümrük merkezlerinde olduğu gibi İnöz iskelesinde bulunan İnöz İskelesi Gümrüğü'nde de İrad ve masraf defterleri tutulmakta ve gümrüğün gelirinden masraflar çıkarıldıktan sonra kalan miktar İstanbul'a irsaliye edilmektedir. 1210/1798 yılının Zilhicce ayına ait İnöz Gümrüğü geliri 5.346 guruş 67 akçe olup irsaliye edilmiştir (BOA, C.ML. nr. 2783).

⁶⁹ Ekler kısmı İnöz İskelesi'nden yapılan ihracat tablolarında limon ve portakalın miktarlarına yer verilmiştir.

Mısır'dan getirilen ticarî eşyaları buraya taşımaktaydı. Ayrıca bu iskeleye Meriç yolu vasıtasıyla Filibe'den sallar ile pirinç gelir, bunlar İnöz iskelesine kadar nakledilirdi⁷⁰.

İnöz, Ege adaları ile Trakya arasındaki ticarete de önemli bir mübadele merkeziydi. Ayrıca İnöz ile milletler arası ticaretin en aktif limanlarından birisi olan İzmir arasında sıkı bir münasebet bulunmaktaydı. İnöz'ün bu kadar önem kazanmasında, nehirde seyreden gemiler için güvenilir bir liman olmasının rolü büyüktü⁷¹.

İnöz ve Edirne arasındaki ticaret faaliyetlerini Edirne Gümrük defterlerinden takip etmek mümkündür. 1770'den 1797 yılına kadar olan kayıtlarda Edirne üzerinden İnöz'e dolayısıyla Ege ve İstanbul'a ulaşan eşyanın çeşit ve miktarı görülmektedir. Bunların pek çoğunu Edirne'de üretilen ve yetiştirilen ürünler oluşturduğu gibi dışardan getirilenler de bulunmaktadır. Örneğin Edirne yerli ürünleri olan süpürge, cild-i camus, kaşkaval peyniri, böğrölce, ceviz, balık, çeşitli kürk, yağ ve dokumaların dışında, Dimetoka çanakları, aba, şal-ı Efrenç, alaca-i Manisa gibi diğer şehirlerden bu iskeleye nakledilen ürünler mevcuttur⁷².

Görüldüğü gibi İnöz gerek Edirne, gerekse Osmanlı ticaretinde önemli bir yere sahiptir. 1770-1797 arasında, özellikle bu yılların ikinci altı ayında bu iskeleden geçen eşyanın miktarı ve gümrük vergisi oldukça fazlaydı. İnöz Gümrüğü'nün gelirleri her ayın sonunda düzenli bir şekilde Edirne Gümrüğü'ne gönderilir ve buradaki gelirlerin de eklenmesiyle birlikte İstanbul'a irsal edilirdi.

Ancak zamanla bu iskelenin önemi azalmış, sonraki dönemlerde Osmanlı idarecileri büyük iskeleler dışında kalan İnöz iskelesinin kapatılmasını dahi istemişlerdi. Hububat kaçakçılığının önlenmesi için kontrollerin Çanakkale iskelesinde yapılması, Meriç nehrinin sık sık taşması ve Filibe'den Edirne ve Rodoscuk'a kadar giden kara yolunun daha kısa olması da bu kararda etkili olmuştu⁷³.

⁷⁰ T. Gökbilgin, "Edirne", **İA**, VII, 126, Ayrıca bkz. Ekler kısmı İnöz İskelesinden yapılan ihracat tabloları.

⁷¹G. Kıvrak, **Aynı tez**, s. 24.

⁷² Ekler kısmı İnöz'e ait tablolar.

⁷³ S. Faroqhi, Aynı makale, s. 141.

3. Tekirdağ (Rodoscuk) Limanı

Rodoscuk limanı, bilhassa İstanbul'un iaşesinin karşılanmasında önemli bir ticaret merkeziydi. Bulunduğu konum itibariyle Balkanlar, Anadolu, Mısır ve Ege bölgesinden gelen pek çok ticarî emtia bu liman aracılığıyla, öncelikle İstanbul'a ve çevre kentlere ulaştırılırdı.⁷⁴

Edirne ile Tekirdağ arasında mühim bir ticarî mübadele bulunmaktaydı. Trakya bölgesinden toplanan zahire, korunmak maksadıyla Edirne'de bulunan ambarlarda saklanır, buradan Tekfurdağı'na nakledilirdi⁷⁵. Bu ticaret daha ziyade mirî mübaya şeklinde gerçekleştirilirdi. Devlet, İstanbul'un zahire ihtiyacının karşılanması için her vilayetin ve ona bağlı kaza ve sancakların göndereceği zahire miktarını ve fiyatını tespit ederek bölge idarecilerine bildirirdi. Önceleri askeri amaçla kullanılan bu yöntem 18. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul için de kullanılmaya başlandı. Örneğin Rumeli bölgesinden toplanan zahire içerisinde Edirne'nin payı 10.000 kile olarak hesaplanmıştır⁷⁶.

Rodoscuk ve Edirne arasında ticareti yapılan ürünlerden bir tanesi ise kumaşlardı. Kumaş ve diğer bazı emtia Avrupa yakasında, İstanbul'a 29 fersah uzaklıkta olan ve gemilerle 36 saatte gidilen Rodoscuk iskelesine, deniz yoluyla gönderilmekteydi. Malları buradaki tüccar vekilleri, iki-iki buçuk gün mesafede olan Edirne'ye arabalarla naklederlerdi. Bu yol hem daha masrafsız hem de daha emniyetli bir güzergâhtı⁷⁷.

Görüldüğü üzere Rodoscuk limanı İstanbul'dan getirilen veya Edirne ve civarından toplanan her türlü eşyanın nakledilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Bilhassa İstanbul'un iaşesinin karşılanmasında Edirne ve Rodoscuk limanı arasında sıkı bir bağ bulunmaktaydı.

⁷⁴ S. Faroqhi, Aynı makale, s. 141.

⁷⁵ Cemaziyelevvel 1193 tarihinde (18 Mayıs 1779) Edirne ambarlarında toplanan dakikin Tekfurdağı'na nakledilmesi için Rumeli Eyaleti'ne bağlı kazalardan; Edirne'den 300, Filibe'den 200, Tatarpazarı'ndan 100, Havas-ı Mahmud Paşa'dan 50, Pınarhisarı'ndan 50, Cısr-i Ergene'den 100, Malkara'dan 200, Keşan'dan 200, Dimetoka'dan 400, Sultanyeri'nden 50, Çirpan'dan 250, Uzuncaabad-ı Hasköy'den 75, İpsala'dan 100, Ferecik'ten 100, Baba-i atik'ten 50, Bergos'tan 50, Hayrabolu'dan 200, Ahi Çelebi'den 75, Zağra-i atik'ten 400, Akça Kızanlık'tan 200, Zağra-i cedit'den 150, İslimiye'den 200 adet olmak üzere toplam 4500 adet araba ihraç edilmesi hakkında emir yazılmıştır (BOA, C.ML. nr. 23443).

⁷⁶ M. Esat Sarıcaoğlu, Aynı eser, s.106.

⁷⁷ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 64.

4. Gelibolu ve Karaağaç Limanları

Bölge ticaretinde önemli bir diğer liman ise Gelibolu limanıydı. 1356 yılında Osmanlı Devleti topraklarına katılan Gelibolu'da⁷⁸ Rumeli ile Anadolu arasındaki ticaret trafiği ve gümrük vergileri denetleniyordu⁷⁹. 1518 yılına kadar Rumeli Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak olan Gelibolu, Tanzimat'tan sonra Edirne vilayetine bağlı bir sancak haline getirildi.

Uluslar arası ticaret yolları üzerinde bulunan Gelibolu iskelesinde pek çok devletin ticaret gemisi demirli bulunmaktaydı. Örneğin Floransalı tacirler, Bursa'dan aldıkları ipeği Gelibolu üzerinden Edirne'ye, oradan da tarihi Via Egnatia yoluna ulaştırıp, Ragusa'ya iletiyorlardı. Gelibolu'dan pamuk, pamuk bezi⁸⁰, bal mumu, şarap ihracatı yapıldığı gibi burada dokunan yelken bezleri bilhassa Fransız gemiciler tarafından satın alınırdı⁸¹.

Gelibolu limanı, Edirne'den Avrupa'ya ihraç edilecek ürünler için önemli bir bağlantı noktasında bulunuyordu. Gelibolu'dan Edirne'ye getirilen ticarî eşyalar buradan kara yoluyla Rumeli'nin pek çok şehrine kadar ulaştırılıyordu.

Edirne ticaretinde küçük de olsa payı olan bir diğer iskele, Karaağaç iskelesiydi. 18. yüzyılın ikinci yarısında 1210/1796 yılında Karaağaç iskelesinden miktarı kesin olarak bilinmemekle beraber ticaret yapılmakta ve burada bir gümrük merkezi bulunmaktaydı⁸². Edirne'nin batısında bulunan Tunca ve Meriç nehri üzerinde kurulan köprüler vasıtasıyla Karaağaç'a ulaşmak mümkündür. 1872 yılında demiryolu ağı buraya kadar ulaştıktan sonra Karaağaç ulaşım ve ticareti oldukça gelişmişti⁸³.

⁷⁸ G. Kıvrak, **Aynı tez**, s. 26.

⁷⁹ Halil İnalcık, "Uluslar arası ticaret ve genel koşullar", **Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, I, İstanbul 2000, s. 246-247.

⁸⁰ Donanmada kullanılan pamuklu yelken bezi Gelibolu ve Çanakkale'de imal ediliyordu. Şehir ve kasabalarda olduğu kadar kırsal alanda da yaygın olarak üretilen pamuklu bez dokuması sadece donanmanın değil ticarî gemilerin de ihtiyacını karşılar hatta ihraç bile edilirdi. 18. yüzyılda donanmadaki gemi sayısının artmasına paralel olarak bölgeden alınan yelken bezi miktarında da önemli bir artışa neden oluyordu (Mehmet Genç, "18. yüzyılda Osmanlı sanayii", **Toplum ve Ekonomi Dergisi**, sayı 2 (İstanbul 1991), s. 118.

⁸¹ G. Kıvrak, **Aynı tez**, s. 26.

⁸² Karaağaç iskelesi gümrüğünün iki aylık mahiyyesi İnöz İskelesi Gümrüğü geliri ile birlikte 1210 yılı Zilhicce (1796) ayında İstanbul'a irsal olunmuştur (BOA, C.ML. nr. 2783).

⁸³ B. Darkot, Aynı madde, s. 8.

C. Ticaret Hacmi ve Esnaf

Osmanlı şehir halkının önde gelen gruplarından olan ve kelime anlamı itibariyle “sınıflar” demek olan esnaf, şehir hayatının vazgeçilmez bir parçasıydı. Bir bakıma küçük ticaret erbabından ve zanaatkârlardan oluşan bu zümre, hem kendi mesleğiyle ilgili hammaddeyi işler hem de ürettiği ürünün pazarlamasını yapardı. Şehir ekonomisinde önemli bir rolü olan esnafın her grubu bir loncaya bağlıydı⁸⁴.

Osmanlı kentlerinin çarşı ve pazaryerlerinde farklı etnik ve dinî guruplara mensup olan insanlar yan yana çalışırlardı. Ancak merkezî idare, Müslümanlarla gayri Müslimlerin mahallelerinin ayrı olması gerektiğini düşünmekteydi. Bu görüşünü de çıkardığı yasalar yoluyla yürürlüğe koymaya çalışırdı. Ancak gerçek yaşamdaki uygulama daha esnek olabilmekte, Müslim ve gayri Müslim tüccar bazı yerlerde birlikte yaşayabilmekteydi. Evliya Çelebi de, Edirne Selimiye Camii yapıldıktan sonra Müslüman tüccarın, sur içindeki eski yerleşim yerlerinden ayrılıp yeni vakfin yanında bir mahalle kurduklarını ve eski yerlerini gayri Müslimlere bıraktıklarını anlatmaktadır⁸⁵.

Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısında tarım üretiminin payı oldukça fazlaydı. Kırdan elde edilen tarımsal ürünler kentlerde, yerel pazarlarda halka ve bu arada yabancılara aktarılmaktaydı. Tarım dışı üretim ise kentlerde örgütlenen esnaf tarafından gerçekleştirilirdi. Bunlar da esnaf teşkilatı (Lonca) etrafında örgütlenmişlerdi. O dönemin ekonomik şartları göz önüne alındığında loncalar, Osmanlı sanayi ve ticaretinin en önemli unsurlarından birisiydi. Osmanlı'da tarım dışı üretiminin iyi bir düzeyde oluşu, lonca teşkilatının iyi işlemesine bağlıydı.

Başlangıçta tasavvufî bir cereyan olan fütüvvetin en önemli şartlarından biri Müslüman diğeri ise meslek sahibi olmaktı. Zanaat erbabının bu teşkilata girmesi, esnaflık ve fütüvveti birbirinden ayrılamaz iki unsur haline getirmişti. Teşkilatın Anadolu'daki kolu, teşkilatın pîrî Ahi Evran'a izafeten “Ahîlik” adıyla anılırdı. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ahilerin rolleri bulunduğu gibi ilk Osmanlı hükümdarlarından bazılarının teşkilat mensubu oldukları bilinmektedir. Ancak giderek şartların ağırlaşması, Müslim ve gayri Müslim esnafın bir arada yaşama ve teşkilatlanma arzusu gibi hususlar esnafın, yavaş yavaş zaviyelerden uzaklaşarak

⁸⁴ Ziya Kazıcı, **Osmanlı'da Toplum Yapısı**, İstanbul 2003, s. 123.

⁸⁵ Suraiya Faroqhi, “Kentlerde toplumsal yaşam”, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600–1914)**, II, ed. Halil İnalcık, İstanbul 2004, s.704.

loncalarda teşkilatlanmasına neden olmuştu. Loncalarda Müslüman Türklerin yanı sıra gayri Müslim Osmanlı tüccarı da bulunuyordu. Bu yüzden de devlet, loncaları bir taraftan desteklerken diğer taraftan kontrolü altında bulunduruyordu⁸⁶. Ancak incelediğimiz dönem olan 18. yüzyılda, bazı ihtilaflar dolayısıyla Müslim ve gayri Müslim loncaları birbirinden ayrılmıştı⁸⁷.

Esnaf teşkilatı, zanaat ve ticareti düzenler, fiyat ve kalite standardizasyonu denilen Narh sistemini denetlerdi. Bir şehirdeki esnaf teşekkülleri birbirleriyle temasta buldukları gibi farklı şehirlerdeki esnaf teşkilatlarıyla da temas halinde olmuşlardı⁸⁸. Esnaf idarecilerinden şeyh veya kethüda, teşkilatın birinci derecede yöneticisi mevkiinde olup, devlet ve esnaf arasındaki münasebetleri düzenlemek yanında, esnafa hammadde temini, esnaflar arasındaki anlaşmazlıklarda ehl-i hibrenin de fikrini alarak ceza vermek gibi vazifelere sahipti. Nakip veya yiğitbaşı ise esnafın iç işlerinden sorumluydu. Bu iki önemli idareciden başka teşkilat içinde, tecrübeli ustalardan oluşan ve adına “ihtiyarlar” denilen bir heyet bulunurdu. Ölçü ve tartıları kontrol etmek, narh verilmesi, esnafa gerektiğinde ceza verilmesi gibi hususlarda fikri alınan ehl-i hibre bu heyetten seçilirdi⁸⁹.

Esnaf birliklerinde çalışanları ise ustalar, kalfalar ve çıraklar oluşturuyordu. Yükselmek için ehliyet ve liyakat esastı. Esnaflığa giren genç, mesleğinde uzmanlaşmadıkça yükselmez ve dükkân açamazdı. Burada esnaf bir yandan mesleğinin inceliklerini öğrenirken bir yanda da ahlâk eğitimi almaktaydı. Esnaf birliklerinde mesleki maharete ve eskiliğe dayanan bir kademeleşme mevcuttu. Aynı dönemin batı esnaf birliklerinde görülen tabakalaşma söz konusu değildi. Osmanlı esnaf birliklerinde, sadece ahlakî ve mesleki üstünlükler ilerleme ve yükselme sebebiydi⁹⁰.

Bu teşkilat sistemindeki en önemli uygulamalardan birisi, beklide en önemlisi her uygulamanın devletin görevli kişileri tarafından denetlenmesiydi. Fiyat

⁸⁶ Ferhat Başkan Özgen, “Osmanlı Devletinin diğer devletler ile iktisadi ilişkileri”, **Yeni Türkiye Dergisi 701 Osmanlı Özel sayısı**, II/32 (İstanbul 2000), s. 103.

⁸⁷ Mübahat Kütükoğlu, **Aynı eser**, s. 606–607.

⁸⁸ Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, İstanbul 2000, s. 282.

⁸⁹ M. Kütükoğlu, **Aynı eser**, s. 608–609, İslam geleneğinin bir mirası olarak Osmanlı devlet teşkilatında da var olan ve çarşı ve pazarların asayiş ve düzeninden sorumlu olan İhtisab müessesesinin kesin olarak ne zaman ihdas edildiği bilinmemekle beraber Osman Gazi zamanından beri var olduğu kabul edilmektedir. II. Mahmut zamanında ise İhtisab Nezareti kurularak (1826) başına “İhtisab Nazırı” ünvanıyla bir görevli tayin edilmiştir (Ziya Kazıcı, **Osmanlılarda İhtisab Müessesesi**, İstanbul 1987, s. 31,32).

⁹⁰ M. Kütükoğlu, **Aynı eser**, s. 609.

belirlenmesi, tartıların kontrolü, esnafın farklı çalışma gruplarına ayrılması gibi hususlar, uygun bir çalışma ortamı sağladığı gibi esnaf arasındaki anlaşmazlıkları da azaltıyordu⁹¹. Böylece iktisadî yaşamın canlılığı sağlanıyor, dış ticaret imkânları genişletiliyor, kentlerin, ordu ve devletin (İstanbul'un) ihtiyaçları karşılanıyordu. Loncaların vergilendirilmesi yoluyla ise devlet için gelir kaynağı oluşturuluyordu. Ayrıca üretim ve azınlığın faaliyetleri kontrol edildiğinden, bir bakıma kent ekonomisi de denetlenmiş oluyordu⁹².

Klasik dönemde ticaret sadece şehir ve kasabalarda örgütlenen esnaf ve zanaatkârların elinde iken, 18. yüzyılda yeniçerilerin de ticarete dahil olduğu görülmektedir. Bu dönemde yeniçerilerin, daha kârlı olduğu için ticaretle meşgul olmaları, ocağın nizamını bozduğu gibi aslî görevleri olan askerlikten uzaklaşmalarına ve savaşlarda eskisi kadar başarılı olamamalarına neden olmuştu⁹³.

Edirne'de daha ziyade, bu esnaf teşkilatının kural ve kaidelerine bağlı kalarak ipekçilik, saraçlık, haffaflık, lülecilik, kolancılık, havluculuk, mürekkepçilik, sepetçilik, debbağlık, keçecilik, mutfalık, iğnecilik, üsküfcülük, oymacılık, marangozluk, kutuculuk, oyuncakçılık, çilingirlik, demircilik, kuyumculuk, bakırcılık, kovacılık, nakılcılık, sabunculuk, şekercilik, mumculuk, helvacılık, camcılık ve aynacılık gibi pek çok el sanatı gelişmişti⁹⁴.

Edirne ticareti, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasî ve sosyal hayata bağlı olarak, 1746 ve 1752 büyük depremlerinden sonra gerilemeye başladı. 19. yüzyıldaki Osmanlı-Rus savaşları ve ondan iki sene sonra çıkan veba hastalığı Edirne'nin iyice harap olmasına neden oldu. Tanzimat'la birlikte bu düşüş hızlanmaya başladı. Zira bu dönemde Osmanlı şehirleri artık Avrupa fabrikalarının bir pazarı haline gelmişti. Bunun neticesi olarak da el sanatları öldüğü gibi kalan sanatlar da yavaş yavaş Türklerin elinden çıkıp yabancı milletlerin eline geçti⁹⁵.

⁹¹ A. Tabakoğlu, **Aynı eser**, s. 282–285.

⁹² F. Başkan Özgen, Aynı makale, s. 103.

⁹³ Bruce McGowan, “Ayanlar çağı”, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)**, II, ed. Halil İnalçık, İstanbul 2004, s. 785. Ayrıca bkz. T. Gökbilgin, Aynı madde, s. 113.

⁹⁴ Edirne'de dokunan kilimler velençler, bogasılar, astarlar, döşemeler, gül esansı, şekerlemeler, helvalar, misk sabunları o zamanların en önemli Edirne armağanları idi (O.N. Peremeci, **Aynı eser**, s. 316). Ayrıca bkz. Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları.

⁹⁵ O.N. Peremeci, **Aynı eser**, s. 317.

D.Ticaret ve Konaklama Merkezleri

1. Çarşılar

Selçuklular zamanından beri ticaret ve zenaat erbabı açık veya kapalı çarşılarda çalışırlardı. Bu usûl Osmanlılar zamanında disiplinli bir şekilde geliştirilmiş ve dükkân açıp sanayi ve ticarî faaliyette bulunma yetkisi kontrol altına alınmıştı. Çarşılar genellikle bedestenler etrafında toplanır ve çarşının ortasında veya yanı başında bir pazaryeri bulunurdu⁹⁶.

18 yüzyılda Lady Montagu Edirne'yi ziyareti sırasında yazdığı mektuplarında, Edirne'nin çarşı ve dükkânlarından oldukça bahsetmiştir. Edirne'de yaklaşık 360 dükkân bulunduğundan, bunların gayet temiz ve bakımlı olduklarından ve dükkânlarda çok çeşitli eşyaların satıldığından söz etmektedir. Ayrıca buradaki esnafın pek çoğunun Yahudilerden oluştuğunu ve ticaretle büyük söz sahibi olduklarını yazmıştır⁹⁷.

Danimarka kralının emriyle Osmanlı topraklarını ve dolayısıyla Edirne'yi ziyaret eden Alman Carsten Niebuhr da İstanbul'dan sonra Edirne'ye uğramıştı. Bu seyahati sırasında, İstanbul'dan Edirne'ye hergün 7-8 kervan gittiğini ve burada fevkalade bir pazar yerinin bulunduğunu kaydetmiştir⁹⁸.

a. Arasta

Osmanlı Devleti'nin diğer şehirlerinde olduğu gibi Edirne'de de pek çok çarşı, pazaryeri, kervansaray ve han bulunmaktaydı.

Edirne çarşılarının en zarifi, Sultan III. Murat tarafından Sultan Selim Camii gelir vakıflarına ek olarak yaptırılan Haffaflar çarşısıdır ki Büyük Arasta adıyla anılır. 255 metre uzunluğunda ve 73 kemerde 124 dükkânı bulunmaktadır. 1291/1874 senesinde üzerindeki kurşunlar alınarak kiremit konuldu. Kiremitlerden sızan kar ve yağmur suları nedeniyle iç sıvaları dökülmeye ve harap olmaya başladı⁹⁹.

b. Ali Paşa

Ali Paşa Çarşısı, Kanunî döneminin sonlarında dört sene kadar sadaretle bulunan Bosnalı Semiz Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Çarşının uzunluğu kule

⁹⁶ Ahmet Tabakoğlu, *Aynı eser*, s.243.

⁹⁷ Lady Montagu, *Şark Mektupları*, Terc. Ahmet Refik, İstanbul 1973, s.84.

⁹⁸ Turgut Akpınar, "Alman seyahatnamelerinde Edirne" , *Edirne Serhattaki Payitaht*, İstanbul, 1998, s. 274.

⁹⁹ Rifat Osman, *Edirne Rehnüması 763–1338*, Edirne 1920, s. 69.

kapısından başlayıp balık kapısında son bulmaktadır. Kule kapısı yönündeki üst kapı, iğneciler kapısı, biri çarşıya öbürü Kaleiçi'ne açılan iki adet orta kapı, saraçlar kapısı, “altı kapı” adıyla da anılan çarşının, altı kapısı vardır. Uzunluğu 400 adım olan bu çarşayı yaptıran Ali Paşa, Babaeski’de yaptırmış olduğu camiye vakfetmiştir¹⁰⁰.

Evliya Çelebi'nin anlattığına göre çarşının her iki tarafında iki adet demir kapı bulunmaktaydı. 300 adet dükkân bulunan çarşı kâgir ve tamamı kurşun ile kaplıdır. Çarşı eşyası arasında gülâb, buhur, asel (bal), amber, şa'ir ve itriyat türünden mallar satılmaktaydı. Burada ayrıca zegardân papucu, lorta, kurtağzı, tilleli, kaba rüzgâr, ulu lorta, merdane papuçları satıldığı gibi daha üst düzeydeki varlıklı kimselere saray papucu, düztaban papuçlar satılırdı¹⁰¹.

Dünyanın önemli alışveriş merkezlerinden biri olan çarşıda, herkesin dükkân sahibi olması mümkün olmadığı gibi sadece varlıklı kişiler burada dükkân sahibi olabiliyorlardı. Fakat 18. ve 19. asırlarda bu vakıf çarşı dükkânlarının birçoğu elden ele geçerek bakımsızlıktan harap olmaya yüz tutmuştu¹⁰².

Edirne gümrük kayıtlarında, 18. yüzyılın ikinci yarısında Edirne'den yapılan ihracat malları arasında “eşya-yı Ali Paşa” olarak anılan ve miktarı oldukça fazla olan eşyanın adı geçmektedir. İçeriklerinin tam olarak ne olduğu bilinmeyen bu ticaret eşyası çeşitli zamanlarda ve 1213 Rebiülevvel (Eylül-Ekim 1798) ayında Uzuncaabad Panayırı'na gitmek üzere gümrükten geçirilmiştir¹⁰³.

c. Eski Bedesten

Eski Camii yanında olup Çelebi Mehmet tarafından, Mimar Alâeddin'e bu camiye vakıf olarak yaptırılmıştır. Çarşının dört tarafta dört kapısı bulunmaktadır. Bir zamanlar değerli eşya ve mücevherlerin satıldığı çarşı zamanla harap olmuştu. Tarihi kesin olmamakla birlikte 1414 veya 1420 yılları arasında yapıldığı tahmin edilmektedir¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Ahmet Bâdi, **Riyaz-ı Belde-i Edirne: Edirne Şehri Bahçeleri (Edirne Şehri Tarihi)**,I, çev. Ratıp Kazancıgil, İstanbul 2000, s. 135.

¹⁰¹ Evliya Çelebi, çarşının 100 gece bekçisi tarafından korunduğunu ve çarşıda satılan eşyanın o devirde İstanbul ve Bursa'da dahi benzerinin olmadığını bildirmektedir (**Seyahatname**, III, hzr. S. Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 1999, s. 258).

¹⁰² O.N. Peremeci, **Aynı eser**, s. 85.

¹⁰³ Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları (BOA, D.MMK. İGE. nr. 23500).

¹⁰⁴ O.N. Peremeci, **Aynı eser**, s.86.

d. Yeni Bedesten

Bitpazarında Eski Bedesten sokağının sonundaydı. İçinde eskiden ev eşyası, kullanılmış giysiler alınıp satıldığı için Eski Bedesten de denilmekteydi. II. Murat tarafından yaptırılan çarşı Dar'ül hadis Camii'ne vakfedilmişti. Zamanla harap olan çarşıdan günümüzde iz kalmamıştır¹⁰⁵.

2. Kervansaraylar ve Hanlar¹⁰⁶

İslam geleneğine göre devlet, kanal, bent, yol ve kervansarayların yapımı ve bakımı gibi bayındırlık işlerini üstlenirdi. Bu geleneğe uyan Osmanlılar, Bursa, Edirne, İstanbul gibi başkentleri, ticaret merkezi olarak gelişmeleri için altyapılarını düzelterek ve nüfuslarını çoğaltarak büyük kentler haline getirdiler¹⁰⁷.

1717–1718 yıllarında Türkiye seyahati sırasında Edirne'ye de gelen Lady Montagu taştan kemerlerin altına yapılmış, etrafı dükkânlarla çevrili çok büyük hanların bulunduğunu, bu hanların camilerin etrafında toplandığını ve buralara fakir zanaatkarların yerleştirildiğini anlatmaktadır¹⁰⁸.

a. Rüstem Paşa Kervansarayı

Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı olan Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan bu kervansaray, iki katlı büyük ve çok sağlam bir yapıdır. Kervansarayın sakinleri önceleri Türk ve Müslümanlar oldukları halde II. Viyana bozgunundan sonra Türklerin yerini başka milletler almaya başlamıştı. Hatta vakıf olan kervansarayın mülkiyeti, icra yoluyla yavaş yavaş yabancıların eline geçerek, burada söz sahibi olmuşlardı. 20. yüzyılda Edirne tüccarının yetiştirdiği kozalarını sattığı mekân olan kervansaray¹⁰⁹ günümüzde otel olarak kullanılmaktadır.

¹⁰⁵ A. Badî, *Aynı eser*, s. 136.

¹⁰⁶ Orta Asya kaynaklı mekânları olan kervansaraylar, kervan ve yolcuların ücret ödemedi kaldıkları yerler olduğu gibi, barınmaların yiyecek, içecek ve kış ise ısınmalarının ve hayvanlarının ihtiyaçlarının ücretsiz karşılandığı sosyal mekânlardır. Hanlar ise, dış görünüşleri itibariyle yüksek, tek katlı yapı biçiminde olup; dışa dönük yüzleri daha ziyade sokağa açılan dükkânlarla çevrilidir. İç görünüşlerine gelince, ortada dikdörtgen biçiminde, üstü açık avlu ve onun etrafındaki altı-üstlü odalarla, önde koridor biçimindeki sahanlıktan ibaretti. Her han, muayyen bir malın fermanlarla tayin edilen kapalı pazaryeydi. Hanlar toplayıp dağıttıkları malların adıyla anılırdı (G. Kıvrak, *Aynı tez*, s. 14–15).

¹⁰⁷ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*., s. 146.

¹⁰⁸ L. Montagu, *Aynı eser*, s.73–74.

¹⁰⁹ O.N. Peremeci, *Aynı eser*, s. 87.

b. Ekmekçiöglü Ahmet Paşa Kervansarayı

Ayşe Kadın Hanı olarak da anılan kervansaray Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından 1018/1609 yılında yaptırılarak Sultan Ahmet'e hediye edilmişti. Kervansarayı dört büyük ahır, birçok odası, iki şadırvanı, cadde üzerinde taş yapı dükkânları ve iki havuzu bulunuyordu. Kervansarayı üzerindeki mermer levhada Mehmet Kisbî Çelebi tarafından yazılan tarih yazısı bulunmaktadır¹¹⁰.

Evliya Çelebi'ye göre 17. yüzyılda Edirne' de 18 büyük işhanı ve 28 han-otel bulunmaktaydı¹¹¹, Ahmet Badî'nin eserinde ise 23'ün üzerinde handan bahsedilmektedir. Hanlardan bir kısmı ise yok olup gittiğinden günümüzde isimleri dahi bilinmemektedir.

Ahmet Badî'nin sözünü ettiğı eserler ise: Sultan III. Murat tarafından, babası II. Selim'in camiine (Selimiye Camii) vakıf olarak yaptırılan Yemiş Kapanı ve Tahıl Hanı; Sokullu Mehmet Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan Taş Han; İki kapılı Han, Solaklar Hanı, Kürkçüler Hanı, Katır Hanı, Araplar Hanı, Halil Paşa Hanı, eski adı Çöplüce Hanı olan ve yakınında Rüsûmat Nezareti Heyeti oturduğı için bu adı alan Gümrük Hanı, Tarakçılar Hanı, Basmacılar (Mezit bey) Hanı, Koyun Baba, Kör Memiş, Kara Panayot Hanı, Lüleçiler Hanı, Alamüddin Hanı, Sarraf Hanı, Karşlı Ahmet Beyin Hanı, Çubukçular Hanı, Lüleçiler Hanı (Laleli Camii yakınında olan), Postahane Hanı'dır¹¹².

¹¹⁰ *Temaşa eyleyüp Kisbî dedi itmamena tarih*

Yapıldı han sultan Ahmet oldu bi bedel âbâd (A. Badi, **Aynı eser**, s. 139).

¹¹¹ Evliya Çelebi, **Seyahatname**, III, İstanbul 1999 s. 543.

¹¹² A. Badî, **Aynı eser**, s.137-141.

II. BÖLÜM

EDİRNE GÜMRÜĞÜ EMTİA MUKATAASI

A. Gümrük Sisteminin İşleyişi

İslam gümrük sisteminde, gümrük vergisi anlamında çeşitli terimlerin kullanıldığı bilinmektedir. Bunlar arasında, tamga, bâc, meks, öşür ve gümrük gibi terimler vardır. Türklerde ve Moğollarda “tamga” kelimesi gümrük vergisi karşılığında kullanılırken, Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminde daha çok iç ticaret ve sanayiden alınan vergileri ifade ediyordu. Ayrıca Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nda gümrük vergisi olarak “bâc” (bâc-ı büzürg) terimi de kullanılıyordu. Daha sonra bu terimin yerini “öşür” kelimesi almaya başladı. Nitekim mevcut bilgilere göre Kirman Selçukluları döneminde Tiz limanında tüccarlardan öşür alınıyordu. İlk İslam devletlerinden itibaren kullanılagelen meks (mûkûs) vergisi ise İslam’a aykırı olduğu gerekçesiyle Sultan Melikşah zamanında kaldırılmıştı. “Gümrük” kelimesi ise bazı rivayetlere göre haçlılardan geçmiş olmalıdır. Birinci haçlı seferi 11. yüzyılın sonlarında cereyan ettiğine göre, gümrük kelimesinin Türkçeye bu dönemden itibaren geçmiş olabileceği tahmin edilmektedir¹¹³.

Bazı kaynaklarda “gümrük” kelimesi, Rumcadan alınmış ve emtiaya ilişkin vergilerin idare mahallinin ismidir diye tanımlanmış ise de gümrük kelimesinin Rumcadan alınma olmayıp, Latince ticaret manasına gelen “Commercium” kelimesinden alınmış olduğu anlaşılmaktadır. Zira gümrük resminin ticarî eşyadan alınan bir vergi olduğu göz önüne alındığında, kelimenin manaya uygunluğu ortaya çıkmaktadır¹¹⁴.

Fransızlar ise gümrük karşılığı olarak İtalyanca “Dogana” adından bozulma bir terim olan “Douane” kelimesini kullanmaktaydılar. Rivayete göre, Venedik Cumhuriyeti’nin ilk başkanı, devlet hazinesine bir gelir sağlamak amacıyla, yabancı memleketlerden satış maksadı ile getirilen maldan bir vergi almayı ihdas etmişti. “Doge” adında olan bu başkanın adı sonradan “Dogana”, yani “gümrük vergisi”ne işaret olmuştu. Bazı araştırmacılara göre ise bu isim İran ve Arap dilinde bulunan

¹¹³Turan Atan, **Türk Gümrük Tarihi**, İstanbul 1989, s.113, 114.

¹¹⁴ T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı,web, ([http:// 172.30.1.40/ toctum htm](http://172.30.1.40/toctum.htm)) Tarihçe.

“divan” sözünden alınmıştır. Eski zamanlarda doğu ve batı arasında ticaret yapan kervanlar hudutlarda durdurulur ve getirdikleri mallar kontrol edilirdi. Bu tetkik heyetinin bulunduğu yere ise “Divan” denilmiştir. İbn-i Haldun divandan bahsederken bu kelimenin “cin” manasına geldiğini ve hesaptan anlayan kişiler için kullanıldığına işaret etmektedir¹¹⁵.

Osmalılar’da gümrük kelimesi, maliye dilinde yer (mekân) anlamında kullanılmıştır. Bu anlamıyla gümrük kelimesi, Osmanlı mamûl ve mahsullerinin yabancı memleketlere ihracı ve yabancı memleket mamul ve mahsullerinin de Osmanlı Devleti’ne ithali sırasında, getiriliği veya gönderildiği daire anlamında kullanılmıştır. Ayı zamanda bu daireye giriş ve çıkış yapan mallardan alınan resim anlamına da gelmektedir¹¹⁶.

1. İç Gümrükler ve Gümrük Tipleri

İç Gümrük teşkilatı, bütün imparatorluk arazisini kapsayan bir ağ yerine, iç mübadelede ticarî trafiğin belirli yoğunluğu aşığı şehirleri ve özellikle limanları merkez kabul eden geniş daireler halinde düzenlenmişti¹¹⁷.

Yabancı memleketlerden gelen mallardan giriş sırasında resim alındığı gibi bu malların, aynı memleket içinde şehirden şehre dolaşırken vardığı yerlerde de gümrük alınması usûlü getirilmiş, daha sonra millî hudutlar içinde imal edilip diğer şehirlere sevk edilen mallardan da gümrük vergisi alınmaya başlanmıştır¹¹⁸. Başka bir ifadeyle Osmanlı Devleti’nde, gümrük vergileri hem iç hem de dış ticaretten alınmaktaydı.

İç Gümrüklerde alınan vergileri âmediye, reftiye, masdariye ve mûruriye olarak dört kısımda incelemek mümkündür. Amediye, bir yerden bir yere taşınan yani gümrük yerine gelen mallardan; reftiye bir memlekete taşınıp da orada tüketilmeyerek başka bir yere gönderilen, yani gümrükten çıkan mallardan; masdariye nakledilen yerde tüketilen yani ithal maldan; mûruriye dışardan Osmanlı ülkesine gelip de sarf edilmeden yabancı

¹¹⁵ Fahri Dolsan, “Gümrük Tarihi”, **İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi**, VIII, 6.

¹¹⁶ T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, web,(<http://72.30.1.40/toctum.htm>) Tarihçe.

¹¹⁷ Mehmet Genç, “Osmanlı Devleti’nde iç gümrük rejimi”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, III, 786.

¹¹⁸ F. Dolsan, Aynı madde, s. 46.

ülkelere gönderilen mallardan alınan transit resmidir. Bu sonuncuya bac-ı ubur (geçiş resmi) da denmiştir. Amediye %3-5, reftiye %1-3, masdariye %1-1,5 civarındaydı¹¹⁹.

Daha sonraki devirlerde yapılan ticaret antlaşmaları nedeniyle amediye, reftiye ve masdariye tabirleri tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bu tabirlerin yerine, yabancı memleket mahsul ve mallarından dâhilde sarf olunmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'na gelen mal ve eşyadan alınan gümrük resmine “idhalat resmi”, yerli mahsul ve mallardan yabancı memleketlere ihraç olunan mal ve eşyadan alınan gümrük resmine “ihracat resmi”, ve yabancı memleketlerden gelip, dâhilde sarf olunmayarak diğer bir yabancı memlekete geçirilen mal ve eşyadan alınan resme de “mûruriye” denilmeye başlanmıştır¹²⁰.

Gümrük resmi genelde kıymet esasına göre (advolerem), yani malın gümrüğe girdiği andaki kıymeti üzerinden tespit edilerek alınır. Eminler, fazla vergi almak için malın değerini yüksek tutmamaları konusunda Ahidnamelerde uyarılmışlardı. Buna rağmen tüccar ile gümrük eminleri arasında kıymet tahmininde daima ihtilaflar yaşanmaktaydı¹²¹. Bu duruma çözüm olarak 18. yüzyıldan itibaren gümrük resimleri, belli tarihteki mal fiyatlarına göre tespit edilen tarifeler (Spesifik) üzerinden alınmaya başlandı¹²². Gümrük resmini ödeyerek, gümrüklerden geçen mallar için sahiplerinin eline “eda tezkire’si” verilir, böylece başka bir gümrüğe geldiğinde aynı mal için mükerrer gümrük resmi ödenmezdi¹²³.

Gümrüğe tabi başlıca mallar; şarap, kumaş, baharat ithalatı ile canlı hayvan, at, balık, un ve köle ihracatını kapsamaktaydı. Avrupa ile Osmanlı Devleti arasındaki transit ticarete İstanbul, ana gümrük durumundaydı.

2. Gümrüğün Nitelikleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun iç gümrük teşkilatı, yavaş yavaş seyrederek özellikle büyük ticaret şehirlerinde örgütlenmiştir. İstanbul, İzmir, Selanik, Edirne, Belgrad, Trabzon, Erzurum, Diyarbakır, Halep, Şam, Bağdat gibi liman ve şehirler

¹¹⁹ Ahmet Tabakoğlu, *Aynı eser*, s. 339.

¹²⁰ T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, Web, (<http://72.30.40/toctum.htm>), Tarihçe.

¹²¹ B. Arı, Aynı makale, s. 249.

¹²² M. Kütükoğlu, “Gümrükler”, *DİA*, XIV, 263.

¹²³ M. Kütükoğlu, Aynı madde, s. 263.

ticaret hacmi ve nüfus itibari ile iç gümrük merkezlerinin başında geliyordu. Bunların dışında küçük şehirlerde de gümrük teşkilatı oluşturulmuştu¹²⁴.

Osmanlı gümrükleri sahil ve kara gümrükleriyle sınır gümrükleri olmak üzere 3'e ayrılmıştı. Kara gümrükleri genelde iç ticaret mallarına uygulanırken, sahil gümrükleri hem iç hem de dış ticaret malları için söz konusu olurdu. Kara yoluyla yapılan ticarete gümrük resmi alınması kara gümrüklerinin kurulmasını gerektirmişti. Kara gümrükleri genellikle yakınındaki büyük gümrüklere bağlanır, bir ferman gönderilmesi yahut iltizama verilmesi esnasında yalnız büyük gümrüğün adı yazılır, diğerleri için “ve tevâbii gümrükleri” denilirdi¹²⁵.

Sahil şehirlerine gidecek malların gümrük resimleri prensip olarak, çıktıkları değil, vardıkları yerde alınırdı. Bu durumda çıktığı gümrükte, tüccara, malların cins ve miktarını ihtiva eden bir “ilmühaber kamesi” verilir, vardığı büyük gümrükte vergisini ödediği elindeki ilmühabere işlendiğinden, dönüşte ilk gümrüğün yetkililerine bunu ibraz ile borcunu ödediğini ispat ederdi. Bundan maksat vergi kaçakçılığının önlenmesiydi. Nitekim malın vardığı gümrükte verginin alınması da zaman zaman problemlerin çıkmasına sebep olduğundan 1857’de “Mahrec Nizamnamesi” adıyla yayınlanan bir nizamname ile gümrüğün çıktığı yerde alınması prensibi getirildi¹²⁶.

Kıyıda seyrekleşen gümrük merkezleri arasında, çoğunlukla dağlık, ormanlık ve ıssız yerlerde biraz daha sık kurulan “bac” merkezleri yer alırdı. Baclar, geçit ve konaklama emniyetini sağlamak üzere bulunan görevlilerin masraflarını karşılamak üzere tahsil edilirdi. Bu vergi, gümrük merkezi bulunan şehirlerden transit geçen bazı ticarî eşya için, bac merkezinde alınan ve normal gümrüğe oranla 1/10 ile 1/50 arasında değişen çok düşük bir resimden oluşurdu¹²⁷.

3. Gümrük Resim Oranları

Belirli bir gümrük merkezine gelen mallar vergilendirilirken dikkate alınan husus, malın menşe veya niteliğinden çok tüccarın din ve tabiiyetiydi. Vergi oranları gerek iç ve gerekse dış gümrüklerde tüccarın Müslüman veya gayri Müslim olmasına

¹²⁴ M. Genç, Aynı makale, s. 787.

¹²⁵ M. Kütükoğlu, Aynı madde, s. 263. Edirne gümrüğü İstanbul gümrüğüne tabi idi ve gümrük defterlerinde İstanbul ve tevâbii gümrükleri olarak diğer gümrüklerin isimleri verilir (BOA, D.MMK. İGE. 23400–23503 numaralı icmal defterleri).

¹²⁶ M. Kütükoğlu, “Osmanlı Maliyesi...”, s.609.

¹²⁷ M. Genç, Aynı makale, s.787.

göre değişiyordu. Diğer ayırım ise Müslüman olmayanlar içinde Osmanlı tebaası olanla olmayan arasında yapılıyordu¹²⁸. 16. yüzyılda genellikle Müslümanlardan %3, gayr-i Müslim Osmanlı tebaası olan zimmîlerden %4, Osmanlı tebaası olmayan gayri Müslimler (harbî)'den %5 oranında resim alınmaktaydı. Ancak Aydın veya Edirne gibi bu oranın farklılık gösterdiği yerler de vardı. Buralarda Müslüman tüccar %2 oranında gümrük ödüyordu¹²⁹.

16. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise Batı Avrupa'da olup biten iktisadî değişim ve gelişim Osmanlı Devleti'ni de etkilemiş ve Amerikan gümüşünün neden olduğu fiyat artışı Osmanlı Devleti için bir malî baskı unsuru olmuştu. Bunun yanı sıra 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapıkullarının et ihtiyacının karşılanabilmesi için çeşitli tedbirler alınmaya başlanmış, nihayet 1590'larda bütün tüccar kategorilerine uygulanan gümrük vergileri birer puan artırılmıştı. "Kasabiye" veya "zarar-ı kasabiye" adı verilen bu ilave ile gümrük vergi oranları Müslümanlar için %4'e, zimmîler için %5'e, yabancılar için de %6'ya yükseltilmiş oldu. Müslümanların sağlanan nisbi himaye derecesini hissedilir ölçüde düşüren bu ilk değişme, esas itibarı ile iç menşeli bir malî sıkıntıdan kaynaklanıyordu¹³⁰.

17. yüzyılda İngiliz ve Hollandalı tüccarın ödediği %6'lık vergi oranı %3'e indirildi. Böylece yabancılar Müslümanlardan daha az vergi ödemeye başladılar. Nitekim 18. yüzyıldan itibaren yabancı tüccar yavaş yavaş iç ticarete de girmeye başladığında devlet, iç ticarete Müslümanlardan daha avantajlı olan bu statüyü kabul etmedi. Ayrıca devlet, bu şekilde ciddi bir gelir kaybı ile karşı karşıya kalıyordu. Bu zararı önlemek için de malı, üretildiği yerde satın alan tüccarın, yerli tüccar statüsüne tabi olarak, gümrük resimlerini Osmanlı tebaası olan gayri Müslim tüccar gibi (%5) ödemeleri kararı alındı. 1809'da yapılan Kal'a-i Sultaniye Antlaşması'nda¹³¹ bu hususa yer verildi. Ancak bu gümrük resim oranları 1838 tarihli Osmanlı-İngiliz ticaret antlaşmasına kadar devam etmiştir¹³².

¹²⁸ M. Genç, Aynı makale, s. 787-788.

¹²⁹ M. Kütükoğlu, Aynı eser, s. 585.

¹³⁰ M. Kütükoğlu, Aynı madde, 264.

¹³¹ M. Kütükoğlu, Aynı madde, s. 264. Antlaşmanın ilgili maddesinde, İngiltere'ye daha önce verilmiş bulunan ticarî imtiyazlar devam edecek denilmektedir (Rıfat Uçarol, "Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1739'a kadar Osmanlı İmparatorluğu", **Büyük İslam Tarihi**, XI, s. 321).

¹³² M. Genç, Aynı makale, s.788-789. 1838 antlaşmasında gümrük vergisi oranları ihrac malları için %9 amediye ve %3 reftiye; ithal malları içinse %3 ithal, %2 munzam resim olarak tesbit edildi. Ancak bu %9 ve %2'lik vergi sadece iç ticaret için geçerli olacak dış ticaret vergilerinde artış olmayacaktı (M. Kütükoğlu, "Osmanlı maliyesi...", s. 586).

Kapitülasyonlardan yararlanarak Avrupa devletlerinin himayesinde, iç ve dış ticarete, müstem tûccar gibi imtiyazlı ticaret yapan kişilere “beratlı tûccar” deniyordu. Beratlı tûccar olan gayri Müslim Osmanlı tebaası reaya, kapitülasyonların müstem tûccar ve elçilik mensuplarına tanıdığı hak ve imtiyazlardan yararlanmakta, haraç, cizye vermemekte, reyanın diğerk yükümlülüklerinden kurtulmaktaydılar¹³³.

B. Edirne Gümrüğü’nün İdari Yapısı

Osmanlı Devleti, 15. yüzyılda sınırlarını genişletip Bizans’ı topraklarına dahil edince, Bizans’a ait olan pek çok gümrük bölgesini de idaresine almış oluyordu. Her bölgede gümrük vergisi ödenmesi şarttı. Bunlardan her birinin ayrı kanun ve yönetmelikleri, ayrı vergi oranları olabiliyordu. Kervanların resmen saptanan güzergâhları izlemek zorunda oluşu, eninde sonunda gümrük merkezinden geçmeleri demektir. Örneğin tûccarların gümrük vergisini ödedikleri ticarî emtiayı bu merkezler dışındaki yerlere götürüp indirmeleri yasaktı¹³⁴.

Edirne Gümrük idaresinde birinci derecede önemli olan kişi “gümrük emini” (nazır) olup, gümrükten geçen malların vergilerini almakla mükellef olmakla beraber, tûccar her türlü kaçakçılık faaliyetlerine engel olmakla yükümlüydü. Gümrükteki bir diğerk görevli ise, muayene edilen ve vergisi alınan eşyanın defterlere kaydedilmesi gibi işleri yürüten “kâtip”ti ki ticarî faaliyetlerin arttığı dönemlerde bunların sayısı ikiye çıkabilmekteydi. Gümrükteki güvenlik işlerinden sorumlu “kolcu”, malları tartan “kantarcı”, taşıma işlerinden sorumlu “hamal” ve gümrüğe gelen emtia ve eşyanın depolanmasından sorumlu “ambar emini”¹³⁵ gümrüğün diğerk çalışanlarıydı.

Madenler, darphaneler, dalyanlar gibi birer mukataa¹³⁶ olan gümrükler emanet veya iltizamla¹³⁷ idare edilirdi. Emanetle idarede “emin” devlet tarafından tayin edilen

¹³³ Yücel Özkaya, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı**, Ankara 1985, s.139-140.

¹³⁴ Halil İnalçık, “Osmanlı iktisat zihniyeti ve Osmanlı ekonomisi”, **Tarih Risaleleri Özel**, İstanbul 1995, s. 25.

¹³⁵ Necmettin Akgün, “Trabzon Gümrüğü’nde iktisadi faaliyetler (1750- 1800)”, **OTAM**, sayı 11 (Ankara 2000), s. 9.

¹³⁶ Sözlük manası keşirmek, birbirinden ayrılmak demek olan mukataa ıstılah olarak devlete ait bir varıdatın bir bedel karşılığında kiralanmasıdır. Osmanlılar zamanında mukataat, “mukataat-ı miriye” ve “malikâne” olarak iki bölümden oluşurdu. Birincisi seneden seneye iltizama, ikincisi kayd-ı hayat şartıyla talep edenlere verilen devlet işletmeleridir (M. Zeki Pakalın, **Tarihi Deyimler ve Terimler Sözlüğü**, II, s. 578). Ayrıca bkz. Ahmet Tabakaoğlu, **Gerileme Dönemi’ne Girerken Osmanlı Maliyesi**, İstanbul 1985, s. 120.

bir memur statüsündeydi. Gümrüklerde çalışanların maaş ve aylıkları, kira, kırtasiye, temizlik ve yakacak masrafları, gümrüğüne göre ödenmesi planlanan, tophane, baruthane, kale nefer ulufeleri, mütekaid ve duâguyan vazifeleri, 19. yüzyılda Asakir-i Mansûre maaşları gibi harcamalar çıktıktan sonra kalan para merkeze gönderilirdi¹³⁸.

İltizamlar ise açık arttırma yoluyla yapılıyordu. Gümrük gelirleri 1-3 yıllık sürelerle “mültezim” denilen müteahhitlere ihale ediliyordu. İhalelerde bir bakıma teminat olarak, sahafların kefaleti de aranırdı. Diğer mukataalarda olduğu gibi gümrükler de birkaçı bir arada iltizama verilirdi. Bundan maksat birinin kârının diğerinin zararını telafi etmesiydi. Örneğin 1111-1112‘de (1699–1700) İstanbul, Galata, Gelibolu, Tekirdağ, Ereğli, Silivri, İnöz, Bandırma, Edincik, Mudanya, İzmit ve tevâbii iskeleleri gümrükleriyle, rüsum-ı reft, dellaliye, kara gümrüğü ve tevâbii, rüsum-ı masdariye, Edirne Gümrüğü, İzmir ve Sakız gümrükleri ve tevâbii mukataası birlikte iltizama çıkarılmıştı¹³⁹.

Bir gümrüğün iltizama verilmeden önce hâsılâtının tam olarak bilinmemesi, iltizama çıkarıldığında istenilen rakamı bulmaması, gümrüğün gelirinin azalması gibi hallerde mukataa emanet yoluyla idare edilirdi. Bazen, emanetle idare için de iltizama gidilebiliyordu. Eğer mukataa bir gümrük memurunun maaşını dahi karşılayamayacak kadar az gelir getiriyorsa, o takdirde “emin” tarafından maktu olarak ihale edilebiliyordu. İltizamla idarede mültezim, iltizam bedelinin bir kısmını “muaccele” adıyla peşin öder, kalanı takside bağlanırdı. Mültezimin hazineye ödediği miktarın üstünde elde ettiği gelir de onun kârı olurdu¹⁴⁰.

1860’dan itibaren gümrüklerde iltizam usulüne son verilerek tamamı emanetle idare edilmeye başlandı. Büyük merkezlerde gümrük emanetleri kurularak başlarına birer emin getirildi. Bunlara bağlı gümrüklere müdürler tayin edildi. Müdürlerin

¹³⁷ İltizam mukataaların müteşebbisler eliyle bir bedel karşılığında işletilmesidir. İltizama vermeye ilzam, iltizam verilen kimseye mültezim denirdi. Emanet ise mukataaların işletilmesi için doğrudan devlet hazinesi tarafından görevlendirilen ve emin adı verilen kişilerce idare edilmesi sitemine denir. (A. Tabakoğlu, **Aynı eser**, s.122–128).

¹³⁸ Tüccardan alınan gümrük resimleri akçe cinsinden hesaplandıktan, vazaif ve tayinatlar çıkarıldıktan sonra gürüş cinsinden hesaplanarak İstanbul’a irsaliye edilmiştir (BOA, D.MMK. İGE. nr. 23427–23501).

¹³⁹ M. Kütükoğlu, Aynı madde, s. 266. 4 Ramazan-27 Şevval 1200 (1 Temmuz–23 Ağustos 1786) tarihinde İstanbul ve Edirne gümrük mukataası geliri 36.001.540 akçe olarak belirtilmiştir (BOA, D.MMK. İGE. nr. 23458).

¹⁴⁰ T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, web, ([http:// 172.30.1540/toctem htm.](http://172.30.1540/toctem.htm)), Tarihçe.

maiyetine ise ihtiyaca göre memur, kâtip ve hademeler alınırđı. 1870’de ‘‘Emtia Gmrk Emaneti’’, ‘‘Rüsumat Emaneti’’ne evrildi¹⁴¹.

Osmanlı Devleti 18. yüzyıldan itibaren, i kaynaklı mali ve dış kaynaklı iktisadî, ticarî baskılar sonucunda ortaya çıkan ekonomik sıkıntıları hafifletmek maksadıyla gmrk vergilerini artırma ve i gmrkleri yaygınlaştırma yoluna gitmiştir. Yayılma sürecinin bir sonucu olarak, 18. yüzyıldan itibaren yurt-içi güvenlik koşullarının bozulması karşısında, i ticaretin güvenliğini sağlamak için, ticaret yolları üzerinde yeni koruma merkezleri kuruldu. Buralarda görevlendirilen güvenlik personeli için ‘‘bc’’ tahsiltına başlandı. Bunlara ilaveten kaçakçılığın önlenmesi maksadıyla küçük yerleşim alanlarında ve kasabalarda küçük gmrkler kuruldu¹⁴². 1801’e gelindiğinde ise Osmanlı i gmrklerinin sayısı 100’n üzerindeydi.

İ gmrkler, ulaştığı bu zirveden hemen birkaç yıl sonra başlayarak yavaş bir tempo ile yüzyılın sonuna kadar devam edecek olan bir daralma ve gerileme sürecine girdi. Bu sürecin ilk aşamasında, eskiden beri i gmrk alınmakta olan büyük şehirlerin dışında, son yıllarda gmrk merkezi haline getirilmiş olan şehir ve kasabalardaki i gmrkler (kara gmrkleri) Mayıs 1843’te kaldırıldı¹⁴³. Edirne Emtia Gmrğ ise 1846 tarihinde lađvedildi¹⁴⁴.

1. Edirne Gmrk Kayıtları ve Kayıt Defterleri

Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. asrın sonlarına kadar gmrk siyaseti ile ticaret ve sanayi arasında sıkı bir bağlantı bulunuyordu. Osmanlı sanayii ve ticaret tarihinin yazılabilmesi için Gmrk rejiminin bilinmesi gereklidir. Bu ise Osmanlı gmrk kayıtları üzerinde yapılacak araştırmalarla gerçekleştirilebilir. Bu kayıt defterleri ise ihtiva ettikleri bilgilere göre, birkaç gruba ayrılmıştır.

1. Mufassal defterler.
2. İcmal defterleri.
3. Teslimat-Bakaya defterleri.
4. Muhasebe defterleri.

¹⁴¹ M. Kütükoğlu, Aynı madde, s. 266. Ayrıca bkz. İ.H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV/II, s. 580.

¹⁴² M. Genç, Aynı makale, s. 789.

¹⁴³ M. Genç, Aynı makale, s. 790. Ayrıca, bkz. A. Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**.

¹⁴⁴ Edirne Gmrğnn lağvedilmesi hakkında Edirne Müşiri’ne gönderilen tahrirat (BOA, C.ML nr. 9064). Ayrıca bkz. G. Kvrak, **Aynı tez**, s. 45.

5. Vazife defterleri.
6. Ahkâm defterleri¹⁴⁵.

Mahallinde tutulanlar, genellikle o yerin kadısının tasdikini ihtiva eden mufassal defterlerdir. Bunlar büyüklük farkı gözetilmeksizin bütün gümrüklerde resim alınan malların sahipleri, isim, cins, miktarın ve alınan gümrüğün gösterildiği defterler olup, aylık veya yıllık tanzim edilmiş ve her günün tarihi atılarak işlenmiştir. Sahil gümrüklerinde malın içinde bulunduğu geminin cinsi, taşıdığı bayrak, nereden geldiği, kaptanın ismi gibi bilgilere de yer verilmiştir. Gümrükten geçen malın cinsi, varsa kalitesi miktarı, kıymeti ve alınan gümrük resmi yazılmıştır. Osmanlı topraklarında yabancı para da tedavül edildiğinden resmin hangi para ile alındığı belirtilmektedir. Böylece bir gümrükten belli bir zaman dilimi içinde geçen malların neler olduğu, hangi millete veya dine mensup tüccarın daha faal rol aldığı gibi hususların tespiti de mümkün olmaktadır. Bunun yanında bazen de sadece reftiye veya amediye olarak malın cinsi miktarı yazılmaksızın ne kadar vergi ödendiği kaydedilmiştir¹⁴⁶.

İcmal defterleri, mufassal defter esas alınarak hazırlanmış olup, gümrüklerin aylık ve yıllık kayıtlarını ihtiva eder. Bu defterlerde, günlük veya aylık gelirlerin toplamı tek rakam olarak verildikten ve masraflar çıkarıldıktan sonra sabit gelir gösterilmiş, ya da belli zaman dilimi içindeki çeşitli malların her birinden elde edilen gelir veya mülhak gümrüklerin gelirleri toplamı verilmiştir.

Gümrüklerden hazineye gönderilen, meblağın bulunduğu teslimat-bakaya defterlerinden ödemelerin nasıl yapıldığı tespit edilebilmektedir. Muhasebe defterleri kısmen icmal defterlerine benzerse de daha ayrıntılı olarak tanzim edilmiştir. Büyük bir gümrüğe bağlı olan ve emanet veya iltizamla idare edilen bütün gümrüklerle, diğer rüsumat hesapları bu defterlerden takip edilebilmektedir. Gümrükten vazife alan mütekaid¹⁴⁷ ve duâguyana¹⁴⁸ ödenen meblağların tutulduğu defterler “vazife

¹⁴⁵ Mübahat Kötükoğlu, “Osmanlı gümrük kayıtları”, **Osmanlı Araştırmaları**, I, İstanbul 1980, s. 219.

¹⁴⁶BOA, D.MMK. İGE. nr. 23438.

¹⁴⁷Devlet emekli olan kişilere çeşitli mukataalardan emeklilik maaşı tahsis etmekte idi. Bu kişiler genellikle devlet hizmetinden, askeri bir vazifeden emekli olmuş veya emekli Kırım Hanları idi (BOA, KK. nr. 5246).

¹⁴⁸Ayinleri müteakip ve bazı toplantılarda dua okuyan ve herhangi bir vazife ile mükellef olmadıkları halde edecekleri dua mukabilinde devletin resmi bütçesinden maaş alan kişilere duagûyan denirdi (Mehmet Zeki Pakalın, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I, İstanbul 1971).

defterleri”¹⁴⁹ adını taşır. Gümrüklerle ilgili hükümler ise “ahkâm defterleri”nde toplanmıştır¹⁵⁰.

Defterlere ilk önce tüccarın ünvanı ve adı yazıldıktan sonra gümrük merkezinden götürdüğü veya gümrüğe getirdiği eşyanın nevi, miktarı, ihracatsa gittiği yer kaydedilirdi. Ödediği gümrük resmi ise defterin en sağında tek kalem olarak verilirdi. Gümrüğün gelir ve giderleri hesaplanır, masraflar gelirden düşülerek kalan meblağ gurusu cinsinden Edirne Gümrüğü’nün bağlı bulunduğu İstanbul Gümrük Sandığı’na gönderilirdi.

Osmanlı gümrüklerindeki kayıtların, son derece dikkatli ve muntazam bir şekilde tutulduğu, bunların icmal ve hülusalının da aynı titizlikle yapıldığı ve Osmanlı iktisat tarihi bakımından çok kıymetli bilgiler ihtiva ettiği söylenebilir. Osmanlı şehirlerinde görev yapan Avrupalı konsoloslar, kendi memleketlerine, buldukları Osmanlı şehrinin ticaret hacmini gösteren pek çok rapor göndermişlerdir. Gönderdikleri bu raporlarda ise Osmanlı arşivlerindeki gümrük kayıtlarından faydalanmışlardır¹⁵¹. Dolayısıyla bir bölgenin veya şehrin ticarî hayatının anlaşılabilmesi için gümrük kayıtlarını incelenmesi gerekmektedir. Zira bu kayıtlarda sadece gümrüğe ödenen vergi miktarı değil, eşyayı getiren tüccarın menşei, eşyanın miktarı, ayrıca ihracat mı yoksa ithalat mı olduğu, nereye gittiği veya nereden geldiği tespit edilebilmektedir.

2. Gümrük Gelir ve Giderleri

a. Gelirler

Edirne Gümrüğü’nün gelirleri birçok kalemden meydana gelmekteydi. Bunlar irad-ı sandık, irad-ı kapan, irad-ı tahmis¹⁵², irad-ı subaşılık¹⁵³ ve çeşitli

¹⁴⁹ 1185 yılı Safer ayında (1771 Kasım), Edirne Gümrüğü mukataası malından, vazifelilere 152.970 akçe ödeme yapılmıştır (BOA, DMMK. İGE. nr. 23411).

¹⁵⁰ M. Kütükoğlu. Aynı madde, 267–268. Ayrıca bkz, M. Kütükoğlu, “Osmanlı gümrük kayıtları”, **Osmanlı Araştırmaları I**, s.227.

¹⁵¹ M. Kütükoğlu, Aynı makale, s. 227.

¹⁵² Tahmis (kahve), kahve satılan yere ise tahmishane denilmektedir. Kahve İhtisab resmine tabidir ve tahmishaneden başka yerde satılması yasaktır (Y. Cezar, **Aynı eser**, s. 251). Edirne’ye Yemen ve Efrenc kahvesi ithal edilmekte idi. Ve bu ticaret yerli tüccar tarafından yapılmakta idi (Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları).

¹⁵³ Subaşı askeri önder manasına geldiği gibi, padişah beratıyla subaşılıktaki timarlı sipahilerin komutanına bağlanan gelir, aynı zamanda Subaşı bu kullanımıyla zeamet anlamı taşırken subaşılıkla aynı anlamdadır (H. İnalçık, **Aynı eser**, s. 458).

beytümaller¹⁵⁴dir. Bütün bu gelirler dışında ithalat, ihracat ve transit geçiş yapan emtiadan alınan vergiler ve taşradan atlı kolcular¹⁵⁵ tarafından tahsil edilen gelirler gümrük sandığında toplanırdı.

Bir ay içerisinde gümrükte işlem gören ticarî emtiadan alınan ithalat-ihracat vergisi en büyük gelir kaynağını teşkil etmekle beraber yukarıda saydığımız sabit gelir kaynakları da önemli bir yekûn tutmaktadır. Bunların dışında İnöz iskelesinden yapılan ithalat ve ihracattan alınan resimler Poliçe-i İnöz olarak Edirne gümrük sandığına gönderilirdi¹⁵⁶. İnöz iskelesinin ticaret hacmi göz önüne alındığında bu gelirin büyük meblağlar tuttuğu görülmektedir. Ayrıca panayırlardan elde edilen gümrük resmi ve Edirne dışından getirilen esirlerden¹⁵⁷ alınan rüsum Edirne gümrüğü gelirlerini teşkil etmektedir. Rumeli’de 16. yüzyıldan itibaren, birkaç hafta aralıkla panayırlar kurulmaktaydı. Edirne gümrük kayıtlarında bu panayıra gönderilen eşya ve eşyadan alınan vergiler kaydedilmiştir.

Tablo 1: 18. Yüzyılın İkinci Yarısının Bazı Aylarında Edirne Gümrüğü’nün Geliri ve İrsaliye tutarı*

Gümrük Gelirleri			İrsaliye Edilen
Yıllar	Aylar	Tutar	
1184	Şaban (Kasım-Aralık 1770)	508.762	315.559
	Zilhicce (Mart -Nisan 1771)	406.031	190.727
1186	Muharrem (Nisan-Mayıs 1772)	350.664	56.495
	Rebiülâhır (Temmuz 1772)	267.347	76.565
1199	Receb (Mayıs-Haziran 1785)	897.328	671.698

¹⁵⁴ Beyt’ul mâl varisi bilinmeyen veya hazır bulunmayan; ölümlerin eşyası ile buna benzer umumi malları muhafaza eden sandık ve idareye verilen isimdir. Bu şekilde muhafazaya alınan eşyalar emaneten beş sene kadar muhafaza edilirdi. Bu süre zarfında bir varis çıkmaz ise mal sandıklarına teslim edilirler ve bunlardan kırkta bir oranında bir emniyet resmi alındıktan sonra bu terekeler bey’ul mal gelirlerini teşkil ederlerdi (Ziya Kazıcı, **Osmanlılar’da Vergi Sistemi**, İstanbul 1997, s. 133).

¹⁵⁵ Malların gümrük mahalline getirilmeden satılmasını önlemek amacıyla bunların takibine memur edilen görevliler.

¹⁵⁶ İradı-ı poliçe-i İnöz başlığı altında kaydedilen gelirler her yılın değişik aylarında yapılan ticarete göre artmakta veya azalmakta idi. 1184 Şaban (1770) ayı İnöz poliçesi 175.264 akçe, 1186 Muharrem (1776) ayı iradı 181.020 akçe, 1199 Receb (1785) ayı iradı 387.628 akçe ve 1200 Rebiyülevvel (1786) ayı iradı 118.858 akçe olarak kaydedilmiştir (BOA, D.MMK. İGE. nr. 23406, 23427, 23451, 23457).

¹⁵⁷ Köleler için ödenen ve beşte bir manasına gelen vergiye “pencik resmi” deniyordu, pencik ise verginin ödenmesi üzerine gümrük tarafından köle sahibine verilen “mülkiyet” belgesidir. Bu verginin kökü Peygamber, tüm savaş esirlerinin beşte birini alma hakkını tanıyan Kuran ayetine dayanır. Osmanlılar da bu sistemi benimsemekle birlikte beşte birin yarısından daha az bir vergi alıyorlardı. Diğer bazı vergiler gibi bu vergiyi toplama hakkı da “iltizam”a veriliyordu. 1857’de köle ticaretinin yasaklanmasıyla birlikte, bu ticareten alınan vergiler gümrük tarifelerinden çıkarıldı (Ehud R. Toledano, **Osmanlı Köle Ticareti**, çev. Y. Hakan Erdem, İstanbul 1994, s. 58). 1211 senesi Cemaziyelevvel ayında gümrükten eçirilen 1 adet arap gulam için 480 akçe gümrük resmi ödenmiştir (BOA, D.MMK. İGE. nr. 23493). Ekler kısmı, İthalat ve ihracat tablolarında gümrükten geçen esir sayıları gösterilmektedir.

	Ramazan (Temmuz-Ağustos 1785)	671.239	433.459
	Şevval (Ağustos-Eylül 1785)	1.028.533	804.173
1200	Safer (Aralık 1785)	490.433	296.075
	Rebiyülevvel (Ocak 1786)	366.430	184.390
1210	Cemaziyelevvel (Eylül-Ekim 1795)	447.461	278.141
	Şevval (Nisan-Mayıs 1796)	399.882	200.523
	Ramazan (Mart-Nisan 1796)	694.300	512.560
	Zilkade Mayıs-Haziran 1796)	669.920	534.156
1211	Cemaziyelevvel (Kasım-Aralık 1796)	778.443	534.156
	Şaban (Ocak-Şubat 1797)	689.306	517.346
	Muharrem (Temmuz-Ağustos 1796)	605.046	435.126
1212	Muharrem (Haziran-Temmuz 1797)	748.062	588.522
	Zilkade (Nisan-Mayıs 1798)	1.056.519	986.979
1213	Rebiyülevvel (Ağustos-Eylül 1798)	996.003	836.133
	Rebiülâhır (Eylül-Ekim 1798)	672.525	512.715

*BOA, D.MMK. İGE. 23406, 23409, 23427, 23431, 23451, 23453, 23454, 23456, 23457, 23483, 23486, 23487, 23489, 23491, 23493, 23495, 23498, 23499, 23500, 23501 numaralı icmal defterleri.

18. yüzyılın ortalarından itibaren gümrük gelirlerinde kısmi bir azalma olmakla beraber, 1770 yılından itibaren gümrük gelirlerinde tedrici bir artış görülmektedir. 1770 yılında başlayan gelir artışı zaman zaman bir önceki aya göre duraklasa da genel olarak yükselmiştir. Örneğin 1184 yılı Şaban ayının geliri 508.762 akçe olmasına rağmen yılın sonlarına doğru Zilhicce ayında az bir düşüşle 406.031 akçe olarak hesaplanmıştır. Asıl önemli düşüş ise 1186 Muharrem ve Rebiülâhır (Nisan/Mayıs/Temmuz) aylarının gümrük gelirlerinde yaşanmıştır. Ancak 1772-1800 yılları arasında Edirne ticaretinde dolayısıyla gümrük gelirlerinde önemli bir artış yaşanmıştır.

Özellikle 1199 (1785) Şevval ayından itibaren Edirne Gümrüğü'nden geçen ürünlerin çeşitleri çoğaldığı gibi gümrük gelirlerinde büyük bir artış olmuştur. Bu artışın en önemli nedeni bölgede kurulan panayırlardan elde edilen gümrük gelirleridir. Örneğin 1199 Receb (Mayıs-Haziran 1785) ayında İslimye panayırının kurulması buradan elde edilen gümrük gelirlerin artmasında etkili olmuştur. Bununla beraber 1199 Şevval (Ağustos/Eylül 1785) ayında Uzuncaabad-ı Hasköy panayırının kurulmasıyla gümrük gelirinde neredeyse iki katı oranında bir artış kaydedilmiştir. Bu artışın nedeni ise yaz aylarında tarıma dayalı ürünlerin ticaretinin artmasıdır. Bu aylarda Böğrölce, ceviz, nişasta, süpürge, badem gibi tarım mahsülleri, panayırların vazgeçilmez

ürünleriydi. Bu panayırın kurulduğu tarihte elde edilen gelirlerden, masraflar çıkarıldıktan sonra dahi 1.475.871 akçelik bir gelir sağlanmıştı¹⁵⁸.

1785 Aralık ve 1786 Ocak aylarında bu gelirin önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Bu kısa süreli bir düşüş olduğu gibi, 1790'lardan itibaren yine gelirler artış göstermeye başlamıştır. Bu yükselişin nedeni de yine 1795 yılının Cemaziyevvel (Eylül/Ekim) ayında ve 1796 Zilkade (Mayıs-Haziran) ayında kurulan İslimye panayırından önemli ölçüde gelir elde edilmesi ve yaz aylarında artan tarım ürünleri ticaretidir. Edirne gümrük gelirleri mevsimlere ve panayırların kurulmasına göre artmakta veya azalmaktaydı.

Gümrüğün sabit gelirlerinin dışında muayyen olmayan gelirler de mevcuttu. Her ay düzenli olarak sağlanmamakla birlikte varisi bulunamayan terekelerden elde edilen beytûlmaller de gümrük gelirleri arasında yer almaktaydı. Örneğin 1184 (1770) Zilhecce ayında 515 akçe, 1186 (1772) Rebiülâhır ayında 1.983 akçe, 1199 (1785) Ramazan ayında 210 akçe, 1200 (1785) Safer ayında 26.490 akçe, 1210 (1796) Ramazan ayında 128.003 akçe, 1213 (1798) Rebiyülevvel ayında 840 akçelik beytûmal geliri elde edilmiştir¹⁵⁹. Gümrük defterlerine beytûlmaller kaydedilirken, gelirin kimden kaldığı ve yaşadığı mahallenin adı yazılırdı.

Bir başka gelir kaynağı ise bacdarhaneler idi. Daha çok kıyı kesimlerde kurulan bacdarhanelerde, sadece orada güvenliği sağlayan görevlilerin masraflarını karşılamak üzere, düşük bir vergi tahsil edilmekteydi. Buralara tayin edilen bacdarlar, bu hizmetlerine karşılık gümrükten 960 akçe maaş almaktaydı¹⁶⁰.

Edirne, konumu itibarıyla önemli ticaret yollarının kavşağında bulunuyordu. Bu nedenle de gerek iç, gerekse dış ticarete önemli bir rol oynamaktaydı. Edirne gümrüğünden yapılan ticarete kaçakçılık ve suiistimalleri önlemek amacıyla bazı tedbirler alınarak gümrüğün zarar etmesi önlenmeye çalışılmıştır. Örneğin, gümrükte atlı kolcu teşkilatı kurulmuştu. Özellikle panayırların kurulduğu dönemlerde böyle bir teşkilata hayli ihtiyaç duyulmaktaydı. Kaçakçılığın en çok görüldüğü alanlardan birisi duhan ticaretiydi. Bazı kişiler Edirne Gümrüğü'nde ödemeleri gereken gümrük vergisini

¹⁵⁸ Ekler kısmı, ithalat ve ihracat tabloları.

¹⁵⁹ BOA, D.MMK. İGE nr. 23409, 23431, 23452, 23456, 23486, 23501.

¹⁶⁰ II. Bölüm Tablo 2. Edirne Gümrüğü'nden yapılan harcamalar.

ödemeden, kaçak yollarla Preveşte'ye tütün ulaştırmaya teşebbüs ediyorlardı¹⁶¹. Bütün bu nedenlerden dolayı böyle bir teşkilata lüzum görülmüştü. Bu teşkilatın tam olarak hangi tarihte kurulduğu tespit edilememekle birlikte, 1211 (1796/1797) yılında İstanbul gümrük eminin şikâyeti üzerine, beratlı atlı kolcuların Edirne gümrüğünde vazifelendirilmesine ve bu gümrüğün gelirinden maaş almasına karar verildiği bilinmektedir¹⁶².

Edirne gümrük defterlerinde kaçakçılık faaliyetleriyle ilgili kayıtlara da rastlanmaktadır. Kaçak olduğu tespit edilen mallar için “taşradan bedest-i nazır süvari” yazıldıktan sonra eşyayı getiren süvarinin ismi kaydedilmiştir. Genellikle toplanan bu kaçak malların isimlerine yer verilmez, sadece malların değeri kaydedilirdi. Bu kayıtlarda Edirne Gümrüğü süvarileri tarafından ele geçirilen kaçak ürünlerin tutarı oldukça fazladır. Bu durum kolcu teşkilatının ne kadar önemli olduğunu ve gümrük gelirlerine ne derece katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

b. Giderler

18. yüzyılın ikinci yarısında Edirne gümrüğü malından yapılan harcamalar sabit ve değişken ödemeler olmakla birlikte çeşitlilik göstermektedir. Bunlar:

- 1) Gümrükte devamlı olarak görev yapan vazifelilerin maaşları ve mütekaidin, duagûyan ve hüddamana ödenen ücretler;
- 2) Muayyen masraflar için yapılan ödemeler;
- 3) Çeşitli şahıslara maaş olarak ödenen ücretler;
- 4) Çeşitli zamanlarda yapılan ancak sürekliliği olmayan ödemelerdir.

Tablo 2: 1184/1213 (1770-1798) Yılları Arasında Edirne Gümrüğü'nden Yapılan Harcamalar*

Yıllar	Aylar	Tutar
1184	Şaban (Kasım-Aralık 1170)	193.203
	Zilhece (Mart -Nisan 1771)	215.304
1186	Muharrem (Nisan-Mayıs1772)	294.169
	Rebiülâhır (Temmuz 1772)	190.782
1199	Receb (Mayıs-Haziran 1785)	225.630

¹⁶¹ 1 Receb 1190 (16 Ağustos 1776) tarihinde Preveşte kadısına ve gümrük eminine yazılan hükümde, kaçak yollarla adı geçen bölgeye götürülen ve gümrüğü ödenmeyen duhanlardan normal tarifenin iki katı vergi alınması ayrıca, duhanlara ve bunları naklettikleri deve ile bargirlere el konularak devlet ahırlarında alikonulası buyrulmuştu (BOA, C.ML. nr. 17661).

¹⁶² G. Kıvrak, **Aynı tez**, s.35.

	Ramazan (Temmuz-Ağustos 1785)	237.780
	Şevval (Ağustos-Eylül 1785)	224.360
1200	Safer (Aralık 1785)	194.360
	Rebiyülevvel (Ocak 1786)	182.040
1210	Cemaziyelevvel (Eylül-Ekim 1795)	169.320
	Ramazan (Mart-Nisan 1796)	181.740
	Şevval (Nisan-Mayıs 1796)	199.359
	Zilkade (Mayıs-Haziran 1796)	169.920
1211	Cemaziyelevvel(Ekim- Kasım 1796)	223.611
	Şaban (Ocak-Şubat 1797)	171.960
	Muharrem (Temmuz-Ağustos 1796)	169.920
1212	Muharrem (Haziran-Temmuz 1797)	159.540
	Zilkade (Nisan- Mayıs 1798)	159.540
1213	Rebiyülevvel (Ağustos-Eylül 1798)	159.870
	Rebiülâhır (Eylül-Ekim 1798)	159.810

*BOA, D.MMK. İGE. 23406, 23409, 23427, 23431, 23451, 23453, 23454, 23456, 23457, 23483, 23486, 23487, 23489, 23491, 23493, 23495, 23498, 23499, 23500, 23501 numaralı icmal defterleri.

Tabloda, aylık ve yıllık tutarları gösterilen, mutad olan ve devamlığı olmayan masraflar bir arada verilmiştir. Bunlar arasında en büyük meblağ her zaman aynı miktarda olmamakla beraber vazifelilere gönderilen ödemeleri teşkil etmektedir. Tabloda yer alan yıllarda gümrük vazifelilerine gönderilen meblağ 130.000 akçe ile 181.000 akçe arasında değişmektedir. Diğer giderler ise gümrük çalışanlarının maaşları, gümrük işlemlerinin yapıldığı mekânların kira ve diğer giderleriydi.

Tablo 3: Gümrük Çalışanlarının Aylıkları ve Gümrük Merkezlerinin Kira ve Diğer Masrafları*

Giderin Adı	Gider Tutarı
Gümrük hademelerinin aylığı	6.000
Gümrük nazırının aylığı	2.400
Gümrük kâtibinin aylığı	1.200
Gümrük başkâtibinin aylığı	1.800
Gümrük süvarilerinin aylığı	1.200
Gümrük aşçısının aylığı	1.200
Bacdarbaşının aylığı	960
Gümrük kirası	900
Gümrük kahvecisinin aylığı	600
Asitane aylıkçısının aylığı	300
İnöz Poliçe tahsildarının aylığı	360
Gümrük hamallarının aylığı	330
İnam-ı fukara aylığı	240
Aylık zeytinyağı, odun, kömür, arpa ödemeleri	4.200

Bacdarhane kirası	210
Kolcuların aylığı	600
Ambar emini aylığı	720
İnöz aylıkçısına ödenen	330

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23406 – 23503.

Edirne gümrüğü çalışanlarına ve gümrük merkezlerine ödenen miktarlar 1184 (1770) yılından 1236 (1821) yılına kadar değişiklik göstermeden aynı şekilde devam etmiştir. 1236 senesinden itibaren gümrük kâtibinin maaşı 1200 akçeden 3600 akçeye, gümrük kirası ise 900 akçeden 4800 akçeye, bacdarhanelerin kirası ise 210 akçeden 420 akçeye yükselmiştir¹⁶³.

Edirne gümrüğünün bir diğer masrafı ise Edirne gümrüğü mukataası malından maaş alanlara yapılan ödemelerdir. Maaş alanlar arasında ilk sırada, sabık Kırım Girayları ve bu sülaleye mensup kişiler bulunmaktadır. Selâtin-i Cengiziye'ye¹⁶⁴ mensup kişiler olarak tabir olunan bu zümreye ödenen meblağlar yıllara ve aylara göre çok fazla değişiklik göstermemekle beraber önemli bir miktar tutmaktadır. Örneğin 1186/Muharrem (Nisan-Mayıs 1772) senesinde Kırım Hanı Saadet Giray'a 84.802 akçelik bir ödeme yapılmıştır¹⁶⁵. Ayrıca bazı beylere, paşalara¹⁶⁶ ve onların eşleri veya çocuklarına havale edilen ödemeler de bulunmaktaydı.

Edirne Gümrüğü mukataasından tayinat gönderilen bir diğer zümre ise Potkalı Kazaklarıdır. Kazaklara ödenen miktarlar gümrük harcamaları içerisinde vazifelilerden sonra en yüksek ikinci meblağı teşkil etmektedir. Bu ödeneğin ilk defa ne zaman gönderilmeye başlandığı tespit edilememekle beraber icmal defterlerinde 1199 Receb (Mayıs-Haziran 1785) tarihli gelir ve gider hesaplarında yer verilmiştir. Bu tarihte Kazaklara 26.400 akçe ödeme yapılırken bu miktar on yıldan daha uzun süre değişmeden devam etmiş, ancak 1210 senesi Cemaziyelevvel (Eylül/Ekim 1795) ayı gelir ve gider defterlerinde 1.800 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁶⁷. Kazaklara aylık

¹⁶³BOA, CML. nr. 25281.

¹⁶⁴ 21 Rebiyülevvel 1177 (29 Eylül 1763) tarihinde Selâtin-i Cengiziye'den Şahbaz Giray ve Devlet Giray Han kendi imzalarıyla gönderdikleri arzuhallerinde senelik 3.000 sağ akçe saliyanelerinin Edirne Gümrüğü mukataası malından ocaklık olmakla bu seneye ait meblağın irad ve masraf tezkirelerinin verilmesini istemişlerdir (BOA, CML. nr. 2013).

¹⁶⁵ BOA, D.MMK. İGE. nr. 23407.

¹⁶⁶ 1199 Ramazan (Temmuz / Ağustos 1785) ayında Süleyman Paşa'ya 30.000 akçelik bir tayinat verilmiştir (BOA, D.MMK. İGE. nr. 23453).

¹⁶⁷BOA, D.MMK. İGE. nr. 23483.

ulufelerinin yanında buğday, arpa, un ve et gibi bazı ihtiyaçlarının tutarı kadar bir meblağ da gönderilmekteydi¹⁶⁸.

Gümrüğün her zaman muayyen olmayan ancak Ramazan ayı, bayram veya diğer özel günlerde kendi çalışanlarına ayakkabı veya Edirne mollasına ve Bostancı başına verilen bahşiş¹⁶⁹ gibi ödemeleri de bulunmaktaydı.

Gümrüğün bir diğer masrafı ise Edirne'ye bağlı İnöz'deki bazı sarraflara poliçe kırdırılmasından doğan miktardır. Güvenlik ve benzeri nedenlerle bazı tüccar, devlet hazinesinden aldığı poliçeleri gümrükte rüsumat ödemelerinde kullanmaktaydı. Edirne Emtia Gümrüğü teşkilatında biri Edirne merkezinde, diğeri İnöz'de görevli iki memur "poliçe tahsildarı" olarak bunları almakta, poliçeler yine Edirne ve İnöz'deki sarraflar vasıtasıyla nakde çevrilmekteydi. Gümrük geliri İstanbul Emtia sandığına havale edilirken, sarraflara ödenen meblağ hâsıllattan düşülmekteydi¹⁷⁰. İnöz tahsildarı olarak çalışan görevli yine Edirne Emtia Gümrüğü'nden yaptığı işe karşılık 360 akçe aylık almaktadır¹⁷¹.

Yukarıda da belirtilenlerin dışında gümrük mukataası malından yapılan harcamaların bir kısmını duagûyan, hüddâman ve mütekaidin cemaatlerine ödenen maaşlar oluşturmaktaydı. 20 Rebiyülevvel 1203 (19 Aralık 1788), 19 Rebiyülevvel 1204 (7 Aralık 1789) tarihleri arasında bir yıl içinde bu cemaatlere ödenen maaşların ve hangi cemaate ne kadar ödendiğinin hesap icmali şu şekildedir¹⁷².

Cemaat- i mütekaidin

118.148 akçe

Cemaat-i hüddaman

25.039 akçe

Toplam: 1.432. 815 akçe

Cemaat-i Duagûyan

937.126 akçe

¹⁶⁸ 1205 Cemaziyelevvel (Ocak 1791) tarihinde Potkalı Kazakları tarafından gönderilen arzuhalde kendilerine ödenmesi mutad olan ulufe ile arpa ve sair tayinatların hesaplanarak gönderilmesi istenmiş idi. Baş muhasebe kaleminden yapılan hesaplardan sonra kendilerine 6598 guruş ulufe ve tayinat bedelleri verilmesi hakkında tezkire yazılmış idi (BOA, CML. nr. 2035).

¹⁶⁹ 1199 senesi Ramazan (1785 Temmuz/Ağustos) ayında Edirne mollasına ve bostancıbaşına 2160 akçe bahşiş verilirken, gümrük açısına 1200 akçe çuka bahası, diğer çalışanlara 4800 akçe Ramazan taammiyesi ve mehterhaneye 420 akçe ödeme yapılmıştır (BOA, D.MMK. İGE. nr. 23453).

¹⁷⁰ G. Kıvrak, **Aynı tez**, s. 94.

¹⁷¹ Bölüm II, Tablo III. Gümrük çalışanlarının maaşları ile gümrük merkezlerinin kira ve diğer masrafları.

¹⁷² BOA, KK, nr. 5246.

Cemaat-i müşahirin duagûyan

25.039 akçe

Genel toplam: 1.457. 854 akçe

Bu kısa hesap özetinden de anlaşılacağı gibi devletten maaş alan duagûyan ve hüddamana, gümrük çalışanlarına, bölgenin ileri gelenlerine ve devlete bağlı kırım hanlarına doğrudan merkez hazinesinden değil, gümrük gelirlerinden ödeme yapılmaktadır. Bu da gümrük gelirlerinin Osmanlı hazinesi için ne derece önem taşıdığını göstermektedir.

Bütün bu masraflar gümrük gelirlerinden çıkarıldıktan sonra kalan meblağ kuruş cinsinden hesaplanarak İstanbul Gümrüğü Emtia Sandığı'na irsaliye edilmekteydi. Tablolardan da görüldüğü üzere Edirne Gümrüğü'nün gelirleri, giderlerinden daima birkaç kat daha fazladır. Bu durum gümrüğün gelirleri ile giderleri arasında bir denge olduğunu, elde edilen ve gümrük sandığında toplanan meblağ ile harcamalara ayrılan miktar göz önünde bulundurulduğunda gümrüğün zarar etmediği hatta irsaliye miktarının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Edirne Gümrüğü'nde vergilerin düzenli olarak tahsil edilmesinden ve kaçakçılık girişimlerinin önlenmesinden dolayı gelir ve giderler arasındaki denge korunabilmekteydi.

III. BÖLÜM

EDİRNE GÜMRÜĞÜ'NÜN TİCARİ VE İKTİSADİ YAPISI

A. Edirne Tüccarı

Edirne tüccarı, “Müslüman”, “zimmî”, ”müstemin” ve daha sonraki dönemlerde “beratlı tüccar” ve “Avrupa tüccarı” olmak üzere başlıca beş gruptan oluşmaktaydı¹⁷³. Buradan hareketle Osmanlı dâhilinde sürekli yaşayan ilk iki grup; Müslüman ve zimmîler yerli tüccar olarak değerlendirilmektedir. Edirne Gümrük kayıtlarından da anlaşılacağı üzere ticaretin büyük bir kısmı bu iki zümrenin elinde bulunuyordu.

1. Yerli Tüccar

Yerli tüccar taifesinin Edirne'deki en büyük sınıfını Yahudiler oluşturuyordu. Edirne fethedildiği zaman Edirne'de küçük ve fakir bir Yahudi zümresi varken zamanla bunlara Bursa'da bulunan Yahudiler ile Fransa kralının ülkeden çıkardığı Yahudiler de katıldı. Ayrıca 1492 yılında İspanya'dan çıkarılan Yahudilerin de Edirne'ye yerleşmesiyle kalabalık bir Yahudi cemaati oluştu. Böylece Yahudiler, zamanla Edirne ticaretinde sözü geçen bir zümre haline geldiler¹⁷⁴.

Edirne ticaretinde Yahudilerin rolü küçümsenmeyecek kadar fazladır. Öyleki 1716–1717 yıllarında Edirne'yi ziyaret eden Lady Montagu, burada bulunduğu sırada yazmış olduğu mektuplarında, Edirne'nin ticarî hayatından bahsederken Yahudilere de değinmiştir. Montagu'ye göre Edirne ticareti Müslümanların ihmalleri yüzünden tamamen Yahudiler'in eline geçmiş durumdadır. Her konuda pek çok imtiyaz elde eden Yahudiler şehirdeki önemli paşaların hizmetine girerek onların her türlü ticarî işlerini hallediyorlardı. Hatta önemli mevkilerdeki kişilerin tercümanlığını, hekimliğini ve acenteliğini yapıyorlardı¹⁷⁵.

¹⁷³İslam devletinin himayesine girerek orada sürekli oturma hakkını kazanan reayaya zimmî denilmekte idi. Müsteminler ise ticaret yapmak ya da başka bir amaç için İslam ülkesine gelen ve kendilerine bir yıldan az olmak üzere oturma izni verilen yabancılardı (Bilal Eryılmaz, **Osmanlı Devleti'nde Gayri Müslim Tebaanın Yönetimi**, İstanbul 1990, s.18).

¹⁷⁴ Rıfat N. Bali, “Edirne Yahudileri”, **Edirne Sehattaki Payitaht**, İstanbul 1998, s. 206.

¹⁷⁵ Lady Montagu, **Aynı eser**, s.84, Ayrıca bkz. R. N. Bali, Aynı makale, s. 214.

Edirne Yahudileri, gerek İtalya gerekse diğer ülkelerdeki Yahudi ve Hıristiyanlarla Edirne'deki acenteler aracılığıyla ticaret yapmaktaydılar. Hatta buradaki ithalat vergileri ile mamûl cam üzerinden alınan vergileri toplama işi de onların sorumluluğundaydı. Bunun yanı sıra 1783 yılında verilen bir özel ferman ile "Gabela" adıyla İslamî koşullara göre kesilen etin okkasından alınan 4 akçelik vergiyi toplama işi de onlara tevdi edilmişti¹⁷⁶.

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, batı ülkelerinin Türkiye'deki elçilik ve konsoloslukları, kendi ülkelerinin sanayi mallarını pazarlama faaliyetlerine giriştiler. Bu konuda Osmanlı azınlıkları ile işbirliği içine girdiler. Azınlık tüccarı Avrupa tebaası olan tüccarın imtiyazlarından yararlanabilmek için o devletlerin elçiliklerinde tercüman oldular ve berat¹⁷⁷ alarak tebaa değiştirdiler. Bu nedenle devlet yabancı tüccara tanıdığı hakları 1802'de kendi tebaasından olan azınlıklara da tanımak zorunda kaldı¹⁷⁸.

Bu yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleriyle ticarî münasebetlerinin artmasıyla birlikte buna bağlı olarak konsoloslukların sayısı da arttı. Mahalli idareciler ve yerli tüccar ile münasebetlerin yürütülmesini kolaylaştırmak isteyen Avrupalılar, yanlarında gayri Müslim Osmanlı tebaasından bazı kimseleri "tercüman" olarak konsolosluklarda istihdam etmeye başladılar. Konsolosluklarda tercüman olmak isteyenler devletten berat almak mecburiyetindeydi. Böylece beratlı tüccar denilen yeni bir sınıf ortaya çıkmış oldu. Zira yabancı tüccarın elde ettiği ve kapitülasyonların sağladığı ayrıcalıklardan faydalanabileceklerdi. Bu da tercümanlığı çekici bir hale getiriyordu. Bununla birlikte yabancı imtiyazlı (müstemin) tüccarın faydalandığı gümrük indiriminden de yararlanabileceklerdi. Zira müstemin tüccar ithalat ve ihracatta %3 gümrük öderken zimmî tüccar %5 gümrük ödemekteydi. Böylece berat alan yerli

¹⁷⁶ R. N. Bali, Aynı makale, s.215.

¹⁷⁷ 18. yüzyıldan itibaren, gayri Müslim Osmanlı tebaasından Avrupalı Devletlerinin himayesine girerek, müstemin tüccar gibi iç ve dış ticarete, imtiyazlı bir şekilde ticaret yapan kimselere "beratlı tüccar" denilmekteydi. Tercüman ise, (Dragoman) Osmanlı İmparatorluğu'nda Bab-ı âli'nin diğer devletlerle ile olan siyasî ve ticarî ilişkilerini temin eden memura verilen isim idi (A.İhsan Bağış, **Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler: Kapitülasyonlar- Beratlı Tüccarlar Avrupa ve Hayriye Tüccarları (1750-1839)**, Ankara 1983, s. 17-18).

¹⁷⁸ A. Tabakoğlu, Aynı eser, s. 254-255. Aynı tarihi Mübahat Kütükoğlu 1806 olarak tespit etmiştir. Bu tarihe kadar dış ticaret ecnebilerin elindeydi ve oldukça karlı idi. Bu durumdan yararlanmak ve Avrupa ile ticaret yapmak isteyen reaya, aynı haklardan yararlanmak için konsolosluk ve tercümanlığına başladılar. Bu durum karşısında devlet kendilerine ticaret beratı vermek zorunda kaldı. Böylece "Avrupa tüccarı" denilen bir sınıf ortaya çıkmış oldu. Ancak bu haklar sadece gayri Müslim reayaya tanındığından Müslümanlar, ancak bunların aracılığıyla ticaret yapabilmekteydiler. Nihayet Müslüman tüccarın Bab-ı Âli'ye başvuruları sonuç verdi ve padişah kendilerine reaya tüccarına tanınan hakları tanıdı. Böylece "Hayriye tüccarı" denilen bir sınıf ortaya çıkmış oldu (M. Kütükoğlu, Aynı eser, s. 71).

zimmî tüccar tekâliften muaf oluyordu¹⁷⁹. Görüldüğü gibi Osmanlı tebaası olmayan yabancıların elde ettiği ticarî imtiyazları elde eden Osmanlı tebaası gayri Müslimler, bundan sonra %5 yerine, % 3 gümrük vergisi ödeyeceklerdi. Hatta bu haklardan yararlanmak maksadıyla kanun dışı yollara dahi başvurdular.

Bu şekilde tekâliften kurtulmak için aynı yola başvuranlar arasında Edirne tüccarı da bulunmaktaydı. Edirne kadısı Abdurrahimzade Ali Rıza Efendi aynı suüstimalin Edirne’de de görüldüğüne işaret ederek, 13 Rebiülâhîr 1217 (Ağustos 1802) tarihli yazısında bu yola başvuran Rum, Ermeni, Yahudi reayanın isimlerinin bulunduğu listeyi ve şikâyetini merkeze bildirmişti. Edirne tüccarından olan bu kişiler aldıkları beratlarla hatta, bazıları berat sahibi olmadıkları halde çeşitli devletlerin konsolosluklarında tercümanlık hizmetine girmişlerdi. Aynı belgede adı geçen ve müstemîn tüccara tanınan haklardan faydalanmak üzere ticaret beratı elde eden Rum Ermeni ve Yahudilerin sayısı 170 kadardır ve çoğunun tercümanlık beratı dahi bulunmamaktadır¹⁸⁰.

Osmanlı Devleti’nde yaşayan gayri Müslim tüccarın, berat alarak vergi oranlarını %5’ten, %3’e indirmeleri devleti, ciddi gelir kaybıyla karşı karşıya bıraktı. Bazılarının berat dahi almadan kanun dışı olarak konsolosluk hizmetlerine girmesi ve tebaa değiştirmesi, devletin bu konuda tedbir almasına neden oldu. III. Ahmet ve III. Selim bu müessesenin ıslahı için, bazı tedbirler almışlar ve çeşitli vilayetlerin yetkililerine hükümler göndermişlerdi. Ancak yapılan bütün teşebbüslere rağmen bu meseleye kalıcı bir çözüm bulunamadı¹⁸¹.

2. Yabancı Tüccar

Osmanlı Devleti’ndeki yabancı tüccar, daha çok “millet” ya da “taife” yani belirli bir temsilci veya konsolosa¹⁸² bağlı olarak örgütlenmiş özerk birer grup veya

¹⁷⁹ A.İ. Bağış, *Aynı eser*, s. 28.

¹⁸⁰ C.M.L. 1483, Ayrıca bkz. A. İ. Bağış, *Aynı eser*, s. 50.

¹⁸¹ A. İ. Bağış, *Aynı eser*, s. 33, 48.

¹⁸² Konsolos yabancı bir ticaret şehir veya iskelesinde devletin ticarî menfaatlerini, vatandaşların ve tacirlerin haklarını koruyan, ticaret gemilerine nezaret eden ve bulunduğu memleket makamlarınca da tanınmış, idarî ve ticarî vazifeleri bulunan memura verilen isim olmakla beraber Latince “consul” kelimesinden dilimize geçmiştir. Osmanlı Devleti konsoloslarına “Şehbender” denilmekteydi. 18. asır sonlarına kadar böyle bir müessese kurulmamış fakat III. Selim zamanında Avrupalı devletler ile ticarî münasebetler artınca bu kurumun kurulması icap etmişti. 1802’den itibaren Osmanlı devleti icap eden yerlere şehbender tayinine başlamıştı. Çoğunluğu Rum tebadan olan ve muhtelif yerlere gönderilen şehbenderlerden başka Osmanlı Osmanlı tebasından olmayan bazı yerliler de “baş-şehbender,

topluluk durumundaydı. Konsolosların sultandan aldıkları beratlarla, söz konusu grupların ayrıcalıkları onaylanır, konsolosun kararlarının Osmanlı makamlarının işbirliğiyle yürütülmesi taahhüt edilirdi¹⁸³.

Yabancı veya ecnebi tabir olunan Osmanlı tüccarına müstem'in veya müstem'en denilmekteydi. Müstem'in denilen bu Avrupalı tüccar, yabancı devletlere ticarî imtiyazlar¹⁸⁴ verilmeye başlandığı andan itibaren Osmanlı Devleti'nde ticaretle uğraşmaya başlamışlar ve bunların statüleri muahedelerle tespit edilmiştir¹⁸⁵.

Türkiye'ye yerleşen yabancı tacirler ithalatçı ve ihracatçı sıfatıyla, toptan ticaretle uğraşmaktaydı. Perakendecilik ise yerli tüccarın yani esnafın hakkıydı. Edirne ticaretinde bu iki zümrenin rekabeti söz konusuydu. Bu rekabet nedeniyle yabancı tüccar devletle daima çıkar antlaşmaları yapmak zorunda kalıyordu¹⁸⁶.

Edirne gümrük defterlerinden anlaşılacağı üzere Edirne'de ticaretle uğraşan az sayıda yabancı tüccar bulunmakla beraber, bunların büyük bir kısmını Fransızlar oluşturmaktadır. 1789 Fransız İhtilali'ne kadar Türk dış ticaretinde genellikle hep ilk sırada yer almışlardı. Bu dönemde Türkiye ile yaptıkları ithalat dört kat artmıştı. Yine bu dönemde Marsilya ticaret odası Osmanlı toprakların gönderdiği konsolosların işinin ehli olmasına özen göstermiştir. 1718 yılında Edirne'de bulunan bir tüccar, Fransız ticaret firmasının temsilcisi olarak tayin edilmişti. Böylece Fransız ticareti yavaş yavaş Balkan eyaletlerinin iç kısımlarına doğru yayılmaya başlamıştı. İşte Edirne'ye yerleşen bu Fransız tacirler ve İstanbul Fransız ticaretinin temsilcileri, Uzuncaova ve İslimye panayırlarını ziyaret etmekte ve orada önemli ticarî temaslarda bulunmaktaydılar¹⁸⁷.

şehbender, şehbender vekili" olarak tayin olunmaktaydı (M. T. Gökbilgin, "konsolos", **İA**, VI, 837–838).

¹⁸³ H. İnalcık, **Osmanlı imparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, I, s. 239.

¹⁸⁴ Kapitülasyonlar yabancı devlet tebasının "müstem'in" statüsü altında Osmanlı topraklarında ve limanlarında hangi şartlar altında ticaret yapabileceklerini belirten ve padişahın bizzat yemini ile emniyetlerini garanti eden vesikalardır (Bülent Arı, "Osmanlı kapitülasyonlarının mahiyeti ve tarihçesi", **Yeni Türkiye Dergisi**, 32/2000, s. 242). Kapitülasyonlar Osmanlılar tarafından ilk defa 1352'de Cenevizcililere, 1384 ve 1387'de Venediklilere verilmiştir. 1517'de Mısır'ın fethiyle beraber ilk Fransız kapitülasyonları da Memlûklular vasıtasıyla verilmiş oluyordu. Ancak asıl Osmanlı-Fransız kapitülasyonları Kanuni döneminde Avrupa'da müttefik elde etmek ve Akdeniz ticaretinin canlandırılmak maksadıyla gerçekleştirilmiştir (1535). Daha sonra aynı kapitülasyonlar 1580'de İngiltere'ye, 1612'de Hollandalılara da tanınmıştır (H. İnalcık, **Aynı eser**, s. 243).

¹⁸⁵ Mübahat Kütükoğlu, **Türk İngiliz İktisadi Münasebetleri (1580–1838)**, Ankara 1974, s.72.

¹⁸⁶ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 61.

¹⁸⁷ Virginia Paskaleva, "Osmanlı Balkan eyaletlerinin Avrupalı devletlerle ticaretleri tarihine katkı (1700–1850)", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, XVII, (İstanbul 1967–1968), s. 60.

1761–1767 yıllarında Edirne’yi ziyaret eden Alman Carsten Neibuhr’a göre Edirne’de 4 Fransız tüccarı sürekli olarak kalmaktaydı¹⁸⁸.

Halil Sahillioğlu’nun makalesinde sözünü ettiği Fransız raporuna göre Edirne’de üç tane Fransız ticaret evi bulunmaktaydı. Bunların aralarında çok katı bir rekabet olmasına rağmen, yapacakları kumaş ticareti sebebiyle ayakta kalabilmekteydiler. Zira kumaş ticareti konusunda birbirleriyle ve bağlı buldukları Fransız konsolosu ile ortak hareket etmekte ve anlaşmalar yapmaktaydılar¹⁸⁹.

Edirne ticaretinde yer alan yabancı tüccarın gerek kendi ülkeleriyle gerekse Osmanlı şehirleriyle yaptıkları ticareti, Edirne gümrük kayıtlarından takip etmek mümkündür. Zira bu kayıtlarda, tüccarın hangi milletten olduğu, gümrükten geçirdiği ticarî eşyanın cinsi ve ne kadar vergi ödediği muntazam bir şekilde kaydedilmiştir. Bu tüccarın sayısı az olmakla birlikte ihraç ettikleri ürünler daha ziyade lüks dokumalar, deri ve kürkler olduğundan ödedikleri vergi miktarı oldukça yüksekti.

B. İthalat

Edirne gümrük defterlerindeki kayıtlara göre, ithalat ihracattan daha fazladır. Bunun en temel nedeni buraya aktarılan ürünlerin büyük bir kısmının Edirne Gümrüğü’nden geçerek İzmir, Gelibolu, İstanbul, Rodosçuk ve Avrupa’ya gönderilmesiydi. Edirne Gümrüğü bir anlamda aracı depo olarak da kullanılmakta, eşyalar gidecekleri yerlere buradan dağıtılmaktaydı. Bu durum Edirne Gümrüğü’nün stratejik önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bütün bu ürünler için, Edirne Gümrüğü’nde transit ticaret vergisi alınması gümrüğün gelirlerini artırmaktaydı.

Bu dönemde özellikle İzmir ve İstanbul’dan ithalat yapılmaktaydı. Edirneli tüccar İzmir’den yaptıkları ticareti kendi adlarına gerçekleştiriyorlardı. Bununla birlikte İstanbul’dan Edirne’ye her gün iki kervan hareket etmekte ve bu kervanlar muhtemelen yüklü bir şekilde Edirne’ye gelmekteydiler. İstanbul Edirne arasında ticaret yapan yabancı tüccar bilhassa Rum, Ermeni ve Yahudi tüccar ile muhatap olmak durumunda

¹⁸⁸ T. Akpınar, Aynı makale, s. 274.

¹⁸⁹ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s.65, 1207 Cemaziyelâhir ayında Edirne ve civarı kadıları ile askeri rûasaya yazılan hükümde, Fransız tüccarlarından Bonin adlı şahsın Fransa elçisi Kanton ricası üzerine, devletten mürürname aldığı ve bu belge ile Rumeli’de serbestçe seyahat edebileceği, ticaret yapabileceği belirtilmişti. Ayrıca yine bu mürürname gereğince Türk kıyafetleri ile serbestçe dolaşabilecek, kendisinden cizye alınmayacak ve sadece ahidnamede belirtilen gümrüğe tabi eşyalar için gümrük vergisi ödeyecekti (BOA, C.İ. nr. 624).

kalıyordu. Başka bir ifadeyle İstanbul Edirne arasında ticaret yapan yabancılar Edirne'deki gayri Müslimlerle çalışıyordu. Yabancı, özellikle Fransız tüccardan “Londrin” veya “Londra” adı verilen kumaşlar satın alınmaktaydı¹⁹⁰.

Gümrük defterlerine göre ithalat ürünlerinin büyük bir kısmını dokumalar, deri, kürk, çeşitli ev eşyaları ve gıda maddeleri oluşturmaktadır. Halep, Şam ve Manisa alacaları bu dokumaların en ünlüleri idi. Alacalar 1770'li yıllarda ayda ortalama 100-150 top ithal edilirken, 1790'lı yıllarda bu ithalatta kısmi bir azalma olmuştur. Bu ürünler özellikle Müslüman ve Yahudi tüccar aracılığıyla ithal edilmekteydi. İslimiye'den aba¹⁹¹, Selanik'ten peştamal¹⁹², diğer şehirlerden bogası, beledi, kirpas-ı keten, kirpas-ı melez, penbe-i ham gibi dokumalar ile yüklü miktarda çuka ve çukadan mamül ürünler, Edirne'ye şehir dışından Müslüman ve zimmî tüccarlar tarafından ithal edilirdi.

Edirne dışından hatırı sayılır miktarda kürk ve deri eşyası getirilmekteydi. Özellikle panayırların kurulduğu tarihlerde zimmî tüccar bol miktarda kürk eşyasını panayırlara naklede lerdi¹⁹³. Meşin, kirde gön, gön atkı, Gümilcine'den sahtiyan¹⁹⁴, ithal edilen ve özellikle ayakkabı yapımında kullanılan derici malzemeleri idi. Edirne gümrük kayıtlarında sahtiyanın pek çok çeşidinden bahsedilmektedir. Sahtiyan-ı siyah, sahtiyan-ı sarı ve sahtiyan-ı Gümilcine Edirne'ye en çok ithal edilen sahtiyan çeşitleridir. Sahtiyanlar özellikle pahalı ayakkabıların yapımında kullanılırdı. Hatta saray için yapılacak olan ayakkabılar için sadece bu deri cinsi tercih edilirdi. 16. yüzyılda ihracı yasak mallar arasında zikredilmesi, bu derinin ne kadar kıymetli olduğunu göstermektedir. Meşin ise daha ucuz bir deri cinsi¹⁹⁵ olmakla birlikte Müslüman tüccarlar tarafından Edirne'ye ithal edilmekteydi.

¹⁹⁰ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 62, 16. Yüzyıldan itibaren Avrupa menşeli kumaşlar, özellikle İngilizlerin Londra adı verilen çuhalarının türlü renk ve cinsleri ülkenin, İstanbul, Edirne, Bursa pazarlarında bol bol satılmaktaydı (Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, II, İstanbul, 1974, s. 436).

¹⁹¹ Todorov, Aynı makale, s. 7.

¹⁹² İpek, pamuk veya ipek-pamuk karışımından dokunan peştemalların en lüks olanları Mısır ve Selanik'ten getirilirdi. Pamuk ve keten karışımından dokunan kara-burga ve ak-baş peştamallar ise mendil ve yağlık olarak kullanılmaktaydı (Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi**, İstanbul 1996, s. 302).

¹⁹³ Bölüm III. Panayırlar kısmı tablolar.

¹⁹⁴ Ekler kısmı İthalat ve ihracat tabloları.

¹⁹⁵ Suraiya Faroqhi, **Osmanlı'da Kentler ve Kentliler**, İstanbul 2004, s. 199, 200, 207.

Edirne’de balık ticaretinin de oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Özellikle tuzlu ve kurutulmuş balık ile uskumru lekerda, palamut, sazan, yayın adı verilen balıklar, daha çok İnöz üzerinden zimmî tüccar tarafından ithal ve ihrac edilmekteydi¹⁹⁶.

Edirne’ye getirilen eşyanın ticareti belirli zümrelerin elinde toplanmaktaydı. Demir, deri, pamuk ipliği, haffafiye, tabanca ithalatını Müslümanlar; kurşun, şeker, kâğıt, kuyumcu eşyası ithalatını Yahudiler; Şam, Halep, Musul taraflarından getirilen alaca ve kirpas, fes, balık, çoban eşyası, şehriye gibi maddelerin ithalatını zimmî tüccar yapmaktaydı¹⁹⁷.

Güherçile ve barut az miktarda olmakla birlikte Edirne dışından getirilen ürünlerdi. 17. yüzyılda İstanbul dışında, Gelibolu, İzmir, Selanik ve Temeşvar’da baruthaneler bulunuyordu. Selanik baruthanesinin güherçile ihtiyacı, Serez, İştıp, Koçana ve Köprülü’den, Gelibolu baruthanesinin güherçilesi ise Üsküp, Filibe ve Tatarpazarı’ndan getirilirdi¹⁹⁸. Edirne bu ticaretin büyük bir kısmında aracı bir şehir durumundaydı. Rumeli bölgesinden ithal edilen barut, İnöz aracılığıyla İstanbul ve Gelibolu baruthanelerine naklediliyordu¹⁹⁹.

İthal edilen mallar arasında madeni eşyalar da önemli bir yere sahipti. Avusturya’dan işlenmiş veya ham demir, İtalya’dan bakır ve kalay ithalatı yapılırdı. Bir diğer ithalat eşyası ise yağlar idi. Özellikle revgan-ı zeyt, revgan-ı bezir, revgan-ı ton ve revgan-ı sade adlarıyla kaydedilen bitkisel ve hayvansal yağlar, Edirne ithalatında önemli bir yere sahiptir. Gümrük kayıtlarına göre ithalatı en çok yapılan yağ, revgan-ı zeyttir. Öyleki aylık miktarlar incelendiğinde ortalama 5-10 bin kıyyelik bir ithalatın gerçekleştiğini görmekteyiz. Özellikle 1797 yılı Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında toplam 63.375 kıyye revgan-ı zeyt Edirne tüccarı tarafından gümrükten geçirilmiştir. Önceki yıllarla karşılaştırıldığında ise bu oldukça yüksek bir rakamdır. Zira 1772 Nisan-Mayıs ayında yapılan revgan-ı zeyt ithalatı sadece 1.410 kıyyedir.

Bazı ürünlerin ise hem ithalatı hem de ihracatı yapılmaktaydı. Edirne ihracatının en önemli eşyalarından olan camus derileri, haffaf eşyası, katran, meşin, urgan, kutu, kebe, çuka, nal, ahen-i ham, bal, çerç eşyası, süpürge, tiftik, take, nohut, astar, bogası, banya, nişasta, börülce, leblebi, balık, lüle, şeker, sandık, barut, havyar, sabun en

¹⁹⁶ Ekler kısmı İthalat ve ihracat tabloları.

¹⁹⁷ G. Kıvrak, **Aynı tez**, s. 62.

¹⁹⁸ İ. H. Uzunçarşılı, **Aynı eser**, s. 579.

¹⁹⁹ Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları.

önemlileridir²⁰⁰. Bu ürünlerin hem ihraç hem de ithal edilmesi, Edirne Gümrüğü'nün transit ticarete de kullanıldığını göstermektedir. Zira gümrükten geçirilen malların tamamı Edirne'de tüketilmez, başka yerlere de nakledilirdi. Dolayısıyla nakledilen bu mallar ihracat olarak geçmektedir. Gümrük defterlerinde, transit olarak geçen mallar için “müruriye” kaydı düşülmüştür.

C. İhracat

Osmanlı iktisadî hayatında önemli bir yere sahip olan Edirne'de, ithalatın yanı sıra ihracatta oldukça ilerlemişti. Edirne bulunduğu coğrafya itibariyle gerek yerli gerekse yabancı tüccarın uğradığı önemli merkezlerden biriydi. Dolayısıyla Edirne ve civarındaki yerlerden yün, manda derisi, ipek ve balmumu başta olmak üzere pek çok ürün ihraç edilirdi. En ünlü ihraç maddesi kırım veya çeşitli hayvanların derilerinden debbağların kireçle terbiye ederek yoldukları yündür. Bu yünler Edirne ve çevresinden (Vize ve İpsala) sağlanırdı. Toplanan yünler, Fransızlar ile Venedikliler tarafından İnöz ve Marmara Ereğlisi üzerinden ihraç edilirdi²⁰¹. Venedikli ve Dubrovnikli tüccarın Edirne ile olan ticarî münasebetleri 16. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu dönemde Venedikliler, Ankara'dan aldıkları sofları İstanbul ve Edirne'de bulunan Musevi ticaret şirketleri vasıtasıyla ihraç ederlerdi²⁰².

18. yüzyılın ikinci yarısına ait Edirne ihracat verileri incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar, ihracat ürünlerinin oldukça çeşitli olduğunu göstermektedir. Öyle ki sadece yurt dışına değil yurt içindeki çeşitli merkezlere özellikle İnöz ve Rodoscuk'a yılın her döneminde ihracat yapılmaktadır. Yüzyılın ortalarında ihracat gelirleri oldukça düşüken, 1770'lerden sonra bu gelirlerde hatırı sayılır bir artış gözlenmektedir. Yine bu dönemde sadece İnöz ve Rodoscuk limanları aracılığıyla ihracat yapılırken, sonraları İslimye, Uzuncaabad, Pazargah, Bergos, Saros, Gelibolu gibi yakın merkezlere de çeşitli ürünlerin gönderildiği dikkati çekmektedir.

İhracat gelirlerindeki artışın en önemli nedeni ise kurulan panayırlardır. Panayır zamanlarında Edirne'de üretilen veya Edirne'ye dışardan ithal edilen mallar, Edirne Gümrüğü'nden geçtikten sonra İslimye, Ferecik ve Uzuncaabad-ı Hasköy panayırlarına

²⁰⁰ Ekler kısmı İthalat ve ihracat tabloları.

²⁰¹ H.Sahillioğlu, Aynı makale, s. 62.

²⁰² S. Faroqhi, Aynı eser, s. 178.

götürülmekteydi. Panayırlara götürülen mallar sayesinde hem ticaret ürünlerinin sayısında hem de gümrük gelirlerinde önemli bir artış sağlanmaktaydı.

İnöz'e gönderilen başlıca mallar, süpürge, aba, camus derisi, tavşan derisi, pastırma, kebe, nişasta, demir (ahen), kaşkaval peyniri, bal ile çeşitli kumaş ve ev gereçlerinden oluşuyordu. İnöz'e ihracat yapan tüccarın büyük bir kısmını zimmîler oluşturmaktaydı. Rodoscuk'a ise en fazla demir (ahen-i ham), aba, sahtiyan, revgan-ı ton, nal, kilit ve çuval gibi ürünler gönderilmekteydi. Ahen-i ham sadece Rodoscuk'a değil İnöz'e de yüklü miktarda gönderilmekteydi. Örneğin 1186/1772 senesi Muharrem ve Rebiülâhir aylarında Rodoscuk'a 120 araba, 1211/1796 Muharrem ayında 49 araba, 1199/1785 Receb, Ramazan, Şevval aylarında Rodoscuk ve İnöz'e toplam 318 araba demir ihracatı yapılmıştır.

Panayırlara gönderilen ticaret eşyasının çeşidi bunlardan oldukça farklı ve zengindi. Ekonomik değeri daha fazla olan madenî ürünler, deriler, kürkler, kahve, dokumacı eşyaları, kuyumcu eşyası, kazzaz eşyası, Alipaşa eşyası (çarşı) panayırlara getirilen mallardı. Bununla birlikte günlük ihtiyaçları karşılayan ucuz tüketim malları da panayırlara gelen ürünler arasındaydı. Örneğin sabun, saraç malzemeleri, çerç eşyası, helva ve hınna bu tür ürünlerdendi²⁰³.

Genel olarak değerlendirdiğimizde Edirne ihracatının önemli bir kısmının İnöz ve Rodoscuk üzerinden gerçekleştirildiğini, buradan gerek imparatorluk içindeki merkezlere gerekse Fransa ve Venedik Cumhuriyetine ihracat yapıldığını görmekteyiz. Bu durum Edirne'nin imparatorluk ticaretindeki yerini göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Zira Edirne, Anadolu ile Avrupa'yı birbirine bağlayan bir köprü durumundaydı. İhracat ürünleri daha çok sanayi hammaddesi olarak kullanılan ürünlerden oluşuyordu. Yerli ve yabancı tüccar Edirne'den satın aldığı, deri, pamuk ipliği, demir gibi ürünleri kendi bölgelerindeki sanayide kullanıyordu. Dolayısıyla Edirne tüccarı sadece ürettiği eşyadan değil, sanayi hammaddelerinden de büyük bir gelir elde ediyordu.

---

²⁰³ Ekler kısmı İhracat tabloları, Bölüm III Panayırlar.

D. Gümrüğe Tabi Ticarî Emtia

1. Dokuma Hammaddeleri

a. Yapağı

Dokuma sanayinin en önemli hammaddelerinden birisi yapağıdır. Rumeli ve civar kazalar ile kasabalarda yapağılık koyun yetiştirilmektedir. Yapağı iki şekilde elde edilmekteydi. Birincisi, koyunların derilerinin kireçlenerek yolunması; ikincisi ise yünlerin kırılması şeklinde idi. Yolma yöntemi ile elde edilen yapağı Edirne, Vize ve Çorlu'dan sağlanırdı. Vize yünleri siyahtı ve 100.000 balya kadar İnöz limanından ihraç edilmekteydi. Kırkım yünleri ise İpsala'dan sağlanmakta, Fransızlar ve Venedikliler bu yünü tercih etmekteydiler. Bu tacirler İpsala'dan aldıkları yünü İnöz limanından İzmir'e veya Ereğli limanından İstanbul'a nakledelelerdi²⁰⁴.

Edirne Gümrük defterleri dikkate alındığında yapağının en çok ihracatı yapılan sanayi hammaddelerinden olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, 1785 Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında toplam 309 çuval yapağının Fransız tüccar tarafından İnöz'e götürüldüğünü görmekteyiz. Fransızlar, İnöz-İzmir güzergâhını kullanarak Edirne'den topladıkları yapağıları ülkelerine nakletmekteydiler. Bu önemli güzergâh sayesinde yapılan ihracattan elde edilen vergiler, Edirne gümrük gelirleri arasında büyük bir meblağ tutmaktaydı.

Yün ihraç edilen bir hammadde olmakla beraber iç üretimde de önemli bir yere sahipti. Zira yapağı, dokumacılığın ana hammaddelerinden birisiydi. Türk dokumacılığı ülkenin her yerinde olduğu gibi Edirne ve civar yerlerde gelişmişti. Rumeli'de dokunan çuka, aba, keçe imparatorluğun her yerinden alıcı bulabilmekteydi.²⁰⁵

b. Pamuk – İplik ve Dokuma Boyaları

Endüstri hammaddelerinden bir diğeri pamuktu. 1790'lı yıllarda, Edirne civarında yetiştirilen pamuk, Fransızların yoğun olarak rağbet ettikleri bir üründü. Bu senelerde Fransızlar İnöz iskelesinden ve Gelibolu'dan 125.000 frank değerindeki, 650 balya pamuğu Marsilya'ya nakletmişlerdi²⁰⁶.

Deri ve dokumacılık sanayinin geliştiği bir ülkede boyacılığın ileri bir düzeyde olması tabiidir. Dokuma sanayi için gerekli en önemli maddelerden birisi hiç şüphesiz

²⁰⁴ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 66, Ayrıca bkz. Ekler kısmı İhracat tabloları.

²⁰⁵ Ekler kısmı ihracat ve ithalat tabloları.

²⁰⁶ **Türkiye Seyehatnamesi (1790 Yıllarında Türkiye ve İstanbul)**, hzr. Oğuz Gökmen, İstanbul 1974, s.165.

kumaş boyalarıydı. 18. yüzyılda Edirne, Türk “kırmızısı²⁰⁷” boyacılığıyla büyük bir ün kazanmıştı. Bazı kayıtlarda, Edirne kırmızısı denilen rengin 16. yüzyılda Bursa’dan Edirne’ye getirildiği görülmektedir. Fransızlar İzmir’den ihraç edecekleri pamuk ipliklerini Edirne’ye getirerek kırmızıya boyatırlardı²⁰⁸.

Edirne dokuma boyacılığı diğer ismiyle “Edirnekâri” neredeyse bütün dünyaya ün salmıştı. Bu nedenle de bu sanatın yaşatılmasına büyük önem verilmekteydi. Fransızlar pamuğu Edirnekâri olarak kırmızıya boyama usulünün memleketlerinde uygulanması için 18. yüzyıl ortalarına kadar çalışmışlarsa da başarılı olamamışlardır²⁰⁹.

Kırmız boyadan başka Edirne esnafı palamut boyası²¹⁰, cehrî, çivit²¹¹ gibi maddeleri de kullanmaktaydılar. Bu maddeler imparatorluk dışından gayri Müslimler tarafından ithal edilir, deri ve kumaş boyamacılığında kullanılırdı²¹².

c. Tiftik (sof)

Tiftik keçisi kılından yapılan sof, Ankara ve civarında üretilirdi. Pek çok renk ve çeşidi bulunan sof, Avrupalılardan büyük bir ilgi görür, yabancı tüccarlar Ankara’ya kadar gelip sof alırlardı²¹³. Tiftik, Edirne’de üretimi yapılan bir ürün olmadığından daha çok gayri Müslim tebaa tarafından ithal edilirdi.

2. Dokumalar

18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı ekonomisi büyüme ve gelişme dönemine girmişti. Bunun bir sonucu olarak yurt dışına pazarlanan malların üretimini yapan sanayi de genişlemişti. Dokumacılık sektörünün önemli merkezleri; İstanbul, Halep,

²⁰⁷ Kırmız adı verilen böceğin dışısının kabuklarından elde edilen bir boyadır. Kırmız böceği özellikle Akdeniz ve Güneydoğu Avrupa’da yetişen kırmız ağacında yaşar. Kırmızı boyanın elde edildiği bir diğer madde ise “kök boya” adı verilen sert ve sarmaşık bir bitkidir (Komisyon, **Doğal Boyalarla Yün Boyama**, İstanbul 1983, s.13).

²⁰⁸ Mehtap Çolak Ülkücü, “Edirne konakları ve tavan resimleri”, **Edirne Serhatteki Payitaht**, İstanbul 1998, s.491.

²⁰⁹ Ahmet Seyfettin Şimşek, **Mensucat Öyküleri**, İstanbul 1973, s. 68.

²¹⁰ Palamut dericilikte derilere sağlamlık vermek, yumuşatmak, yani derileri meşin ve kösele haline getirmek için kullanılan bitkidir. Boyacılıkta ise bitkiden elde edilen tanen maddesi, demirle karıştırılarak elde edilen boyalarda kullanılır. Daha çok Ege bölgesi’nde yetişen palamut boyasının büyük bir bölümü ihraç edilirdi (Filiz Çolak, “İzmir’in ihracatında palamutun yeri ve önemi”, **XIV. CIEPO Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 2004, s. 90).

²¹¹ Mavi rengin elde edildiği çivid boyasından Edirne İhtisab Kanunnamesi’nde bahsedilir. Osmanlıların çivid dediği boya Nil olarak bilinen indigo boyadır. Cehrî ise sarı rengin elde edildiği bir bitkidir (Hülya Tezcan, **Atlaslar Atlası, Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu**, İstanbul 1993, s. 50, 51).

²¹² Ekler kısmı ithalat tabloları.

²¹³ Necdet Sevinç, **Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Düzeni**, İstanbul 1885, s. 146.

Bursa, Tokat, Edirne’de endüstri imalatı artmış, özellikle Rumeli ve batı Anadolu’da dokuma sanayi büyük ilerleme göstermişti²¹⁴.

a. Yünlü Dokumalar

Yünlü dokumaların başında Osmanlıların “çuka” dedikleri çuhalarla, soft ve şallar gelmekteydi. Çuha üretim merkezleri Edirne, Eğin ve Selanik’ti. Selanik ve civarındaki çuhacılık faaliyetleri 18. yüzyıl sonuna kadar devam etmişti. Çuhalar hem sivil hem de askeri²¹⁵ hayatta üst giyimi olarak kullanıldığından yerli üretim ihtiyaca yetmemiş, Fransa, İtalya, Macaristan, Hollanda gibi ülkelerden ithal edilirdi. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından sonra kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye teşkilatının kıyafeti için gerekli çuha ihtiyacı dışardan karşılanmaya başlandı. Bu da çok pahalıya mal olduğundan yerli yün sanayi iyileştirilmeye çalışıldı²¹⁶.

Yünlü dokumaların ithal edildiği bir diğer ülke ise Venedik’ti. Ancak 17. yüzyılın sonlarındaki savaşlar (1683-1699), bu ithalatın aksamasına neden oluyordu. Venedik’in Osmanlı’nın karşı cephesinde bulunması, diğer yünlü ithalatının yapıldığı Fransa, İngiltere ve Hollanda’nın kendi aralarında mücadele halinde olması, 1690’lardan itibaren bu ithalatı zorlaştırdığından yerli üretim teşvik edilmeye çalışılmıştı. Bu maksatla 1703 yazında dönemin Sadrazamı Rami Mehmet Paşa’nın emri ile Edirne ve Selanik’te yerli çuha imaline karar verilmişti. Bu alanda teknik bilgiye sahip Selanikli Yahudilerin yardımıyla gerçekleştirilmek istenen imalatın ilk safhası ancak birkaç ay devam edebilmiş ve 1703’te patlak veren Edirne Vak’ası ile padişah ve Rami Mehmet Paşa mevkiinden indirilince bu girişim yarıda kalmıştı²¹⁷.

Yünlü dokumaların en önemlilerinden birisi de abalardı. Aba üretiminin başlıca merkezleri Rumeli’de bulunmaktaydı. Bunların başında gelen Filibe²¹⁸,nin abaları 16.

²¹⁴ Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi**, İstanbul 2002, s. 212.

²¹⁵ Yeniçeri Ocağı zabıtlarına, ortalarına ve neferlerine senede bir defa dağıtılmak üzere ve Selanik’te imal edilen çukaların hammaddesi olarak, her yıl değişen miktarlarda yapağı gerekmektedir. Bu yapağıyı temin etmek için Emlak-ı Hümayun dışında Çekmeceler, Bergos, Tekfurdağı, Şehriköy, Gelibolu; İnöz, Dimetoka, Uzunköprü, Ferecik, Kırkkilise, İslimye, Vize, İskenderiye, Edirne ve Rumeli’nin sağ, sol ve orta kollarından ayrıca Selanik Tırhala ve Paşa sancaklarındaki koyun sahiplerinden elde edilen yapağının 1/5 i miri fiyatla devlet tarafından satın alınmaktaydı (M. Esat Sarıcaoğlu, **Aynı eser**, s. 153).

²¹⁶ H. Tezcan, **Aynı eser**, s.24.

²¹⁷ M. Genç, “18. yüzyılda Osmanlı sanayi”, s. 109.

²¹⁸ Rumeli’nin önemli şehirlerinden olan Filibe, Edirne’nin fethinden sonra I. Murat zamanında Osmanlı Hâkimiyetine girmiştir. Önemli bir ticaret merkezi olan Filibe’de çok sayıda çarşı ve pazar yeri

yüzyıldan itibaren büyük bir gelişme göstermiş, 18 yüzyılda ise aba üretimi oldukça artmıştı. İmparatorluğun hemen hemen her bölgesine ve yurt dışına aba ihracatı yapan bir bölge haline gelmişti²¹⁹. Edirne, Filibe'ye yakınlığı sebebiyle bölge ticaretinde önemli bir yere sahipti. Buradan ithal edilen abalar yılın belli zamanlarında kurulan panayırlara, İnöz'e ve Rodoscuk'a ihraç edilmekteydi. Aba, aba şalvar, aba yağmurluk namıyla araba, denk ve toplar halinde, daha çok zimmîler tarafından ithal ve ihraç edilmekteydi²²⁰. Diğer abacılık merkezi ise İslimye ve Samakov'du. İslimye'den Edirne'ye ve İslimye panayırına yüklü miktarlarda aba nakledildiğini de görmekteyiz.

Keçe ise yünlerin ıslatılıp dövülmesiyle elde edilen yünlü bir kumaştır. 17. yüzyılda Selanik ve Edirne keçeleri oldukça ünlüydü. Keçenin kalınlığına ise kebe denilmekteydi²²¹.

Edirne gümrük defterlerinde keçe ve kebe; kebe-yi Yanbolu, kebe-yi İslimye, saclı kebe, kebe-yi dağ; beyaz keçe, Şumnu keçesi şeklinde geçmekte ve Rodoscuk, İnöz, İslimye ve Bergos'a ihraç edilmekteydi²²².

b. Pamuklu Dokumalar

Osmanlı arşiv belgelerinde pamuk “penbe” olarak kaydedilmiştir. Pamuklu dokumalar arasında en ünlüleri bogası, kirpas, alaca, bez, beledi, yemeni, dülbend/tülbent, basma ve çitlerdir. Edirne tüccarı bogasıyı dışardan ithal ederdi ki bu ithalatın yapıldığı yerlerden birisi Hindistan'dı. 15 yüzyıldan itibaren Hint dokumaları Osmanlı dolayısıyla Edirne pazarlarına girmeye başlamıştı²²³. Özellikle Hint şalları ile ince lüks Hint pamukluları (dülbend ve bogası) ithal edilen dokumalardı. Edirne gümrük kayıtlarında ismine sıkça rastladığımız bu dokumalardan olan dülbendin, 1199/1785 Receb ayında 160 top, 1212/1798 Muharrem ayında 334 top olmak üzere, zimmî tüccar tarafından ithal edildiğini görmekteyiz. Bunun yanı sıra Hindî ve Hindî riştesi (iplik), 1796 ve 1797 yıllarında Edirne'ye ithal edilen Hint menşeli ürünler arasında gösterilebilir²²⁴. Hint bogasılarının yanı sıra yerli üretimi bogasılar da Edirne

---

bulunmakla beraber, her türlü ticarî eşyayı bulmak mümkündür (Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, III/IV, İstanbul 1986, s. 296, 299).

²¹⁹ Todorov. Aynı makale, s. 2, 3.

²²⁰ Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları.

²²¹ H. Tezcan, **Aynı eser**, s. 25.

²²² Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları.

²²³ Halil İnalçık, **Aynı eser**, s. 270.

²²⁴ Ekler Kısmı İthalat Tabloları.

pazarlarında yer alan kumaşlardandı. Bogası daha çok Eğridir ve Bursa²²⁵ Tokat, Kastamonu ve Amasya'da üretilirdi. Tokat, Kastamonu ve Amasya bogasları çok ucuz olmakla birlikte kadın ve erkek kaftanlarının dikiminde kullanılırdı.²²⁶

Kirpas ise bogasıya göre daha kalın bir kumaş olup ordunun ihtiyacı ve çadır yapımında kullanılırdı²²⁷. Edirne'de üretildiği gibi daha çok ithal edilen bir kumaş çeşidiydi. Bu kumaş Edirne gümrük defterlerinde Kirpas-ı penbe, kirpas-ı melez, kirpas-ı Eflak, kirpas-ı melez gömleklik isimleriyle anılmaktadır.

Edirne'ye ithal edilen diğer bir pamuklu dokuma, "Diyarbakir çiti" adıyla bilinen kumaştı. Beledi ise pamuktan dokunmuş bir kumaş olup Bursa, Konya ve Manisa'da üretimi yapılmaktaydı²²⁸. Alaca olarak bilinen kumaş çeşidi alaca-i Manisa, alaca-i Şam, alaca-i Haleb adıyla Edirne'ye en çok ithali yapılan dokuma cinsleriydi. 18. yüzyılın ikinci yarısına ait Edirne gümrük defterlerinde ithalat ürünü olarak kaydedilen alacalar hemen hemen her aya ait defterlerde göze çarpmaktadır.

Pamuklu dokumalar sadece ithal edilen ürünler olmadığı gibi ihracatı da yapılmaktaydı. Zira Edirne pamuklu dokumacılık bakımından oldukça ileri bir düzeydeydi. Edirne dokumaları özellikle Tuna ve Akkerman limanları aracılığıyla Orta ve kuzey Avrupa'ya kadar gönderiliyordu. Edirneli ve Bursalı tüccar tarafından Tuna limanlarına getirilen pamuklularla, beyaz ve boyanmış pamuk ipliği, ince pamuklu (dülbend) kumaşlar dikkati çekmektedir. Erdel'e getirilen pamuklu dokumalar ise burada tüketildiği gibi transit olarak Lehistan'a kadar nakledilebiliyordu²²⁹.

c. İpekli Dokumalar

18. yüzyılda ithal ipeğin azalmasıyla birlikte Edirne ve İstanbul'da ipek ticareti oldukça canlanmıştı²³⁰. Bu dönemde İstanbul'da sadece Bursa, Edirne ve Bulgaristan ipeğinden başkasına rastlanılmıyordu²³¹. Edirne'de bulunabilen ipekler ise Edirne'nin

²²⁵ H. Tezcan, *Aynı eser*, s. 21.

²²⁶ H. İncik, *Aynı eser*, s. 300.

²²⁷ H. Tezcan, *Aynı eser*, s.21.

²²⁸ Hikmet Gürçay, "Türk dokumaları", *Türk Etnoğrafya Dergisi*, sayı 11 (Ankara 1968), s. 57, Dilimize İngilizceden geçmiş olan çit daha çok halk tarafından tercih edilen pamuklu bir kumaştı. Yerli üretimi yapıldığı gibi 17. ve 18. yüzyıllarda Hindistan'dan ithal edilirdi (H. İncik, *Aynı eser*, s.294).

²²⁹ H. İncik, *Aynı eser*, s. 264,265.

²³⁰ M. Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'da Devlet ve Ekonomi*, s. 212, 19. yüzyılda dahi Edirne ipeğinin İstanbul'a nakledildiğini görmekteyiz. Öyleki tüccarların ihtikâr yapmalarını önlemek ve İstanbul'un ipek ihtiyacının karşılanmasında sıkıntı yaşanmaması için Edirne ve civarında üretilen ipeğin başka yerlere satılmayarak doğrudan İstanbul'a gönderilmesi için fermanlar gönderilmiştir (M.Esat Sarıcaoğlu, *Aynı eser*, s. 165).

²³¹ *Türkiye Seyehatnamesi*, s. 168.

kuzey batısına düşen Tırnova'dan gelirdi. Bu ipek üç kaliteden oluşmaktaydı. En ince kaliteye sahip olan Tırnova ipeği, Bursa ipeği ile yarışabilecek kadar kaliteliydi²³².

Edirne'de ticareti yapılan ipekli kumaşlar ise Kutni (kutnu), alaca, hatayî ve atlaslardı. Kutni-yi Edirne adıyla anılan kumaş İnöz, Rodoscuk, Bergos ve Saroz'a ihraç edilirdi. Hatayî türü ipekliler ise Sakız Adası'ndan Osmanlı kentlerine ve Edirne'ye ithal edilirdi. Edirne Gümrük kayıtlarında adına sıkça rastladığımız hatayî için “telli Sakız hatayî” tabiri kullanılmıştır²³³. Ancak daha sonraki dönemlerde halkın ipeğe olan talebinin artması üzerine Sakızlı ustalar İstanbul'a getirilerek burada bir fabrika açılmıştı²³⁴.

Edirne Gümrüğü'nden geçen ipekli ürünler arasında harir-i (ipek) ham, harir kozağı ve harir elvan bulunuyordu. Harir ithalatı daha çok Müslüman tüccarlar vasıtasıyla gerçekleşmekteyken çok az da olsa ihracatı yapılmaktaydı.

Edirne'de dokunan veya sadece ithal edilen diğer kumaşlar ise çeşitli seccadeler, hama kuşağı, şayak, penbe-i ham, kolan, mumi, keten, havlu, kuşak, sandal, şal-ı Efrenc'tir. Ayrıca Edirne çorap üretiminde oldukça ileri bir seviyeye ulaşmıştı. Özellikle İnöz ve Rodoscuk'a ithal edilen Edirne çoraplarının miktarı oldukça fazladır.

Giyim eşyası olarak Edirne'ye getirilen barata fes, fes-i Tunus ise kullanılan başlıklar idi.

3. Deri ve Kürkler

Hayvancılığa bağlı olarak gelişen deri sanayi, Diyarbakır, Tokat, Kastamonu, Konya, Edirne ve İstanbul gibi şehirlerde oldukça ileri bir seviyede idi²³⁵. Edirne ticaretinin en önemli deri ürünü olan manda derileri, İstanbul'un deri ihtiyacının karşılanmasında önemli bir yere sahipti. Ayrıca İnöz yoluyla İzmir'e oradan da Marsilya'ya senede ortalama 2000-2500 adet manda derisi gönderilirdi. Edirne gümrük defterlerinde cild-i camus olarak geçen bu deriler sadece İzmir aracılığıyla ithal edilmeyip, şehrin yerli tüccarı tarafından da kullanılırlardı ki en iyilerini kendilerine

²³² H. Sahillioğlu, Aynı makale, s.67.

²³³ Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları.

²³⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı, Aynı eser, s. 574.

²³⁵ N. Sevinç, Aynı eser, s. 137.

ayırırlardı²³⁶. Gümrük kayıtlarında deri için bazen isim verilmeyip sadece” eşya-yı debbağ” tabiri de kullanılmaktadır.

Edirne’de ticareti yapılan deri ürünlerinden bir diğeri de sahtiyanlardı. Sahtiyancılık Edirne’de oldukça gelişmiş olduğu gibi, Edirne deri ithalatının önemli bir bölümünü oluşturmaktaydı. Bunlar, Sahtiyan-ı sarı, sahtiyan-ı siyah ve sahtiyan-ı Gümilcine adıyla bol miktarda ithal edilmekteydi²³⁷.

Edirne gümrüğünden geçen bir diğere debbağ (derici) malzemesi haffafiyedir. Kayıtlarda daha çok eşya-yı haffaf veya haffafiye şeklinde geçen bu ürün en çok ithal ve ihraç edilen ürünlerden birisiydi. Haffaflar bazen kıyye cinsinden kaydedilirken bazen de çift olarak yazılmışlardır. Edirne’de bulunan tarihî Arasta Çarşısı’nın, Haffaflar Çarşısı olarak da anılması, bu çarşıda haffafıcılığın gelişmiş olduğunu akla getirmektedir. Bir diğere derici malzemesi ise meşindir. Meşinin ticareti daha çok Müslüman tüccarlar tarafından gerçekleştirilirdi. Bunların dışında Edirne ticaretinde adına rastladığımız cild-i bakar ve cild-i keçi ihracatı yapılan derilerdi.

Edirne’de, deri ticaretinin yanı sıra kürk ticareti de oldukça yaygındı. Kürk en eski devirlerden beri bir ihtişam ve zenginlik işareti olarak görülürdü ve oldukça pahalı bir üründü. Edirne ve civarında en fazla bulunan kürk, tavşan derileriydi. Tavşan derileri veya postu daha ziyade Fransızlar tarafından satın alınırdı. Fransız tüccarların satın aldıkları postların sayısı bir defada binleri bulmakta ve Fransızlar bunları İnöz üzerinden ihraç etmekteydiler. Edirne’nin yerli ürünü olarak pazarlanan tavşan, sansar, porsuk, kunduz, yaban kedisi derileri ve kürkleri ormanlık alanlarda avlanırdı²³⁸.

Edirne Gümrüğü’nden geçen diğere kürkçü eşyası ise yabani kedi, çakal, kunduz, tilki kürkü, kakum, sansar, sincap ve bunlardan elde edilen çeşitli kürklerdi. Edirne gümrük defterlerinde tilki kürkleri için daha çok “dilki-yi Rumeli” tabiri kullanılmıştır. Bu kürkler daha çok panayır zamanlarında Edirne Gümrüğü’nden geçer ve panayırlara götürülürdü. Mesela 30 Rebiyülevvel 1213 (Eylül 1798) tarihinde Lagor isimli zimmî tüccar, Uzuncaabad panayırına götürdüğü, 59 adet tilki nâfesi, 75 adet tilki boğazı, 15 adet cild-i kafa-i zağralık (çılıkava), 50 çift tilki zağralık, 7 adet tilki nâfesi için gümrüğe 5.700 akçe vergi ödemiştir²³⁹.

²³⁶ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 65.

²³⁷ Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları.

²³⁸ Hamit Sadi, “Paşaeli”, **Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası** (İstanbul 1931), s. 78.

²³⁹ BOA, DMMK. İGE. nr. 23501.

4. Madeni Eşyalar ve Kimyasal Maddeler

Osmanlı Devleti madencilğe çok fazla önem vermekteydi. Devletin altın, gümüş, kurşun bakır ve demir ihtiyacının karşılanabilmesi için Anadolu ve Rumeli'deki madenler geliştirilmiş ve yenileri açılmıştı. Altın, gümüş ve bakır madenlerine yakın yerlerde darphaneler, demir madenlerine yakın yerlerde toptophaneler kurulmuştu. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde, Makedonya, Bosna, Sırbistan gibi maden bölgeleri Osmanlıların fetih hedefleri arasında bulunuyordu. Yine bu dönemde II. Murad, altın, gümüş, demir, bakır, kalay, kurşun gibi stratejik önemi olan maden ürünlerinin İtalyanlara satılmasını yasaklamış, Fatih ise madenlerin işletilmesi ve ticaretiyle ilgili kanunnameler hazırlamıştı²⁴⁰.

Rumeli madencilik açısından oldukça zengin yataklara sahipti. Özellikle Samakov, demir madenleri açısından önemli bir kaynaktı. 17. yüzyılda dahi burada bir demir nazırı bulunduğu gibi önemli miktarda demir çıkarıldığı bilinmektedir²⁴¹. 18. yüzyılda Üsküb sancağında gümüş ve kurşun, Gümilcine'de şap, Bosna'da bakır, Selanik taraflarında kurşun ve gümüş madenleri bulunmaktaydı. ²⁴² Demir veya ahen Edirne'de ticareti yapılan ve özellikle ihraç edilen bir madendi. Bu ihracat daha çok İnöz ve Rodoscuk'a yapılırdı. Gümrüğe getirilen ahen-i ham, ahen-i sac ve nuhas (bakır) Müslümanlar tarafından pazarlanırdı.

Altın ise daha ziyade Yahudiler tarafından ticareti yapılan bir madendi. Özellikle panayır zamanlarında gümrükten “eşya-yı kuyumcu” adıyla geçirilirdi. Kurşun da yine gümrükten geçirilen ve ithalatı ve ihracatı yapılan madenlerdendi. Bakır ise Trabzon²⁴³ ve civarından çıkarılır ve Rumeli'ye getirildikten sonra, bölge içinde satıldığı gibi dışarıya da ihraç edilirdi.

Edirne'de ticareti yapılan ve dolayısıyla gümrükten geçen önemli maddelerden olan şab, deri ve dokuma üretiminde ara madde olarak kullanılmaktaydı. Edirne, dericilik ve dokumacılık alanında oldukça ileri bir seviyede olduğundan bu maddenin ticaretine büyük önem verilmişti. Yerli üretimde kullanıldığı gibi diğer merkezlere de ihraç edilirdi. 1199/1785 Receb ayında 51 kıyye, 1211/1796 Cemaziyelevvel ayında 20 ky, 1213/1798 Rebiülevvel ayında 30 kıyye olarak İnöz'e ihraç edilmiştir.

²⁴⁰ Halil İnalçık, “Devlet toplum ekonomisi”, **Osmanlı Uygarlığı**, I, hzr. Halil İnalçık, Günsel Renda, İstanbul 2002, s. 167, 168.

²⁴¹ H. Sadi, Aynı makale, s.78.

²⁴² İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Aynı eser**, s. 579.

²⁴³ **Türkiye Seyahatnamesi**, s. 169.

Katran, nişadır, kalay (kal'ı), barut ve güherçile gümrükten geçen diğer maddelerdir. Özellikle nişadır ve kalay (kal' ma nişadır) isimlerinin bir arada geçtiğini görmekteyiz. Bilhassa 1790'lı yıllarda sadece ithalatı yapılan kalay ve nişadır aylık ortalama 50 ila 100 kıyye arasında değişen oranlarda Edirne Gümrüğü'nden geçirilmiştir. Katran ise hem ihraç hem de ithal edilen bir madde olmakla birlikte daha çok İnöz, Rodoscuk ve İslimye'ye naklediliyordu. Katranın ithalat miktarı yıllara göre değişiklik göstermektedir. Örneğin 1772 yılında bir ayda sadece 40 tulum ithal edilen katran, 1785'te bir ayda 1.081, 1796'da 507 tulum ithal edilmiştir²⁴⁴.

5. Gıda Maddeleri

Edirne bulunduğu coğrafya itibariyle verimli topraklar üzerindeydi ve tarımsal üretim oldukça fazlaydı. Etrafının nehirlerle çevrili olması sulamayı kolaylaştırıyor ve tarım ürünlerinin çeşitlilik göstermesini sağlıyordu. Her türlü tahıl ürünleri ve hububat yetiştiği gibi yerli üretimi olan bazı gıdalar da pazarlanmaktaydı. Bunların en önemlileri; nişasta, bal, şeker, fasulye, ceviz, sarımsak, bamya, nohut, şehriye ve helvaydı. Edirne'den ihracı yapılan dil pastırması, kaşkaval peyniri ve bal Edirne'de hayvancılığın da gelişmiş olduğunu göstermektedir. Edirne'de üretimi yapılan tarımsal ve hayvansal gıdalar daha çok İnöz, Rodoscuk, İslimye, Uzuncaabad, Ferecik ve Bergos'a ihraç edilmekteydi.

Yağlar Edirne ticaretinde önemli bir yere sahipti. Özellikle revgan-ı zeyt (zeytin yağı), revgan-ı sade, revgan-ı çerviş, revgan-ı ton ve şem'i revgan İnöz ve Rodoscuk'a ihraç edilen mamûl ürünlerdendi. Üretilen ve ekip biçilen gıdaların dışında Edirne ve civarında balıkçılık da gelişmişti. Özellikle çiroz, lakerda, morine ve yayın balığı ticareti yapılan su ürünleriydi. 18. yüzyılın ikinci yarısına ait Edirne gümrüğü ve İnöz İskelesi gümrük defterlerinde balık ticaretinin yoğun olarak yapıldığı dikkati çekmektedir²⁴⁵.

6. Tütün (Duhan)

18. yüzyılın sonlarına doğru, Rumeli ve çevresinde yetiştirilen tütünler beygir ve develerden oluşan büyük kervanlarla Edirne'ye getirilirdi. Edirne Duhan Gümrüğü'nde

²⁴⁴ Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları.

²⁴⁵ Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları. Ayrıca bkz. III. Bölüm İhracat ve ithalat.

işlemleri yapıldıktan sonra bir kısmı burada piyasaya sürülür, bir kısmı ise diğer şehirlere ihraç edilirdi. Rumeli'nin çeşitli bölgelerinden toplanan ve kara yolu vasıtasıyla Edirne'ye getirilen duhan miktarı ve tarihleri şu şekildedir²⁴⁶.

19 Safer 1185

27 Safer 1185*

Toplam: 8 yük

Toplam: 9 yük

27 Rebiyülevvel 1185

1 Cemaziyelâhir 1185

Toplam: 2 yük

Toplam: 3 yük

Tütün, Edirne ve çevresinde yetiştirildiği gibi dışardan ithalatı da yapılan bir üründü.

7. Ev Eşyası ve Diğerleri

Ev eşyaları arasında ismi en çok zikredilen ürünlerden biri olan süpürge (çarub), ihracat ürünlerinin başında gelmektedir. Özellikle Meriç ve Tunca nehirlerinin kenarlarında ziraati yapılan süpürgeler²⁴⁷ gayri Müslim tüccarlar tarafından İnöz'e yüklü miktarlarda götürülmekteydi. Bir başka eşya ise kapı ve ocak perdesiydi. Bunların dışında çeşitli cam eşyalar, sandıklar, kilimler, yastıklar, yorgan yüzleri ve iğne, ihracatı ve ithalatı yapılan ev eşyalarıydı. Sabun üreticiliğinin en önemli merkezlerinden birisi Edirne'ydi. Gümrük defterlerinde sabun veya sabun-ı misk şeklinde geçen ve Edirne'nin yerli mamûlü olan bu ürün özellikle İnöz'e büyük miktarlarda ihraç edilmekteydi.

Edirne Gümrüğü'nden geçen ve özellikle panayırlarda satılan ürünlerden bir tanesi balmumuydu. Kalitesi düşük olmakla birlikte kaliteli olanlar yabancı tüccarlar tarafından İstanbul'a nakledilmekteydi²⁴⁸. Edirne gümrük kayıtlarında şem'i asel olarak geçen bal mumu yüklü miktarlarda ihraç edilirdi.

²⁴⁶BOA, D.MMK. İGE, nr. 23410. * M/ Haziran, Temmuz, Eylül 1771.

²⁴⁷H. Sadi, Aynı makale, s. 85.

²⁴⁸H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 66.

Bütün bu ürünlerin dışında özellikle panayırlar kurulduğu zaman gümrükten geçirilen başka eşyalar da bulunuyordu. Bunlar daha çok hammaddesi veya ürünü satan tüccar sınıfının ismiyle anılan ürünlerdi. Bıçakçı eşyası, püskülcü eşyası, kapamacı eşyası, çerç eşyası, miskçi eşyası, mücellid eşyası, bitpazarı eşyası, kuyumcu eşyası şeklinde kullanılmaktaydı. Günlük işlerde kullanılan ve büyük yekûn tutan bazı eşyalar ise şunlardı: Kilit, urgan, koşum takımları, tırpan, kutu, çuval, kantar, nal, mih, yaba kürek, kaşağı, kamçıbaşı, sacayağı, çıkrık vb²⁴⁹.

E. Panayırlar

Panayırlar yerli ve yabancı tüccarın katılımının sağlandığı büyük ölçekli ticaret merkezleriydi. Buralarda perakende ticaretin yanı sıra toptan ticaret de yapılmaktaydı. Osmanlı dönemi belgelerinde panayırlar için “yılda bir defa ikame olunan panayır tabir olunur pazar“ denmektedir. Anadolu’da panayırlar kurulmakla birlikte en aktif olanlar Rumeli’de kurulanlardır²⁵⁰. Edirne eyaletinde yılın değişik zamanlarında kurulan panayırlar ise şunlardı:

Lülerburgaz, Yenizağra, Çorlu, Dimetoka, Yanbolu, Eskicuma, Sofular, Cisriergene, Karınabad, Avratalan, Durali, Prasadum, İslimye, Aydos, Misivri, Pazarcık (Tatar), Ferecik, Şarköy, Keşan, Tekirdağı, Kalivye, İstanimaka, Uzuncaova, Eskizağra, Hayrabolu, Kızanlık panayırlarıdır²⁵¹. 18. yüzyılın ikinci yarısında Balkan ticareti gelişmeye başlamış ve ticaret alanlarına olan ihtiyaç panayırları ortaya çıkarmıştı. Panayırların çoğunda yapılan yerli hayvan ticareti, köy düzeyindeki fazlalıkların atılması için de bir araçtı²⁵².

Rumeli bölgesinde ticaretin en canlı tutulduğu yerler arasında olan panayırlara, bölgeye yakın olan yerlerden ve ülkenin dört bir yanından tüccar gelirdi. Osmanlı-Rus savaşları sırasında zaman zaman kesintiye uğrasalar da bu panayırlar her yıl kurulurdu²⁵³. Panayırların güvenliği ise üst düzey idareciler tarafından sağlandığı²⁵⁴ gibi

²⁴⁹ Ekler kısmı ithalat ve ihracat tabloları.

²⁵⁰ Ömer Şen, **Osmanlı Panayırları (18. - 19. Yüzyıl)**, İstanbul 1996, s.11.

²⁵¹ H. Sahillioğlu, Aynı makale, 63.

²⁵² Bruce McGowan, Aynı makale, s. 825.

²⁵³ Osmanlı Devleti, Balkanlar üzerinden sefer düzenlediği vakitlerde bölgede kurulan panayırlar da aksamalar olmaktadır. 20 Zilkade 1239 (1830), tarihinde yayınlanan ilamda, savaş nedeniyle kurulamayan İslimye Panayırının açılması, etraf ve civardan tüccar ve bezirgân taifesinin emtia ve eşya getirmeleri buyrulmuştur (BOA, C.İ, nr. 1225).

²⁵⁴ M. Esat Sarıcaoğlu, Aynı eser, s. 90.

panayırlar kurulmadan bir süre önce mutasarrıf ve diğer mülki amirler bölgeye gönderilirdi. Bununla beraber panayıra gelecek tüccarın hem gelişinin hem de panayır bittikten sonra dönüşünün güvenliğini sağlamak Bostancıbaşının göreviydi. Böylece hem tüccarın zarar etmesi önleniyor hem de devletin mukataa gelirleri kontrol altında tutulmuş oluyordu²⁵⁵. Panayır bittikten sonra tüccarın elinde kalan ürünler dönüšte yine gümrüğe tabii tutulurdu. Edirne gümrük defterlerinde, panayırdan artan ürünler için “avdet-i panayır” ibaresi düşüldükten sonra alınan vergi yazılmıştır²⁵⁶.

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren panayırlarda para mübayaasına da başlanmıştı. Darphane adına zahireci adı verilen mübayacılar, darbedilmek üzere altın ve gümüş satın almak için panayırlara gönderilirdi²⁵⁷. Bu panayırlara her bölgeden ve milletten tüccar katıldığından piyasadaki para da çeşitlilik göstermekteydi. Her çeşit eski altın ve sikkeler darphane için önemli hammadde kaynağıydı²⁵⁸.

18. yüzyılda bu panayırlar içerisinde en işlek olanlar, İslimye²⁵⁹, Ferecik ve Uzuncaabad-ı Hasköy panayırlarıdır. Bu yüzyılın ikinci yarısında, özellikle son çeyreğinde kurulan panayırlara katılan tüccarın menşei, getirdikleri eşyanın cinsi ve ödedikleri vergiler Edirne Gümrüğü’ne ait mufassal ve icmal defterlerinden takip edilebilmektedir.

Uzuncaova Panayırı, Doğu Trakya’nın en büyük yıllık panayırı konumundaydı ve en parlak zamanında 50.000 kişiyi cezbeder, buraya batılılar kadar Rus tüccarı da gelirdi. Bu panayır aynı zamanda kambiyo senetlerinin tedavül ettiği bir borsa olarak da çalışırdı. 1780–1790 yılları arasındaki karışık dönem, bu panayırın kapanmasına neden olunca bütün bu bankacılık faaliyetleri de Bükreş’e taşındı²⁶⁰.

Tablo 4: Edirne Gümrüğü’nden Panayırlara Yapılan İhracat 1199 / Şevval (Ağustos/ Eylül 1785) *

Malın Cinsi	Birim	Eşyanın Gittiği Panayır		Toplam
		Uzuncaabad-ı Hasköy	Ferecik	
Ali Paşa eşyası	ar	17	-	17

²⁵⁵ Ö. Şen, **Aynı eser**, s. 102.

²⁵⁶ BOA, D.MMK, nr. 23454.

²⁵⁷ H. Sahillioğlu, Aynı makale, s. 64.

²⁵⁸ Ö. Şen, **Aynı eser**, s.106.

²⁵⁹ I. Murat zamanında fethedilen İslimye şehri zamanla gelişmiş ve bir ticaret merkezi haline gelmişti. Sultanî adı verilen büyük bir çarşısı da olan İslimye keçe, kilim, kebe, tiftik ve velenseleriyle ünlüydü. Yanbolu adıyla bilinen kebeler Avrupa’ya Arap devletlerine ve İran’a kadar ihraç edilirdi (Eyliya Çelebi, **Aynı eser**, s. 291, 292).

²⁶⁰ B. McGowan, Aynı makale, s.825.

Ali Paşa eşyası	dn	3	8	11
Ali Paşa eşyası	knd	-	2	2
Ali Paşa eşyası	ky	-	8	8
Atlas	t	29	-	29
Attariye	ar	29	-	29
Çerç eşyası	ar	8	5	13
Çerç eşyası	knd	1	-	1
Çerç eşyası	sn	4	-	4
Çıkrıkçı eşyası	ar	-	1	1
Haffaf eşyası	ar	3	-	3
İzladi	takım	-	5	5
Kaşağı	ds	60	-	60
Kazzaz eşyası	sp	4	-	4
Kiriş	sp	1	-	1
Kurşuncu eşyası	ar	6	-	6
Kutu (boş)	ds	-	40	40
Kuyumcu eşyası	sn	1	-	1
Kuyumcu eşyası	tr	3	-	3
Külahcı eşyası	sn	1	-	1
Rişte-i serh	ky	6	-	6
Saraç eşyası	ar	-	1	1
Şekerci eşyası	ar	13	-	13

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23454.

En işlek panayırlardan olan Uzuncaabad-ı Hasköy panayırının kurulduğu 1199 yılı Şevval ayında aynı zamanda Ferecik Panayırı da kurulmuştu. Bu gibi durumlarda bazen panayıra katılacak tüccar diğer panayırın ertelenmesini talep edebiliyordu. Ancak devlet böyle bir talebi kabul etmez ve tüccarın panayırlardan birini tercih etmesini isterdi²⁶¹.

Aynı tarihte kurulan Ferecik ve Uzuncaabad-ı Hasköy panayırına getirilen eşya birkaç istisna ile birbirinden farklıdır. Örneğin Alipaşa ve çerç eşyası ortak ürünler olmakla beraber Uzuncaabad-ı Hasköy panayırına getirilen çerç eşyasının miktarı daha fazladır. Diğer mallar ise tamamen birbirinden farklıdır. Panayıra gönderilen eşya arasında ilk iki sırayı kaşağı ve kutu ihracatı almaktadır.

Tablo 5: Edirne Gümrüğü'nden İslimye Panayırı'na Giden Eşya: 1119 Receb (Mayıs-Haziran 1785), 1210 Zilkade (Mayıs-Haziran 1796) *

Malın cinsi	Birim	1199 Receb	1210 Zilkade
Aba	ar	-	4
Alaca-i Şam	ky	75	-
Ali Paşa eşyası	ar	16	17

²⁶¹ Ö. Şen, Aynı eser, s. 18.

Ali Paşa eşyası	dn	2	1
Ali Paşa eşyası	kab	-	1
Ali Paşa eşyası	knd	14	6
Attariye	ar	12	-
Attariye	sn	5	-
Bakırcı eşyası	ar	-	2
Barata fes	ds	80	-
Basmacı eşyası	ar	-	1
Bıçakçı eşyası	ar	2	-
Bıçakçı eşyası	skl	-	1
Bitpazarı eşyası	ar	2	-
Bitpazarı eşyası	knd	2	-
Ceviz	çv	-	1
Çerç eşyası	ar	9	1
Çerç eşyası	küfe	1	-
Çerç eşyası	sn	6	1
Çerç eşyası attarlık	ar	-	1
Çerç eşyası attarlık	sn	-	3
Çerç eşyası attarlık	sp	-	2
Çerviş	ky	300	-
Çıkrıkçı eşyası	ar	3	3
Çiçek (yapma)	sp	-	2
Çuka hurdası	ar	2	-
Çultar-1 Edirne	ad	80	-
Çultar-1 İslimiye	ad	-	10
Çuval (boş)	ad	100	-
Çuval (boş)	çf	-	45
Fesci eşyası	ar	-	1
Fincan-1 kütahya	sp	-	4
Haffaf eşyası	ar	1	4
Haffaf eşyası	ky	-	63
Haffafiye	çf	-	9
Hama kuşağı	t	130	-
Harir (elvan)	ky	-	120
Havlü	çf	-	1
Hınna	çv	-	3
Hırdavat-1 Bec	sp	1	-
Kapamacı eşyası	ar	1	-
Kapamacı eşyası	dn	-	1
Katran	ar	-	5
Kazzaz eşyası	ar	1	3
Kazzaz eşyası	çv	1	-
Kazzaz eşyası	ky	2	-
Kazzaz eşyası	sp	2	-
Kazzaz eşyası	tr	10	1,5
Keten	ky	-	500
Kirde gön	ad	-	7
Kirpas-1 keten	ad	-	29

Kirpas-ı melez	ad	-	44
Kirpas-ı melez gömleklilik	ad	-	32
Kolan eşyası	sp	8	-
Kolan eşyası	sn	3	-
Kurşuncu eşyası	ar	5	-
Kutni-yi Edirne	ar	2	-
Kutni-yi Edirne	dn	5	-
Kutu (boş)	çv	4	-
Kuyumcu eşyası	sn	2	2
Kuyumcu eşyası	tr	2	2
Külâh eşyası	sn	-	17
Külâh eşyası	sp	-	8
Leblebi	ar	-	2
Lüle	sp	-	8
Miskçi eşyası	kutu	5	-
Mu'mi (kaba)	t	-	1
Mücellid eşyası	ar	3	2
Nalinçe eşyası	ar	-	3
Nuhas	sp	2	-
Nuhas	ky	4	-
Post-ı çakal	ad	60	-
Post-ı kunduz	ad	55	-
Post-ı kunduz	ky	26	-
Post-ı sansar	ad	-	1
Post-ı tilki	ad	-	5
Revgan-ı zeyt	ky	-	1.520
Rişte-i serh	ky	-	90
Sabun	sn	-	163
Sabun-ı misk	ky	920	1.100
Saraç eşyası	ar	8	3,5
Şehriye	sn	-	20
Şekerci eşyası	ar	7	1
Şem	ad	-	8
Takyeci eşyası	ar	-	1
Urgan	yük	1	-
Yapağı	ky	-	480
Yemiş	ar	-	2
Yorgancı eşyası	ar	2	-

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23451, 23489.

En işlek panayırlardan biri bekli de 18. yüzyılın sonunda bölgedeki en faal panayır İslimye panayırdı. Özellikle 1199 Receb ayında panayıra götürülen eşyanın cinsinden ve miktarından da anlaşılacağı üzere bu yılda kurulan panayır oldukça hareketlidir. Bu yılda kurulan panayırdaki 1210 yılından farklı olarak kürk eşyalarının

miktarı oldukça çeşitli ve fazladır. Özellikle, Ruslar tarafından getirilen kürkler, bu panayırdan elde edilen gelirlerinin artmasında önemli bir rol oynamaktadır.

1199 Receb ve 1210 Zilkade aylarında İslimye’de kurulan panayırlara her türlü dokuma, kazzaz, deri ve temizlik ürünleri ile kuyumcu ve maden eşyası getirilirdi. Ayrıca içeriğinin ne olduğu tam olarak tespit edilemeyen ve kayıtlarda Alipaşa eşyası olarak geçen eşyalar panayırlara gelen ticarî mallardı. Bununla beraber gıda maddeleri de panayır eşyası arasında önemli bir yere sahiptir. 1199 senesi Receb ayında panayıra getirilen eşya daha ziyade dokuma ürünleri ağırlıklıdır. 1210 yılında ise dokuma, gıda, özellikle kürkler ve zeytinyağının daha fazla miktarda olduğu görülmektedir. İslimye Panayırı’nda az miktar da olsa da maden eşyalarının da ticareti yapılmaktaydı. Yukarıda görüldüğü üzere her iki yılda da kuyumcu eşyası adıyla kıymetli madenler getirilmiştir. Kurşuncu eşyası, nuhas (bakır) ve bakırcı eşyaları ise diğer madenlerdir.

Panayırlara getirilen eşyadan panayır resmi adı altında “duhûliyye” ve “hurûciyye” vergisinin alınması mutaddı. Bununla beraber tüccarın kalacağı yer için kira ve muhafazasını sağlayanlar için de ayrıca ücret alınırdı. 1838 Osmanlı- İngiliz ticaret muahedesine kadar gümrük vergisi %3 iken, ticaret antlaşması mucibince panayırdaki, ellerinde gümrükten geçtiğine dair tezkiresi olmayan bütün mallarından %9 “amediyeye”, %3 “reftiye” olmak üzere toplam %12 gurusluk gümrük resmi ödeme zorunluluğu getirilmiştir²⁶².

1213 Rebiyülevvel (Ağustos-Eylül 1798) ayında kurulan Uzuncaabad panayırından elde edilen gelire bakıldığında, panayırların bölge ticaretini ne ölçüde etkilediği çok kolay anlaşılmaktadır. 26 Rebiyülevvel’den itibaren kurulan panayırın açılmasıyla birlikte gümrüğün gelirinde büyük ölçüde artış yaşanmıştır. Öyle ki bir aylık gümrük geliri 524. 333 akçe iken bunun 433. 360 akçesini Uzuncaabad Panayırı’na giden eşyadan alınan vergiler oluşturmaktadır. Bu artışın en önemli nedeni ise o yıl kurulan panayıra getirilen kürk nevi eşyadan alınan yüklü miktardaki vergilerdir. Bu tarihte Edirne Gümrüğü’nden geçerek Uzuncaabad Panayırı’na gelen tüccar Müslüman, zimmî ve Yahudilerden oluşmaktaydı. Bu tüccarın 110’u Müslüman, 96’sı zimmî ve 69’u ise Yahudi idi.

²⁶² Ö. Şen, *Aynı eser*, s.87, 90.

Tablo 6: Uzuncaabad Panayırı'na Getirilen Kürkçü Emtiası: 1213 Rebiyülevvel (Ağustos-Eylül 1798) *

Malın Cinsi	Birim	Miktar
Boğaz	çf	165
Boğaz	dn	10
Cild-i bakar	ad	154
Cild-i kafa	ad	505
Cild-i kafa	parça	14
Cild-i kafa zağra	ad	22
Çakal	ad	9
Çakal kürkü	ad	40
Çakal nafesi	parça	5
Dilki	çf	4
Dilki boğazı	çf	380
Dilki nafesi	parça	72
Dilki pâçesi	ad	4
Dilki zağra	çf	5
Dilki boğazı (beyaz)	ad	17
Kakum (sahte)	ad	4
Kakum (sahte)	parça	7
Keçi	parça	7
Kedi (alaca)	parça	7
Kedi (alaca)	parça	5
Kedi (siyah)	ad	4
Kedi (siyah)	par	12
Kedi başı (siyah)	ad	70
Kedi pâçesi	ad	4
Nâfe	ad	26
Nâfe	parça	113
Nâfe-yi zağralık	ad	3
Post- boğaz-ı tilki	ad	10
Post-ı çakal	ad	80
Post-ı kedi (siyah)	ad	62
Post-ı kuzu	ad	70
Post-ı sansar	ad	348
Post-ı tavşan	ad	2200
Post-ı tavşan	ky	90
Sansar	parça	1
Sansar nafesi	parça	3,5
Sansar pâçesi	ad	4
Sansar pâçesi	parça	2
Sansar-ı zağralık	ad	1
Sincab	parça	1
Sincab	ds	72
Sincab nafesi	parça	2
Zardava	parça	1
Zardava kafası	parça	1
Zardava kaplı kürk	ad	2

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23501.

Edirne civarında kurulan panayırlarda sadece Müslüman zimmî ve Yahudi gibi yerli tüccar bulunmuyordu. Ayrıca 1700'lerin başlarından itibaren Fransız tüccarlar da Edirne'de yerleşmeye ve ticaret yapmaya başlamışlardı. Daha önce de belirtildiği üzere Edirne'de bulunan Fransız tüccarların ve İstanbul'da bulunan tüccar temsilcileri Uzuncaova ve İslimye panayırlarını ziyaret etmekte ve orada önemli ticarî münasebetlerde bulunmaktaydılar. Zira güzel Fransız dokumaları Osmanlı Devleti'nin her yerinde aranılan eşyalardandı²⁶³.

Görüldüğü gibi panayırlar gerek bölge ticaretinin canlanması gerekse gelen tüccarın ödediği gümrük vergileri sayesinde devlet gelirlerinin artması bakımından oldukça önemlidir. XIX. yüzyılda ise artan ticarî faaliyetler ile birlikte panayır ticaretinde de önemli bir canlanma olmuştu. Bu yüzyılda Osmanlı'nın dışa açılma eğilimleri doğal olarak iktisadi düşünceleri de etkilemiş, pazar ve panayırlar da bu düşünce doğrultusunda gelişme göstermişlerdi.

---

²⁶³ V. Paskaleva, Aynı makale, s. 60.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'na yaklaşık yüzyıla yakın bir süre başkentlik yapmış, daha öncesinde Bizans İmparatorluğu, Traklar, Keltler gibi pek çok medeniyetin izlerini taşıyan Edirne, hem önemli bir tarih ve kültür merkezi hem de ticaret merkezi olduğu gibi coğrafi konumu itibarıyla bir kavşak noktasıydı. Zira Anadolu ve Avrupa arasında bir köprü vazifesi görmekteydi. Bununla beraber Akdeniz tüccarının Osmanlı'ya getirdiği ticaret malları Anadolu üzerinden Edirne'ye, dolayısıyla Balkanlar ve Avrupa'ya ulaşıyordu. Başka bir deyişle dünyanın pek çok ülkesinden, Akdeniz yoluyla gelen mallar Edirne vasıtasıyla Avrupa'ya kadar gitmekteydi.

18. yüzyılın ikinci yarısında Edirne tüccarı mallarını özellikle İstanbul, İzmir, İnöz ve Rodoscuk limanı arasında pazarlama ve sevk etme imkânı buluyordu. Özellikle İstanbul'dan getirilen mallar İnöz limanı vasıtasıyla gayri Müslim tüccar tarafından İzmir'e ve oradan da Avrupa'ya naklediyordu. Anlaşıldığı üzere Osmanlı yerli tüccarı yanında Avrupalı tüccarlar da Edirne ticaretinde önemli bir rol oynuyorlardı.

Edirneli tüccarlar hem üretici hem de esnaf konumundaydı. Diğer bir ifadeyle Edirne'de ithal ürünlerin yanı sıra yerli mamûlleri de görmek mümkündü. Zira Edirne, üç yanı nehirlerle çevrili ve verimli topraklara sahip bir kent idi. Bu da tarımsal faaliyetlerin, dolayısıyla üretimin artması anlamına geliyordu. Bu nedenle Edirne'nin oldukça çeşitli bir ürün yelpazesi bulunuyordu. Edirne'de tarım ürünlerinden, hayvansal gıdalara, dokumacılıktan, dericiliğe ve ipekçiliğe kadar uzanan geniş bir ticaret piyasası bulunuyordu.

Bütün bu ürünlerin ticareti, şehre giriş ve çıkışları gümrük tarafından vergilendirilmekteydi. Osmanlı Devleti'nin gelirleri çok çeşitli olmakla beraber gümrük gelirleri önemli bir yere sahipti. Zira devlet eliyle doğrudan veya onun görevlendirdiği memurlar aracılığıyla işletildiklerinden, diğer kurumlara nazaran oldukça muazzam işletmelerdi. Bir başka özelliği ise günümüzdeki gibi sadece uluslar arası ticaretten değil, kentler hatta kasabalar arasındaki ticaretten dahi vergi alınmasıydı. Bu da gümrükten geçen bütün mallardan vergi alınmasına, dolayısıyla devlet gelirlerinin artmasına imkân sağlıyordu.

Gümrüğe tabi mallar oldukça çeşitli olmakla beraber, ticaret yapan geniş bir zümre bulunmaktaydı. Öyle ki Müslüman veya gayri Müslim, Osmanlı vatandaşlarının büyük bir kısmı ticaretle uğraşmaktaydı. Dolayısıyla Edirne tüccarı da gerek kendi

imalatı olan malları, gerekse dışardan aldığı malları çarşı, pazar veya dükkânlarında pazarlıyorlardı. Bunlar da diğer Osmanlı tüccarları gibi vergi öderken Müslim ve gayri Müslim olarak ayrılmaktaydı. Başka bir deyişle alınacak vergilerin oranı tüccarın dinî ve millî statüsüne göre belirlenmekteydi.

Gayri Müslimlerden alınacak gümrük vergisi ise devletler arasında imzalanan kapitülasyon antlaşmalarına göre yüzde olarak belirlenirdi. Başlangıçta tek taraflı olarak ve sadece fermanla verilen kapitülasyonlar, daha sonraları karşılıklı antlaşmalar şeklinde imzalandı. Ferman şeklinde verildiğinde, fermanı veren padişah öldüğünde veya antlaşmayı herhangi bir nedenden dolayı feshettiğinde, verilen bütün ayrıcalıklar ortadan kalkardı. Ancak daha sonraları zenginleşen, güçlenen Avrupa devletleri artık kapitülasyonları istedikleri gibi kendi çıkarlarına göre kullandılar. Bu nedenle 1923 Lozan Antlaşması'na kadar Osmanlı Devleti'nin uğraşmak zorunda kaldığı en önemli meselelerden birisi oldu.

Edirne Gümrüğü, bulunduğu önemli mevki itibarıyla, devletin diğer kara gümrüklerinden ayrılmaktaydı. Bundan dolayı da oldukça büyük bir yıllık hâsılatı sahip bir gümrük bölgesiydi. Bu gelirlerinin büyük bir kısmını ise uluslar arası olarak kurulan panayırlardan sağlamaktaydı. Yılın belli dönemlerinde kurulan panayırlar, gerek yerli, gerekse yabancı tüccarları cezbediyordu. Bu panayırlara getirilen ürünler çok çeşitli ve değerli olduğundan gümrüğün gelirleri bu dönemlerde neredeyse iki katı oranında artmaktaydı. Bu nedenle de Avrupa malları Edirne, dolayısıyla Osmanlı pazarlarında alıcı bulmaktaydı.

18. yüzyılın ikinci yarısında kapitülasyonların etkisi biraz daha hissedilir hale geldi. Zira Avrupalılar Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirdikten sonra Osmanlı pazarlarını sömürge olarak kullanmak istediler. Makine gücü sayesinde ucuza mal ettikleri ürünleri Osmanlı pazarlarına sürerek Osmanlı yerli sanayini sekteye uğrattılar. Buna rağmen bu yüzyılda Edirne'de hala dokuma tezgâhları bulunduğu gibi Fransız ve Avusturyalı tüccarların yüklü miktarlarda dokumalar satın aldıklarını ve Edirne kumaşlarından vazgeçmediklerini görmekteyiz. Ayrıca Edirne derileri hala eskisi gibi Avrupalı alıcılar bulabilmekteydi. Zira Edirne gümrük defterlerine baktığımızda sözü edilen tarihler arasında Avrupalı tüccarların önemli ölçüde ihracat yaptıklarını görmekteyiz.

Edirne ticaret hacmi sadece ihracattan ibaret değildi. Oldukça çeşitli ürünler ithal edilmekteydi. Avrupalı tüccarlar ihracat yaptıkları gibi kendi ülkelerinin

mallarını Edirne'ye getirmekteydiler. Bu nedenle Edirne piyasalarında her türlü yerli ve yabancı ürüne rastlamak mümkündü.

İncelediğimiz dönem itibariyle artık Osmanlı ile yabancı tüccarlar arasında uygulanan gümrük sisteminde kısmen değişiklik olmuş, eskiden gümrüğe getirilen malların değeri üzerinden vergi alınırken bu dönemde, tarife sistemine geçilmiştir. Gerek olumlu gerekse olumsuz gelişmelere rağmen Edirne Gümrüğü gelirleri, tabii olduğu İstanbul Gümrüğü içinde önemli bir paya sahipti. Gümrük gelirleri ile giderleri arasında bir denge bulunduğu gibi, gelirleri giderlerinden her zaman fazlaydı. Gümrüğün bütün masrafları çıkarıldıktan sonra her ay oldukça yüklü bir miktar İstanbul'a gönderilirdi.

19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde ise Osmanlı Devleti'ndeki iç gümrük sisteminde önemli değişiklikler yaşanmaya başlandı. İçerdeki kara gümrükleri önemini kaybetti. İstanbul Emtia Gümrüğü'ne bağlı Edirne Gümrüğü 1846 'da lağvedildi.

BİBLİYOGRAFYA

ARSİV VESİKLARI

1) BAO (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

Kamil Kepeci Tasnifi; nr. 5246.

Cevdet Maliye Tasnifi; nr. 9064, 1683, 2013, 2035, 2783, 9064, 17661, 23443.

Cevdet İktisat Tasnifi; nr. 624, 1225.

Bab-ı Defterî Maden Mukataası Kalemî İstanbul Gümrük Emîni Tasnifi; nr. 23396, 23406, 23409, 23410, 23411, 23427, 23431, 23438, 23451, 23452, 23453, 23454, 23456, 23457, 23481, 23483, 23486, 23487, 23489, 23490, 23491, 23493, 23495, 23498, 23499, 23500, 23501.

KAYNAK ESERLER

Edirne Şer'iyye Siciller, Defter no. 140 /6a-6b.

ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

AKDAĞ, Mustafa, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi**, II, İstanbul 1974.

AKGÜN, Necmettin, "Trabzon Gümrüğü'nde iktisadi faaliyetler (1750- 1800)", **OTAM**, sayı 11 (Ankara 2000), s. 1-21.

AKPINAR, Turgut, "Alman seyahatnamelerinde Edirne", **Edirne Serhattaki Paytaht**, İstanbul 1998, s. 255-278.

ARI, Bülent, "Osmanlı kapitülasyonlarının mahiyeti ve tarihçesi", **Yeni Türkiye Dergisi**, 32/2000, s. 242-251.

ATAN, Turan, **Türk Gümrük Tarihi**, İstanbul 1989.

BADÎ, Ahmet, **Riyaz-ı Belde-i Edirne: Edirne Şehri Bahçeleri (Edirne Şehri Tarihi)**, I, çev. Ratıp Kazancıgil, İstanbul 2000.

- BALİ, Rıfat N., “Edirne Yahudileri”, **Edirne Serhattaki Paytaht**, İstanbul 1998, s. 205-225.
- BAĞIŞ, Ali İhsan, **Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler: Kapitülasyonlar-Berath Tüccarlar-Avrupa ve Hariciye Tüccarları (1750–1839)**, Ankara 1983.
- BAYIK, Atalay, **Edirne**, İstanbul 1973.
- ÇOLAK, Filiz, “İzmir’in ihracatında palamutun yeri ve önemi”, **XIV. CIEPO Sempozyumu Bildirileri** (Ankara 2004), s. 89-98.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, I, İstanbul 1971.
- DARKOD, Besim, “Edirne coğrafi giriş”, **Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, Ankara 1965, s. 1-12.
- DOLSAN, Fahri, “Gümrük Tarihi”, **İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi**, VIII, İstanbul 1953.
- ERYILMAZ, Bilal, **Osmanlı Devleti’nde Gayri Müslim Tebaanın Yönetimi**, İstanbul 1990.
- ERZEN, Afif, “Enez (Ainos) Araştırmaları”, **GDAAD**, I, (İstanbul 1972), s. 235-248.
- EVLİYA ÇELEBİ, **Seyahatname**, III/IV, İstanbul 1986.
- _____, **Seyahatname**, III, hzr. S. Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 1999.
- FAROQHİ, Suraiya, “ İstanbul’un iaşesi ve Tekirdağ- Rodoscuk limanı”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Özel sayı (Ankara 1979–1980), s. 139-154.
- _____, “Kentlerde toplumsal yaşam”, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600–1914)**, II, ed. Halil İnalcık, İstanbul 2004, s. 699-728.
- _____, **Osmanlı’da Kentler ve Kentliler**, İstanbul 2004.
- GENÇ, Mehmet, “Osmanlı Devleti’nde iç gümrük rejimi”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, III, s. 786-790.
- _____, “18. yüzyılda Osmanlı sanayi”, **Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi Dergisi**, sayı 2, (İstanbul 1991), s. 99-124.
- _____, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi**, İstanbul 2002.
- Gökbilgin, M. Tayyib, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Edirne ve Paşa Livası: Vakıflar-Mülkler-Mukataalar**, İstanbul 1952.
- _____, “Edirne”, **İA**, VII, s. 107-127.
- _____, “Edirne”, **DİA**, X, s. 425-431.
- _____, “konsolos”, **İA**, VI, s. 836-840.

GÜÇER, Lütfi, “18. yüzyılın ortalarında İstanbul’un İaşesi “, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, XI, sayı 1-4 (İstanbul 1949-1950), s. 397-416.

GÜRÇAY, Hikmet, “Türk dokumaları”, **Türk Etnoğrafya Dergisi**, sayı 11, (Ankara 1968), s. 50-60.

İNALCIK, Halil, “Edirne’nin fethi”, **Edirne’nin Fethi 600. Yılı Armağan Kitabı**, Ankara 1965, s. 137-159.

_____, “Osmanlı iktisat zihniyeti ve Osmanlı ekonomisi”, **Tarih Risaleleri Özel**, İstanbul 1995, s. 20-49.

_____, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, İstanbul 1996.

_____, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, I, İstanbul, 2000.

_____, “Ege Denizi ve Fatih” , **Türk Denizcili Tarihi**, hzr. Nurettin Güz, Ankara 2002, s. 91-97.

_____, “Devlet toplum ekonomisi”, **Osmanlı Uygarlığı**, I, hzr. Halil İnalcık, Günsel Renda, İstanbul 2002, s. 29-239.

_____, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2004.

KAZICI, Ziya, **Osmanlılarda İhtisab Müessesesi**, İstanbul 1987.

_____, **Osmanlılar’da Vergi Sistemi**, İstanbul 1997.

_____, **Osmanlı’da Toplum Yapısı**, İstanbul 2003.

KIVRAK, Güler, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Edirne Gümrükleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989.

Komasyon, **Doğal Boyalarla Yün Boyama**, İstanbul 1983.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, **Türk İngiliz İktisadi Münasebetleri (1580-1838)**, Ankara 1974.

_____, “Osmanlı gümrük kayıtları”, **Osmanlı Araştırmaları**, I, İstanbul 1980, s. 219-234.

_____, “Osmanlı Maliyesi”, **Osmanlı Devleti Tarihi**, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, 1999, s. 513-547.

_____, “Gümrükler”, **DİA**, XIV, s. 260-268.

Lady MONTAGU, **Şark Mektupları**, Terc. Ahmet Refik, İstanbul 1973.

McGOWAN, Bruce, “Ayanlar çağı 1699–1812”, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600–1914)**, II, ed. Halil İncalcık, İstanbul 2004, s. 761-867.

OSMAN, Rifat, **Edirne Rehnüması, 763–1338**, Edirne 1920.

ÖZGEN, Ferhat Başkan, “Osmanlı Devletinin diğer devletler ile iktisadi ilişkileri”, **Yeni Türkiye Dergisi 701 Osmanlı Özel sayısı**, II./32 (İstanbul 2000), s. 101-111.

_____, **Osmanlı Devleti Tarihi II: Medeniyet Tarihi**, Ankara 1998.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I,II,III, İstanbul 1971.

PASKALEVA, Virginia, “Osmanlı Balkan eyaletlerinin Avrupalı devletlerle ticaretleri tarihine katkı (1700–1850)”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, XVII, (1967–1968), s. 37-74.

PEREMECİ, O. Nuri, **Edirne Tarihi**, İstanbul 1940.

RİFAT OSMAN, Tosyavizade, **Edirne Rehnüması**, Edirne 1994.

SADİ, Hamit, “Paşaeli”, **Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası**, İstanbul 1931, s. 71-104.

SAHİLLİOĞLU, Halil, “XVIII. yüzyılda Edirne’nin ticarî imkânları”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, sayı 13 (Ankara 1968), s. 60-68.

SARICAOĞLU, M. Esat, **Malî Tarih Açısından Osmanlı Devleti’nde Merkez Taşra İlişkileri (II. Mahmut Döneminde Edirne Örneği)**, Ankara 2001.

SEVİNÇ, Necdet, **Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Düzeni**, İstanbul 1985.

ŞEN, Ömer, **Osmanlı Panayırları (18. - 19. Yüzyıl)**, İstanbul 1996.

ŞİMŞEK, Ahmet Seyfettin, **Mensucat Öyküleri**, İstanbul 1973.

SAMİ, Şemseddin, **Kamus-ı Türkî**, İstanbul 2004.

TABAKOĞLU, Ahmet, **Gerileme Dönemi’ne Girerken Osmanlı Maliyesi**, İstanbul 1985.

_____, **Türk İktisat Tarihi**, İstanbul 2000.

Tarih Çevirme Klavuzu, hzr. Yücel Dağlı, Cumhuriyet Üçer, IV,V.

Ankara 1997T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı,web, ([http:// 172.30.1.40/ toctum htm](http://172.30.1.40/toctum.htm)) Tarihçe.

TEZCAN, Hülya, **Atlaslar Atlası, Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu**, İstanbul 1993.

TODOROV, Nikolay, “19. yüzyılın ilk yarısında Bulgaristan esnaf teşkilatında bazı karakter değişimleri”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, XXVII, sayı 1-4 (İstanbul 1969), s. 1-15.

TOLEDANO, EHUD R., **Osmanlı Köle Ticareti**, çev. Y. Hakan Erdem, İstanbul 1994.

TUNCEL, Metin, “Meriç”, **İA**, XXIX, s. 188–190.

Türkiye Seyahatnamesi (1790 Yıllarında Türkiye ve İstanbul), hzr. Oğuz Gökmen, İstanbul 1974.

UÇAROL, Rıfat, **Büyük İslam Tarihi**, XI, İstanbul 1993

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, I, IV/II, Ankara 1988.

ÜLKÜCÜ, Mehtap Çolak, “Edirne konakları ve tavan resimleri”. **Edirne Serhatteki Paytaht**, İstanbul 1998, s. 475-493.

DİZİN

A

Abdurrahimzade Ali Rıza Efendi, 35
 Adriyatik, 1
 Ahi Evran, 8
 Ahilik, 8
 Ahmet Badî, 14
 Akdeniz, 1, 2, 3, 36, 43, 60
 Akkerman, 46
 Ali Paşa Çarşısı, 11
 Amasya, 46
 Amerika, 19
 Ankara, 2, 4, 20, 34, 36, 40, 43, 46, 63, 64, 65, 66,
 67, 85, 132
 Arap, 15, 53, 92, 103, 114, 125
 Avrupa, 1, 2, 4, 6, 7, 10, 17, 19, 20, 33, 34, 36, 37,
 38, 41, 43, 46, 53, 60, 61, 64, 161
 Avusturya, 39
 Aydın, 19
 Aydos, 1, 52, 77, 78, 79
 Ayşe Kadın Hanı, 14

B

Bağdat, 17
 Balkan Yarımadası, 4
 Bandırma, 21
 Belgrad, 1, 17
 Bizans, 20
 Boğdan, 1
 Bosnalı Semiz Ali Paşa, 11
 Bursa, 7, 12, 13, 20, 33, 38, 43, 44, 46, 146
 Büyük Selçuklu İmparatorluğu, 15

C

Carsten Neibuhr, 37

Ç

Çelebi Mehmet, 12

D

Danimarka, 11
 Dar'ül hadis Camii, 13
 Dimetoka, 2, 5, 6, 44, 52, 138, 145
 Diyarbakır, 17, 47
 Doğu Trakya, 4

E

Edirne, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18,
 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33,
 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46,
 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60,
 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 74, 75, 77,
 78, 79, 81, 83, 87, 89, 91, 93, 95, 96, 99, 102, 106,
 107, 109, 113, 115, 117, 121, 124, 128, 130, 133,
 135, 142, 146, 154, 155, 156, 157, 159
 Edirne Duhan Gümrüğü, 50

Edirne Emtia Gümrüğü, 31
 Edirne Gümrüğü, 5, 27, 28, 32, 37, 40, 48
 Edirne Vak'ası, 44
 Eflak, 1, 46, 78, 85, 87, 90, 93, 100, 103, 104, 111,
 112, 114, 130, 131, 135, 136
 Ege, 2, 4, 5, 6, 43, 65
 Ermeni, 35, 37
 Erzurum, 17
 Eski Bedesten, 12, 13
 Eski Camii, 12
 Evliya Çelebi, 8, 12, 14, 45

F

Ferecik, 6, 40, 44, 50, 52, 53, 54, 77, 78, 79, 106, 107
 Filibe, 1, 2, 5, 6, 39, 44
 Fransa, 33, 37, 41, 44
 Fransız, 7, 36, 37, 48, 59, 61
 Fransız İhtilali, 36
 Fransızlar, 15, 36, 40, 42, 43, 48

G

Gelibolu, 1, 2, 7, 21, 37, 39, 40, 42, 44, 130

H

Halep, 17, 39, 43, 82, 90, 100, 110, 134, 158
 Hayrabolu, 6, 52
 Hint, 45
 Hollanda, 44

I

II. Murad, 49
 II. Murat, 13
 II. Selim, 14
 III. Ahmet, 35
 III. Selim, 35

İ

İbn-i Haldun, 16
 İngiliz, 19, 36, 57, 65, 137
 İnöz, 2, 3, 4, 5, 7, 21, 25, 29, 30, 31, 39, 40, 41, 42,
 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 60, 70, 74, 77, 78, 79,
 80, 87, 88, 95, 96, 97, 98, 106, 107, 108, 117, 118,
 119, 120, 128, 129, 130, 131, 132, 138, 141, 144,
 149, 151
 İpsala, 6, 40, 42
 İran, 15
 İslam, 9, 13, 15, 19, 33, 67, 159, 162
 İslimye, 26, 27, 36, 40, 44, 45, 50, 52, 53, 54, 56, 57,
 59, 77, 78, 79, 80, 93, 95, 96, 97, 98, 117, 118,
 119, 120, 123
 İstanbul, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15,
 17, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 28, 31, 32, 33, 36, 37,
 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52,
 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 154, 155, 156, 157
 İzmir, 2, 5, 17, 21, 37, 39, 42, 43, 47, 60, 64, 128

K

Kal'a-i Sultaniye Antlaşması, 19
 Kanuni Sultan Süleyman, 13
 Kastamonu, 46, 47, 101, 112
 Keşan, 6, 52
 Kırım Girayları, 30
 Kirman, 15

L

Lady Montagu, 11, 13, 33
 Lehistan, 46
 Londra, 38
 Lozan Antlaşması, 61

M

Macaristan, 1, 44
 Makedonya, 49
 Marsilya, 36, 42, 47
 Mehmet Kisbi Çelebi, 14
 Meriç, 2, 3, 4, 5, 7, 51, 67
 Mimar Alâeddin, 12
 Mimar Sinan, 13, 14
 Mudanya, 21
 Müslüman, 8, 18, 33, 34, 38, 47, 48, 57, 59, 60
 Müslümanlar, 13, 19, 34, 39, 49

N

Niş, 1

O

Ohri, 1
 Osmanlı, 1, 2, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 20,
 22, 23, 24, 25, 33, 34, 35, 36, 40, 43, 44, 45, 52,
 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67
 Osmanlı Devleti, 1, 16, 19, 22, 35, 36, 49, 61, 65
 Osmanlı İmparatorluğu, 1, 13, 19, 34, 38, 46, 65

P

Potkalı Kazakları, 31

R

Rami Mehmet Paşa, 44
 Rodoscuk, 1, 2, 5, 6, 37, 40, 41, 45, 47, 49, 50, 60,
 64, 70, 74, 77, 78, 79, 80, 87, 88, 95, 96, 97, 98,
 106, 107, 108, 117, 118, 119, 120, 128, 129, 130,
 131, 132
 Rum, 35, 37
 Rumeli, 1, 2, 4, 6, 7, 25, 37, 39, 42, 44, 48, 49, 50,
 52, 72, 76, 81, 92, 99, 103, 104, 106, 109, 114,
 117, 121, 125, 128, 133

Rus, 10, 52, 53
 Rüsûmat Nezareti Heyeti, 14

S

Saadet Giray, 30
 Sakız Adası, 47
 Selanik, 1, 17, 38, 39, 44, 45, 49, 72, 92, 114
 Selçuklular, 11
 Selimiye Camii, 8, 14
 Serez, 1, 39
 Sofya, 1, 2
 Sokullu Mehmet Paşa, 14
 Sultan Melikşah, 15

Ş

Şam, 17
 Şarköy, 52

T

Tebriz, 20
 Tekfürdağı, 3, 6, 44
 Tekirdağ, 1, 2, 6, 21, 64
 Tırnova, 47
 Tokat, 17, 20, 44, 46, 47, 73, 115, 134
 Trabzon, 17
 Trakya, 3, 4, 5, 6, 53, 159
 Tuna, 46
 Tunca, 2, 7, 51
 Türkiye, 2, 9, 13, 16, 34, 36, 38, 42, 46, 49, 63, 64,
 66, 67

U

Uzuncaabad-ı Hasköy, 6, 26, 40, 53, 54
 Uzuncaova, 36, 52, 53, 59

Ü

Üsküp, 1, 39

V

Venedik, 1, 15, 41, 44
 Vize, 40, 42, 44

Y

Yahudiler, 33, 39, 49
 Yenice, 2
 Yeniçeri Ocağı, 44
 Yıldırım Bayezid, 2

EKLER

Tablo 7: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat:1184 Şaban, Zilhecce/Kasım Aralık 1770) *

Malın Cinsi	Birim	Aylar		Toplam	Gittiği Yer
		Şaban	Zilhecce		
Aba	ar	1,5	-	1,5	İnöz
Aba	dn	7	-	7	İnöz, Rodoscuk
Aba	t	75	-	75	İnöz
Aba şalvar	ad	49	-	49	İnöz
Ahen-i ham	çb	1.112	2.948	4.060	İnöz
Ahen-i ham	çf	3.349	1.417	4.766	İnöz
Badem	ar	-	4	4	Rodoscuk
Böğrülce	çv	30	-	30	İnöz
Cild-i bakar	ad	34	280	314	İnöz
Cild-i camus	ad	3.126	147	3.273	İnöz
Çorab	ad	1.300	-	1.300	İnöz
Çuka	nm?	-	1,5	1,5	İnöz
Çuka	z	3	3	6	İnöz
Dil pastırması	fiçi	2	-	2	İnöz
Haffaf eşyası	ky	8	-	8	İnöz
Haffafiye	çf	-	10	10	İnöz
İzladi seccade	ad	-	150	150	Rodoscuk
Kahve ibriği	ad	20	-	20	İnöz
Kamçıbaşı	çv	-	4	4	İnöz
Kazzaz	ky	0,5	-	0,5	İnöz
Kebe (kara)	ad	112	-	112	İnöz
Kebe (sacılı)	ad	40	-	40	İnöz
Kilit	ds	637	-	637	İnöz
Kutu (boş)	ds	50	50	100	İnöz, Rodoscuk
Mesmar	ky	50	-	50	İnöz
Mıh	ky	-	30	30	İnöz
Nal (ağaç)?	ad	41	8	49	İnöz
Nişasta	çv	3	-	3	İnöz
Nişasta	ar	12	-	12	Rodoscuk
Post-ı tavşan	çv	1	-	1	İnöz
Revgan-ı sade	ar	2	17	19	Rodoscuk
Revgan-ı ton	ky	1	-	1	İnöz
Revgan-ı zeyt	ar	-	1	1	Rodoscuk
Sahtiyan	ad	-	120	120	İnöz
Süpürge	ad	500	-	500	İnöz
Şal-ı Efrenç	t	3	-	3	İnöz
Şem'i revgan	ar	9	-	9	İnöz, Rodoscuk
Tırpan	ad	-	2.900	2.900	Rodoscuk
Urgan	dn	1	-	1	İnöz
Yapağı	çv	-	7	7	İnöz

*BOA, D.MMK. İGE. nr. 23406, 23409.

Tablo 8: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat: 1184-Şaban/Kasım-Aralık 1770, 1184 Zilhecce/Nisan-Mayıs 1771*

Malın Cinsi	Birim	Aylar		Toplam
		Şaban	Zilhecce	
Aba	t	855	160	1.015
Ahen-i ham	çb	-	2.984	2.984
Ahen-i ham	çf	-	1.417	1.417
Ahen-i sac	çf	-	2	2
Alaca	t	62	-	62
Alaca (yerli)	t	480	-	480
Alaca-i Haleb	t	50	-	50
Alaca-i Manisa	t	120	-	120
Alaca-i Şam	t	158	-	158
Alacehrî	t	56	-	56
Ali Paşa eşyası	dn	1	-	1
Ali Paşa eşyası	yük	3	-	3
Anason	yük	5	-	5
Astar	t	100	-	100
Attariye	sp	3	-	3
Bakkal eşyası	ar	-	3	3
Balık	yük	10	-	10
Beledi	t	2	-	2
Bogası	ky	460	-	460
Bogası	t	1.741	392	2.133
Bohça	ad	1	-	1
Büber	ky	65	39	104
Cihaz	miktar	1	-	1
Cild-i bakar	ad	305	80	385
Cild-i camus	ad	34	-	34
Çelik	kn	-	6	6
Çelik	ky	-	100	100
Çelik	sn	4	-	4
Çine	t	18	-	18
Çivit	ky	-	120	120
Çizme	çf	126	-	126
Çorab	ds	40	-	40
Çuka	çf	4	-	4
Çuka	nm?	84	60	144
Çuka cübbe	ad	36	73	109
Çuka entari	ad	40	-	40
Çuka ferace	ad	178	-	178
Çuka hurdası	ar	-	100	100
Entari	ad	10	-	10
Güherçile	ky	120	-	120
Haffaf eşyası	sp	65	-	65

Hama kuşağı	ad	-	60	60
Harir-i ham	ky	234	10	244
Hınna	çv	-	3	3
Hınna	kap	16	2	18
Hınna	çv	31	-	31
Hırdavat-ı bec	sn	-	6	6
Kahve	ky	6.108	6.476	12.584
Kahve ibriği	ad	800	400	1.200
Kahve-i Efrenc	ky	-	350	350
Kal'ı	ky	305	-	305
Katran	tl	-	40	40
Kazma	ad	4	-	4
Kazzaz	ky	-	15	15
Kebe (kara)	ad	190	-	190
Kebe (sacılı)	ad	141	-	141
Kereste	yük	3	-	3
Keten	ky	450	990	1.440
Kırmız	ky	4	10	14
Kilit	ds	-	95	95
Kimyon	çv	1	-	1
Kiriş	ds	65	-	65
Kirpas-ı penbe	t	251	240	491
Kolan (sade)	ky	-	3	3
Kurşun	knt	-	23	23
Kurşun	ky	320	764	1.084
Kuşak	ds	4	-	4
Kuşak (yapağı)	ad	50	-	50
Kutni entari	ad	33	96	129
Kutni-yi Edirne	t	461	-	461
Lakerda balık	ar	2	-	2
Meşin	ad	4.530	2.392	6.922
Mıh	ky	60	120	180
Mintan	ad	30	18	48
Mu'mi	t	-	5	5
Mu'mi (kaba)	t	3	6	9
Mu'mi (kaba)	ky	10	-	10
Muytab eşyası	yük	-	6	6
Nal-ı ağaç?	ad	-	318	318
Nişasta	çv	-	5	5
Palamud balığı	yük	3	-	3
Penbe-i ham	yük	33	12	45
Peştemal	çj	6	-	6
Peştemal-i Selanik	çf	220	-	220
Post-ı tilki-i Rumeli	ad	-	80	80
Post-ı tavşan	ky	60	20	80
Revgan-ı bezir	ky	3.750	-	3.750

Revgan-ı zeyt	ky	4.872	9.855	14.727
Rişte	ky	1.310	1.140	2.450
Rişte-i penbe	ky	751	810	1.561
Rişte-i Tokat	ky	-	10	10
Sabun	çv	41	62	103
Sahtıyan	ky	780	-	780
Sahtıyan	ad	1.641	-	1.641
Sahtıyan-ı Gümülcine	yük	20	4	24
Sahtıyan-ı lök	ad	-	14	14
Saraç eşyası	skl	1	-	1
Saraç eşyası	çv	3	2	5
Saraç eşyası	sp	4	-	4
Seyrek	kl	-	30	30
Sisam	kl	420	1.096	1.516
Şal cübbe	ad	-	1	1
Şal-ı Asitane	t	2	-	2
Şal-ı Efrenç	t	-	3	3
Şayak şalvar	ad	125	-	125
Şayın	t	-	100	100
Şekerleme	ky	240	150	390
Şem'i asel	ky	277	-	277
Tahin	tl	-	5	5
Takye	ds	1.762	498	2.260
Telli Sakız hatayî	ky	10	-	10
Temür	çb	-	60	60
Tırpan	ad	-	245	245
Urgan	yük	6	-	6
Uskumru balık	ar	2	2	4
Uskumru balık	yük	3.856	-	3.856
Yapağı	ky	-	132	132
Yemiş	ar	138	18	156
Zeytin (tane)	ar	-	6	6

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23406, 23409.

Tablo 9: Edirne Gümrüğünden Yapılan İhracat: 1186 Muharrem/Nisan-Mayıs1772, 1186 Rebiülâhir/ Temmuz 1772*

Malın Cinsi	Birim	Aylar		Toplam	Gittiği Yer
		Rebiülâhir	Muharrem		
Aba	dn	5	-	5	İnöz
Aba	ar	10	3	13	Rodoscuk
Ahen-i ham	ar	105	15	120	Rodoscuk
Ahen-i ham	çb	3.258	-	3.258	İnöz
Ahen-i ham	t	520	-	520	İnöz
Ali Paşa eşyası	dn	1	-	1	Pazargah Panayırı
Cild-i camus	ad	36	-	36	İnöz
Çerç eşyası	ar	1	-	1	Pazargah Panayırı
Çerç (attariye)	ar	5	-	5	Pazargah Panayırı
Çorab	ad	550	1.400	1.950	İnöz
Haffaf eşyası	sp	16	-	16	Rodoscuk
Kaşağı	ds	10	-	10	İnöz
Katran	ar	6	-	6	Rodoscuk
Katran	tl	20	-	20	Rodoscuk
Kereste	yük	8,5	-	8,5	İnöz
Kilit	ds	518	-	518	İnöz,Rodoscuk
Kutu (boş)	ds	230	-	320	İnöz,Rodoscuk
Meşin	ad	-	2.030	2.030	Rodoscuk
Nal (ağaç)?	ad	2.980	-	2.980	İnöz,Rodoscuk
Nişasta	ar	15	-	15	İnöz,Rodoscuk
Post-ı kurt	çv	3	-	3	Rodoscuk
Post-ı tavşan	çv	6	-	6	İnöz,Rodoscuk
Revgan-ı çerviş	ar	-	13	13	Rodoscuk
Revgan-ı sade	ar	1	-	1	Rodoscuk
Rişte-i serh	şilte	-	2	2	Rodoscuk
Sahtiyan	ad	-	193	193	Rodoscuk
Sandık (tahta)	ds	2	-	2	İnöz
Takye	ds	100	-	100	Rodoscuk
Tiftik	çv	4	-	4	İnöz
Urgan	dn	1	-	1	Rodoscuk
Urgan	yük	-	2	2	Rodoscuk
Yapağı	çv	53	-	53	İnöz

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23427, 23431.

Tablo 10: Edirne Gümrüğünden Yapılan İthalat: 1186 Muharrem/Nisan-Mayıs 1772, 1186 Rebiülâhir/ Temmuz 1772 *

Malın Cinsi	Aylar			Toplam
	Birim	Muharrem	Rebiülâhir	
Aba	ar	350	-	350
Ahen-i ham	çb	-	1.989	1.989
Alaca-i Şam	t	53	-	53
Ali Paşa eşyası	yük	8	-	8
Barut	ky	180	-	180
Beledi	çf	-	8	8
Bilezik (altın)	çf	-	1	1
Bit Pazarı eşyası	yük	1	-	1
Bogası	t	520	632	1.152
Cild-i bakar	ad	149	125	274
Cild-i camus	ad	136	100	236
Cild-i keçi	ad	-	240	240
Çelik	ky	-	450	450
Çerç eşyası	sp	2	-	2
Çivit	ky	30	-	30
Çoban eşyası	ar	31	-	31
Çoban eşyası	yük	10	-	10
Çuka	ky	1	-	1
Çuka	nm?	72	8	80
Çuka-i ferace	ad	10	4	14
Çuval (boş)	çf	80	-	80
Entari (kutni)	ad	-	60	60
Fes	ds	104	-	104
Haffaf eşyası	sp	18	31	49
Harir-i ham	ky	-	1.556	1.556
Kahve	ky	-	430	430
Katran	ar	19	-	19
Katran	tl	180	30	210
Kazzaz	ky	16	-	16
Keten	ky	-	180	180
Kirpas-ı penbe	t	-	120	120
Kök boya	knt	32	-	32
Kutni-yi Edirne	t	141	94	235
Kutni entari	ad	12	-	12
Kutu (boş)	ds	-	40	40
Küpe (altın)	çf	-	12	12
Meşin	ad	630	1.560	2.190
Mu'mi (kaba)	t	5	-	5
Mu'mi entari	ad	7	-	7
Nal-ı ağaç?	ad	100	-	100
Nişasta	ar	-	4	4
Penbe-i ham	yük	4	8	12

Peynir	ar	3	-	3
Post-1 kuzu	ad	-	40	40
Post-1 tilki-i Rumeli	parça	75	-	75
Revgan-1 sade	ar	-	5	5
Revgan-1 zeyt	ky	1.410	-	1.410
Rişte	ky	400	450	850
Rişte-i penbe	ky	340	520	860
Rişte-i ham	yük	-	8	8
Rişte-i serh	şilte	8	-	8
Rumeli nafesi	ad	-	30	30
Rusüm-1 pençik	ad	22	-	22
Sabun	çv	23	-	23
Sabun	sn	-	2	2
Sahtiyan-1 Gümülcine	ky	640	-	640
Sahtiyan-1 Gümülcine	yük	7	-	7
Sakız	ky	-	12	12
Sandal	ky	-	2	2
Saraç eşyası	yük	-	1	1
Sisam	kl	64,5	174	238,5
Şal cübbe	ad	15	-	15
Şal-1 Efrenç	t	-	4	4
Şal-1 Efrenç cübbe	ad	10	-	10
Şal-1 Sakız hatayî	ky	2	-	2
Şeker	kntr	12	-	12
Şekerleme	ky	450	-	450
Tahta	yük	1	-	1
Takye	ds	238	146	384
Tırpan	ad	1.181	-	1.181
Urgan	yük	3	-	3
Yastık (kadife)	çf	10	-	10

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23427, 23431.

Tablo 11: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat: 1199 Receb/Mayıs-Haziran 1785, 1999 Ramazan/Temmuz-Ağustos 1785, 1199 Şevval/Ağustos-Eylül 1785*

Malın cinsi	Birim	Aylar			Toplam	Gittiği Yer
		Receb	Ramazan	Şevval		
Aba	ar	-	-	130	130	İnöz, Rodoscuk
Aba	dn	5	30	14	59	Aydos, İnöz Rodoscuk
Aba	t	-	-	18	18	İnöz
Aba	ar	-	67	-	67	İnöz, Rodoscuk
Aba (temur kupran)?	ad	-	-	107	107	İnöz
Aba şalvar	ad	-	-	13	13	İnöz
Ahen-i ham	ar	147	75	96	318	İnöz, Rodoscuk
Ahen-i ham	çb	462	6.393	4.103	10.958	İnöz, Rodoscuk
Ahen-i sac	dn	20	8	56	84	İnöz, Rodoscuk
Ahen-i sac	ky	-	200	-	200	Rodoscuk
Alaca-i Şam	ky	75	-	-	75	İslimye
Alipaşa eşyası	ar	18	-	17	35	Aydos, İnöz Uzuncaabad
Alipaşa eşyası	dn	2	1	11	14	İslimye, Bergos Aydos, Ferecik
Alipaşa eşyası	knd	4	1	2	7	İslimye, Bergos Ferecik
Alipaşa eşyası	ky	-	-	8	8	Ferecik
Asel	fiçi	3	1	-	4	İnöz
Atlas	t	-	-	29	29	Uzuncaabad
Attariye	ar	12	-	29	41	İslimye, Uzuncaabad
Attariye	sn	5	-	-	5	İslimye
Barata fes	ds	80	-	-	80	İslimye
Bıçakçı eşyası	ar	2	-	-	2	İslimye
Bitpazarı eşyası	ar	2	-	-	2	İslimye
Bitpazarı eşyası	knd	2	-	-	2	İslimye
Cild-i camus	ad	311	243	198	752	İnöz
Çavdar	çv	-	-	3	3	İnöz
Çerç eşyası	ar	11	1	13	25	İslimye, Aydos Uzuncaabad
Çerç eşyası	knd	-	-	1	1	Uzuncaabad
Çerç eşyası	küfe	1	-	-	1	İslimye
Çerç eşyası	sn	6	-	4	10	İslimye, Uzuncaabad
Çerviş	ky	300	-	-	300	İslimye
Çıkrıkçı eşyası	ar	3	-	-	3	İslimye
Çine	t	-	2	-	2	İnöz
Çizme	çf	-	20	36	56	Bergos, Rodoscuk İnöz
Çorab	ad	3.150	6.250	-	9.400	İnöz
Çuka hurdası	ar	2	10	2	14	İslimye, İnöz
Çultar-ı Edirne	ad	80	-	-	80	İslimye
Çuval (boş)	çv	-	90	-	90	İnöz

Çuval (boş)	çf	100	480	560	1.140	İslimye, İnöz
Çuval (boş)	dn	-	-	38	38	İnöz
Çuval (boş)	ad	100	-	-	100	İslimye
Destere	ad	-	2	-	2	İnöz
Destere	ds	-	5	-	5	İnöz
Dil pastırması	varil	-	-	1	1	İnöz
Dil pastırması	sp	-	1	-	1	İnöz
Entari (Şam alacası)	ad	-	2	-	2	İnöz
Fasulye	çv	-	-	80	80	İnöz
Fesci eşyası	sp	-	1	-	1	Ferecik
Haffaf eşyası	ar	1	-	3	4	İslimye, Uzuncaabad
Haffaf eşyası	çf	-	4	-	4	İnöz
Haffaf eşyası	ky	-	12	-	12	İnöz
Haffaf eşyası	sp	-	4	-	4	İnöz
Haffaf eşyası	tr	3	1	-	4	İnöz, Bergos
Hama kuşağı	t	130	-	-	130	Rodoscuk
Harir elvan	ky	6	-	-	6	İslimye
Harir-i ham	ky	-	-	20	20	İnöz
Hırdavat-ı demir	ky	350	-	-	350	Rodoscuk
Hırdavat-ı Bec	sp	1	-	-	1	İslimye
İğne	ad	-	-	42	42	İnöz
İzladi	takım	-	-	5	5	Ferecik
Kamçıbaşı	ad	15	-	-	15	İnöz
Kantar	ad	2	-	-	2	İslimye
Kapamacıeşyası	ar	4	-	-	4	İslimye, Aydos
Kaşağı	ds	-	-	60	60	Uzuncaabad
Kaşağı	ds	20	-	-	20	Rodoscuk
Kaşkaval peyniri	ky	-	250	1.100	1.350	İnöz
Katran	tl	-	8	12	20	Bergos, İnöz
Kazzaz eşyası	ar	1	-	-	1	İslimye
Kazzaz eşyası	çv	1	-	-	1	İslimye
Kazzaz eşyası	ky	2	-	-	2	İslimye
Kazzaz eşyası	sp	2	-	4	6	İslimye, Uzuncaabad
Kazzaz eşyası	tr	10	-	-	10	İslimye
Kebe	ad	60	-	-	60	İnöz
Kilit	ds	35	2	133	170	Rodoscuk, İnöz
Kirpas-ı melez gömlek	ad	-	33	-	33	İnöz
Kiriş	sp	-	-	1	1	Uzuncaabad
Kirpas-ı Eflak	z	20	-	-	20	İnöz
Kirpas-ı keten gömlek	ad	-	3	-	3	İnöz
Kolan eşyası	sn	8	-	-	8	İslimye
Kolan eşyası	sp	5	-	-	5	Aydos, İslimye
Kurşuncu eşyası	ar	5	-	6	11	İslimye, Uzuncaabad
Kutni-yi Edirne	ar	2	-	-	2	İslimye

Kutni-yi Edirne	dn	5	-	-	5	İslimye
Kutu (boş)	ds	-	815	1.033	1.848	Bergos, İnöz Ferecik
Kutu (boş)	çv	4	-	-	4	İslimye
Kuyumcu eşyası	sn	2	-	1	3	İslimye, Uzuncaabad
Kuyumcu eşyası	tr	3	-	3	6	İslimye, Aydos Uzuncaabad
Külahcı eşyası	sn	-	-	1	1	Uzuncaabad
Lüle	sn	2	-	-	2	İNöz
Mesmar	ky	-	440	-	440	Bergos
Meşin	ad	-	78	-	78	İNöz
Mih	ky	-	30	90	120	İNöz
Miskçi eşyası	kutu	5	-	-	5	İslimye
Muytab eşyası	dn	1	-	-	1	Rodoscuk
Mücellid eşyası	ar	3	-	-	3	İslimye
Nal-ı ağaç?	ad	580	67	374	1.021	Rodoscuk, İnöz Bergos,
Nal pâçesi	sp	34	-	-	34	Rodoscuk
Nal pâçesi	ky	40	-	-	40	Rodoscuk
Nişasta	ar	-	10	19	29	Bergos, İnöz Rodoscuk
Nişasta	çv	6	28	-	34	Bergos, İnöz Rodoscuk
Nuhas	sp	2	-	-	2	İslimye
Nuhas	ky	4	-	-	4	İslimye
Pastırma	fiçı	17	-	-	17	İNöz
Post-1 çakal	ad	102	-	-	102	İslimye, İnöz
Post-1 tilki	ad	85	-	-	85	İNöz
Post-1 koyun	ad	-	72	-	72	İNöz
Post-1 kunduz	ad	55	-	-	55	İslimye
Post-1 kunduz	ky	26	-	-	26	İslimye
Post-1 kuzu	ad	-	500	-	500	İNöz
Post-1 sansar	ad	15	-	-	15	İslimye
Post-1 tavşan	ad	5.200	-	-	5.200	İNöz
Post-1 tavşan	çv	103	-	26	129	İNöz
Revgan-1 ton	ar	-	2	-	2	Bergos
Revgan-1 ton	ky	19	2	-	21	İNöz, Bergos
Rişte-i serh	ky	-	-	6	6	Uzuncaabad
Sabun-1 misk	ky	920	-	-	920	İslimye
Sacayağı	ds	-	7	-	7	İNöz
Sahtiyani-1 lök	ad	-	9	-	9	İNöz
Sahtiyani-1 sarı	ad	-	1	-	1	İNöz
Sal	yük	-	1	-	1	İNöz
Saraç eşyası	ar	8	-	1	9	İslimye, Ferecik
Sarımsak	ar	-	-	1	1	Rodoscuk
Sepet	ad	5	-	-	5	Rodoscuk
Sicim	t	-	-	30	30	İNöz

Şab	ky	51	-	-	51	İnöz
Şayak şalvar	ad	-	27	18	45	İnöz
Şekerci eşyası	ar	7	-	13	20	İslimye, Uzuncaabad
Şem'i asel	ky	-	-	148	148	İnöz
Şişe	sn	-	-	7	7	Uzuncaabad
Tırpan	ad	40	-	-	40	Rodoscuk
Tiftik	ky	-	-	610	610	İnöz
Tulum peyniri	ar	20	-	-	20	Rodoscuk
Urgan	dn	10	9	-	19	Rodoscuk, İnöz Bergos
Urgan	ds	-	-	12	12	İnöz
Urgan	yük	6	-	-	6	Rodoscuk, İnöz
Yapağı	çv	220	88	1	309	İnöz
Yapağı	ky	-	40	-	40	İnöz
Yorgancı eşyası	ar	2	-	-	2	İslimye

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23451, 23453, 23454.

Tablo 12: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat: 1199 Receb/Mayıs-Haziran 1785, 1199 Ramazan/Temmuz-Ağustos 1785, 1199 Şevval/Ağustos-Eylül 1785*

Malın Cinsi	Birim	Aylar			Toplam
		Receb	Ramazan	Şevval	
Aba	dn	2	-	-	2
Aba	t	295	-	148	443
Aba	ar	11	-	-	11
Ahen-i ham	ar	1	-	-	1
Ahen-i ham	çb	353	-	-	353
Alaca-i Nemçe	t	100	2	-	102
Alaca-i Manisa	t	-	12	-	12
Alaca-i Şam	t	1	-	-	1
Alacehri-i Rumeli	ky	-	-	150	150
Alçılı cam	ad	11	23	-	34
Alipaşa eşyası	ar	4	-	-	4
Alipaşa eşyası	knd	3	-	-	3
Anason	yük	-	4	-	4
Asel	fiçi	6	2	-	8
Astar	t	-	-	12	12
Attariye	ar	2	-	-	2
Ayna	ad	4	-	-	4
Badem	ky	40	-	-	40
Bağırsak	ky	-	-	100	100
Bakkam	ky	-	270	-	270
Balık	ar	5	-	-	5
Barata fes	ds	-	10	-	10
Barut	ky	-	190	260	450
Basma	t	-	-	12	12
Beledi	çf	23	28	10	61
Beledi döşek	çf	-	10	-	10
Bogası	t	279	1.279	241	1.799
Bokağı (zincir)	ds	45	-	-	45
Böğrülce	çv	-	-	94	94
Büber	ky	-	-	5	5
Cam	ad	-	65	-	65
Ceviz	ar	2	-	-	2
Cihaz	ad	3	-	1	4
Cild-i bakar	ad	15	6	-	21
Cild-i camus	ad	111	6	-	117
Cild-i keçi	ad	1.260	749	260	2.269
Cübbe	ad	5	49	-	54
Çam sakızı	ky	-	300	-	300
Çan	ds	-	-	47	47
Çelik	sn	3	-	-	3
Çerç eşyası	ar	1	1	-	2
Çerç eşyası	sn	1	1	5	7

Çıkrık	ad	-	-	40	40
Çıkrıkçı eşyası	ar	1	-	-	1
Çiçekli Halep	t	2	-	-	2
Çine	t	-	3	-	3
Çiriş	ky	-	-	315	315
Çivit	ky	-	-	21	21
Çorab	ad	800	-	-	800
Çorab	ky	1.060	-	1.060	2.120
Çorab	yük	-	-	3	3
Çuka	ad	-	-	54	54
Çuka	nm?	-	1	-	1
Çuka	z	9	65	-	74
Çuka-i Bec	nm?	5	-	-	5
Çuka ferace	ad	3	10	-	13
Çuval (boş)	çf	310	21	120	451
Çuval (boş)	ad	50	-	-	50
Destere	ds	10	-	-	10
Doğramacı eşyası	ar	-	4	-	4
Duhan kesesi	ad	1	-	-	1
Dülbend (beyaz)	t	-	-	6	6
Dülbend-i Bec	t	160	-	-	160
Entari	ad	1	-	40	41
Entari (bogası)	ad	-	112	-	112
Fındık	ar	5	-	-	5
Fındık	çv	2	-	-	2
Fındık	knt	4	-	-	4
Fincan-ı Bec	ky	60	-	-	60
Germişin çiçeği	ad	700	-	-	700
Gön atkı	çf	195	130	-	325
Güherçile	ky	-	138	294	432
Haffaf eşyası	çf	30	15	-	45
Haffaf eşyası	ky	-	31	16	47
Haffaf eşyası	skül	4	11	1	16
Haffaf eşyası	sp	141	90	23	254
Haffaf eşyası	tr	1	2	-	3
Harir	ky	-	4	-	4
Harir kozağı	dn	-	10	-	10
Harir kozağı	şinik	-	2.974	-	2.974
Harir-i ham	ky	19	4.417	867	5.303
Havyar	ky	20	-	-	20
Helva	ky	510	-	-	510
Hinna	çv	40	6	5	51
Hinna	kap	2	3	-	5
İbrişm kolan	ky	2	61	-	63
İğ	sp	2	-	-	2
İğne	ds	-	50	-	50

İğneci eşyası	kutu	1	-	-	1
İmame	mikdar	-	1	-	1
Kağıd-ı Ceneviz	bl	1	-	-	1
Kahve	ky	1.866	1.386	2.202	5.454
Kahve-i Efrenc	ky	1.650	225	101	1.976
Kahve-i Yemen	ky	-	420	1.826	2.246
Kalavra	çf	16	-	255	271
Kal'ı	ky	117	186	109	412
Kalye taşı	ar	3	-	-	3
Kantar	ad	2	-	-	2
Kapı perdesi	ad	7	-	-	7
Kaşığı	ds	60	-	-	60
Katran	tl	561	400	120	1.081
Kazal	ky	75	-	-	75
Kazzaz	ky	8	9	-	17
Kazzaz eşyası	hsm?	300	-	-	300
Kazzaz eşyası	ky	19	-	17	36
Kebe (sacılı)	ad	-	-	11	11
Keçe	ad	26	-	-	26
Kereste	yük	2	1	-	3
Kereviz	ky	-	10	-	10
Keser	ds	-	-	8	8
Keser-kazma	ky	7	-	-	7
Keten	ky	200	-	3.504	3.704
Kezzap	ky	-	-	120	120
Kılabdan	miskal	50	-	1	51
Kırmız	ky	-	-	120	120
Kilit	ds	-	130	50	180
Kimyon	yük	-	4	2	6
Kirpas-ı melez	ad	8	-	-	8
Kirde gön	ad	119	90	-	209
Kirpas-ı kenevir	t	1	-	-	1
Kirpas-ı keten	t	-	18	-	18
Kirpas-ı penbe	t	248	67	481	796
Koga (meşin)	ad	42	-	-	42
Kolan (tellice)	ky	2	6	-	8
Körpe	t	30	-	-	30
Kurşun	ky	355	400	957	1.712
Kurşuncu eşyası	ky	260	-	-	260
Kutni-yi Edirne	t	-	13	37	50
Kutu (boş)	ds	-	-	44	44
Kürk	ad	1	-	-	1
Lüle	sn	-	-	2	2
Mahi-i mersin	ar	7	-	-	7
Mahi-i mersin	yük	-	-	4	4
Mahi-i çiroz	çv	1	-	-	1

Mahi-i çiroz	yük	65	-	-	65
Mazu	ky	-	-	30	30
Mesmar	ky	301	-	-	301
Meşin	ad	-	2.960	2.010	4.970
Mıh	ky	235	210	-	445
Mu'mi	t	27	45	-	72
Mu'mi (kaba)	t	4	166	55	225
Muytab eşyası	ky	-	-	501	501
Muytab eşyası	yük	-	-	5	5
Nal-ı ağaç?	ad	506	-	-	506
Nal pâçesi	sp	2	-	-	2
Nal pâçesi	ky	1.500	324	-	1.824
Nal pâçesi	küfe	3	-	-	3
Nalinçe kolan	ky	700	-	-	700
Nişasta	çv	-	3	1	4
Nuhas	sp	2	-	-	2
Nuhas	ky	-	180	-	180
Nuhas (evan)	ar	-	-	160	160
Ocak yaşmağı	ad	45	-	-	45
Paldum	ad	-	15	-	15
Penbe kolan	ky	-	40	41	81
Penbe-i ham	ky	-	403	-	403
Penbe-i ham	yük	25	36	3	64
Pencere camı	ad	5	-	-	5
Post-ı çakal	ad	43	-	-	43
Post-ı koyun	ad	42	-	-	42
Post-ı kurt	ad	12	-	-	12
Post-ı tavşan	çv	1	-	-	1
Post-ı tavşan	ky	44	12	-	56
Revgan-ı bezir	ky	-	30	-	30
Revgan-ı çerviş	ky	-	150	-	150
Revgan-ı serh	ky	-	1	-	1
Revgan-ı şir	ky	1.387	483	120	1.990
Revgan-ı ton	ky	886	2.446	84	3.416
Revgan-ı zeyt	ky	4.431	10.693	13.711	28.835
Rişte	ky	-	-	40	40
Rişte-i penbe	ky	1.282	2.735	-	4.017
Rişte-i serh	ky	193	-	-	193
Rişte-i serh	şilte	29	-	-	29
Rugan	ad	-	58	-	58
Sabun	ky	45	-	-	45
Sabun	sn	79	50	20	149
Sabun-ı misk	ky	30	-	-	30
Sahtiyân	ad	-	147	148	295
Sahtiyân	ky	-	-	90	90
Sahtiyân	yük	-	-	4	4

Sahtiyani-1 Gümölcine	ky	465	370	217	1.052
Sahtiyani-1 Gümölcine	yük	2	-	-	2
Sahtiyani-1 lök	ad	223	322	356	901
Sahtiyani-1 lök	ad	306	157	106	569
Sahtiyani-1 siyah	ky	457	-	-	457
Sakız	ky	56	9	9	74
Sal	yük	8	-	5	13
Sal (boş)	sn	-	-	1	1
Sa'lep	ky	-	-	140	140
Sandal	ad	-	2.100	-	2.100
Sandal	ky	-	1	-	1
Sandık	ad	-	-	4	4
Sandık-1 Eflak	ds	-	-	4	4
Saraç eşyası	çv	3	-	-	3
Saraç eşyası	skl	2	-	5	7
Saraç eşyası	yük	-	1	-	1
Seccade	ad	2	-	-	2
Semer keçesi	çf	20	-	-	20
Servi	sn	1	-	50	51
Sicim	t	4	-	-	4
Sim	tas	1	-	-	1
Sim kupa	çf	60	-	-	60
Sisam	kl	632	397	281	1.310
Şa'ir keçe?	ky	1.910	441	700	3.051
Şal	t	-	2	-	2
Şal-1 Ankara	t	-	5	-	5
Şal-1 Efreñç	t	13	25	-	38
Şal-1 Efreñç	z	-	38	40	78
Şeker	ky	16	-	-	16
Şekerleme	ky	-	754	338	1.092
Şekerci eşyası	ar	5	-	-	5
Şem'i asel	ky	349	8	14	371
Şem'i revgan	ky	90	-	-	90
Şiše	sn	-	8	-	8
Takye	ds	947	-	311	1.258
Tekne	ad	30	-	445	475
Telli Sakız hatayî	ky	64	4	148	216
Tiftik	ky	100	-	169	269
Torba	ds	-	-	8	8
Urgan	dn	5	10	-	15
Urgan	yük	34	12	1	47
Vezine	ad	118	-	-	118
Yaba kürek	ar	20	3	-	23
Yapağı	çv	239	231	270	740
Yapağı	ky	2.323	204	29.133	31.660
Yastık (kadife)	çf	-	1	-	1

Yelek	ad	41	18	-	59
Yemiş	ar	20	3	1	24
Yenişehir bezi	t	8	-	-	8
Sac-1 Kıbrıs	ky	20	-	-	20
Zağferan	ky	9	-	-	9
Zeytin (tane)	ar	5	-	1	6

*BOA, D.MMK. İGE. nr. 23451, 23453, 23454.

Tablo 13: Edirne Gümrüğünden Yapılan İhracat: 1200 Safer/Aralık 1785, 1200 Rebiyülevvel/Ocak 1786*

Ürünün adı	Birim	Aylar		Toplam	Gittiği yer
		Safer	Rebiyülevvel		
Aba	t	15	-	15	İnöz
Aba (timür kupran)?	ad	53	-	53	İnöz
Aba yeğmurluk	ad	1	-	1	İnöz
Ahen-i ham	çb	1.665	630	2.295	İnöz
Alacehrî	ad	4.956	-	4.956	İnöz
Alacehri	çv	81	-	81	İnöz
Asel	fiçi	-	1	1	İnöz
Astar	t	27	2	29	İnöz
Bakla	çv	-	20	20	İnöz
Bamya	ar	-	1	1	Rodoscuk
Ceviz	çv	96	176	272	İnöz
Cild-i bakar	ad	66	-	66	İnöz
Cild-i camus	ad	1.610	-	1.610	İnöz
Çizme	çf	34	-	34	İnöz
Çorab	ad	1.400	3.700	5.100	İnöz
Çorab	ds	300	15	315	İnöz
Çuka	çf	1	-	1	İnöz
Çuka	z	3	14	17	İnöz
Çuval (boş)	çf	101	145	246	İnöz
Dil pastırması	çv	2	-	2	İnöz
Dil pastırması	fiçi	11	6	17	İnöz
Eflak sicimi	ds	-	6	6	Rodoscuk
Haffaf eşyası	çv	-	1	1	İnöz
Haffaf eşyası	çf	10	-	10	İnöz
Haffaf eşyası	ky	-	20	20	İnöz
Haffaf eşyası	sp	3	1	4	Rodoscuk
Harir-i ham	ky	4	-	4	Rodoscuk
Heğbe	ad	11	-	11	İnöz
İzladi	takım	16	-	16	İnöz
Kalpak	ad	2	-	2	İnöz
Kamçıbaşı	ky	2.952	-	2.952	İnöz
Kamçıbaşı	çv	25	-	25	İnöz
Kaşkaval peyniri	ky	400	-	400	Rodoscuk
Kebe (sacılı)	ad	54	50	104	İnöz
Keçe	ad	1	-	1	İnöz
Keçi başı	çv	-	174	174	İnöz
Kiriş	ds	1	-	1	İnöz
Mahi-i tuzlu	ar	-	1	1	Rodoscuk
Makrama	ad	-	1	1	İnöz
Meşin	ad	-	30	30	İnöz
Mu'mi (kaba)	t	-	1	1	İnöz
Nal-ı ağaç?	ad	6	12	18	İnöz

Nişasta	ar	-	6	6	Rodoscuk
Nişasta	çv	48	30	78	İnöz
Nişasta	ar	2	-	2	Rodoscuk
Nuhas (evan)	ky	26	-	26	İnöz
Palamut boyası	çv	-	15	15	İnöz
Pastırma	ar	3	-	3	Rodoscuk
Post-1 tavşan	ad	300	-	300	İnöz
Revgan-1 ton	ky	2.295	540	2.835	İnöz, Rodoscuk
Sakız	ky	1	-	1	İnöz
Sarmısak	ar	1	-	1	Rodoscuk
şal-1 Efrenç	t	15	-	15	Rodoscuk
şem'i Asel	fiçı	8	-	8	İnöz
şem'i Asel	ky	84	-	84	İnöz
şem-i revgan	ky	40	-	40	Rodoscuk
şayak	t	15	-	15	İnöz
Takye	ds	-	4	4	İnöz
Tiftik	çv	-	2	2	İnöz
Tiftik	ky	300	80	380	İnöz
Torba	ds	3	-	3	İnöz
Tulum peyniri	ar	-	2	2	İnöz
Yorgan yüzü	çf	-	2	2	İnöz

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23456, 23457.

Tablo 14: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat: 1200 Safer/Aralık 1785, 1200 Rebiülevvel/Ocak 1786 *

Ürünün Adı	Birim	Aylar		Toplam
		Safer	Rebiülevvel	
Aba	t	608	541	1.149
Aba takye	t	-	15	15
Ab-ı kral	?	50	-	50
Afyon	ky	3	-	3
Ahen-i ham	ar	-	2	2
Ahen-i ham	çb	150	-	150
Ahen-i sac	dn	3	-	3
Alaca (yerli)	t	15	-	15
Alaca-i Haleb	t	24	19	43
Alaca-i Manisa	t	112	510	622
Alaca-i Nemçe	t	96	-	96
Alaca-i Şam	t	61	415	476
Alaca-i Yenişehir	t	-	30	30
Alacehrî-i Kayseri	ky	-	40	40
Alipaşa eşyası	çv	-	3	3
Altın	miskal	-	34	34
Anason	çv	-	1	1
Anason	ky	-	1	1
Anason	yük	9	-	9
Asel	ar	-	1	1
Asel	fiçi	2	-	2
Asel	ky	700	-	700
Astar	t	119	41	160
Atlas	ky	3	-	3
Attariye	küfe	-	1	1
Attariye	sp	6	-	6
Attariye	yük	1	-	1
Bakam	ky	72	96	168
Bakkal eşyası	yük	-	2	2
Bakkal eşyası	mikdar	-	1	1
Bamya	ar	54	-	54
Bamya	ky	294	-	294
Barata fes	dz	4	-	4
Barut	ky	328	680	1.008
Beledi	çf	24	14	38
Beledi döşek	çf	81	98	179
Biber	ky	21	4	25
Biber	ky	28	55	83
Bogası	t	2.178	2.507	4.685
Böğrülce	çv	-	4	4
Ceviz	ky	-	60	60
Ceviz	çv	-	7	7

Ceviz içi	ky	369	-	369
Cihaz eşyası	mikdar	-	8	8
Cild-i bakar	ad	-	10	10
Cild-i camus	ad	98	215	313
Cild-i keçi	ad	300	-	300
Cild-i koyun	ad	30	48	78
Çakman	ad	-	4	4
Çam sakızı	yük	5	-	5
Çelik	ky	200	10	210
Çelik	sn	3	1	4
Çerç eşyası	sp	9	2	11
Çerge	ad	-	23	23
Çiçekli Halep	t	4	-	4
Çine	t	32	20	52
Çivit	ky	54	98	152
Çizme	çf	52	-	52
Çorab	ad	155	1.200	1.355
Çorab	ds	20	20	40
Çorab	ky	448	80	528
Çuka	nm?	8	30	38
Çuka	z	121	73	194
Çuka cübbe	ad	115	105	220
Çuka hurdası	ky	-	40	40
Çuka şalvar	ad	5	-	5
Çuka ferace	ad	203	112	315
Demir hurdası	ky	120	-	120
Duhan çiçeği	ad	400	-	400
Dülbend-i bec	t	19	601	620
Eflak keteni	ky	1.000	-	1.000
Entari (kutni)	ad	-	7	7
Gamış	ky	-	10	10
Gömlek	ad	1	-	1
Gön atkı	çf	102	55	157
Güherçile	ky	150	300	450
Günlük	ky	-	120	120
Haffaf eşyası	çf	-	50	50
Haffaf eşyası	ky	-	60	60
Haffaf eşyası	sp	69	37	106
Haffaf eşyası	skl	13	1	14
Haffafiye	çf	62	15	77
Hama kuşağı	ad	-	26	26
Harir-i ham	ky	289	211	499
Hasse	t	16	-	16
Hınna	çv	107	3	110
Hınna	kab	2	-	2
Hırdavat demir	ky	108	-	108

Hırdavat-ı bec	sn	-	7	7
İbrişim kolan	ky	9	17	26
İğneci eşyası	ds	-	18	18
İzladi	takım	22	26	48
Kadife yastık	çf	-	10	10
Kâğıt	t	9	-	9
Kahve	ky	291	369	660
Kahve ibriği	ad	150	-	150
Kahve-i Efrenc	ky	2.103	1.528	3.631
Kahve-i Yemen	ky	370	819	1.189
Kalavra	çf	40	-	40
Kal'ı	ky	314	410	724
Kantar	ad	-	2	2
Karanfil	ky	-	1	1
Katran	tl	159	14	173
Kav	ky	10	-	10
Kazzaz	ky	15	15	30
Kazzaz eşyası	y	63	488	551
Kebe (sacılı)	ad	140	282	422
Kehribar ağızlık	ad	-	250	250
Keten	ky	291	1.677	1.968
Keten çöpü	ar	1	-	1
Kırmız	ky	7	-	7
Kilim	ad	5	15	20
Kilit	ds	105	-	105
Kiriş	ds	-	80	80
Kirpas-ı kenevir	t	48	-	48
Kirpas-ı keten gömleklik	ad	-	6	6
Kirpas-ı penbe	ad	38	145	183
Kolan	ky	3	-	3
Kök boya	ky	270	-	270
Kurşun	ky	300	681	981
Kuşak	çf	1	-	1
Kutni yelek	ad	-	6	6
Kutni-yi Edirne	t	22	352	374
Külâh eşyası	ky	7	20	27
Mahi-i ahtapot	ky	-	320	320
Mahi-i lakerda	yük	2	-	2
Mahi-i palamut	ar	3	-	3
Mahi-i palamut	yük	1	-	1
Mahi-i tuzlu	ar	5	-	5
Mahi-i tuzlu	fiçi	1	-	1
Mahi-i uskumru	ar	9	-	9
Mahi-i uskumru	yük	20	-	20
Mazu	ky	-	90	90

Mesmar	ky	799	60	859
Meşin	ad	1.309	2.237	3.546
Meşin	ky	171	-	171
Meşin (sarı)	ad	180	-	180
Mu'mi	t	41	30	71
Mu'mi (kaba)	t	453	300	753
Mu'mi (kaba)	parça	-	5	5
Muytab	yük	7	2	9
Muytab eşyası	ky	201	-	201
Muytab eşyası	dn	-	2	2
Nal-ı ağaç?	ad	202	24	226
Nişadır	ky	15	150	165
Nişasta	çv	5	1	6
Nişasta	yük	-	1	1
Nohut	yük	4	-	4
Nuhas (evan)	ky	21	25	46
Ocak yaşmağı	ad	-	1	1
Palamut boyası	yük	-	4	4
Paldum	ds	10	-	10
Pekmez	ar	3	-	3
Penbe	yük	2	-	2
Penbe kolan	ky	35	-	35
Penbe kise	ds	-	7	7
Penbe-i ham	ky	60	700	760
Penbe-i ham	yük	34	46	80
Peştemal	ad	4	-	4
Peştemal-i Selanik	çf	-	27	27
Post-ı kedi	ad	15	-	15
Post-ı kuzu	ad	18	-	18
Post-ı tavşan	ky	3	844	847
Post-ı tilki	ad	-	30	30
Post-ı tilki-i Rumeli	ad	-	40	40
Revgan-ı sade	ky	200	-	200
Revgan-ı ton	ky	353	3.393	3.746
Revgan-ı yasemin	ky	3	-	3
Revgan-ı zeyt	ky	5.271	1.994	7.265
Rişte	ky	-	70	70
Rişte-i penbe	ky	2.893	3.271	6.164
Rişte-i Trabzon	ky	-	20	20
Rusum-ı pençik Arap gulam	ad	1	-	1
Sabun	ky	6	114	120
Sabun	sn	15	-	15
Sabun-ı misk	ky	-	12	12
Saçma	ky	996	3	999
Sahtiyân-ı Gümülcine	ky	2.102	937	3.039

Sahtiyani-1 lk	ad	313	325	638
Sahtiyani-1 sarı	ad	330	52	382
Sahtiyani-1 siyah	ky	57	424	481
Sakız	ky	26	53	79
Sakız hatayî (sade)	z	2	-	2
Sal (boş)	yk	2	-	2
Saleb	ky	50	-	50
Sandal	ky	-	24	24
Sandık	ad	1	-	1
Sandık-1 Eflak	ds	2	-	2
Saraç eşyası	çv	3	2	5
Saraç eşyası	mikdar	2	-	2
Saraç eşyası	skl	3	-	3
Saraç eşyası	yk	1	-	1
Sarmısak	ar	2	-	2
Sırlı (çanak)	ky	39	-	39
Sim kuşak	ad	90	-	90
Sisam	kl	2.000	234	2.234
Şab	ky	72	60	132
Şa'ir keçe?	ky	2.120	635	2.755
Şal cbbe	ad	-	6	6
Şal-1 Efrenç	t	47	12	59
Şal-1 Efrenç	z	57	108	165
Şal-1 Tunus	ad	26	-	26
Şayak	t	-	11	11
Şayak ihram	ad	83	-	83
Şayak şalvar	ad	17	-	17
Şeker	ky	420	-	420
Şekerleme	ky	724	445	1.169
Şem'i asel	fiçı	-	75	75
Şem'i asel	ky	849	-	849
Şem-i revgan	ky	50	382	432
Şerbab-1 Edirne	t	-	6	6
Tahin	ky	706	126	832
Takye	ds	983	1.851	2.834
Tekne	ad	1.086	-	1.086
Telli entarilik	ad	1	-	1
Telli Sakız hatayî	ky	5	-	5
Telli Sakız hatayî	z	7	-	7
Tiftik	ky	15	-	15
Tulum peyniri	ar	-	1	1
Urgan	dn	1	-	1
Urgan	yk	16	12	28
slk (sade)	ad	20	-	20
slk (sade)	ad	200	-	200
Yağlık (İslimye)	ad	6	-	6

Yapağı	v	2	-	2
Yapağı	ky	1.059	1.526	2.585
Yasemin ieği	ad	5	-	5
Yemiş	ar	36	10	46
Yemiş	yük	1	-	1
Yenibahar	ky	100	-	100
Yorgan yüzü	ad	1	-	1
Yorgan yüzü	ad	40	-	40
Zeyrek	kl	1.820	175	1.995
Zeytin (tane)	ar	2	15	17

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23456, 23457.

Tablo 15: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat: 1210 Ramazan/Mart-Nisan 1796,1210 Şevval/Nisan-Mayıs 1796,1210 Zilkade/Mayıs-Haziran 1796 *

Ürünün adı	Birim	Aylar			Toplam	Gittiği Yer
		Ramazan	Şevval	Zilkade		
Aba	ar	-	-	8	8	Rodoscuk, İslimye
Aba şalvar	ad	-	1	-	1	İnöz
Aba şayak	t	-	93	-	93	Rodoscuk, İslimye
Afyon	ky	40	-	-	40	İnöz
Ahen-i ham	ar	-	-	65	65	İnöz, Rodoscuk
Ahen-i ham	çb	5.116	345	1.120	6.581	İnöz
Ahen-i ham	çf	-	670	15	685	İnöz
Ahen-i sac	dn	-	-	11	11	İnöz
Alaca-i Şam	t	-	-	2	2	İnöz
Alipaşa eşyası	ar	5,5	-	17	22,5	Saroz, İslimye
Alipaşa eşyası	dn	-	-	1	1	İslimye
Alipaşa eşyası	kap	-	-	1	1	İslimye
Alipaşa eşyası	knd	-	-	6	6	İslimye
Asel	ar	1	-	12	13	Saroz, Rodoscuk
Asel	fiçi	5	1	4	10	İnöz, Rodoscuk
Asel	varil	-	1	-	1	Rodoscuk
Astar	t	36	20	15	71	İnöz
Bakırcı eşyası	ar	-	-	2	2	İslimye
Basmacı eşyası	ar	-	-	1	1	İslimye
Bıçakçı eşyası	skl	-	-	1	1	İslimye
Bitpazarı eşyası	knd	1	-	-	1	Saroz
Bogası	t	-	2	-	2	İnöz
Böğrülce	çv	-	5	-	5	İnöz
Ceviz	kl	-	3	-	3	İnöz
Ceviz	çv	-	-	1	1	İslimye
Cild-i bakar	ad	-	200	115	315	İnöz
Cild-i camus	ad	494	1.147	457	2.098	İnöz
Çarıklı eşyası	ds	-	-	6	6	İnöz
Çerç eşyası	ar	-	-	4	4	Rodoscuk, İslimye
Çerç eşyası attarlık	ar	-	-	1	1	İslimye
Çerç eşyası attarlık	sn	-	1	3	4	Bergos, İslimye
Çerç eşyası attarlık	ar	5	-	-	5	Saros
Çerç eşyası attarlık	sp	9	-	2	11	Saros, İslimye
Çıkırcı eşyası	ar	2	-	-	2	Saros
Çiçek (yapma)	sp	1	-	-	1	Saros
Çit yastık	ad	-	2	-	2	İnöz
Çizme	çf	-	3	9	12	İnöz
Çorab	ad	2.000	4.500	-	6.500	İnöz
Çörek otu	çv	-	5	-	5	İnöz
Çörek otu	ky	-	6	3	9	İnöz, İslimye
Çuka	nm?	2	-	-	2	İnöz
Çuka	z	-	-	5	5	İnöz

Çultar-ı İslimye	ad	-	-	10	10	İslimye
Çuval (boş)	çf	150	197	190	537	İnöz, Rodoscuk İslimye
Çuval (boş)	ad	50	-	-	50	İnöz
Destere	ds	-	4	-	4	İnöz
Deva-i misk	ky	-	5	6	11	İnöz, Rodoscuk
Dil pastırması	çf	-	-	40	40	İnöz
Dil pastırması	fiçı	-	2	-	2	İnöz
Dil pastırması	yük	-	1	-	1	İnöz
Doğrama eşyası	miktar	-	1	-	1	İnöz
Fesci eşyası	ar	1	-	-	1	Saroz
Haffaf eşyası	ar	2	-	-	2	Saroz
Haffaf eşyası	çf	9	-	-	9	İnöz
Haffaf eşyası	ky	4	29,5	86	119,5	İnöz, İslimye
Haffafiye	çf	-	17	22	39	İnöz, Rodoscuk
Harir (elvan)	ky	-	-	120	120	İslimye
Havlulu	çf	-	1	1	2	İnöz, İslimye
Helva	ky	300	-	7	307	İnöz, Rodoscuk
Hinna	çv	-	-	3	3	Rodoscuk
İğ	kutu	-	-	1	1	İnöz
Kapamacı eşyası	ar	1	-	-	1	Saroz
Kapamacı eşyası	dn	-	-	1	1	Rodoscuk
Kamçıbaşı	ky	-	2.100	-	2.100	İnöz
Kaşığı	ds	-	-	7	7	İnöz
Kaşkaval peyniri	ky	-	-	18	18	İnöz
Katran	tl	14	55	-	69	İnöz
Kav	ky	450	-	100	550	Rodoscuk
Kazzaz eşyası	ar	-	-	3	3	İslimye
Kazzaz eşyası	tr	-	-	1,5	1,5	İslimye
Keten	ky	-	176	730	906	İnöz, İslimye
Keten çöpü	ky	-	-	150	150	İnöz
Kilit	ds	373	-	342	715	İnöz, Rodoscuk
Kirde gön	ky	-	-	7	7	İslimye
Kirpas-ı keten	ad	-	-	29	29	İslimye
Kirpas-ı melez	ad	-	7	44	51	İnöz, İslimye
Kirpas-ı melez gömleklik	ad	-	8	32	40	İnöz, İslimye
Kösele	ad	32	-	-	32	İnöz
Kutni-yi Edirne	t	138	-	-	138	Saroz
Kutu (boş)	çf	-	15	-	15	Rodoscuk
Kuyumcu eşyası	sn	-	-	2	2	İslimye
Kuyumcu eşyası	tr	-	-	2	2	İslimye
Külâh eşyası	sn	4	-	17	21	Saroz, İslimye
Külâh eşyası	sp	-	-	8	8	İslimye
Kürk	ad	-	300	-	300	İnöz
Leblebi	çv	-	-	2	2	İslimye
Lüle	sp	-	-	8	8	İslimye

Mahi-i çiroz	çv	-	-	2	2	İnöz
Mahi-i çiroz	skl	-	-	1	1	İnöz
Mahi-i çiroz	yük	-	-	6,5	6,5	İnöz
Mahi-i lakerda	kutu	-	2	-	2	İnöz
Maşraba	ad	-	-	1	1	İnöz
Meşin	ad	240	-	60	300	İnöz, Saroz
Meşin	ky	-	37	-	37	İnöz
Mıh	ky	-	10	-	10	İnöz
Mu'mi (kaba)	t	-	-	1	1	İslimye
Mu'mi (kaba)	parça	1	-	-	1	İnöz
Mücellid eşyası	ar	-	-	2	2	İslimye
Nal (ağaç)?	ad	132	-	277,5	409,5	İnöz, Rodoscuk
Nal paçası	sp	-	-	160	160	İnöz
Nal paçası	ky	-	90,5	80	170,5	İnöz, Rodoscuk
Nalin	çf	2	-	-	2	İnöz
Nalinçe eşyası	ar	-	-	3	3	Saroz
Nişasta	çv	20	37	13	70	Rodoscuk
Nişasta	ky	-	-	68	68	İnöz, Rodoscuk
Nohut	çv	-	17	26	43	Rodoscuk
Ocak perdesi	ad	-	1	-	1	İnöz
Oyuncakçı eşyası	ar	-	1	-	1	Rodoscuk
Parmaklık (ağaç)	ad	300	-	-	300	İnöz
Peynir	ky	-	3	-	3	İnöz
Post-1 sansar	ad	-	-	1	1	İslimye
Post-1 tavşan	ad	2.200	11.000	4.000	17.200	İnöz
Post-1 tavşan	ds	2	-	-	2	İnöz
Post-1 tavşan	çv	-	-	4	4	İnöz
Post-1 tilki	ad	-	-	5	5	İslimye
Püskülcü eşyası	ar	-	-	1	1	İslimye
Revgan-1 ton	ky	550	2.075	1.110	3.735	İnöz, Rodoscuk
Revgan-1 zeyt	ky	-	-	1.520	1.520	İslimye
Rişte-i serh	ky	-	-	90	90	İslimye
Sabun	sn	-	-	163	163	İslimye
Sabun-1 misk	ky	110	11	1.122	1.243	Saroz, İnöz, Rodoscuk, İslimye
Sacayağı	ds	-	-	4	4	İnöz
Sahtiyan-1 lök	ad	-	50	-	50	Rodoscuk
Sandal (yerli)	ky	10	-	-	10	İnöz
Sandık	ad	6	-	-	6	İnöz
Saraç eşyası	ar	-	-	3,5	3,5	İslimye
Süpürge	ad	1960	5.646	3.290	10.896	İnöz
Şal-1 Efrenç	z	-	2	-	2	İnöz
Şayak	t	-	4	-	4	İnöz
Şehriye	ky	-	-	6	6	İnöz
Şehriye	sn	6	18	47	71	İnöz, İslimye
Şeker	ky	1,5	-	3	4,5	İnöz

Şekerçi eşyası	ar	-	-	1	1	İslimye
Şekerleme	ky	-	11,5	1	12,5	İnöz, İslimye
Şem'i asel	ky	2.684	-	-	2.684	İnöz
Şem'i revgan	ky	300	-	30	330	İnöz, Rodoscuk
Takyeci eşyası	ar	-	-	1	1	İslimye
Tencere	ad	-	-	2	2	İnöz
Tiftik	ky	65	383	1.230	1.678	İnöz
Urgan	ds	12	92,5	-	104,5	İnöz
Urgan	dn	-	1	15	16	İnöz, Rodoscuk
Yaba kürek	ar	-	5	7	12	İnöz, Rodoscuk
Yapağı	çv	9	13	-	22	İnöz
Yapağı	ky	-	-	480	480	İslimye
Yemiş	ar	-	-	3	3	İslimye
Yorgan yüzü	ad	-	-	2	2	İnöz
Zağferan	ky	-	20	-	20	İnöz
Zeyrek	kl	40	260	-	300	Rodoscuk
Zincir	ds	-	-	4	4	İnöz, Rodoscuk

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23486, 23487, 23489.

Tablo 16: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat: 1210 Ramazan/Mart-Nisan 1796, 1210 Şevval/Nisan-Mayıs 1796, 1210 Zilkade/Mayıs-Haziran 1796 *

Ürünün adı	Birim	Aylar			Toplam
		Ramazan	Şevval	Zilkade	
Aba	t	466	64	294	824
Aba (temür kupran)?	t	-	-	41	41
Aba (temür kupran)?	ad	-	-	180	180
Aba şayak	t	-	113	-	113
Abdest İbriği	ad	45	-	-	45
Afyon	ky	21	-	-	21
Ahen-i ham	ar	-	-	35	35
Ahen-i ham	çb	-	-	33	33
Ahen-i ham	çf	-	548	-	548
Ahen-i ham	ky	-	-	306	306
Alaca-i Diyarbekir	t	10	-	-	10
Alaca-i Haleb	t	5	-	-	5
Alaca-i Manisa	t	219	22	-	241
Alaca-i Şam	t	338	104	85	527
Alaca-i Yenişehir	t	24	-	-	24
Alacehrî-i Kayser	ky	30	-	-	30
Alacehrî-i Rumeli	ky	90	-	-	90
Alçılı cam	çf	-	3	-	3
Anason	ky	-	-	110	110
Anason	yük	-	-	12	12
Asel	ar	2	-	-	2
Asel	fiçı	5	-	-	5
Asel	ky	300	-	-	300
Astar	t	158	4.050	3	4.211
Atlas	z	1,5	-	-	1,5
Badem içi	ky	200	-	-	200
Bakam	ky	-	-	16	16
Bamya	ky	180	-	-	180
Barata fes	ds	70	20	44	134
Bıçakçı eşyası	skl	-	-	1	1
Biber	ky	220	-	47	267
Bogası	ar	-	-	2	2
Bogası	ky	-	-	103	103
Bogası	t	1.164,5	414	221	1.799,5
Bokağı (zincir)	ds	1	-	-	1
Böğrülce	çv	15	-	1	16
Böğrülce	ky	-	-	30	30
Cam hurdası	ky	-	-	190	190
Ceviz	ar	4	-	-	4
Ceviz	çv	5	-	-	5
Cihaz eşyası	miktar	-	3	3	6
Cild-i bakar	ad	41	10	78	129

Cild-i bargir	ad	10	-	-	10
Cild-i camus	ad	103	16	340	459
Cild-i keçi	ad	620	1.300	809	2.729
Çanak (toprak)	ar	-	-	3	3
Çelik	ky	25	-	-	25
Çelik	sn	8	6	4	18
Çelik	yük	1	-	-	1
Çerç eşyası	ar	-	-	3	3
Çerç eşyası	küfe	1	-	-	1
Çerç eşyası	sp	5	1	3	9
Çerç eşyası	skl	1	-	-	1
Çerç eşyası attarlık kâğıt	ad	-	-	10	10
Çerç eşyası attarlık	sp	2	3	2	7
Çerviş	yük	-	-	1	1
Çiçek (yapma)	sp	30	-	-	30
Çiçekli Halep	t	-	10	-	10
Çine	t	31	-	1	32
Çine (beyaz)	t	81	-	-	81
Çit	t	-	-	2	2
Çivit	ky	14	5	6,5	25,5
Çoban eşyası	ar	-	20	1	21
Çoban eşyası	bargir	-	18	18	36
Çorab	ds	16	-	-	16
Çorab	ky	170	-	-	170
Çörekotu	çv	-	-	1	1
Çuka	nm	7	-	32	39
Çuka	zr	9	-	-	9
Çuka ferace	ad	10	-	5	15
Çuka-i altunbaş	nm?	16	40	-	56
Çuval (boş)	ad	130	-	150	280
Çuval (boş)	çf	86	70	100	256
Destar	ad	-	-	1	1
Diyarbakir çiti	t	248	16	-	264
Dülbend-i Bec	t	8	-	-	8
Eflak kınnabı	t	13	-	-	13
Entari (Şam alacası)	ad	24	10	-	34
Fındık	çv	-	-	4	4
Fındık	ky	-	-	250	250
Germişin çiçeği	ad	3.500	-	-	3.500
Gön atkı	ad	10	-	260	270
Gön atkı	çf	12	-	157	169
Gön kafası	ad	-	-	200	200
Güherçile	ky	20	-	-	20
Günlük	ky	1,5	-	-	1,5
Haffaf eşyası	çf	81	29	37	147

Haffaf eşyası	ky	3.189,5	1.523	3.836	8.528,5
Haffafiye	çf	10	-	43	53
Hama kuşağı	ad	34	-	-	34
Harir (elvan)	ky	-	-	20	20
Harir-i ham	ky	17	268,5	123	408,5
Heğbe	ad	-	20	88	108
Helva	ky	-	120	300	420
Hınna	çv	2	22	5	29
Hırdavat-ı Bec	sn	-	-	3	3
Hindî	ky	5	10	8	23
Hindî riştesi	ky	52	-	-	52
Hurma	kab	2	-	-	2
İbrişim kolan	ky	9	-	-	9
Kâğıt	t	67	-	-	67
Kahve	ky	1.015	90	535	1.640
Kahve-i Efreñç	ky	1.335	1.805	1.782	4.922
Kahve-i Yemen	ky	3.209	5.738	1.026	9973
Kahve-i Yemen	tr	-	-	2	2
Kalavra	çf	-	-	532	532
Kalavra (siyah)	çf	295	-	-	295
Kal'ı	ky	236	25	-	261
Kal'ı ve nişadır	ky	-	69	-	69
Kalpak	ad	-	1	-	1
Karanfil	ky	-	3	-	3
Kastamonu astarı	t	50	-	-	50
Kaşık	sp	1	-	-	1
Kaşkaval peyniri	ky	240	-	-	240
Kaşkaval peyniri	yük	2	-	-	2
Katran	ar	2	-	6	8
Katran	tl	151	300	56	507
Katran	yük	2	-	-	2
Kazzaz	ky	51,5	-	-	51,5
Kazzaz eşyası	ky	12	20	1	33
Kebe	ad	-	-	8	8
Kereste	sn	-	-	1	1
Keten	knt	6	-	-	6
Keten	ky	50	500	170	720
Keten çöpü	ar	-	-	3	3
Kırmız	ky	28,5	13	28,5	70
Kilit	ds	-	-	50	50
Kilit	sn	-	-	1	1
Kimyon	ky	-	-	5	5
Kirde gön	ky	35	-	-	35
Kirde gön	ad	9	73	147	229
Kiriş	ds	9	-	-	9
Kirpas-ı kenevir	t	-	-	15	15

Kirpas-ı keten	ad	-	14	4	18
Kirpas-ı melez	ad	-	-	5	5
Kirpas-ı penbe	t	274	121	110	505
Kirpas-ı saten	t	-	-	8	8
Koga	ad	-	-	30	30
Kolan	ds	-	-	40	40
Kök boya	çv	20	4	1	25
Kösele	ad	-	-	117	117
Kutni-yi Edirne	t	120	-	-	120
Küp (boş)	ad	-	-	5	5
Leblebi	çv	4	-	1	5
Leblebi	ky	15	50	12	77
Lika İpi	ds	120	-	-	120
Lüle	sp	1	-	1	2
Mahi-i ahtapot	ky	408	30	-	438
Mahi-i çiroz	çv	-	-	1	1
Mahi-i çiroz	yük	-	-	33	33
Mahi-i morine	yük	-	-	4	4
Mahi-i morine	ar	-	2	27	29
Mahi-i palamut	ar	-	-	2	2
Mahi-i palamut	yük	-	-	1	1
Mercimek	çv	8	-	-	8
Mesmar	ky	90	173	70	333
Meşin	ad	1.862	1.963	1.545	5.370
Meşin	ky	-	-	292	292
Mıh	ky	151	-	155	306
Mu'mi	t	12	28,5	10	50,5
Mu'mi (kaba)	t	122,5	43	17	182,5
Muytab eşyası	ds	90	-	25	115
Mürdeseng	knt	-	3	-	3
Mürdeseng	ky	-	720	-	720
Nal-ı ağaç?	ad	112	18	225,5	355,5
Nal paçası?	sp	84,5	-	-	84,5
Nal paçası?	ky	189	-	353	542
Nal-Mıh	ky	-	855	-	855
Nişadır	ky	-	-	14	14
Nişasta	çv	5	-	4	9
Nişasta	ky	-	-	17	17
Nohut	çv	3	1	20	24
Nuhas (evan)	ky	234	40	-	274
Oyun kâğıdı	ds	-	92	-	92
Palamut balığı	ar	-	-	2	2
Palamut boyası	ky	200	200	-	400
Paldum	ds	19	-	6	25
Pastırma	ar	-	3	1	4
Pastırma	ky	-	320	100	420

Pastırma	yük	-	-	2	2
Penbe kolan	ky	30	-	-	30
Penbe-i ham	ky	80	70	343	493
Penbe-i ham	yük	8	93	351,5	452,5
Peştemal	çf	1	-	-	1
Post-1 çakal	ad	44	163	15	222
Post-1 kedi	ad	16	-	-	16
Post-1 koyun	ad	280	-	100	380
Post-1 tavşan	ad	2.298	6.161	839	9.298
Post-1 tilki	ad	88	-	43	131
Post-1 tilki-i Rumeli	ad	75	-	-	75
Post-1 vaşak	ad	215	-	-	215
Revgan-1 bezir	ky	170	580	990	1.740
Revgan-1 sade	ky	-	-	470	470
Revgan-1 ton	ky	730	3.276	813	4.819
Revgan-1 zeyt	yük	-	1	-	1
Revgan-1 zeyt	ky	34.707	7.936	20.732	63.375
Rişte-i ham	ky	-	100	-	100
Rişte-i kolan	ky	1	-	-	1
Rişte-i penbe	ky	22	847	1.128	1.997
Rişte-i serh	ky	-	-	282	282
Rişte-i tere	ky	-	40	-	40
Rusum-1 pençik Arap gulam	ad	-	-	1	1
Rusum-1 pençik Arap gulam cariye	ad	-	-	1	1
Sabun	çv	-	3	-	3
Sabun	ky	75	-	110	185
Sabun	sn	37,5	57	117	211,5
Sabun	yük	3	1	-	4
Sabun-1 misk	ky	65	-	-	65
Sacayağı	ds	-	-	40	40
Sacayağı	ky	109	-	8	117
Sahtiyan	ky	178	-	-	178
Sahtiyan-1 lök	ad	507	598	456	1.561
Sahtiyan-1 sarı	ad	979	597	609	2.185
Sahtiyan-1 sarı	ky	-	-	474	474
Sahtiyan-1 siyah	ad	20	-	3.226	3.246
Sahtiyan-1 siyah	ky	316	115	484	915
Sakız	ky	131,5	125	14,5	271
Sal (boş)	yük	2	1	2	5
Saleb	t	-	11	-	11
Sandık	ad	-	-	2	2
Sandık kilidi	ds	350	-	-	350
Sandık-1 Eflak	ds	-	1	-	1
Saraç eşyası	ar	-	-	1	1

Saraç eşyası	çv	-	-	5	5
Saraç eşyası	skl	-	-	3	3
Sepet (boş)	ad	15	-	-	15
Sicim (Eflak)	t	-	54	-	54
Sisam	kl	218,5	240,5	127	586
Soğan (arpacık)	ar	1	-	-	1
Süpürge	ad	2.250	102	300	2.652
Şab	ky	-	-	80	80
Şa'ir keçe ?	ky	1.161	1.205	3.149	5.515
Şal	ky	2	-	-	2
Şal cübbe	ad	40	-	-	40
Şal ferace	ad	40	-	-	40
Şal ferace takye	ad	-	-	10	10
Şal-ı Asitane	t	-	-	2	2
Şal-ı Efrenç	t	51	3	1	55
Şal-ı Efrenç	zr	5	-	-	5
Şehriye	fiçı	2	-	-	2
Şehriye	ky	-	10	-	10
Şeker	ky	167	3,5	33	203,5
Şekerleme	ky	110	-	-	110
Şem'i asel	ky	228	-	19	247
Şem'i asel	ky	-	3	-	3
Şişe	sn	-	-	1	1
Şişe	yük	-	-	2,5	2,5
Tahin	ky	100	98	220	418
Takye	ds	585	227,5	317	1.129,5
Tarak (tahta)	sp	1	-	-	1
Tekne	ad	-	15	-	15
Telli sakız hatayî	ky	-	-	8	8
Tiftik	ky	68	-	-	68
Tilki-i Rumeli	ad	126	-	-	126
Tulum (boş)	ad	-	-	100	100
Tuzlu balık	fiçı	-	-	4	4
Urgan	ds	43	54	16	113
Urgan	dn	1	4,5	64,5	70
Urgan	yük	12	15	37	64
Ustura	ds	4	-	-	4
Üslük (sade)	ad	-	30	-	30
Yaba kürek	ar	5	3,5	36	44,5
Yapağı	çv	-	19	-	19
Yapağı	ky	1.445	1.515	3.148	6.108
Yapağı gaytan	ky	15	7	-	22
Yayın balığı	ar	-	-	1	1
Yemiş	ar	19	19,5	17	55,5
Yemiş	kap	-	2	7	9
Yemiş	ky	-	-	80	80

Zac-ı Kıbrıs	ky	-	100	-	100
Zeyrek	kl	576	67	-	643
Zeytin (tane)	ar	24	1	17	42
Zeytin (tane)	kap	1	-	1	2
Zeytin (tane)	yük	2	-	-	2

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23486, 23487, 23489.

Tablo 17: Edirne Gümrüğü'den Yapılan İhracat: 1211 Muahharrem/Temmuz-Ağustos 1796, 1211 Cemaziyelevvel/Kasım-Aralık 1796, 1211 Şaban/Ocak-Şubat 1797*

Malın cinsi	Birim	Aylar			Toplam	Gittiği Yer
		Muharrem	Cemaziyelevvel	Şaban		
Aba	ar	4	-	-	4	Rodoscuk
Aba	dn	4	-	-	4	İnöz
Aba takye	ds	10	-	-	10	Rodoscuk
Ahen-i ham	ar	49	-	-	49	Rodoscuk
Ahen-i ham	çb	4.504	3.304	1.903	9.711	İnöz
Ahen-i sac	dn	70	-	-	70	İnöz, Rodoscuk
Alacehrî-i Rumeli	ky	75	7.400	-	7.475	İnöz
Alacehrî-i Rumeli	yük	-	-	12	12	İnöz
Alipaşa eşyası	dn	9	-	-	9	Ferecik, Bazargah
Asel	ar	-	8	10	18	Rodoscuk
Asel	fiçı	-	4	-	4	Rodoscuk
Asel	ky	50	-	100	150	İnöz
Astar	t	2	12	50	64	İnöz
Attariye	ar	2	-	-	2	Bazargah
Bamya	ky	-	153	17	170	İnöz
Bogası	t	3	-	-	3	İnöz
Bokağı (köstek zincir)	ad	5	-	-	5	İnöz
Böğrölce	çv	-	6	42	48	İnöz, Rodoscuk
Ceviz	ar	-	66	-	66	İnöz, Rodoscuk
Ceviz	çv	-	-	91	91	İnöz, Rodoscuk
Ceviz	kl	-	3	-	3	Rodoscuk
Ceviziçi	ky	-	220	510	730	İnöz, Rodoscuk
Cild-i bakar	ad	-	210	483	693	İnöz
Cild-i camus	ad	822	2.306	868	3.996	İnöz
Çerç (attariye)	ar	7	-	-	7	Ferecik, Bazargah
Çerç (attariye)	sitil	1	-	-	1	Ferecik,
Çerç (attariye)	kutu	1	-	-	1	Ferecik,
Çerç (attariye)	sn	1	-	-	1	Ferecik,
Çıkırıkçı eşyası	ar	1	-	-	1	Ferecik,
Çiriş	ky	4	-	-	4	İnöz
Çit	t	3	-	-	3	İnöz
Çorab	ky	7	-	-	7	Rodoscuk
Çörek otu	çv	-	-	2	2	İnöz
Çuval (boş)	çf	20	75	100	195	İnöz
Deva-i misk	ky	-	5	-	5	İnöz
Dil pastırması	fiçı	1	1	16	18	İnöz
Dil pastırması	varil	-	1	8	9	İnöz
Entari (çuka)	ad	2	-	-	2	İnöz
Entari(alaca)	ad	-	-	8	8	İnöz
Erik kuru	çv	-	-	2	2	İnöz
Erik kuru	ky	-	-	50	50	İnöz
Fesçi eşyası	ar	4	-	-	4	Ferecik

Gön atkı	çf	-	-	41	41	Rodoscuk
Haffaf eşyası	ar	1	-	-	1	Ferecik
Haffafiye	ky	85	50	106	241	İnöz, Rodoscuk
Haffafiye	çf	-	-	6	6	Rodoscuk
Harir (elvan)	tr	1	-	-	1	Ferecik
Helva	ky	3	-	-	3	İnöz
İğ	sp	-	1	-	1	İnöz
Kakum	ky	40	-	-	40	İnöz
Kapı perdesi	ad	-	30	1	31	İnöz
Kaşağı	ds	10	-	-	10	İnöz
Kaşkaval peyniri	ar	1	-	-	1	Ferecik
Kaşkaval peyniri	ky	1.240	-	80	1.320	İnöz
Kaşkaval peyniri	sn	5	-	-	5	İnöz
Katran	tl	6	-	-	6	İnöz
Kaval	çv	1	-	-	1	İnöz
Kebe-yi Yanbolu	ad	7	-	-	7	İnöz
Keten	ky	-	100	-	100	İnöz
Kilit	ds	-	100	488	588	İnöz
Kirpas-ı melez	ad	16	-	-	16	Rodoscuk
Kirpas-ı keten	ad	50	-	-	50	İnöz, Rodoscuk
Kirpas-ı keten gömleklik	ad	3	40	-	43	İnöz
Kirpas-ı melez gömlek	ad	-	-	3	3	Rodoscuk
Kirpas-ı penbe gömlek	ad	120	-	-	120	İnöz
Kuşak	ad	16	-	-	16	Rodoscuk
Kutni-yi Edirne	t	-	144	-	144	Saroz
Kutu (boş)	ad	-	-	1	1	İnöz
Kutu (boş)	ds	289	-	-	289	İnöz, Rodoscuk
Kuyumcu eşyası	sn	2	-	-	2	Ferecik
Kuyumcu eşyası	tr	1	-	-	1	Ferecik
Kürk	ad	-	-	6	6	İnöz
Leblebi	ky	40	-	-	40	İnöz
Mesmar	ky	98	-	-	98	İnöz
Meşin	ad	270	-	450	720	İnöz
Nal-ı ağaç?	ad	57	181	10	248	İnöz, Rodoscuk
Nal paçası?	ad	33	-	-	33	İnöz
Nişasta	çv	141	83	8	232	İnöz, Rodoscuk
Pekmez	ky	-	-	20	20	İnöz
Post-ı kakum	ad	34	-	-	34	İnöz
Post-ı tavşan	ad	4.200	-	-	4.200	İnöz
Revgan	miskal	160	-	-	160	İnöz
Revgan-ı tere	ky	-	130	-	130	İnöz, Rodoscuk
Revgan-ı ton	ky	-	12	1.430	1.442	İnöz, Rodoscuk
Revgan-ı zeyt	ky	225	-	-	225	Rodoscuk
Revgan-ı zeyt	ky	-	1.300	-	1.300	İnöz

Rište-i keten	ky	3	-	-	3	İnöz
Sabun	ky	5	-	-	5	İnöz
Sabun-ı misk	ky	-	5	-	5	İnöz
Sac	dn	6	-	-	6	İnöz
Sacayağı	ds	6	-	-	6	İnöz
Sahtiyan-ı lök	ad	-	100	-	100	Uzuncaabad
Sahtiyan-ı sarı	ad	10	-	-	10	İnöz
Sicim	ds	-	10	-	10	İnöz
Süpürge	kl	-	3.770	-	3.770	İnöz
Süpürge	ad	2.800	10	5.500	8.310	İnöz
Şab	ky	-	20	-	20	İnöz
Şal	ky	-	1	5	6	İnöz
Şal-ı Efreñç	z	10	-	-	10	İnöz
Şehriye	kab	-	-	12	12	İnöz
Şehriye	ky	10	-	-	10	İnöz
Şekerleme	ky	11	-	-	11	İnöz
Şem'i asel	ky	-	-	2.780	2.780	İnöz
Şem'i revgan	ky	-	150	-	150	İnöz, Rodoscuk
Tırpan	ad	216	-	-	216	İnöz
Tiftik	ky	280	250	-	530	İnöz
Uçkur	ad	1	-	-	1	Rodoscuk
Urgan	ds	23	20	-	43	İnöz,
Yapağı	çv	32	-	-	32	İnöz
Zeyrek	kl	-	40	72	112	Rodoscuk
Zincir	ds	5	-	-	5	İnöz

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23491, 23493, 23495.

Tablo 18: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat: 1211 Muharrem/Temmuz-Ağustos 1796), 1211 Cemaziyelevvel/Kasım-Aralık 1796, 1211 Şaban/Ocak-Şubat 1797 *

Malın Cinsi	Birim	Aylar			Toplam
		Cemaziyelevvel	Şaban	Muharrem	
Aba	t	58	86	179	323
Aba (temur kupran)?	ad	-	16	-	16
Aba şalvar	ad	-	-	10	10
Aba şayak	t	-	111	-	111
Aba takye	ds	-	-	11	11
Aba yağmurluk	ad	7	-	-	7
Abdest İbriği	ad	10	-	-	10
Afyon	ky	7	7	-	14
Ahen-i ham	ar	-	-	16	16
Ahen-i ham	çb	481	-	-	481
Ahen-i ham	ky	78	-	150	228
Ahen-i sac	çf	-	1.422	-	1.422
Alaca-i çine	t	-	80	-	80
Alaca-i Diyarbekir	t	-	96	-	96
Alaca-i Haleb	t	-	83	-	83
Alaca-i Manisa	t	789	551	45	1.385
Alaca-i Şam	t	281	641	93	1.015
Alaca-i Şam Entari	ad	-	46	20	66
Alaca-i Yenişehir	t	419	104	127	650
Alacehrî	t	7	-	-	7
Alacehri-î Anadolu	ky	34	-	-	34
Alacehri-i Rumeli	ky	-	92	-	92
Altun kuşak	çf	-	3	-	3
Anason	ky	792	-	-	792
Anason	yük	21	1	-	22
Asel	fiçi	-	4	12	16
Asel	ky	-	30	-	30
Asel	varil	-	-	2	2
Astar	t	288	124	89	501
At keçesi	ad	-	-	40	40
Attariye	küfe	1	-	-	1
Attariye	ky	108	-	200	308
Attariye	trb	1	-	-	1
Attariye	sp	5	-	-	5
Badem içi	ky	-	100	-	100
Bakkam	ky	15	170	-	185
Bal sucuğu	sn	4	-	-	4
Bamya	ky	1.337	453	-	1.790
Barata fes	ds	56	67	19	142
Basma kuşak	ad	-	1	-	1
Beledi	çf	18	30	-	48
Beledi döşek	çf	39	-	-	39

Biber	ky	123	-	30	153
Bogası	t	302	635	370	1.307
Böğrölce	çv	5	48	3	56
Cam hurdası	sp	-	-	3	3
Canfes	z	-	4.140	-	4.140
Ceviz	ar	3	-	-	3
Ceviz	çv	-	9	-	9
Ceviziçi	ky	-	834	-	834
Cihaz	miktar	1	-	-	1
Cihaz eşyası	çv	3	-	-	3
Cild-i bakar	ad	81	243	45	369
Cild-i camus	ad	53	68	352	473
Cild-i camus	çv	-	48	-	48
Cild-i keçi	ad	2.468	1.004	194	3.666
Cild-i koyun	ad	-	-	7	7
Çakmak taşı	sp	-	1	-	1
Çelik	ky	70	-	-	70
Çelik	sn	9	3	7	19
Çerç eşyası	çb	-	300	-	300
Çerç eşyası	sp	2	-	1	3
Çerç (attariye)	sp	9	13	-	22
Çerç (attariye)	küfe	-	4	-	4
Çerç (attariye)	skl	-	2	-	2
Çerviş	ky	20	70	-	90
Çiçek (yapma)	sp	-	1	-	1
Çiçekli	yük	1	-	-	1
Çiçekli	t	3	-	-	3
Çiçekli Halep	t	12	268	-	280
Çine	t	-	105	-	105
Çine (beyaz)	t	-	2	-	2
Çit	t	-	-	15	15
Çivit	ky	51	70	66	187
Çizme	çf	115	61	-	176
Çoban eşyası	ar	13	-	-	13
Çorab	ds	-	35	-	35
Çorab	ky	363	-	-	363
Çöğen	kn	1	-	-	1
Çöğen	ky	25	10	-	35
Çörek otu	çv	1	-	-	1
Çuka	z	61	16	24	101
Çuka cübbe	ad	-	6	3	9
Çuka çakşır	ad	1	-	-	1
Çuka yelek	ad	40	-	-	40
Çuka-i ferace	ad	38	25	-	63
Çuval (boş)	çf	24	141	82	247
Çuval(boş)	ad	2	-	-	2

Debbağ palamutu	ar	9	-	-	9
Diyarbakir Çiti	t	-	61	-	61
Döğen (ağaç)	ad	-	-	390	390
Döğen taşı	yük	-	-	1	1
Dulum	ad	-	10	-	10
Dülbend (beyaz)	t	-	-	20	20
Eflak kınnabı	t	34	-	-	34
Eflak sicimi	t	60	-	-	60
Eğer	ad	6	-	7	13
Erik kurusu	ar	-	2	-	2
Etek	çf	7	-	-	7
Entari (çuka)	ad	1	1	-	2
Fasulye	çv	-	-	1	1
Fasulye	ky	-	-	4	4
Fes	ds	-	17	-	17
Fes-i Tunus	ds	38	-	-	38
Fındık	çv	1	-	-	1
Fincan-ı Bec	ky	-	36	-	36
Finvan-ı Kütahya	sp	-	1	-	1
Gömlek	ad	-	1	18	19
Gön atkı	ad	-	-	10	10
Gön atkı	çf	4	47	90	141
Günlük	ky	465	207	235	907
Haffafiye	ky	3.132	4.830	3.475	11.437
Haffafiye	çf	56	180	40	276
Hama kuşağı	ad	-	34	-	34
Harir (elvan)	ky	-	2	-	2
Harir kozağı	şinik	-	-	2.025	2.025
Harir-i ham	ky	493	832	3.568	4.893
Havlu	çf	-	100	-	100
Havyar	ky	30	668	-	698
Heğbe	ad	-	24	-	24
Helva	ky	1.118	-	-	1.118
Hınna	çv	34	7	5	46
Hınna	ky	92	150	-	242
Hınna	yük	2	-	-	2
Hindî	ky	-	14	-	14
İbrişim kolan	ky	23	2	-	25
İğ	sp	-	1	-	1
İğne	ad	2	-	-	2
İzladi	çf	-	1	-	1
İzladi	takım	20	45	-	65
İzladi seccade	ad	-	16	-	16
Kâğıt	bl	-	-	1	1
Kâğıt	t	-	42	16	58
Kahve	ky	2	-	10	12

Kahve ibriği	ad	-	11	-	11
Kahve-i Efrenç	ky	1.305	2.626	1.378	5.309
Kahve-i Yemen	ky	4.641	4.962	2.903	12.506
Kalavra	çf	105	-	-	105
Kal'ı	ky	290	-	395	685
Kal'ı ve nişadır	ky	70	30	60	160
Kalpıklık deri	ad	-	-	30	30
Karanfil	ky	2	-	50	52
Kars astarı	t	-	10	-	10
Kars basması	t	-	11	-	11
Astar-ı Kastamonu	t	221	197	30	448
Astar-ı Kastamonu	z	23	-	-	23
Kaşkaval peyniri	ky	100	-	65	165
Kaşkaval peyniri	tl	-	-	16	16
Katran	ar	-	1	6	7
Katran	tl	18	46	155	219
Kav	ky	90	-	-	90
Kavuk	ad	-	-	1	1
Kazel	ky	-	-	36	36
Kazzaz	ky	148	127	3	278
Kazzaz eşyası	ky	86	95	-	181
Kebe	ad	22	4	-	26
Kebe (dağ)	ad	154	-	-	154
Kebe (saçlı)	ad	13	-	-	13
Keçe	ad	-	2	18	20
Kemik imame	kutu	-	1	-	1
Kermsud	t	1	-	-	1
Keten	ky	-	224	-	224
Keten	ky	567	-	2.195	2.762
Keten çöpü	ar	1	-	-	1
Kınnab-ı Eflak	ds	-	2	-	2
Kırmız	ky	11	26	15	52
Kırmızıbiber	ky	-	100	-	100
Kilim	ad	2	28	3	33
Kimyon	yük	-	-	1	1
Kirpas-ı melez	ad	-	-	5	5
Kirde gön	ad	116	177	132	425
Kiriş	ds	2	-	-	2
Kirpas-ı Eflak	z	-	-	-	0
Kirpas-ı keten	ad	-	8	39	47
Kirpas-ı penbe	t	30	221	275	526
Kirpas-ı penbe	ky	-	-	170	170
Kolan	t	90	-	-	90
Kolan	ds	-	-	3	3
Kök boya	çv	-	2	-	2
Kök boya	ky	203	-	-	203

Kösele	ad	11	-	-	11
Kösele	ky	-	-	100	100
Köstek	ds	-	-	3	3
Kuşak (basma)	ad	5	-	-	5
Kuşak (sandal)	ad	5	-	-	5
Kutni	t	2	-	-	2
Kutni-yi Edirne	t	121	296	-	417
Kutu (boş)	ds	6	-	10	16
Kutu (boş)	skl	1	-	-	1
Kutu (boş)	yük	1	-	-	1
Küpe	çf	-	120	-	120
Kürek (ağaç)	ad	-	40	-	40
Leblebi	çv	18	-	-	18
Leblebi	ky	140	155	21	316
Lök meşin	ad	-	-	23	23
Lüle	sp	2	2	1	5
Mahi-i ahtapot	ky	30	50	-	80
Mahi-i lakerda	yük	5	-	-	5
Mahi-i morine	ar	-	-	5	5
Mahi-i palamut	ar	11	-	-	11
Mahi-i palamut	ky	50	-	-	50
Mahi-i palamut	yük	25	1	-	26
Mahi-i sazan	ar	2	-	-	2
Mahi-i uskumru	ar	-	3	-	3
Mahi-i uskumru	yük	7	13	-	20
Mazu	ky	-	17	-	17
Mercimek	çv	-	5	-	5
Mercimek	ky	-	100	-	100
Mesmar keçesi	ad	-	40	-	40
Meşin	ad	2.213	2.362	1.781	6.356
Mih	ky	60	36	169	265
Mu'mi	t	14	145	42	201
Mu'mi (kaba)	t	313	300	64	677
Muşmula	ar	2	-	-	2
Muşmula	ky	200	-	-	200
Muşmula	sp	2	-	-	2
Muytab eşyası	trb	-	-	78	78
Mücellid eşyası	yük	-	-	1	1
Mürdesenk	kntr	9	-	-	9
Mürdesenk	t	-	3	-	3
Mürdeseng	varil	-	4	-	4
Nakkaş eşyası	sp	1	-	1	2
Nal-ı ağaç?	ad	2	131	23	156
Nal-ı ağaç?	bn	13	-	-	13
Nişadır	ky	125	40	112	277
Nişasta	çv	11	20	-	31

Nohut	çv	18	-	-	18
Nuhas (külçe)	ar	-	390	-	390
Nuhas (evan)	ky	-	325	-	325
Oğlak derisi	ad	-	-	15	15
Paldum	ds	-	-	12	12
Pekmez	ar	10	16	-	26
Penbe-i ham	ky	404	314	1.392	2.110
Penbe-i ham	yük	63	-	97	160
Penbe kolan	ky	74	-	-	74
Peştemal (yerli)	çf	-	31	-	31
Peştemal-i Selanik	çf	-	3	-	3
Post-ı tilki	ad	-	24	-	24
Post-ı tilki-i Rumeli	ad	-	12	-	12
Post-ı tavşan	ad	-	778	261	1.039
Post-ı tavşan	ky	-	34	-	34
Revgan-ı şir	ky	1.170	1.896	-	3.066
Revgan-ı ton	ky	193	1.946	2.707	4.846
Revgan-ı zeyt	ky	31.787	6.580	5.492	43.859
Rişte-i Hindî	ky	-	1	-	1
Rişte-i kazzaz	ky	-	8	-	8
Rişte-i penbe	ky	1.992	2.256	1.934	6.182
Rişte-i serh	ky	291	178	-	469
Rişte-i serh	şilte	-	-	92	92
Rişte-i ton	ky	27	-	-	27
Rişte-i Trabzon	ky	4	44	-	48
Rusüm-ı pençik Arap gulam	ad	2	-	-	2
Sabun	çv	72	-	1	73
Sabun	ky	15	80	102	197
Sabun	sn	116	50	44	210
Sabun	yük	4	1	-	5
Sabun-ı misk	ky	2	33	-	35
Sahtiyan-ı Gümülçine	ad	6	-	-	6
Sahtiyan-ı lök	ad	125	738	282	1.145
Sahtiyan-ı sarı	ad	1.000	1.569	1.209	3.778
Sahtiyan-ı siyah	ad	197	75	-	272
Sahtiyan-ı siyah	ky	587	455	287	1.329
Sakız	ky	102	76	53	231
Sakız kuşak	ad	-	2	-	2
Sal (boş)	yük	-	3	4	7
Sa'lep	ky	7	-	-	7
Sandal	ky	5	-	-	5
Sandal (yerli)	ad	6	-	-	6
Sandık	ad	1	-	-	1
Sandık-ı Eflak	ds	3	-	-	3
Saraç eşyası	çv	-	-	1	1

Saraç eşyası	ds	-	30	-	30
Saraç eşyası	ky	3	-	-	3
Saraç eşyası	çv	2	-	-	2
Saraç eşyası	skl	1	6	1	8
Saraç eşyası	yük	-	1	-	1
Sarmısak	ar	-	-	4	4
Sim	ky	-	10	-	10
Sim kuşak	?	300	-	-	300
Sisam	kl	1.523	-	24	1.547
Sucuk	sn	4	-	-	4
Süpürge	ad	1.400	360	600	2.360
Şab	ky	260	444	137	841
Şa'ir keçe?	ky	1.439	3.363	4.004	8.806
Şal astar	t	-	2	-	2
Şal cübbe	ad	-	-	7	7
Şal-ı Asitane	t	-	20	-	20
Şal-ı Bağdat	ad	8	-	-	8
Şal-ı Efrenç	t	10	75	5	90
Şal-ı Mağrib	ad	22	3	-	25
Şayak	t	-	20	-	20
Şayak Şalvar	ad	-	11	-	11
Şehriye	ar	-	-	22	22
Şehriye	sn	12	3	3	18
Şeker	ky	90	157	21	268
Şeker	sn	103	-	-	103
Şekerleme	ky	50	255	25	330
Şem' i revgan	ky	240	-	-	240
Şem'i asel	ky	120	24	30	174
Şerbab-ı Edirne	t	6	-	-	6
Şişe	sp	-	-	2	2
Tahin	ky	1.001	-	50	1.051
Tahta	yük	1	-	-	1
Takye	ds	321	997	411	1.729
Tarak (bez)	yük	2	-	-	2
Tavşan papak	ds	-	10	-	10
Tekne	ad	278	-	-	278
Telli Sakız hatayî	ky	-	1	-	1
Terlik	çf	-	150	-	150
Tiftik	ky	100	36	50	186
Timür	çb	-	18	-	18
Tiryak	ky	1	-	-	1
Tokat çiti	t	-	70	-	70
Torba	ds	1	-	10	11
Urgan	dn	1	3	17	21
Urgan	ds	98	116	194	407
Urgan	yük	6	15	13	34

Üslük	ad	1	15	5	21
Vezine	ad	2	-	-	2
Yaba kürek	ar	5	2	6	13
Yağlık-1 Bec	ds	-	1	-	1
Yapağı	ky	285	130	6.144	6.559
Yapağı gaytan	ad	-	1	15	16
Yemiş	ar	201	19	-	220
Yemiş	kab	144	22	3	169
Yemiş	ky	140	-	-	140
Yemiş	yük	1	-	1	2
Yenibahar	ky	50	-	-	50
Yorgan	ad	-	1	-	1
Zac-1 Kıbrıs	ky	450	220	-	670
Zeyrek	kl	14	-	-	14
Zeytin (tane)	ar	13	35	-	48
Zeytin (tane)	ky	180	200	-	380
Zeytin (tane)	yük	-	14	-	14

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23491, 23493, 23495.

Tablo 19: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat: 1212 Muharrem/Haziran Temmuz 1797, 1212 Zilkade/Nisan-Mayıs 1798 *

Malın cinsi	Birim	Aylar		Toplam	Gittiği yer
		Muharrem	Zilkade		
Aba	dn	-	1	1	Rodoscuk
Aba (timür kupran)?	ad	-	3	3	İnöz
Ab-ı kezzap	ky	-	20	20	Pazargah
Ahen-i ham	ar	21	24	45	Rodoscuk
Ahen-i ham	çb	587	4.658	5.245	İnöz, Rodoscuk
Ahen-i Sac	dn	4	-	4	İnöz
Alaca-i Diyarbekir	t	18	-	18	İnöz
Alaca-i Şam	t	80	-	80	İnöz
Alacehrî-i Rumeli	ky	460	-	460	İnöz
Alçılı cam	ad	20	-	20	İnöz
Alipaşa eşyası	ar	20	-	20	İslimye
Alipaşa eşyası	dn	3	1	4	İslimye, Pazargah
Alipaşa eşyası	knd	1	2	3	İslimye, Pazargah
Alipaşa eşyası	yük	160	-	160	İnöz
Asel	ar	-	6	6	Rodoscuk
Astar	t	-	117	117	İnöz
Attariye	knd	3	-	3	İslimye
Bakırcı eşyası	ar	2	-	2	İslimye
Barut	ky	-	17	17	İnöz
Basmacı eşyası	ar	2	-	2	İslimye
Basmacı eşyası	dn	2	-	2	İslimye
Basmacı eşyası	knd	1	-	1	İslimye
Bıçakçı eşyası	ar	1	-	1	İslimye
Bogası	t	-	70	70	İnöz
Bokağı (köstek zincir)	ds	-	6	6	Rodoscuk
Büzmece eşyası	ar	1	-	1	İslimye
Camus	ad	4	-	4	İnöz
Cihaz	mikdar	1	-	1	İnöz
Cild-i bakar	ad	374	284	658	İnöz, İslimye
Cild-i camus	ad	1.822	292	2.114	İslimye
Çakı bıçak	ds	-	14	14	İnöz
Çakmak taşı	mikdar	-	1	1	İnöz
Çakmak taşı	mikdar	-	1	1	İnöz
Çerç eşyası	çb	1.000	-	1.000	İslimye
Çerç eşyası	sn	1	-	1	İslimye
Çerç (attariye)	ar	23	7	30	İslimye, Pazargah
Çerç (attariye)	kab	1	-	1	İslimye
Çerç (attariye)	sp	1	1	2	İslimye, Pazargah
Çerviş	ky	-	6	6	İnöz
Çıkırıkçı eşyası	ar	1	-	1	İslimye
Çiçek (yapma)	sp	1	-	1	İslimye
Çizme	ds	-	1	1	İnöz

Çötre	ad	20	-	20	İnöz
Çultar	ad	20	-	20	İslimye
Çuval (boş)	çf	-	293	293	İnöz
Çuval (boş)	ad	-	20	20	İnöz
Deva-i misk	ky	1	-	1	İnöz
Doğrama dolap	ad	12	-	12	İnöz
Doğrama kapı	ad	5	24	29	İnöz
Doğrama pencere	ad	24	12	36	İnöz
Erik kurusu	ky	50	-	50	İnöz
Evan-ı tunç	ad	-	3	3	İnöz
Faraş	ad	-	20	20	İnöz
Fesci eşyası	ar	4	-	4	İslimye
Fıçı çemberi	ar	1	-	1	İslimye
Haffaf eşyası	ar	2	-	2	İslimye
Haffaf eşyası	çf	45	32	77	İnöz
Haffaf eşyası	ky	-	165	165	İnöz
Haffafiye	çf	-	80	80	İnöz
Hamhalat	çv	1	-	1	İslimye
Harir (elvan)	ky	15	-	15	İslimye
Harir-i ham	ar	-	8	8	Rodoscuk
Havan	ds	-	8	8	İnöz
Heğbe	ad	25	-	25	İnöz
Helva	ky	300	-	300	İslimye
Hınna	çv	8	-	8	İslimye
İğ	sp	-	1	1	İnöz
İsfidac	ky	-	2	2	İnöz
Kahve-i Yemen	ky	2.325	1	2.326	İslimye, İnöz
Kakum	yük	-	1	1	İnöz
Kakum (sahte)	yük	-	1	1	İnöz
Kapı perdesi	ad	-	1	1	İnöz
Karanfil	ky	-	1	1	İnöz
Kaşağı	ds	-	19	19	İnöz, Rodoscuk
Kaşık	ds	25	5	30	İnöz
Kaşkaval peyniri	ar	-	1	1	İnöz
Kaşkaval peyniri	ky	115	865	980	İnöz, Rodoscuk
Katran	ar	31	-	31	Rodoscuk, İslimye
Katran	tl	21	15	36	İnöz
Kavukçu eşyası	sp	2	-	2	İslimye
Kazzaz eşyası	ar	6	-	6	İslimye
Kazzaz eşyası	ky	7	-	7	İslimye
Kazzaz eşyası	tr	5	-	5	İslimye
Keser	ds	-	2	2	İnöz
Keten	ky	500	-	500	İslimye
Kınnab	t	-	6	6	İnöz
Kırmızıbiber	ky	-	16	16	İnöz
Kilit	ds	701	5	706	İnöz

Kiriş	ds	-	2	2	İnöz
Kirpas-ı keten	ad	-	12	12	İnöz
Kolan (eşyası)	sn	4	-	4	Rosodcuk
Kurşun sargı	ky	40	-	40	Rodoscuk
Kutni (boyalı)	ds	-	3	3	İnöz
Kutnici eşyası	dn	1	-	1	İslimye
Kutnici eşyası	knd	2	-	2	İslimye
Kutu (boş)	çv	2	-	2	İslimye
Kutu (boş)	ds	-	519	519	İnöz, Rodoscuk
Kutucu eşyası	ar	2	-	2	İslimye
Kuyumcu eşyası	kutu	1	-	1	İslimye
Kuyumcu eşyası	sn	7	-	7	İslimye
Kuyumcu eşyası	tr	1	-	1	İslimye
Kürek	ad	160	-	160	İnöz
Kürk	ad	-	3	3	İnöz
Kütahya fincanı	sp	-	1	1	İnöz
Leblebi	çv	8	-	8	İslimye
Leblebi	ky	-	140	140	İnöz
Lüle	sp	12	2	14	İslimye, İnöz
Mahi- i ahtapot	ky	100	-	100	İslimye
Mahi- i çiroz	ad	6.000	-	6.000	İnöz
Mahi- i çiroz	çv	1	3	4	İnöz
Mahi- i çiroz	yük	1	1	2	İnöz
Meşin	ad	-	450	450	İnöz
Mücellid eşyası	ar	1	-	1	İslimye
Nal-ı ağaç?	ad	49	692	741	İnöz, Rodoscuk, İslimye
Nal paçası?	ad	24	-	24	Rodoscuk
Nal paçası?	ky	60	-	60	Rodoscuk
Nalinçe kolan	ky	-	51	51	İnöz
Nişasta	çv	1	19	20	İnöz, Rodoscuk
Nohut	çv	2	19	21	İnöz, Rodoscuk
Örge	ds	-	4	4	İnöz
Pestil	ky	80	-	80	İnöz
Post-ı kalpaklık	ad	-	2	2	İnöz
Post-ı kunduz	ad	3	-	3	İslimye
Post-ı tavşan	ad	7.900	-	7.900	İnöz
Post-ı tavşan	ky	30	-	30	İslimye
Revgan-ı ton	ky	3.391	1.617	5.008	İnöz, Rodoscuk, İslimye
Revgan-ı zeyt	ky	2.985	-	2.985	İslimye
Rişte-i penbe	ky	6	-	6	İslimye
Rişte-i kolon	ky	-	3	3	İnöz
Rişte-i serh	ky	6.000	-	6.000	İslimye
Rişte-i Trabzon	ky	-	2	2	İnöz
Sabun	sn	33	-	33	İslimye
Sabun-ı misk	ky	150	11	161	İslimye, İnöz
Sacayağı	ad	-	13	13	İnöz

Sahtiyan-1 lök	ad	-	10	10	İnöz
Sahtiyan-1 sarı	ad	60	60	120	İnöz
Sandık	ad	4	1	5	İnöz, İslimye
Saraç eşyası	ar	4	-	4	İslimye
Sarmısak	ar	-	8	8	İnöz
Sepet	ad	-	40	40	İnöz
Sicim	ds	15	-	15	İnöz
Sincab	ad	-	1	1	İnöz
Süpürge	ad	4.340	1.150	5.490	İnöz
Şal-1 Efrenc	z	-	5	5	İnöz
Şehriye	kab	-	34	34	İnöz
Şehriye	sn	9	27	36	İnöz
Şeker	ky	5	31	36	İnöz
Şekerci eşyası	ar	4	-	4	İslimye
Şekerci eşyası	ky	60	-	60	İslimye
Şem'i asel	ky	410	60	470	İnöz
Şayak şalvar	ad	-	4	4	İnöz
Tahin	ky	-	20	20	İnöz
Takyeci eşyası	çv	1	-	1	İslimye
Takyeci eşyası	dn	2	-	2	İslimye
Tekne	ad	47	-	47	İnöz
Tırpan	ad	-	1.320	1.320	İnöz
Tiftik	ky	-	1.000	1.000	İnöz
Tutkal	ky	-	10	10	İnöz
Urgan	dn	19	40	59	İnöz, Rodoscuk
Urgan	ds	15	26	41	İnöz
Yaba kürek	ad	240	-	240	İnöz

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23498, 23499.

Tablo 20: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat: 1212 Muharrem/Haziran Temmuz 1797, 1212 Zilkade/Nisan-Mayıs 1798*

Malın cinsi	Birim	Aylar		Toplam
		Muharrem	Zilkade	
Aba	t	742	149	891
Aba (deri)	t	17	-	17
Aba (timür kupran)?	ad	-	29	29
Aba şayak	t	212	119	331
Abdest ibriği	ky	-	10	10
Ahen-i ham	ar	7	7	14
Ahen-i ham	çb	256	347	603
Ahen-i ham	ky	101	123	224
Alaca-i Haleb	t	64	-	64
Alaca-i ham	t	-	3	3
Alaca-i Manisa	t	173	9	182
Alaca-i Nemçe	t	-	30	30
Alaca-i Şam	ky	135	-	135
Alaca-i Şam	t	-	11	11
Alaca-i Yenişehir	t	-	42	42
Alacehri-i Rumeli	ky	89	-	89
Alçılı cam	çf	-	39	39
Altın bilezik	çf	-	40	40
Altın kuşak	çf	-	3	3
Altın küpe	çf	-	2	2
Altın yüzük	ad	-	4	4
Anason	ky	-	190	190
Asel	fiçı	-	2	2
Asel	ky	-	400	400
Astar	t	210	119	329
At keçesi	ad	-	15	15
Attariye	küfe	10	-	10
Badem	ky	40	-	40
Bakkam	ky	-	310	310
Balık	çf	-	50	50
Bamya	ky	72	15	87
Barata (köhne)	ad	385	-	385
Barut	ky	893	1.284	2.177
Pastırma	ky	90	-	90
Beledi	çf	5	-	5
Bıçak	ds	-	1	1
Bıçak (yatağan)	ad	20	-	20
Bitpazarı eşyası	knd	-	1	1
Bitpazarı eşyası	ky	-	40	40
Bogası	t	551	597	1.148
Bogası	ky	73	-	73
Böğrülce	çv	15	5	20

Biber	ky	13	98	111
Canfes	z	7	-	7
Ceviz	çv	3	-	3
Cihaz	mikdar	-	2	2
Cild-i bakar	ad	5	792	797
Cild-i camus	ad	45	47	92
Cild-i keçi	ad	793	-	793
Çakmak taşı	skl	-	13	13
Çanak (toprak)	ad	-	2	2
Çelik	sn	-	2	2
Çelik	ky	-	8	8
Çerç attariye	heğbe	1	-	1
Çerç attariye	sp	7	7	14
Çerç eşyası	çb	200	-	200
Çerç eşyası	sp	2	-	2
Çine (beyaz)	t	30	-	30
Çivit	ky	34	49	83
Çizme	çf	-	12	12
Çoban eşyası	ar	8	14	22
Çoban eşyası	Bargir	5	-	5
Çorab	ky	372	-	372
Çöğen	ky	3	-	3
Çuka	nm?	-	2	2
Çuka	z	10	18	28
Çuka ferace	ad	14	-	14
Çuka şalvar	ad	1	-	1
Çuval (boş)	çf	320	304	624
Çuval (boş)	ad	50	-	50
Demir hurdası	ky	-	150	150
Destere	ds	-	5	5
Diyarbakir çiti	t	10	40	50
Doğramacı eşyası	ar	-	1	1
Dülbend (boyalı)	t	-	4	4
Dülbend-i Bec	t	334	-	334
Eğer	ad	-	1	1
Elmas bilezik	çf	-	1	1
Entari (kutni)	ad	1	-	1
Evan tunç	ky	-	9	9
Fes	dz	1	-	1
Fes-i Tunus	ds	6	-	6
Fındık	çv	-	3	3
Fındık	kap	-	1	1
Fındık	kntr	-	4	4
Fincan-ı Bec	ad	-	6	6
Gön atkı	çf	120	380	500
Göz taşı	ky	-	2	2

Güğüm	ad	-	1	1
Güherçile	ky	-	150	150
Günlük	ky	88	17	105
Haffaf eşyası	ar	1	-	1
Haffaf eşyası	çf	78	113	191
Haffaf eşyası	ky	5.640	1.995	7.635
Haffafiye	ky	-	60	60
Haffafiye	çf	-	20	20
Hama kuşağı (taklit)	ad	22	-	22
Hama kuşağı (yerli)	ad	20	-	20
Harir kozağı	şinik	-	5.322	5.322
Harir kuşağı	şinik	-	48	48
Harir-i ham	ar	-	4	4
Harir-i ham	ky	8	2.370	2.378
Havlu	çf	3	-	3
Havyar	ky	-	100	100
Heğbe	ad	-	15	15
Hinna	çv	20	6	26
Hindî	ky	8	4	12
Hurma	ky	30	-	30
İbrik- leğen	ad	-	1	1
İbrişim kolan	ky	16	18	34
İğ	kutu	-	1	1
İhram	ad	2	-	2
İmame (kemik)	ad	-	200	200
İmame (kemik)	kutu	1	-	1
İskemle	ad	-	1	1
İslimye tüfeği	ad	11	-	11
İzladi	takım	1	-	1
Kâğıt	t	27	143	170
Kahve	ky	-	10	10
Kahve-i Efrenc	ky	710	-	710
Kahve-i Yemen	ky	18.406	4.389	22.795
Kalavra	ad	-	80	80
Kalavra	çf	-	40	40
Kal'ı	ky	5	241	246
Kal'ı ve nişadır	ky	-	24	24
Karabiber	ky	-	195	195
Kaşkaval peyniri	ky	45	-	45
Katran	ar	29	12	41
Katran	tl	63	186	249
Katran	yük	8	-	8
Kavukçu eşyası	ad	-	2	2
Kazel	ky	138	-	138
Kazzaz	ky	-	8	8
Kazzaz eşyası	ky	6	18	24

Kebe	ad	-	4	4
Kereste	ky	-	47	47
Kereste	yük	3	-	3
Kereste	sn	-	1	1
Kermsud	t	-	1	1
Keten	ky	933	998	1.931
Keten çöpü	ar	-	1	1
Ketre	ky	-	119	119
Kırmız	ky	29	-	29
Kırmızıbiber	yük	1	-	1
Keçe	ad	-	2	2
Kilim	ad	14	6	20
Kilit	ds	20	-	20
Kirde gön	ad	274	228	502
Kiriş	ds	-	5	5
Kirpas-ı keten gömleklilik	ad	-	3	3
Kirpas-ı penbe	t	768	625	1.393
Kirpas-ı penbe	ky	58	-	58
Kolan	ds	-	10	10
Kök boya	çv	51	-	51
Kök boya	knt	56	-	56
Kösele	ad	-	10	10
Köstek	ds	3	-	3
Kurşun	ky	75	-	75
Kutni-yi Edirne	t	23	512	535
Kutu (boş)	ds	3	-	3
Kutu (boş)	çf	1	4	5
Küpe (İncili)	çf	-	1	1
Leblebi	çv	1	-	1
Leblebi	ky	395	714	1.109
Lika İpi	ds	615	-	615
Lök meşin	ad	43	56	99
Lüle	sp	2	5	7
Mahi	varil	1	-	1
Mahi- i çiroz	çv	2	-	2
Mahi- i çiroz	yük	38	7	45
Mahi-i morine	ar	17	31	48
Mahi-i morine	ky	50	-	50
Mahi-i morine	yük	-	7	7
Mahi-i uskumru	yük	1	-	1
Mazu	ky	282	150	432
Mazu (beyaz)	ky	420	-	420
Mesmar	ky	1.084	265	1.349
Meşin	ad	3.517	2.790	6.307
Mıh	ky	323	40	363

Mu'mi	t	34	12	46
Mu'mi (kaba)	t	112	26	138
Mu'mi (kaba)	parça	-	1	1
Muytab eşyası	ds	28	-	28
Nal-ı ağaç?	ad	115	65	180
Nal paçası?	ad	286	-	286
Nal paçası ve mih	ky	-	128	128
Nohut	çv	6	-	6
Nuhas (evan)	ar	-	113	113
Nuhas (evan)	ky	-	41	41
Nuhas (külçe)	ky	-	470	470
Örge	ad	-	3	3
Paldum	ds	33	4	37
Pekmez	ar	3	9	12
Pekmez	fiçı	1	-	1
Pekmez	ky	200	50	250
Penbe kolan	ky	40	64	104
Penbe-i ham	ky	216	-	216
Penbe-i ham	yük	34	49	83
Peştamal (yerli)	çf	-	28	28
Post-ı tilki	ad	5	-	5
Post-ı tilki-i Anadolu	ad	-	300	300
Post-ı tilki-i Rumeli	ad	13	-	13
Post-ı koyun	ad	34	-	34
Post-ı kunduz	ad	6	-	6
Post-ı kuzu	ad	-	22	22
Post-ı tavşan	ad	7.665	483	8.148
Post-ı tavşan	ky	276	-	276
Revgan-ı bezir	ky	105	-	105
Revgan-ı şir	ky	-	750	750
Revgan-ı ton	ky	2.557	2.618	5.175
Revgan-ı zeyt	ky	18.409	2.933	21.342
Rişte-i Hindî	ky	29	-	29
Rişte-i kenevir	ky	57	14	71
Rişte-i penbe	ky	2.481	3.383	5.864
Rişte-i penbe	t	1	-	1
Rişte-i serh	ky	108	125	233
Rişte-i ton	ky	-	15	15
Rişte-i Trabzon	ky	-	520	520
Rugan	ad	-	57	57
Rugan	çf	15	-	15
Rusüm-ı pençik Arap cariye	ad	-	1	1
Rusüm-ı pençik Arap gulam	ad	1	1	2
Sabun	çv	1	-	1

Sabun	ky	9	164	173
Sabun	sn	160	146	306
Sabun-ı misk	ky	-	160	160
Sahtiyan-ı lök	ad	1.136	582	1.718
Sahtiyan-ı sarı	ad	1.394	246	1.640
Sahtiyan-ı siyah	ad	245	848	1.093
Sahtiyan-ı siyah	ky	789	102	891
Sakız	ky	33	48	81
Sakız	yük	5	-	5
Sal (boş)	sn	-	1	1
Sal (boş)	yük	3	-	3
Sandal (yerli)	ky	-	12	12
Sandık	ad	1	2	3
Saraç eşyası	çv	3	2	5
Saraç eşyası	skl	3	3	6
Sarmısak	ad	-	6.000	6.000
Sarmısak	ar	-	11	11
Sim	kab	-	1	1
Sim bilezik	çf	1	-	1
Sim kuşak	çf	1	-	1
Simli şal cübbe	ad	1	-	1
Sisam	kl	11	-	11
Siyah yemeni	çf	45	-	45
Süpürge	ad	-	1.220	1.220
Şab	ky	416	5	421
Şa'ir keçe?	ky	1.074	4.958	6.032
Şal cübbe	ad	1	1	2
Şal entari	ad	-	13	13
Şal-ı Efrenc	t	13	-	13
Şam başlık	ad	30	-	30
Şeker	ky	30	54	84
Şekerleme	ky	67	-	67
Şem'i asel	ky	-	2	2
Şem'i revgan	ky	-	8	8
Şerbab entari	ad	-	3	3
Şişe	sp	-	4	4
Tahin	ky	385	40	425
Tahta	ar	-	3	3
Tahta	yük	1	1	2
Takye	ds	342	204	546
Telli entari	ad	1	-	1
Telli Sakız hatayî	ky	12	-	12
Telli senbil	ad	-	33	33
Terazi	ad	-	1	1
Tiftik	ky	198	18	216
Timür	ky	20	-	20

Torba	ds	8	-	8
Tulum	ad	-	614	614
Tutkal	ky	24	-	24
Tuzlu balık	varil	2	-	2
Urgan	ar	-	4	4
Urgan	dn	8	2	10
Urgan	ds	108	128	236
Urgan	yük	36	56	92
Üslük (sade)	ad	47	-	47
Üslük (sade)	t	-	74	74
Yaba kürek	ar	11	9	20
Yağlık	ds	19	-	19
Yapağı	ky	2.819	4.041	6.860
Yayın balığı	ar	1	-	1
Yelek (çuka büzme)	ad	-	5	5
Yelek (büzme)	ad	-	10	10
Yelpaze	ad	4	-	4
Yemiş	ar	9	16	25
Yemiş	kab	10	16	26
Yemiş	ky	450	-	450
Zac-ı Kıbrıs	ky	100	-	100
Zeytin (tane)	ar	12	-	12
Zeytin (tane)	yük	-	1	1
Zift	ky	-	50	50

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23498, 23499.

Tablo 21: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İhracat: 1213 Rebiyülevvel/Ağustos-Eylül 1798), 1213 Rebiülâhir/Eylül-Ekim 1798 *

Malın Cinsi	Birim	Aylar		Toplam	Gittiği yer
		Rebiyülevvel	Rebiülâhir		
Aba	ar	84	45	129	İnöz Rodoscuk Uzuncaabad
Aba	dn	8	2	10	İnöz
Aba (deri)	t	-	82	82	İnöz, Rodoscuk
Aba şalvar	ad	-	10	10	Rodoscuk
Aba yağmurluk	ad	-	1	1	Rodoscuk
Ab-ı kezzap	ky	60	-	60	Uzuncaabad
Ahen-i ham	ar	43	40	83	İnöz, Rodoscuk
Ahen-i ham	çb	2.729	1.832	4.561	İnöz
Alaca-i Diyarbekir	t	-	4	4	Rodoscuk
Alaca-i İzmir	t	100	-	100	Uzuncaabad
Alaca-i Şam	t	-	1	1	Rodoscuk
Alaca-i Yenişehir	t	-	1	1	İnöz
Alacehrî-i Rumeli	ky	474	7.098	7.572	İnöz, Uzuncaabad
Alçılı cam	çf	-	15	15	İnöz
Ali Paşa eşyası	ar	19	1	20	Uzuncaabad Rodoscuk
Ali Paşa eşyası	dn	8	-	8	Uzuncaabad
Ali Paşa eşyası	knd	6	-	6	Uzuncaabad
Anason	ky	405	-	405	Uzuncaabad
Asel	ky	-	80	80	İnöz
Astar	t	47	108	155	İnöz
Bağırsak	ky	130	-	130	İnöz
Bakırcı eşyası	ar	3	-	3	Uzuncaabad
Bakla	çv	-	8	8	İnöz
Bamya	ky	22	229	251	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Barut	ky	-	10	10	İnöz
Basma çit	ad	-	1	1	Rodoscuk
Basmacı eşyası	dn	2	-	2	Uzuncaabad
Bıçakçı eşyası	sn	6	-	6	Uzuncaabad
Bitpazarı eşyası	ar	1	-	1	Uzuncaabad
Bitpazarı eşyası	dn	3	-	3	Uzuncaabad
Bitpazarı eşyası	knd	3	-	3	Uzuncaabad
Boğaz	çf	265	-	265	Uzuncaabad
Boğaz	dn	10	-	10	Uzuncaabad
Böğrülce	çv	-	15	15	Rodoscuk
Büzmece eşyası	dn	2	-	2	Uzuncaabad
Cild-i bakar	ad	179	1.031	1.210	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Destere	ds	20	-	20	Uzuncaabad
Deva-i misk	ky	-	1	1	Rodoscuk
Dil pastırması	fiçi	-	20	20	İnöz

Dilki boğazı (beyaz)	ad	17	-	17	Uzuncaabad
Dilki boğazı	çf	380	-	380	Uzuncaabad
Dilki nefesi	parça	72	-	72	Uzuncaabad
Dilki pâçesi	ad	4	-	4	Uzuncaabad
Dilki zağra	çf	5	-	5	Uzuncaabad
Diyarbakir çiti	t	-	24	24	İnöz
Entari (Diyarbakir alacası)	ad	-	1	1	Rodoscuk
Fesci eşyası	ar	3	-	3	Uzuncaabad
Fesci eşyası	nm?	3	-	3	Uzuncaabad
Fes-i Efrenc	ds	50	-	50	Uzuncaabad
Fes-i Tunus	ds	-	137	137	İnöz, Rodoscuk
Fıçı çemberi	sn	1	-	1	İnöz
Fincan-ı Kütahya	sp	3	-	3	Uzuncaabad
Gön atkı	çf	175	-	175	Uzuncaabad
Haffaf eşyası	ar	9	-	9	Uzuncaabad
Haffaf eşyası	çf	-	91	91	Rodoscuk
Haffaf eşyası	ky	334	63	397	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Haffaf eşyası	sp	2	-	2	Uzuncaabad
Haffafiye	ky	-	32	32	İnöz
Haffafiye	çf	-	1.643	1.643	İnöz, Rodoscuk
Hama kuşağı	knd	1	-	1	Uzuncaabad
Hardal	ky	-	235	235	İnöz
Harir (elvan)	ky	-	2	2	Rodoscuk
Harir-i ham	ky	-	3	3	İnöz
Havlu	ad	1	2	3	İnöz, Rodoscuk
Havyar	ky	7	-	7	Uzuncaabad
Helva	ky	50	-	50	Uzuncaabad
Hınna	çv	9	-	9	İnöz
İğ	kutu	1	-	1	İnöz
Kâğıt	bl	16	-	16	Uzuncaabad
Kahve-i Yemen	ky	900	-	900	Uzuncaabad
Kakum (sahte)	parça	4	-	4	Uzuncaabad
Kakum (sahte)	parça	7	-	7	Uzuncaabad
Kalavra (siyah)	çf	1.833	-	1.833	Uzuncaabad
Kaşağı	ds	8	-	8	İnöz
Kaşkaval peyniri	ar	12	3	15	İnöz, Rodoscuk
Kaşkaval peyniri	çv	-	1	1	İnöz
Kaşkaval peyniri	ky	2.220	1.990	4.210	İnöz, Uzuncaabad
Katran	ar	3	-	3	Rodoscuk
Kavuk	ad	12	-	12	Uzuncaabad
Kazzaz	ky	1	-	1	İnöz
Kazzaz eşyası	ar	6	-	6	Uzuncaabad
Kazzaz eşyası	çv	4	3	7	Uzuncaabad
Kazzaz eşyası	sp	5	-	5	Uzuncaabad
Kazzaz eşyası	tr	12	-	12	Uzuncaabad

Kebe (sacılı)	ad	-	25	25	İnöz
Keçi	parça	7	-	7	Uzuncaabad
Kedi (alaca)	parça	7	-	7	Uzuncaabad
Kedi (alaca)	parça	5	-	5	Uzuncaabad
Kedi (siyah)	parça	4	-	4	Uzuncaabad
Kedi (siyah)	parça	12	-	12	Uzuncaabad
Kedi başı (siyah)	ad	70	-	70	Uzuncaabad
Kedi pâçesi	parça	4	-	4	Uzuncaabad
Keten	ky	1.750	-	1.750	Uzuncaabad
Kınnab-ı Eflak	t	1	-	1	İnöz
Kırmızıbiber	ky	20	-	20	İnöz
Kiçe-i beyaz	ad	8	-	8	Uzuncaabad
Kilit	ds	4	-	4	İnöz
Kimyon	çv	-	231	231	İnöz, Rodoscuk
Kirpas-ı melez gömlek	ad	6	35	41	İnöz, Rodoscuk
Kirde gön	ad	396	-	396	Uzuncaabad
Kiriş	sn	3	-	3	Uzuncaabad
Kiriş	sp	1	-	1	Uzuncaabad
Kirpas-ı keten	ad	-	877	877	İnöz, Rodoscuk
Kirpas-ı keten gömleklilik	ad	-	64	64	İnöz, Rodoscuk
Kirpas-ı penbe	t	22	-	22	Uzuncaabad
Kolan eşyası	sp	4	-	4	Uzuncaabad
Kolan eşyası	sn	1	-	1	Uzuncaabad
Kurşun sargı	ky	12	-	12	Uzuncaabad
Kutni-yi Edirne	t	-	3	3	Gelibolu
Kutu (boş)	ds	445	-	445	İnöz
Kutu (boş)	çf	-	80	80	İnöz
Kutucu eşyası	ar	8	-	8	Uzuncaabad
Kutucu eşyası	dn	1	-	1	Uzuncaabad
Kuyumcu eşyası	sn	3	-	3	Uzuncaabad
Külâh	ds	68	-	68	Uzuncaabad
Leblebi	ky	4.404	-	4.404	Uzuncaabad
Lika İpi	ds	-	40	40	İnöz
Lüle	sp	37	-	37	Uzuncaabad
Mahi-i ahtapot	ky	110	-	110	Uzuncaabad
Makrama	ad	1	13	14	Rodoscuk
Maşraba	ad	-	2	2	Rodoscuk
Mercimek	çv	2	17	19	İnöz, Rodoscuk
Mesmar	ky	35	-	35	Uzuncaabad
Meşin	ad	10	-	10	İnöz
Meşin	kova	50	-	50	Uzuncaabad
Mu'mi	t	-	3	3	Rodoscuk
Mu'mi (kaba değirmi)	ad	-	20	20	İnöz
Mu'mi (kaba)	t	-	1	1	Rodoscuk
Mücellid eşyası	ar	3	-	3	Uzuncaabad
Nâfe	ad	26	-	26	Uzuncaabad

Nâfe	parça	113	-	113	Uzuncaabad
Nâfe-yi zağralık	ad	3	-	3	Uzuncaabad
Nal-ı ağaç?	ad	33	23	56	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Nalinçe	ky	60	-	60	Uzuncaabad
Nişasta	çv	72	162	234	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Nohut	çv	-	1	1	Rodoscuk
Nuhas (evan)	ky	123	41	164	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Oyuncakçı eşyası	sp	1	1	2	Uzuncaabad
Penbe-i ham	ky	1.570	-	1.570	Uzuncaabad
Peşkir	ad	-	4	4	Rodoscuk
Peynir	ky	-	300	300	İnöz
Peynir	tulum	-	1	1	Rodoscuk
Peynir (basma)	kutu	-	1	1	İnöz
Peynir (tulum)	ar	4	-	4	Uzuncaabad
Post- boğaz-ı tilki	ad	10	-	10	Uzuncaabad
Post-ı çakal	ad	80	-	80	Uzuncaabad
Post-ı kedi (siyah)	ad	62	-	62	Uzuncaabad
Post-ı kuzu	ad	70	-	70	Uzuncaabad
Post-ı sansar	ad	348	-	348	Uzuncaabad
Post-ı tavşan	ad	2.200	-	2.200	Uzuncaabad
Post-ı tavşan	ky	90	-	90	Uzuncaabad
Püskülcü eşyası	çv	1	-	1	Uzuncaabad
Revgan	ky	-	100	100	İnöz
Revgan-ı sade	ky	-	42	42	Rodoscuk
Revgan-ı ton	ky	4.156	3.588	7.744	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Revgan-ı zeyt	ky	288	-	288	Uzuncaabad
Rişte-i serh	ky	290	-	290	Uzuncaabad
Sabun	ky	-	8	8	Rodoscuk
Sabun	sn	161	-	161	Uzuncaabad
Sabun-ı misk	ky	922	41	963	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Sacayağı	ds	-	2	2	Rodoscuk
Sahtiyân-ı lök	ad	391	-	391	Uzuncaabad
Sahtiyân-ı siyah	ad	20	-	20	Uzuncaabad
Sakız	ky	3	-	3	Rodoscuk
Sandık	ky	100	-	100	Uzuncaabad
Sandıkçı eşyası	ar	1	-	1	Uzuncaabad
Sandık-ı Eflak	ds	-	1	1	Rodoscuk
Sansar	parça	1	-	1	Uzuncaabad
Sansar nâfesi	parça	4	-	4	Uzuncaabad
Sansar pâçesi	ad	4	-	4	Uzuncaabad
Sansar pâçesi	parça	2	-	2	Uzuncaabad
Sansar-ı zağralık	ad	1	-	1	Uzuncaabad

Saraç eşyası	ar	18	-	18	Uzuncaabad
Sarımsak	ar	-	1	1	Rodoscuk
Seccade	ad	-	1	1	Rodoscuk
Sicim	t	-	10	10	İnöz
Sincab	parça	1	-	1	Uzuncaabad
Sincab	ds	72	-	72	Uzuncaabad
Sincab nâfesi	parça	2	-	2	Uzuncaabad
Süpürge	ar	-	1	1	Rodoscuk
Süpürge	ad	2.495	1.447	3.942	Uzuncaabad Rodoscuk, İnöz
Şab	ky	30	-	30	İnöz
Şal entari	ad	-	2	2	Rodoscuk
Şal-ı Ankara	t	5	-	5	Uzuncaabad
Şalvar	ad	-	1	1	Rodoscuk
Şayak şalvar	ad	-	3	3	Rodoscuk
Şehriye	dn	-	13	13	İnöz
Şehriye	sn	86	87	173	İnöz, Rodoscuk
Şeker	ky	-	3	3	İnöz, Rodoscuk
Şekerci eşyası	ar	3	-	3	Uzuncaabad
Şekerleme	ky	23	-	23	İnöz
Şem'i asel	ky	-	200	200	İnöz
Şem'i revgan	ky	10	836	846	İnöz, Uzuncaabad
Şumnu keçesi	ad	45	-	45	İnöz
Takunyacı eşyası	knd	1	-	1	Uzuncaabad
Takyeci eşyası	tr	1	-	1	Uzuncaabad
Timür (halka ve çengel)	ky	40	-	40	İnöz
Terlik	çf	-	5	5	İnöz
Tiftik	ky	1.200	-	1.200	Uzuncaabad
Tilki	çf	4	-	4	Uzuncaabad
Tutkal	ky	-	5	5	İnöz
Uçkur (İşleme)	ad	2	14	16	Rodoscuk
Urgan	ds	10	-	10	İnöz
Yağlık (İşleme)	ad	-	44	44	Rodoscuk
Yapağı	çv	474	-	474	İnöz, Uzuncaabad
Yapağı	ky	554	-	554	İnöz, Uzuncaabad
Yapağı başlık	ad	200	20	220	Uzuncaabad Rodoscuk
Yemeni (lök)	ad	85	-	85	Uzuncaabad
Yemiş	kab	8	-	8	Uzuncaabad
Yorgancı eşyası	ar	1	-	1	Uzuncaabad
Zardava	parça	1	-	1	Uzuncaabad
Zardava kafası	parça	1	-	1	Uzuncaabad
Zardava kaplı kürk	ad	2	-	2	Uzuncaabad
Zer nişan-ı bağ	ad	-	2	2	Rodoscuk
Zurnacı eşyası	sp	1	-	1	Uzuncaabad

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23500, 23501.

Tablo 22: Edirne Gümrüğü'nden Yapılan İthalat: 1213 Rebiyülevvel /Ağustos-Eylül 1798, 1213 Rebiülâhir/Eylül-Ekim 1798 *

Malın Cinsi	Birim	Aylar		Toplam
		Rebiyülevvel	Rebiülâhir	
Aba	dn	-	3	3
Aba	t	405	59	464
Aba (temür kupran)?	ad	-	5	5
Afyon	ky	1	-	1
Ağaç	ad	184	-	184
Ahen-i ham	ar	-	38	38
Ahen-i ham	çb	651	788	1.439
Ahen-i ham	ky	-	120	120
Alaca	sp	175	-	175
Alaca-i Diyarbekir	t	-	3	3
Alaca-i Manisa	t	9	4	13
Alaca-i Şam	t	-	8	8
Alaca-i Yenişehir	t	43	-	43
Alacehrî-i Rumeli	ky	581	-	581
Alçılı cam	çf	5	-	5
Anason	yük	11	19	30
Arnavut biberi	yük	2	-	2
Asel	ky	-	50	50
Astar	t	95	61	156
Badem içi	ky	60	-	60
Bağırsak	ar	4	-	4
Bağırsak	ky	535	106	641
Bakam	ky	-	160	160
Bakkam	ky	184	-	184
Bamya	ky	20	1.113	1.133
Barata fes	ds	8	-	8
Barut	ky	26	390	416
Bıçak (gabrava)	çf	35	-	35
Bıçak (yatağan)	ad	18	-	18
Biber	ky	25	-	25
Bitpazarı (köhne)	ky	15	-	15
Bogası	t	201	153	354
Böğrülce	çv	8	-	8
Ceviz	ar	-	3	3
Ceviz	çv	-	6	6
Ceviziçi	ky	-	69	69
Cihaz	mikdar	1	-	1
Cild-i bakar	ad	2	-	2
Cild-i camus	ad	48	99	147
Cild-i keçi	ad	200	275	475
Cübbe	ad	-	1	1
Çam sakızı	ky	50	-	50

Çelik	ky	150	-	150
Çerç (attariye)	sp	-	1	1
Çıkırcı eşyası	ar	2	-	2
Çiçek (yapma)	sp	4	-	4
Çiçekli Halep	t	-	3	3
Çine	t	1	-	1
Çine (beyaz)	t	4	-	4
Çit-i Tokat	t	17	-	17
Çivit	ky	14	-	14
Çivit	ky	-	11	11
Çizme	çf	2	-	2
Çoban eşyası	ar	2	-	2
Çorap	ds	-	13	13
Çorap	ky	230	168	398
Çörek otu	çv	8	-	8
Çötre	ds	-	2	2
Çuka	z	-	6	6
Çuka cübbe	ad	-	1	1
Çuka ferace	ad	-	1	1
Çuka yelek	ad	-	3	3
Çuka-i ferace	ad	1	-	1
Çuval (boş)	çf	320	792	1.112
Diyarbakır çiti	t	-	4	4
Entari (bogasi)	ad	-	24	24
Evan altın	hsm?	600	-	600
Evan altın	miskal	30	-	30
Evan sim	hsm?	1.200	-	1.200
Evan sim	miskal	34	-	34
Fincan-ı Bec	ad	-	20	20
Günlük	ky	36	-	36
Haffaf eşyası	çf	18	132	150
Haffaf eşyası	ky	747	1.613	2.360
Haffafiye	ky	39	291	330
Haffafiye	çf	53	9	62
Hardal	ky	-	55	55
Hardal	ky	200	-	200
Harir (elvan)	ky	15	-	15
Harir-i ham	ky	1.338	363	1.701
Havyar	ky	40	-	40
Helva	ky	-	440	440
Hinna	çv	2	-	2
Hinna	ky	100	20	120
İbrişm kolan	ky	20	1	21
İğ	kutu	-	2	2
İğneli kutu	ds	-	6	6
İhram	ad	-	1	1

İhram (Ahi Çelebi)	ad	7	-	7
İzladi	takım	1	-	1
Kâğıt	bl	-	1	1
Kâğıt	t	12	-	12
Kâğıt-ı Ceneviz	ds	-	2	2
Kahve	ky	808	32	840
Kahve-i Efreñç	ky	110	-	110
Kahve-i Yemen	ky	3.300	2.190	5.490
Kal'ı	ky	65	10	75
Kal'ı ve nişadır	ky	55	-	55
Kalye taşı	ky	-	40	40
Kaşık	sp	2	-	2
Kaşık (Eflak)	sp	2	-	2
Kaşkaval peyniri	ar	3	2	5
Kaşkaval peyniri	ky	40	365	405
Katran	tl	51	2	53
Kav	ky	326	-	326
Kazel	ky	15	1	16
Kazzaz	ky	20	-	20
Kazzaz eşyası	ky	7	-	7
Kebe (dağ)	ad	-	23	23
Keten	ky	63	-	63
Keten çöpü	ar	-	3	3
Ketre	ky	-	182	182
Kınnab-ı Eflak	t	-	24	24
Kırmızıbiber	ky	5	-	5
Kilim	ad	2	-	2
Kilim (Türkmen)	ad	-	1	1
Kirde gön	ad	30	16	46
Kiriş	ds	4	30	34
Kirpas-ı keten	ad	-	58	58
Kirpas-ı keten gömleklik	ad	15	8	23
Kirpas-ı melez	ad	-	20	20
Kirpas-ı penbe	t	535	130	665
Kurşun	ky	230	160	390
Kutni entari	ad	2	-	2
Kutni-yi Edirne	t	421	-	421
Kutu (boş)	ds	33	-	33
Kükürt	ky	-	80	80
Külâh		52	-	52
Leblebi	çv	-	1	1
Leblebi	ky	1.273	480	1.753
Lika	ds	-	486	486
Lüle	sp	-	1	1
Lüle-i Burgaz	sn	3	-	3
Mahi-i morine	yük	5	-	5

Mahi-i palamut	ar	-	6	6
Mahi-i palamut	yük	-	5	5
Makrama	ad	-	20	20
Mazu	ky	102	-	102
Mercimek	çv	1	-	1
Mesmar	ky	25	1.934	1.959
Meşin	ad	463	426	889
Mıh	ky	126	-	126
Mu'mi	t	12	-	12
Mu'mi (kaba)	t	39	4	43
Nal-ı ağaç?	ad	125	9	134
Nişadır	ky	-	53	53
Nişasta	çv	7	1	8
Nişasta	ky	100	-	100
Nohut	ar	-	1	1
Nohut	çv	1	6	7
Nohut	ky	50	-	50
Nuhas (evan)	ar	20	-	20
Nuhas (külçe)	ky	241	-	241
Ocak yaşmağı	ad	-	1	1
Palamud boyası	ar	505	-	505
Penbe kolan	ky	63	1	64
Penbe-i ham	ky	-	177	177
Penbe-i ham	yük	10	4	14
Revgan-ı bezir	ky	-	423	423
Revgan-ı şir	ky	-	801	801
Revgan-ı ton	ky	2.491	814	3.305
Revgan-ı yasemin	ky	-	1	1
Revgan-ı zeyt	ky	-	9.142	9.142
Revgan-ı zeyt	ky	1.738	-	1.738
Rişte-i Osmanî	ky	-	14	14
Rişte-i penbe	ky	1.039	1.265	2.304
Rişte-i serh	ky	14	63	77
Sabun	ky	-	3	3
Sabun	sn	49	121	170
Sabun-ı misk	ky	22	23	45
Saçma	ky	25	-	25
Sahtiyan-ı lök	ad	40	-	40
Sahtiyan-ı sarı	ad	462	841	1.303
Sahtiyan-ı siyah	ad	10	10	20
Sahtiyan-ı siyah	ky	417	290	707
Sakız	ky	-	1	1
Sal (boş)	yük	1	2	3
Sandal	ky	3	-	3
Sandık-ı Eflak	ds	-	35	35
Saraç eşyası	çv	2	-	2

Setre	ds	4	-	4
Sicim	ds	-	12	12
Sisam	kl	-	7.765	7.765
Süpürge	ad	500	1.350	1.850
Şab	ky	900	100	1.000
Şa'ir keçe?	ky	3.975	-	3.975
Şal cübbe	ad	-	1	1
Şal-ı İngiliz	t	660	-	660
Şal-ı Efreñç	t	7	-	7
Şehriye	sn	18	-	18
Şeker	ky	12	-	12
Şem'i asel	ky	158	9	167
Şişe	sn	2	-	2
Şişe	sp	1	-	1
Şumnu keçesi	ad	-	2	2
Tahin	ky	75	-	75
Tahta	yük	1	-	1
Takye	ds	326	74	400
Tarak (kemik)	ad	100	-	100
Tekne	ad	-	705	705
Telli sakız hatayî	ky	6	-	6
Temür	ky	-	81	81
Urgan	ds	20	57	77
Urgan	yük	-	32	32
Üslük (sade)	ad	-	11	11
Yapağı	ky	394	3.601	3.995
Yapağı gaytan	ad	10	-	10
Yapağı kuşak	ky	-	5	5
Yemiş	ar	-	4	4
Yemiş	kab	-	3	3
Zeyrek	kl	142	21	163
Zeytin (tane)	ar	-	3	3
Zift	ky	-	50	50

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23500, 23501.

Tablo 23: İnöz İskelesi'nden Geçen Ticarî Emtia: 1184 Şaban/Kasım 1770, 1184 Ramazan/Aralık1770, 1184 Şevval/Ocak 1771*

Malın Cinsi	Birim	AYLAR			Toplam
		Şaban	Ramazan	Şevval	
Aba	ar	-	1	-	1
Aba	dn	4	-	-	4
Aba	t	75	-	-	75
Aba şalvar	ad	49	-	-	49
Ahtapot balık	knt	-	-	2	2
Ahtapot balık	ky	-	-	130	130
Akdariye	znb	-	1	-	1
Alaca	ad	-	-	65	65
Alaca	dn	-	-	1	1
Alaca	t	10	20	-	30
Alaca	tn	-	-	85	85
Alaca-i Magnisa	dn	4	-	3	7
Alaca-i Magnisa	tn	7	1	6	14
Anason	yük	-	1	-	1
Asel	knt	16	91	-	107
Bakam	knt	12	10	11	33
Bakla	kl	610	276	140	1.026
Beledi yastık	çf	-	-	10	10
Biber	ky	188	20	205	413
Bogası	ad	145	-	-	145
Bogası	dn	-	-	1	1
Bogası	t	-	20	-	20
Bogası	tn	-	1	12	13
Böğrülce	çv	-	-	40	40
Ceviz	kl	-	80	-	80
Ceviz	çv	-	30	40	70
Cild-i camus	ad	-	-	2	2
Çakal	ad	-	-	1	1
Çam sakızı	knt	1	-	-	1
Çarub	ad	-	-	2	2
Çarub	knt	170	30	-	200
Çelik	knt	113	-	2	115
Çerç	mikdar	2	-	-	2
Çine	t	10	-	-	10
Çivit	ky	9	68	236	313
Çanak-ı Dimetoka	ar	-	10	4	14
Çuka	z	8	-	11	19
Fes	ds	20	-	11	31
Fındık	knt	6	20	-	26
Firun kap?	ad	314	9	1	324
Günlük	knt	-	-	1	1
Günlük	ky	-	-	406	406

Haffaf	çf	8	-	-	8
Haffaf	ky	50	60	-	110
Harir	ky	-	10	-	10
Harir kolan	ky	-	6	-	6
Harir-i ham	ky	10	-	-	10
Haşbi kâğıdı?	bl	2	-	-	2
Hinna	kab	118	-	12	130
Kâğıt	bl	3	-	-	3
Kâğıt-ı Ceneviz	bl	3	-	-	3
Kâğıt-ı çerç	bl	-	-	13	13
Kahve	ky	8.230	186	2.461	10.877
Kahve İbriği	ad	20	-	-	20
Kahve-i Efrenc	ky	-	-	2.200	2.200
Kalay	knt	5	-	29	34
Karanfil	ky	30	27	-	57
Kebe (kara)	ad	110	75	-	185
Kebe (sacılı)	ad	50	25	-	75
Kedi	ad	-	-	4	4
Kereste	bölük	8	-	-	8
Keten	knt	19	-	-	19
Keten gömlek	ad	10	5	-	15
Ketre	knt	-	-	1	1
Kırmız	ky	-	26	50	76
Kilit	ds	171	-	-	171
Kiriş	ds	2	-	-	2
Kirpas-ı keten gömlek	ad	-	30	-	30
Kolon	ky	-	20	-	20
Kök boya	knt	251	50	156	457
Kösele	ar	10	-	-	10
Kurşun	knt	245	243	37	525
Kutu	ds	64	-	-	64
Külâh	ds	372	230	-	602
Limon ve portakal	ad	-	-	23.000	23.000
Mahi	knt	7	3	-	10
Mahi-i kerit?	knt	359	30	101	490
Mazu	knt	5	8	2	15
Mazu	ky	-	-	233	233
Melez gömlek	ad	18	35	-	53
Mercimek	çv	-	-	22	22
Mesmar	knt	4	-	-	4
Mesmar	ky	-	-	310	310
Meşin	ad	20	-	120	140
Nal-ı ağaç?	ad	82	-	24	106
Nar	ad	22.000	-	10.000	32.000
Nişadır	ky	502	-	40	542
Nohut	çv	-	120	-	120

Nohut	kl	-	-	150	150
Palamut	knt	380	130	275	785
Pastırma	knt	-	-	4	4
Peynir (tulum)	tl	20	-	9	29
Post-1 çakal	ad	-	-	709	709
Post-1 kurt	ad	-	-	3	3
Post-1 tilki	ad	-	-	216	216
Revgan-1 sade	ky	345	345	140	830
Revgan-1 zeyt	knt	1.142	310	1.845	3.297
Rezaki	knt	130	218	201	549
Rişte-i penbe	ky	221	565	275	1.061
Sabun	knt	289	331	431	1.051
Saçma	knt	-	-	3	3
Sade hatayî	ky	303	20	-	323
Sahtiyân	ad	10	-	80	90
Sandık (cam)	ad	12	-	-	12
Sarmısak	ad	-	-	30.000	30.000
Seccade	ad	6	-	5	11
Sisam	kl	120	105	315	540
Sucuk	knt	-	-	2	2
Süpürge	ad	3.350	700	-	4.050
Şal-ı Efrenç	t	-	4	20	24
Şeker	knt	202	62	8	272
Şekerleme	knt	-	3	-	3
Şekerleme	ky	-	25	5	30
Tahta	ad	-	900	-	900
Tahta	bölük	4	2	1	7
Tahta	mikdar	2	-	-	2
Tahta	yük	-	1	8	9
Timür	çb	4.017	1.929	3.295	9.241
Timür	ky	-	-	750	750
Tesbih	ad	2	-	-	2
Tuzlu balık	knt	111	22	71	204
Urgan	dn	2	-	-	2
Urgan	ky	27	-	25	52
Yapağı	çv	24	-	40	64
Yemiş	knt	957	452	159	1.568
Yılan balığı	knt	74	40	-	114
Yorgan	ad	-	-	3	3
Zencefil	ky	-	300	-	300
Zeytin	kl	70	30	125	225

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23407.

Tablo 24: İnöz İskelesi'nden Geçen Ticarî Emtia: 1199 Şaban/Haziran 1785*

Malın Cinsi	Birim	Miktar
Aba	dn	7
Aba	t	97
Aba timür kupran?	ad	54
Ab-ı kral	sn	1
Afyon	ky	27
Ahen-i ham	çb	1.550
Alaca-i Manisa	tn	4
Alacehir	knt	1
Astar	t	50
Badem içi	ky	590
Bakar	ad	408
Bez	t	9
Bıçak	ds	6
Bıçak (gabrava)	kutu	2
Biber	ky	438
Boğaz (kürk)	çf	6
Burçak	kl	6
Ceviz	ky	100
Ceviz	çv	11
Çanak	ar	23
Çarub	ad	4.600
Çelik	knt	61,5
Çiçekli	t	6
Çivit	ky	315
Çötre	ad	100
Çuka	z	45,5
Çuka	nm?	105
Çuval (boş)	çf	785
Fes-i Tunus	ds	30
Fırın kab?	ad	103
Günlük	knt	15
Haffaf	çf	63
Haffaf	ky	256,5
Havlu	çf	61,5
Hınna	kab	50
Hırdavat-ı Bec	sn	3
Hırdavat-ı gabrava	sn	1
İğ	sn	3
İzladi seccade	ad	53
Kâğıt-ı Ceneviz	bl	1
Kâğıt-ı çerç	bl	1
Kahve	ky	4.990
Kal'ı	varil	6

Kal'ı ve Nişadır	ky	44
Kalpak derisi	ad	5
Kapı perdesi	ad	30
Kaşkaval peyniri	knt	164
Katran	tl	35
Kav	ky	150
Kebe	ad	22
Kebe (aynalı)	ad	60
Kebe (iğneli)	ad	179
Kebe (sacılı)	ad	632
Keçe-i Şumnu	ad	32
Kereste	bölük	24
Keten	knt	30
Kilit	ds	60
Kirpas-ı kenevir	t	2
Kirpas-ı keten ve melez	ky	206
Kirpas-ı keten gömlek	ad	266
Kök boya	knt	109
Kurşun	knt	56
Kutni-yi Edirne	t	1
Kükürt	knt	40
Mahlût	dn	1
Makrama	ad	15
Melez gömlek	ad	43
Mih	ky	120
Nâfe kürk	tl	2
Nal	çb	115
Nişadır	ky	292
Nohut	kl	60
Paldum	ds	64
Peynir	tl	330
Pıştov	çf	364
Post-ı kedi	ad	1
Revgan-ı ton	knt	130
Revgan-ı ton	ky	4.560
Revgan-ı zeyt	knt	360
Rişte-i penbe	ky	1.200
Sabun	sn	200
Sacayağı	ds	4
Saçma	knt	6
Sade hatayî	ky	30
Sandık (cam)	ad	18
Sandık (teneke)	ad	24
Sansar pâçesi	parça	2
Sincap	ds	150
Şa'ir Keçe?	ky	190

Şal-1 Efreñç	z	8
Şayak şalvar	ad	40
Şehriye	sp	1
Şeker	knt	27
Tahta	ad	219
Tahta	bölük	1
Tiftik	ky	95
Tilki nâfesi	parça	1
Urgan	ky	1.194
Yağlık uçkur	ad	7
Yağlık-1 Bec	ad	6
Yapağı	knt	9
Yapağı gaytan	ky	22
Yemiş	knt	8
Yenibahar	ky	338
Zac-1 Kıbrıs	knt	7
Zencefil	ky	360
Zeytin	kl	5

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23452.

Tablo 25: İnöz İskelesi'nden Geçen Ticarî Emtia: 1209 Receb/Ocak 1795, Şaban/Şubat 1795, Zilhecce/Haziran 1795*

Malın Cinsi	Birim	AYLAR			Toplam
		Receb	Şaban	Zilhecce	
Aba	t	14	-	98	112
Aba hurdası	ky	-	45	-	45
Aba parçası	ky	106	-	-	106
Aba timür kupran?	ad	-	60	-	60
Afyon	ky	-	-	5	5
Ahen-i ham	çb	-	2.598	750	3.348
Ahtapot balık	ky	100	330	-	430
Alaca-i Bağdat	t	140	-	-	140
Alaca-i Haleb	t	-	5	-	5
Alaca-i Manisa	t	21	64	-	85
Alaca-i Manisa	tn	6	53	-	59
Alaca-i Şam	t	50	3	-	53
Alaca-i Yenişehir	t	-	-	10	10
Alçılı cam	ad	-	-	12	12
Amberiyye	sn	-	10	-	10
Asel	knt	48	4	-	52
Astar	t	45	3	4	52
Badem içi	ky	73	280	-	353
Bakam	knt	-	8	-	8
Bakar	ad	-	-	75	75
Bakla	kl	-	92	100	192
Balık derisi	ad	20	8	-	28
Balık şamandırması?	ad	-	-	13	13
Balık yumurtası	ky	-	30	-	30
Bamya	knt	30	-	-	30
Bardak	sn	-	-	1	1
Barut	ky	-	370	-	370
Basma	parça	-	2	-	2
Basma entarilik	ad	-	1	-	1
Beşik	ad	-	-	1	1
Bez	t	-	17	45	62
Bez-i Musul	t	2	-	-	2
Bıçak	ds	-	-	10	10
Bıçak (yatağan)	ad	-	5	-	5
Bogası	knd	2	-	-	2
Bogası	t	-	64	104	168
Bogası	tn	-	-	1	1
Biber	ky	-	15	-	15
Cihaz	mikdar	-	2	-	2
Cild-i bakar	ad	37	261	-	298
Cild-i camus	ad	5	47	-	52
Çanak	ar	-	10	11	21

Çarub	ad	1.170	14.810	150	16.130
Çelik	knt	-	8	6	14
Çerç	dirhem	100	-	-	100
Çerç	ky	13	-	-	13
Çıkırcı eşyası	ar	1	-	-	1
Çiçekli Haleb	t	10	7	-	17
Çine	t	1	-	-	1
Çitari	z	120	-	-	120
Çitari	t	-	9	-	9
Çanak-ı Dimetoka	ar	-	4	-	4
Çorab	ds	-	22	-	22
Çörek otu	çv	1	-	-	1
Çuka	z	60	31	-	91
Çuka	nm?	18	10	-	28
Çuka cübbe	ad	-	1	-	1
Çuval (boş)	çf	440	-	-	440
Devaî	ky	-	12	-	12
Dil pastırması	çf	1.480	1.100	-	2.580
Dülbend	t	-	1	-	1
Erik kurusu	knt	-	1	-	1
Fes	ad	-	12	-	12
Fes-i Tunus	ds	-	57	65	122
Firun kab?	ad	-	5	27	32
Fincan	kutu	-	1	-	1
Günlük	ky	-	1.027	-	1.027
Haffaf	çf	-	183	20	203
Haffaf	ky	-	83	-	83
Halat	knt	-	-	3	3
Hamhalat	ky	-	130	130	260
Haşbi kâğıdı?	bl	-	1	-	1
Haşbi kâğıdı?	t	-	30	-	30
Helva	ky	-	3	-	3
Hınna	çf	23	26	90	139
Hurma	knt	-	6	2	8
İğ	kutu	-	2	1	3
İğ	sn	-	-	1	1
İmame (kemik)	ad	1.100	-	-	1.100
Kâğıt (kenarı kesik?)	sn	-	-	6	6
Kâğıt-ı Ceneviz	bl	-	13	-	13
Kahve	ky	-	580	-	580
Kahve-i Efrenc	ky	-	370	225	595
Kahve-i Yemen	ky	1.441	8.634	6.087	16.162
Kakum (sahte)	parça	-	-	1	1
Kal'ı	ky	154	1.540	258	1.952
Kal'ı ve Nişadır	ky	-	30	-	30
Kamçıbaşı	ky	-	2.800	-	2.800

Kandil	sp	-	-	6	6
Kandil şamandırması?	ds	-	-	3	3
Kab	mikdar	-	-	1	1
Karanfil	ky	-	-	5	5
Peynir (kaşkaval)	knt	17	1	284	302
Katran	tl	-	-	5	5
Kav (ağaç)	ky	3	-	-	3
Kebe (sacılı)	ad	-	-	91	91
Kereste	ad	-	20	30	50
Kereste	ar	-	4	-	4
Kereste	bölük	-	-	3	3
Keten	knt	13	46	98	157
Keten çöpü	knt	-	-	5	5
Keten gömlek	ad	-	-	17	17
Kınnab	ds	-	-	10	10
Kilit	ds	351	-	-	351
Ketre	ky	-	352	-	352
Kök boya	knt	-	50	24	74
Kösele (parça)	ad	10	-	-	10
Kösele koga	çf	5	-	-	5
Kurşun	knt	-	9	97	106
Kutni-yi Bursa	t	-	1	-	1
Kutni-yi Bursa	t	39	15	-	54
Kutni-yi Edirne	t	-	9	-	9
Küfe	ad	-	-	12	12
Kükürt	ky	-	-	6	6
Kürek (ağaç)	ad	500	700	-	1.200
Leblebi	knt	-	-	10	10
Limon	ad	235.000	60.000	-	295.000
Mazu (beyaz)	knt	-	4	-	4
Melez gömlek	ad	-	9	-	9
Mesmar	ky	-	125	62	187
Meşin	ad	369	10	-	379
Mumi (kaba)	t	2	9	-	11
Mumi (kaba)	parça	2	-	-	2
Nalin	çf	100	33	-	133
Nişadır	ky	164	1	43	208
Nişasta	ky	-	20	-	20
Nohut	kl	82	110	-	192
Nuhas (evan)	ky	450	287	100	837
Nuhas (hırdavat)	ky	20	-	-	20
Oğlak derisi	parça	-	1	-	1
Pastırma	knt	100	180	-	280
Pekmez	testi	180	-	-	180
Pekmez	knt	-	18	-	18
Penbe-i ham	knt	10	55	30	95

Penbe-i şerit	ky	-	2	-	2
Peynir	tl	-	-	153	153
Portakal	ad	25.000	-	-	25.000
Post-1 çakal	ad	6	110	-	116
Reçine	tl	-	-	2	2
Revgan	ky	-	-	100	100
Revgan-1 bezir	knt	-	-	1	1
Revgan-1 çerviş	ky	810	851	-	1.661
Revgan-1 ton	knt	76	12	-	88
Revgan-1 zeyt	knt	276	200	409	885
Rezaki	knt	13	-	-	13
Rişte-i Mısır	ky	-	154	150	304
Rişte-i penbe	ky	105	7	-	112
Sabun	sn	153	30	68	251
Sabun-1 misk	ky	-	2	-	2
Saçma	knt	-	3	10	13
Sade hatayî	ky	20	-	-	20
Sahtiyan	ad	100	216	-	316
Sandal	ky	-	10	-	10
Sandal	z	120	-	-	120
Sandık (boş)	ad	1	-	-	1
Sandık (cam)	ad	-	4	-	
Sarmısak	ad	-	-	277.000	277.000
Şair keçe?	ky	110	-	1.820	1.930
Şal-1 Asitane	t	-	-	3	3
Şal-1 Efrenç	t	60	-	-	60
Şal-1 Efrenç	z	-	19	-	19
Şeker	ky	-	13	-	13
Şekerleme	knt	-	-	24	24
Şem'i asel	ky	-	132	10	142
Tahta	ad	-	-	3.100	3.100
Tahta	bölük	1	8	12	21
Tamgahane	z	6	-	-	6
Tulum	ad	-	598	-	598
Turunç	ad	-	8.000	-	8.000
Tuzlu balık	knt	4	1	-	5
Uçkurluk	ad	-	10	-	10
Urgan	dn	3	-	-	3
Urgan	ds	-	-	15	15
Urgan	knt	-	25	-	25
Urgan	ky	42	-	-	42
Yapağı	knt	-	8	4	12
Yapağı gaytan	ky	-	-	10	10
Yastık	çf	-	15	-	15
Yemiş	knt	72	117	47	236
Yılan balığı	knt	-	1	-	1

Yorgan yz	ad	-	1	-	1
Zac-1 Kıbrıs	knt	20	57	-	77
Zencefil	ky	-	-	25	25
Zeytin	kl	80	60	-	140
Zift	knt	-	15	125	140

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23477, 23479, 23481.

Tablo 26: İnöz İskelesi'nden Geçen Ticarî Emtia:1210 Cemaziyelâhir/Aralık1796*

Malın Cinsi	Birim	Miktar
Aba	dn	1
Ahen-i ham	çb	1.889
Ahtapot balık	ky	393
Alaca-i Manisa	tn	6
Alacehir	knt	83
Astar	t	32
Badem içi	ky	865
Bez	t	17
Bıçak	ad	18
Bıçak (gabrava)	ad	60
Biber	ky	1.125
Bogası	t	162
Bogası	tn	1
Cild-i bakar	ad	89
Çanak	ar	10
Çarub	ad	8.600
Çelik	knt	11
Çerç	ky	1
Çiçekli	t	2
Çivit	ky	190
Çuka	z	20
Çuka	nm?	1
Fırın kab?	ad	9
Haffaf	çf	16
Hama Kuşak	ad	1
Hınna	çf	49
Kâğıt-ı Ceneviz	bl	25
Kahve	ky	560
Kahve-i Yemen	ky	1.301
Kal'ı	ky	1.386
Kal'ı ve Nişadır	ky	100
Kalye taşı	knt	155
Kaşkaval peyniri	knt	38
Kebe (iğneli)	ad	38
Kebe (sacılı)	ad	20
Kâğıt (Kenarı Kesik?)	sn	3
Keten	knt	483
Kilit	ds	60
Kiremit	ad	7.500
Kiriş	ds	2
Kök boya	knt	23
Kurşun	knt	4
Limon	ad	160.000

Melez gömlek	ad	18
Mum	ky	176
Mumi (kaba)	t	2
Mumi (kaba)	parça	6
Nal-ı ağaç?	ad	67
Nişadır	ky	133
Pastırma	knt	425
Pastırma	ky	305
Pastırma sucuk	knt	26
Peştemal	çf	1
Peynir	tl	5
Portakal	ad	50.000
Revgan-ı çerviş	ky	5.891
Revgan-ı ton	knt	111
Revgan-ı zeyt	knt	227
Rezaki	knt	111
Sabun	çv	15
Sabun	sn	165
Saçma	knt	4
Saçma	ky	6
Sahtiyan	ad	30
Salep	ky	40
Sisam	kl	1.469
Şal-ı Tosya	t	4
Şeker	knt	43
Şem	ky	269
Şem'i asel	ky	225
Takye	ds	4
Tahta	ad	2.800
Tahta	bölük	3
Tütün balığı	knt	79
Yemiş	knt	152
Yenibahar	ky	37
Yılan balığı	knt	60
Zeytin	kl	90
Zift	knt	35

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23453.

Tablo 27: İnöz İsklesi'nden Geçen Ticarî Emtia:1211 Rebiülâhir/Kasım 1797 *

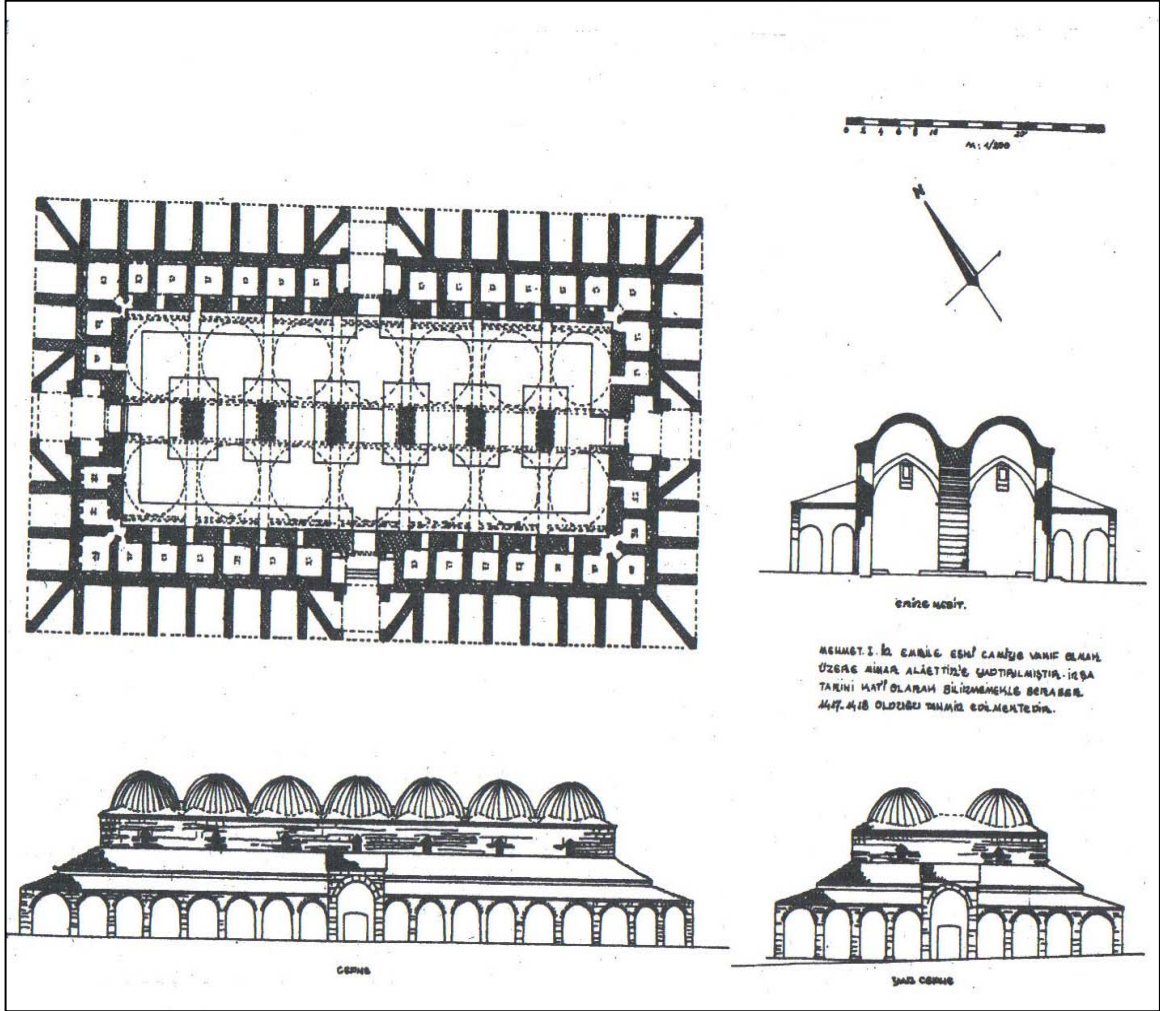
Malın Cinsi	Birim	Miktar
Afyon	ky	4
Ahen-i ham	çb	3.274
Ahtapot balık	ky	211
Akdariye	miktar	1
Alaca-i Bağdat	t	274
Alaca-i Haleb	t	22
Alaca-i Magnisa	tn	13
Alaca-i Şam	t	1.011
Alaca-i taklit	t	8
Alacehir	knt	962
Amberiyye	sn	1
Asel	knt	9
Avd/Gud?	dirhem	180
Avd/Gud?	ky	1
Bakam	knt	31
Bakar	ad	171
Balık yumurtası	ky	12
Bamya	ky	140
Bıçak	ds	2
Bıçak (yatağan)	ad	3
Biber	ky	55
Bogası	t	20
Ceviz	kl	7
Ceviz	çv	73
Cild-i bakar	ad	5
Cild-i camus	ad	237
Çanak	ar	3
Çarub	ad	4.600
Çarub	knt	29
Çelik	knt	95
Çerç	ky	2
Çılkava	ad	1
Çiçekli	t	16
Çitari	t	3
Çizme	çf	2
Çöğen	knt	8
Çuka	z	7
Çuka	nm?	9
Çuval (boş)	çf	176
Dil pastırması	çf	50
Dülbend	t	37
Fes-i Efreñç	ds	372
Fes-i Tunus	ds	53

Fırın kab	ad	1
Futa	ad	4
Günlük	ky	2.038
Haffaf	çf	15
Halı	ad	5
Hama kuşak	ad	3
Hamhalat-ı Mısır	ky	179
Haşbi kâğıdı?	t	20
Havlu	çf	50
Havlu	ky	2
Hınna	çf	81
İhram	ad	11
Kahve-i Efrenc	ky	460
Kahve-i Yemen	ky	10.628
Kakum	parça	1
Kal'ı	ky	70
Kal'ı ve nişadır	ky	60
Kaşkaval peyniri	knt	49
Kaval	çf	50
Kâğıt (kenarı kesik?)	t	16
Kermsud	t	10
Kereste	bölük	4
Keten	knt	156
Keten gömlek	ad	11
Kilit	ds	50
Köfter	knt	29
Kök boya	knt	79
Kuşak	ad	2
Kutu	ad	1
Küp (boş)	ad	13
Limon	ad	40.000
Melez gömlek	ad	1
Mercimek	kl	60
Mesmar	ky	5
Mumi	t	5
Nal-ı ağaç?	ad	20
Nal paçası?	ky	50
Nişadır	ky	702
Nohut	kl	12
Pastırma	knt	129
Pastırma sucuk	knt	301
Penbe-i ham	knt	34
Peşkir	ad	1
Peynir	tl	10
Post-ı kalpaklık	ad	2
Post-ı sansar	ad	3

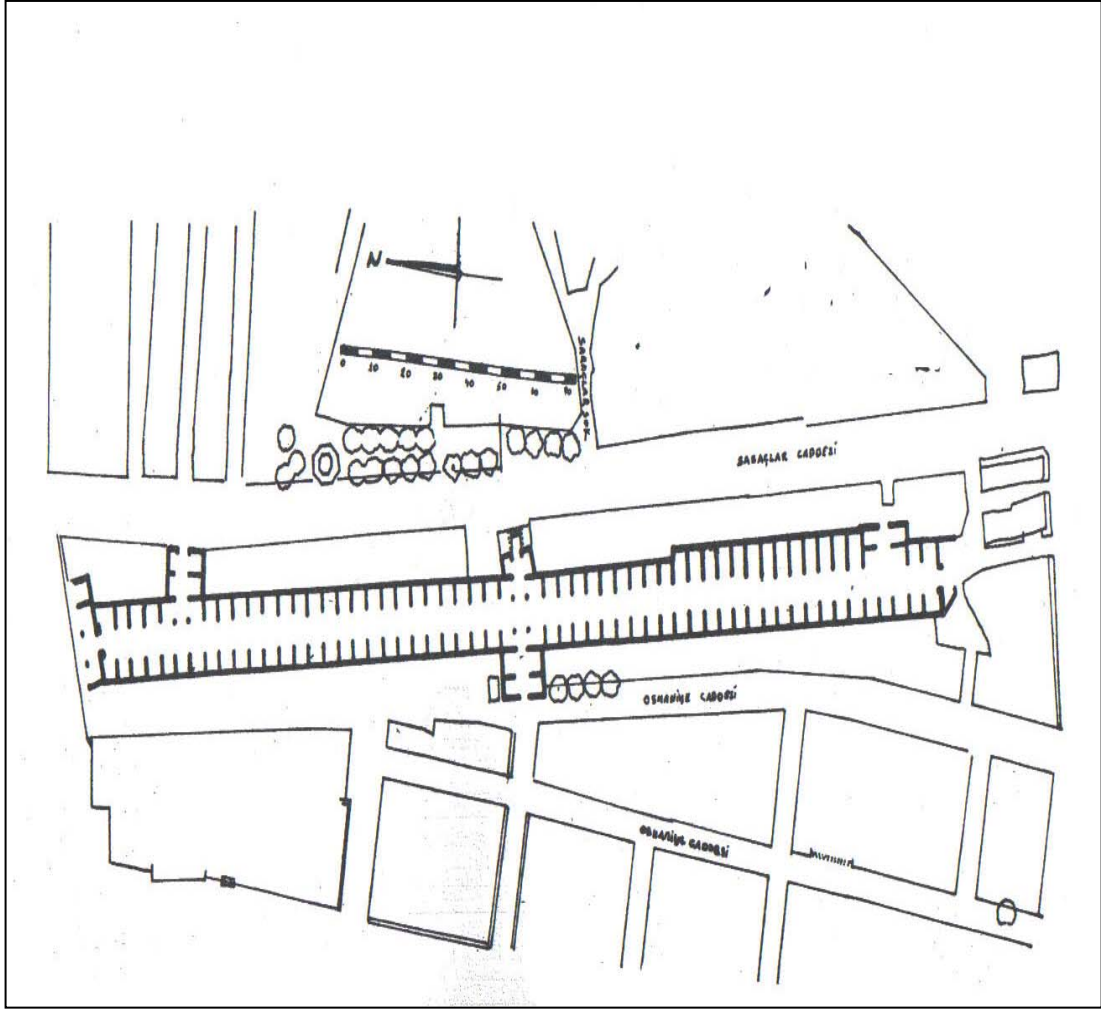
Revgan-ı çerviş	ky	1.471
Revgan-ı sade	ky	2.140
Revgan-ı ton	knt	171
Revgan-ı zeyt	knt	761
Rezaki	knt	528
Sabun	sn	315
Sade hatayî	ky	14
Sandık (gabrava)	ad	1
Sandık (boş)	ad	1
Sandık (cam)	çf	12
Sarık	ad	10
Seccade	ad	4
Sisam	kl	86
Sucuk	knt	32
Şayak	z	40
Şehriye	sn	5
Şem'i revgan	ky	200
Tahta	bölük	13
Terzi ütüsü	ad	5
Tuzlu balık	knt	40
Tüfenk	ad	6
Tütün balığı	knt	165
Yapağı	knt	1
Yemiş	knt	2.808
Yorgan	ad	2
Yorgan yüzü	ad	3
Zac-ı Kıbrıs	knt	1
Zencefil	ky	16
Zift	knt	8

* BOA, D.MMK. İGE. nr. 23492.

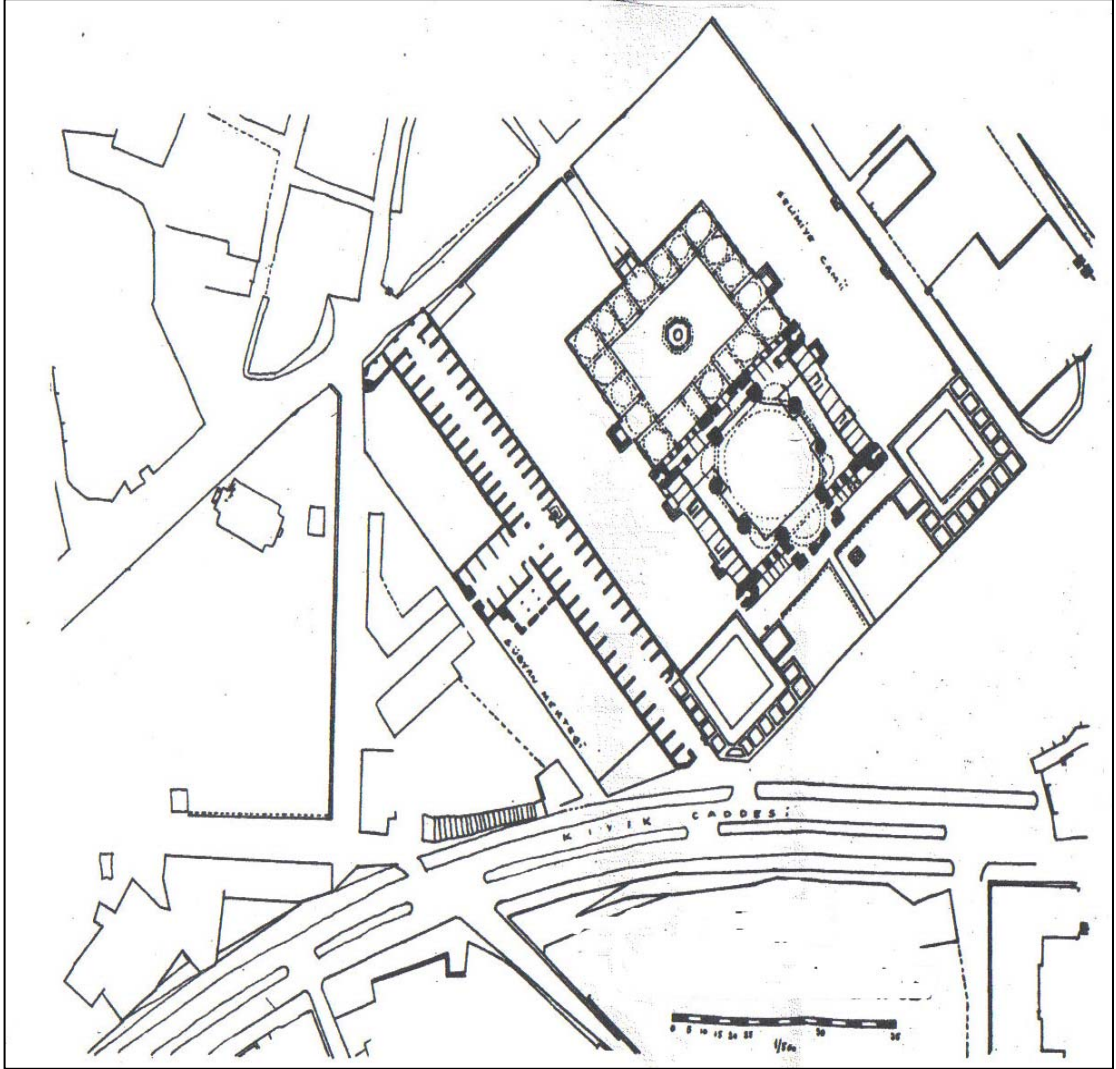

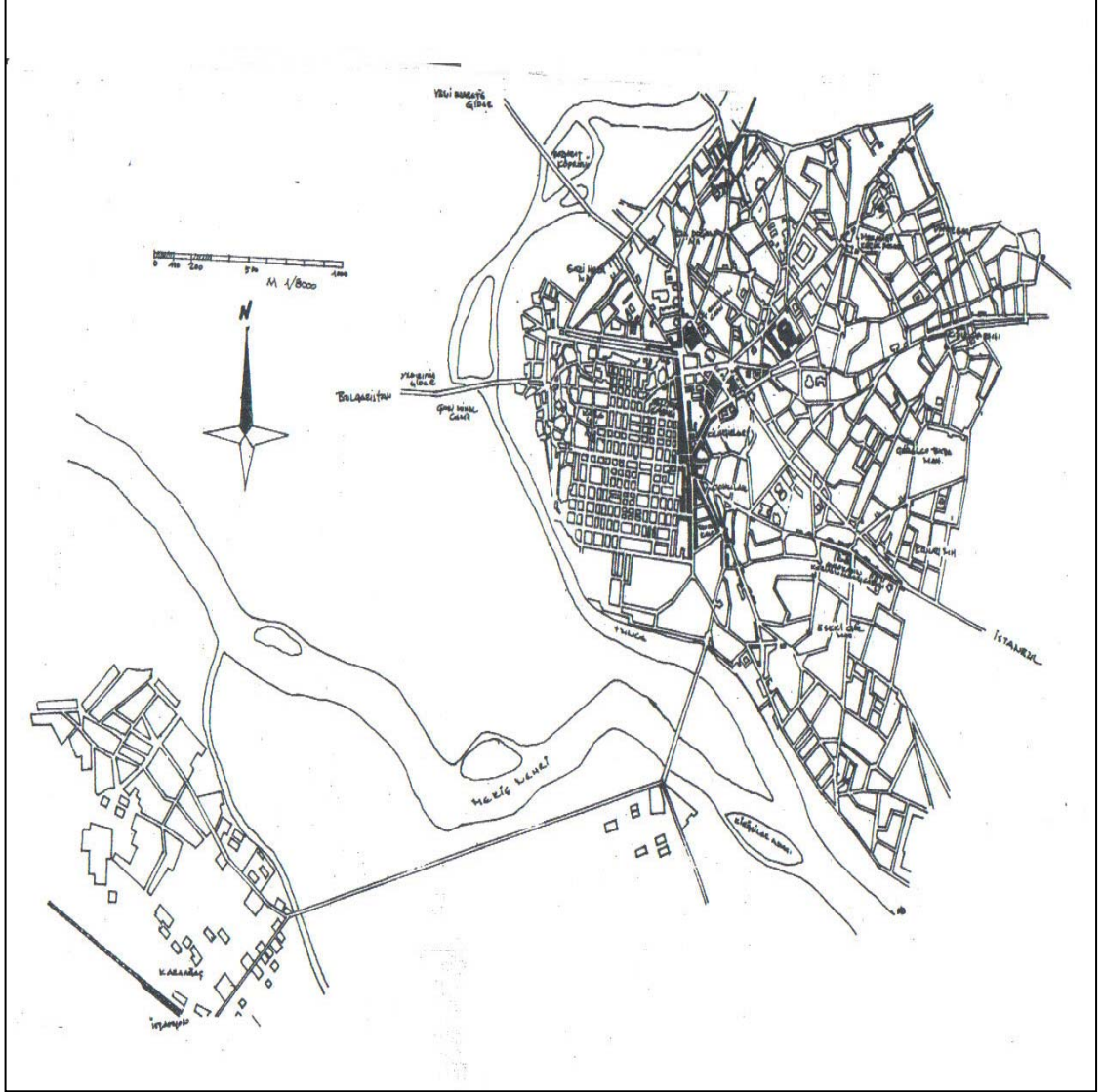
Resim-1: Edirne Bedesteni (Atalay Bayık, Edirne, İstanbul 1973, Ekler ve resimler.)

Ek-2: Edirne Alipaşa Çarşısı (Atalay Bayık, **Edirne**, İstanbul 1973, Ekler ve resimler.)

Ek-3: Selimiye Arastası (Atalay Bayık, **Edirne**, İstanbul 1973, Ekler ve resimler.)

Ek-4: Edirne Ticaret Bölgeleri (Atalay Bayık, **Edirne**, İstanbul 1973, Ekler ve resimler.)

SÖZLÜK

Aba: Yünden dövülerek yapılan kalın ve kaba kumaş.

Ahen: Demir.

Alaca: Çeşitli renkte pamuk ipiliklerle el tezgahlarında dokunan bir kumaş türüdür. Pamuk-ipek karışımı alacalara Halep ve Şam alacası denir.

Asel: Bal.

Atlas: İpek ve ipek karışımı pamuklu dokunan ince kumaş.

Bakar: Sığır, öküz, manda, inek cinsleri.

Bakkam: Kırmızı boya çıkarılan ve güzel cilalanan sert bir ağaç.

Barata: Kırmızı çukadan yapılan şapka.

Bedesten: Kumaş, silah, mücevher gibi değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı çarşı.

Beledi: Yerli bir kumaş türü.

Bogası: Kaftanlara astar olarak kullanılan bir çeşit ince bez.

Camus: Sığır, manda cinsleri.

Canfes: Cilasız, ince bir nevi ipek.

Cehrî: Sarı renl elde edilen bir bitki.

Çarub: Süpürge.

Çerç: Ufak tefek satılık eşya; çerçici: bu eşyaları satan kimse.

Cild-i kafa/çilkava: Kurt ve tilkilerin ensesinden yapılan kürk.

Çerge: Çadır.

Çerviş: İç yağı.

Çıkrık: Bazı esnaf tarafından kullanılan küçük döner çark.

Çiriş: Derici esnafının yapıştırıcı olarak kullandığı bir madde.

Çit: Yazma, yemeni, ipekli ince bir kumaş

Çitari: Bir ipek, üç pamuk ile dokunmuş ince kumaş.

Çöğen: Ağdayı veya esvabı ağartmaya yarayan, reçel ve helvaya konan bir çeşit kök.

Çötre: Ağaç su kabı.

Çuka/Çuka: Yünden dokunmuş bir nevi sık ve tok kumaş.

Çultari: Palan örtüsü.

Çuval: Çeşitli kumaşlardan dokunan büyük torba.

Debbağ: Derileri, sepileyip meşin ve sahtiyan yapan zanaatkâr.

Denk: Dirhemin dörtte biri.

Destar: Külâh üzerine dolanan sarık.

Deva-i misk: Edirne attarları tarafından satılan bir nevi misk.

Dirhem: Okkanın dörtyüzde biri oranında bir ağırlık ölçüsü

Duhan: Yaprakları kıyılıp içilen ot, tütün.

Dülbend: İnce ve seyrek olarak dokunmuş beyaz sarıklık bez.

Entari: Çamaşır üzerine giyilen bol elbise.

Evani: Madenden, seramikten, pişmiş topraktan ahşaptan veya camdan yapılmış kase, tabak, ibrik, fincan gibi kaplara verilen isim.

Ferace: Kadınların genellikle dış giyim olarak kullandıkları çarşaf.

Fes: Silindir veya koni biçiminde kırmızı çuhadan yapılarak, kalıplanmış, tepe ortasından siyah püskülü sarkan başlık.

Günlük: Nefes darlığını gidermede tütsü olarak kullanılan bir çeşit reçine.

Haffaf: Kavaf, ayakkabı terlik vs yapan ve satan kişi.

Hasse: Bir cins patiska, ipekli kumaş.

Heğbe: Hayvanların üzerine veya omuza atılan iki gözlü torba.

Hinna: Kına

Hıradavat: Kilit, reze, çivi gibi ufak tefek madeni eşya.

İbrik: İslam ülkelerinde abdest almak için kullanılan kulplu su kabı.

İbrişim: Bükülmüş ipek.

İhram: Hac mevsiminde giyilen elbise, yere veya minder üzerine yayılan örtü.

İsfidac: Üstübec, beyaz kurşun.

İzladi: Trakya'da bir yer adı ve burada imal edilen eşya.

Kaba: Üstlük libas, kaftan.

Kadife: Atkı ve çözü ipliklerinin halı gibi yüzeyde hav bırakmasıyla tezgâhlarda dokunan kumaş.

Kalavra: Aslı Rumca olup üstten bağlı ayakkabı.

Kal'i: Kalay.

Kakum: Kuzey bölgelerinde yaşayan, sansara benzer siyah kuyruklu, derisi makbûl bir hayvan.

Kalpak: Kuzu, tilki samur postlarında yapılan başlık.

Kalye: Deniz bitkilerinin yakılmasıyla elde edilen tuz.

Kantar: Madenden yapılmış ağırlık ölçüsü birimi.

Kapama: Astarlı kaftan, pamuklu hırka.

Kapı perdesi: Soğuk girmesini engellemek amacıyla kapıların iç kısmına asılan perde.

Kaşkaval: Yayvan kalın, tekerlek biçimindeki peynir.

Kaytan/gaytan: Sağlam ipliklerden örülen bir çeşit kordon.

Kazzaz: İpek işleyen ipek satan.

Kazel: Kıldan örülmüş ip.

Kebe: Kalın keçe.

Kettan/ keten: Lifleri dokumacılıkta, tohumları çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan bir bitki.

Kılabdan: Eğirme çarkıyla, pamuk ipiliği üzerine bükülüp, sarılmış altın veya gümüş teller.

Kırmız: Ağaçlarda yaşayan kırmızı böceğinin dışısının kabuklarının ezilip dövülmesiyle elde edilen boya.

Kitre: Bez dokurken parmağın kirişlenmesine yarayan beyaz yabani sakız.

Kirpas: Pamuk ipliğinden dokunan ham bez.

Kolan: Yün ipinden 6-10 santim eninde dokunan şerit, bağ.

Köfter: Pestil.

Kök boya: Batı, orta ve güney Anadolu'da yetişen bir bitkiden elde edilen kırmızı boya.

Kutni: Pamuk ve ipekle dokunmuş çiçekli kumaş.

Lika: Ham ipek

Lök: Boyacılıkta kullanılan güvez renkte nebati bir boya.

Lüle: Tütün içmekte kullanılan hokka.

Mâhi: Balık.

Makrama: Anadolu'da pamuk, yün ve ketenden el tezgâhlarında dokunan bir kumaş.

Mazu: Debbağlık, boyacılık ve tıpta kullanılan bir madde.

Meles/melez: Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ipek veya pamukla dokunan ince bez.

Misk: Kuvvet verici veya yatıştırıcı olarak kullanılan bir çeşit madde.

Muytab: Keçi kılından örülmüş veya dokunmuş eşya ve bunları satan kimse.

Mücellid: Kitap ciltleyen, ciltçi.

Mürdeseng: Tabii kurşun oksidi, bazı deri hastalıklarında kullanılan pomat.

Nafe: Tilki vesair hayvanların karın kısmından elde edilen kürk.

Nuhas: Bakır.

Örge: Kadınların ellerinde bükerek dokudukları bir tür el işi.

Palamut: Boyacılıkta kullanılan bir madde.

Paldum: Hayvanın semerinin öne kaymamamsı çin arka ayaklarının kaba etleri üzerinden geçirilen kayış.

Penbe: Pamuk.

Peşkir: Pamuklu ve keten ipiliğinden dokunan el ve diz havlusu.

Peştemal: Hamamda örtünmek ve kurulanmak için el tezgâhlarında dokunan pamuk ipliği ipek karışımı dokuma.

Piştov: Tabanca.

Rezaki: Kurusu makbûl bir üzüm cinsi.

Revgan/rugan: Nebati veya hayvani yağ.

Rişte: İplik.

Sahtıyan: Terbiye edilmiş keçi derisi veya dana gönü.

Samur: Kuzey Avrupa'da yaşayan sansara benzer bir kürk hayvanı.

Setre: Düz yakalı, önu ilikli çukadan dokunmuş, resmi makamlarda giyilen libas.

Sim: Gümüş.

Şa'ir: Arpa.

Şâli: Keşmir keçisi kılı veya tiftikten dokunan ince kumaş.

Şayak: Çuha gibi dokunmuş seyrek kumaş.

Şem': Mum; şem'i asel: bal mumu

Şinik: Bölgeden bölgeye farklılık gösteren bir hububat ölçüğü.

Takye/takke: Kavuk ve benzeri başa giyilen şeylerin terden kirlenmemesi için bunların altına giyilen bezden yapılmış başlık.

Tenbelit/ tümbelti: Farsçadan dilimize geçmiş bir ölçü birimidir. Yük yığını bohçalanmış eşya.

Timür: Demir.

Tiryak: Zehirlenmeler ve bazı hastalıklara karşı kullanılan panzehir; macun.

Yağlık: Mendil, peşkir sofrada el silmeye mahsus bez.

Zac- Kıbrıs: Göz taşı.

Zencebil/zencefil: Bir çeşit baharat.

Zıra': Eskiden Er-Razva adası üzerinde Nil'in sularını ölçenlerin kullandıkları bir uzunluk ölçüsü olup, 54,04 cm'dir. İslam Ülkelerinde çeşitli yer zamanlarda ayrı ayrı adlar taşıyan zıra'ların ölçüleri 54.04- 9 cm arasında değişmektedir. İnsanın dirseğinden orta parmağı ucundan olan tul, arşın.

Zeyt: Zeytin, zeytinyağı.